DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KURTULUŞ SAVAŞI NASIL KAZANILDI?

BURHAN BOZGEYİK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kurtuluş Savaşı Nasıl Kazanıldı?

Burhan Bozgeyik

Türdav Yayın Grubu
Adına Editör Mehmet Dikmen
Baskıya Hazırlık Türdav Ajans
Baskı Çevik Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi
No: 20/18-19 Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19
Cilt Savaş Mücellit - (0212) 501 99 42

İstanbul / Kasım 2009
ISBN 978-975-6476-75-8

Yayıncı Sertifika No: 16440

TÜRDAV YAYIN GRUBU

Göztepe Mh. Mahmutbey Yolu Orhangazi Cd. No:16 Bağcılar / İSTANBUL
Tel: (0212) 446 08 08 (pbx) Fax: (0212) 446 00 15 - 90
www.cihanyay.com • bilgi@cihanyay.com • www.kitapkutusu.com

© "Cihan" markası ile üretilen bu eserin basım ve yayın hakları
Türdav Basım ve Yayım Ticaret ve Sanayii A.Ş.'ye aittir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KURTULUŞ SAVAŞI NASIL KAZANILDI?

BURHAN BOZGEYİK

Cihan
Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 9

BİRİNCİ BÖLÜM
TARİHİMİZİN EN KARANLIK TABLOSU 11
Mondros Mütarekesi: Bir Devletin Ölüm İ'lâmı 12
Çok Önceden Planlanmış İşgaller Başlıyor 13
İstanbul'un İşgali 14
"Kara Bir Gün" 16
İstanbul'a El Koyma Kararı 20
İzmir'in İşgali 21
İşgalle Birlikte Sergilenen Vahşet 26
Sevr Antlaşması 36

İKİNCİ BÖLÜM
KURTULUŞ MÜCÂDELESİNİN TEMEL DAYANAĞI 39
Cihad ve Şehâdet Şuûru 41
Şehitliğin Fazileti 46
Cihad Fetvâsı 50
TBMM İrşat Heyeti 53
İlimle, Kalemle, Silahla Cihad Eden Âlimler 54
Mehmed Âkif 55
Şeyh Ahmet Eş-Şerif Es-Sünûsî 63
Bediüzzaman Said Nursî 69
Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi 74
Sarıklı Mücâhitler 76
M. Kemal Paşa'nın Konuşmaları 77
TBMM Nasıl Açıldı? 82
TBMM'nin Kuruluş Maksadı 89

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Asker Toplanırken Neler Deniliyordu? 91
Hintli Müslümanların Gayreti, Fedakârlığı 93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İŞ BAŞA DÜŞTÜ 101
Kurtuluş Mücadelesi çin Kurulan Teşkilatlar 102
Güney Cephesi 105
Anteplilerin Destanvâri Mücâdelesi 106
Çocuk Kahramanlar 113
Maraşlıların Kahramanca Direnişi 117
Fransız İşgali 118
Bayrak Olayı 120
22 Günlük Zorlu Savaş 121
Urfalıların Verdiği Şanlı Mücadele 122
Ege Bölgesindeki Mücadele 125
Denizli'nin Kurtuluş Mücadelesine Katkısı 126
Bergama Baskını 127
Aydın Muharebesi 128
Demirci Mehmet Efe 130
Yörük Ali Efe 131
Çerkez Ethem 133
Anadolu'daki Diğer Mukavemet Teşkilatları 135

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TEŞKİLATLANMA DEVRESİ 139
Harekâta Baş Bulma Toplantıları 140
M. Kemal Paşa'nın Padişaha Çektiği Telgraflar 145
İngilizler Ne Zaman Rahatsız Oldu? 148
Amasya Tamimi 151
Osmanlı Hâin Olmadı 156
Her Şey Petrol İçindi 159
Vahdeddin Yurdu Nasıl ve Niçin Terk Etti? 161
Erzurum Kongresi'ne Doğru 166
Kongreye Katılanlar ve Toplantı 168
Erzurum Kongresi'nin Yankıları 170
Sivas Kongresi 171
Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri 173
İstanbul Hükümeti İle Görüşmeler 174

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İstanbul Resmen İşgal Edildi..... 176
TBMM'nin Açılması ve Faaliyetleri..... 178
San Remo Konferansı ve Sevr Antlaşması..... 180
Düzenli Ordular Kuruldu..... 183

BEŞİNCİ BÖLÜM
YUNAN İŞGALLERİ VE ZULÜMLERİ..... 185
Yunan İşgali Yıllar Öncesinden Planlandı..... 185
İzmir'de Yunan Zulümleri..... 188
En Büyük Silahları Yakmak 193
"Halkı Koyun Gibi Boğazladılar"..... 198
Yüz Yirmi Binden Ziyade Muhacir..... 198
Kitapların Anlattığı Yunan Mezâlimi..... 199
Mağlubiyetin Acısını Masum İnsanlardan Çıkarttılar . 201
Yunanlıların Sivil Halka Yaptığı Zulüm 202
Yunanlıların Anadolu'dan Kaçarken Sergilediği Vahşet 203
Kesilen Başların Meydana Getirdiği Tepecik 206
Ağaca Asıp Yaktılar 207
Karından Süngü ile Çocuk Çıkarttılar..... 208
Alaşehir ve Turgutlu'daki Zulümler..... 210
Yunan Başbakanının Oğlunun Yaptığı Küstahlık..... 211
Batı Anadolu Harabeye Döndü..... 214
Zâlimleri ve Zulümlerini Unutmamak Lazım 217
Çok Çabuk Unutuldu 219

ALTINCI BÖLÜM
ZORLU MÜCADELE
(ÜÇ CEPHEDE SAVAŞ)..... 223
Güney Cephesindeki Savaşlar..... 224
Doğu Cephesindeki Savaşlar 227
Karadeniz Bölgesindeki Savaşlar..... 233
Batı Cephesindeki Savaşlar..... 234
Yunan Taarruzu..... 236
İnönü Savaşları..... 237
Sakarya Meydan Muharebesi..... 239
Şehit ve Yaralı Sayısı..... 240
Zaferin Yankıları..... 241
Dört Büyük Savaşta Tarafların Kuvvet Durumu..... 241

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

YEDİNCİ BÖLÜM
ZAFERE DOĞRU 243
Taarruz Hazırlıkları 243
Tarafların Kuvvet Durumu 245
Askerlerimiz Savaşa Hazırlanıyor 245
Büyük Taarruz Başlıyor 247
Düşman Bozguna Uğradı 248
Vatan Toprakları Birer Birer Kurtarılıyor 250
İzmir'in Kurtuluşu 250
Zaferin Yankıları 251
Yunanlılar ve Hâinler Nasıl Kaçtı? 252
İzmir'in Yakılışı 253
Esirlere Nasıl Davranıldı? 254
Kurtuluş Savaşı'nın Bedeli 257
Kayıp Tablosu 257
Mudanya Ateşkes Antlaşması 258
Zafer'den Sonra Neler Oldu? 260
İstanbul Boşaltılıyor 263

Netice ve Son Söz 264

Bibliyografya 269

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TAKDİM

Yirminci yüzyılın başlarında tarihimizin en karanlık, en elemli günlerini yaşamıştık. Mazisi fetihlerle, zaferlerle, şerefle dolu, şanlı fakat tali'siz *[şanssız, talihsiz]* Osmanlı Devleti can çekişmekteydi. Yaklaşık yüz elli yıl boyunca kalleşçe metotlarla bu devleti yıkmaya çalışan dış mihraklar, aradıkları fırsatı bulmuş ve akbabalar gibi İslam yurduna hücum etmişlerdi.

Bir nesil, rüyâlarında görseler "kâbustur" deyip inanmayacakları bir tablo ile karşı karşıya kalmıştı. Güzelim Anadolu, düşmanlar tarafından işgal edilmişti. Bu yurdun kahraman insanları bir anda devletsiz, silahsız ve başsız kalmıştı. Eli silah tutan yiğitlerin yüz binlercesi, Birinci Dünya Savaşı esnasında yedi cephede verilen zorlu mücadelede şehit, yüz binlercesi de esir düşmüştü. Savaşmış yiğitlerin çoğu yaralı, hasta, yorgun ve bîtap vaziyetteydi.

Başta devletin o tarihteki payitahtı, yani başşehri İstanbul olmak üzere birçok beldenin işgal edildiği, devletin Mondros ve Sevr anlaşmalarıyla "resmen" esir vaziyete düştüğü, ordusunun terhis edildiği, silahlarına el konulduğu, halkın büyük şok geçirdiği bir atmosferde "Kurtuluş Mücâdelesi" nasıl başlatılmış ve nasıl zaferle neticelenmişti? İşte biz bu çalışmamızda, bütün insanlık tarihi için önemli olan bu sorunun cevabını arıyoruz.

Kurtuluş savaşıyla ilgili yüzlerce eser mevcut. Savaşın safhaları, gelişmesi, teknik bilgiler, savaşa iştirak edenlerin hatıraları vs… Fakat insanlarımızı ve bilhassa gençlerimizi ilgilendiren en mühim husus olan, "zaferi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kazandıran ruh nasıldı?" sorusunun derli toplu cevabının bulunacağı eser sayısı ne yazıkki çok az.

Dün dört bir tarafından kuşatılan ve mühim kısımları işgal edilen Anadolu toprakları, bugün de dünyanın en stratejik, en hassas, en hayatî noktasında; Asya, Avrupa ve Afrika ticaret ve askerî harekât yollarının kesiştiği yerde, başta petrol olmak üzere dünya enerji depolarının yanı başında bulunmaktadır. Bu bakımdan aralarında yakın tarihte Anadolu'yu işgal etmiş ve işgale yeltenmiş olanlar da dahil olmak üzere pek çok dış gücün gözü, yine bu topraklara çevrili vaziyettedir.

Dün, saflığımız yüzünden, dostumuzu düşmanımızı layıkıyla tanımadığımızdan, düşmanların oyunlarını bilmediğimizden, birlik ve beraberlik içerisinde olmamız ve "düşmanın silahıyla silahlanmak" gerektiğini unuttuğumuzdan dolayı başımıza nice işler geldi.

Bugün, dünden ibret alarak "uyanık" olmak zamanı. Terekesinden kırk küsur devlet çıkmış olan koca Osmanlı Devleti'nin son mirası Anadolu'muzu korumanın yolu, sağlıklı bir tarihî bilgiye sahip olmaktan geçmektedir.

Biz bütünüyle en sağlıklı bilgilerden ve belgelerden yola çıkarak şanlı bir mücâdelenin en mühim cihetini yazmaya çalıştık.

"Kurtuluş Savaşı Nasıl Kazanıldı?"

Bu sorunun cevabını merak ediyorsanız, buyrun birlikte bakalım…

Burhan BOZGEYİK

Eylül 2009

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHİMİZİN EN KARANLIK TABLOSU

Osmanlı Devleti, tarihin en kanlı savaşlarından biri olan Birinci Dünya Savaşında "İttifak Devletleri" saflarında yer almış ve yedi cephede birden savaşmıştı. Bu savaş, temelde "Osmanlı'nın başını yeme" üzerine tezgahlanmıştı. Neticede de savaşın en ağır bedelini ödeyen taraf, Osmanlı Devleti olacaktı. Savaşa katılan bütün devletler yara bere içinde de olsa hayatlarını devam ettirirlerken yalnızca Osmanlı Devleti tarih sahnesinden çekilecek, yani vefat edecekti.

Osmanlı Devleti, 4 yıl devam eden savaş neticesinde, 385 bini cephede, 215 bini esir kamplarında ve hastanede olmak üzere 600 bin askerini şehit vermişti. Savaş boyunca 1,5 milyon askerimiz yaralanmış, bunlardan yarısı sakat kalmıştı. Sivil halktan kayıplar, kaybedilen beldeler, yakılıp yıkılan yerler ayrı bir bahistir.

İttifak Devletleri içerisinde mağlubiyeti ilk kabul eden devlet Bulgaristan olmuştu. Ardından ittifakın diğer üyeleri peş peşe mağlubiyeti kabul ettikleri mânâsına gelen anlaşmaları imzaladılar. Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Anlaşması'nı, Avusturya Macaristan İmparatorluğu 3 Kasım 1918 tarihinde Villa Giusti Antlaşması'nı, Almanya 11 Kasım 1918'de Rethondes Antlaşması'nı imzaladı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren "ateşkes antlaşmalarına" bakıldığında, en ağır şartların Osmanlı Devleti için biçildiği görülür. Limni'deki Mondros limanında İngiltere krallığına ait Agamemnon savaş gemisinde, İngiltere adına Arthur Calthorpe'in, Osmanlı Devleti adına Denizcilik Bakanı Hüseyin Rauf (Orbay), Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet ve Genelkurmay'dan Yüzbaşı Sadullah Beylerin imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin "Ölüm İ'lâmı" mahiyetindeydi.

Mondros Mütarekesi: Bir Devletin Ölüm İ'lâmı

Osmanlı Devleti tarihindeki bu en ağır antlaşmanın bazı hükümlerine bakalım:

- Çanakkale ve Karadeniz Boğazları güvenlik içinde ve serbest olarak geçişe açılacak; Boğazlardaki istihkamlar Müttefikler tarafından işgal edilecektir. (1. madde)

- İtilaf Hükümetlerine mensup harp esirleri ile Ermeni esirler ve mahkumlar İstanbul'da toplanacak, kayıtsız ve şartsız İtilaf Hükümetlerine teslim olunacaktır. (4. Madde)

- İç güvenlik ve sınırların denetlenmesinde görevli askerî kuvvetler dışında, Osmanlı ordusunun tamamı hemen terhis edilmelidir. (5. Madde)

- Müttefikler emniyetlerini tehdit edecek durum karşısında herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacaktır. (7. Madde)

- Toros tünelleri işgal edilecektir. (10. Madde)

- Bütün telsiz, telgraf ve haberleşme istasyonları İtilaf Devletleri tarafından denetim altına alınacaktır. (12. Madde)

- Hicaz, Asir, Yemen, Suriye ve Irak'taki bütün garnizonların en yakın İtilaf Devletleri komutanına teslim olmaları ve

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

5. maddede belirtilen düzenin korunması için bütün askerî güçlerin Kilikya'ya çekilmesi gereklidir. (16. Madde)

- Trablus ve Bingazi'deki bütün Osmanlı subayları en yakın İtalyan garnizonuna teslim olmalıdır. Bu emre uymadıkları takdirde Osmanlı Devleti bu subaylarla ikmal ve haberleşmeyi kesmeyi taahhüt eder. (17. Madde)

- Osmanlı harp esirleri İtilaf Devletleri yanında muhafaza edilecektir. (22. Madde)

- Altı vilayette (Erzurum, Van, Sivas, Bitlis, Diyarbakır, Harput/Elazığ) karışıklık zuhurunda bu vilayetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkını İtilaf Devletleri muhafaza ederler. (24. Madde)

Antlaşmanın 25. Maddesine göre, çarpışmalar 31 Ekim 1918 günü öğle vaktinde sona erecekti. Ancak antlaşmanın birçok hükmü gibi bu son maddesi de yine İtilaf Devletlerince ihlal edilecekti. 4 Kasım 1918'de General Cassel kumandasındaki Birinci İngiliz ordusuna mensup bir süvari fırkası, Musul'a girip işgal harekâtını başlattı.

Çok Önceden Planlanmış İşgaller Başlıyor

Mondros Mütarekesi'nden sonraki gelişmeler, klasik "kurtla kuzu masalı"nın hayata geçirilmiş şekliydi. Düşman güçler; İstanbul Antlaşması (Mart 1915'te), Londra Antlaşması (Nisan 1915'te), Sykes Picot Antlaşması (9 Mayıs 1916'da), St. Jean de Maurienne Antlaşması (17 Nisan 1917'de) ile kendi aralarında senaryosunu yazdıkları "İşgal oyunu"nu süratle sahneye koymaya başlamışlardı.

İngilizler; 8 Kasım 1918'de Musul'u, 10 Kasım'da Çanakkale'yi ve 13 Kasım'da bütün Boğaz istihkamlarını işgal etti.

13 Kasım 1918'de Başşehir İstanbul işgal edildi.

Trakya bölgesine önce Yunan, sonra Fransız birlikleri girmeye başladı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fransız birlikleri ile bu birliklere öncülük eden Ermeni milis güçleri; 11 Aralık'ta Dörtyol, 17 Aralık'ta Mersin, 21 Aralık'ta Adana, 17 Aralık'ta da Pozantı'yı işgal ettiler.

İngilizler, 19 Aralık'ta Batum'u, bir ay sonra da Kars'ı işgal etti. Mart 1919 tarihine kadar da Urfa, Maraş ve Ayıntap (Antep) İngilizler tarafından, daha sonra da Fransızlar tarafından işgal edildi.

İşgaller esnasında İngilizler, Fransızlar ve Ermeniler vahşet tabloları sergilediler. Binlerce masum insanı hunharca katlettiler.

İstanbul'un İşgali

Tarihimizin en karanlık, en hüzün verici hâdiselerinden biri, İstanbul'un işgal edilmesidir. Peygamber Efendimizin (asm) fethini müjdelediği bu şehir, 1453'te fethedildiği andan 1919 Kasım'ına kadar bütün Müslümanların gözbebeği olmuştu. Yaygın ismi "İslambol" idi. "Dersaadet" diye de yâd ediliyordu. Yaklaşık 450 yıl boyunca, İslam orduları bu beldeden yola çıkarak üç kıtada düzinelerce devleti hâkimiyetleri altına almışlardı.

Bizans zamanında köhne hale gelmiş ve halkı perişan vaziyetteki İstanbul, İslâmın idaresi altında her cihetten mâmur ve müreffeh hale gelmişti. İslam devletinin idaresi altındaki gayr-ı müslimler de son derece huzur ve refah içerisinde yaşamaktaydı. İslam fıkhına göre "Ehl-i zimme" diye tâbir edilen bu gayr-ı müslim vatandaşların burunlarının kanatılmasına izin verilmez, tek kuruşluk mallarına dahi zarar dokundurulmazdı. Onlar tam bir hürriyet içerisinde yaşarlardı. Ne tuhaftır ki, işte bu imtiyazlı topluluk, 1918 senesine gelindiğinde beynelmilel hukuk kaidelerine göre de adına "hıyanet" denilen bir tavır sergileyecek ve işgal kuvvetlerini alkışlarla, sevgi gösterileriyle karşılayacaklardı.

Mondros Mütarekesinden bir hafta sonra 6 Kasım

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İstanbul Boğazı'ndaki işgalcilerin harp gemileri

1918'de Boğazlar silahsızlandırıldı. İşgal güçleri 7 Kasım'da Çanakkale'yi geçti. O gün de düşman çizmesi İstanbul'a ayak bastı. Önce İngiliz subayları, 8 Kasım'da da Fransız subayları geldi. Bunların görevi işgal kuvvetlerinin gelişine hazırlık yapmaktı. Gayr-ı Müslim azınlık, bu subayları alkışlarla karşıladı.

13 Kasım 1918'de, yani Mondros Mütarekesinin imzalanmasından yaklaşık iki hafta sonra düşman filoları İstanbul Boğazına girdi. 55 gemilik bu düşman filosunun 22'si İngiliz, 12'si Fransız, 17'si İtalyan, 4'ü de Yunan gemisiydi. Bu gemilerdeki üç bin düşman askeri karaya çıkar çıkmaz, İstanbul'un stratejik noktalarını işgal ettiler. Gemiler bütün toplarını İstanbul'un üzerine döndürmüştü. En büyük harp gemisi bütün toplarını Dolmabahçe Sarayına çevirmişti. Sultan Vahdeddin, kendisini ziyarete gelen meb'uslara, "Pencereden bakamıyorum. Onları görmekten nefret ediyorum." Diyordu. Bütün İstanbul halkı aynı durumdaydı. Herkes neye uğradığını şaşırmıştı. Böyle bir tabloyu akıllarının ucundan dahi geçirmemişlerdi.

Düşman kuvvetleri, Müslümanların bütün değerlerine, devlet ricaline hakaret etmekten zevk almaktaydı. İşgalcilerin askerleri, evlerin kapılarını çalarak, "Ayşe, Fatma isteriz" diyordu. Bazı devriyeler zorla evlere giriyor, ev

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sahiplerini dışarı atarak oraya kendileri yerleşiyordu. İngiliz, Fransız askerler Müslüman hanımlara sataşmaktan çekinmiyordu. Bir defasında Fransız askerleri tramvayda bir Müslüman hanıma sataşınca, Cemil ismindeki polis onlara müdahale etmek istemiş, üzerine süngü ile yürüyen Fransız askerlerinden birini öldürmüş, bunun üzerine tutuklanarak hapsedilmişti.

"Kara Bir Gün"

İşgal kuvvetleri komutanı Fransız General Franchet d'Esperey o kadar küstah biriydi ki, her vesile ile Osmanlı devlet erkanına hakaret ediyordu. Sadrazamı bizzat ayağına çağırtıyor, "Padişah sarayı boşaltsın, Dolmabahçe sarayında ben kalacağım" diyordu. Bu küstah general, ilk defa 23 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmişti. 8 Şubat 1919'da İstanbul'a ikinci gelişinde, Galata Rıhtımı'ndan Beyoğlu'na kadar uzayan bir zafer alayı tertipletti. Bindiği atı, zenciler çekiyordu. Yol boyunca dizilmiş olan gayr-ı Müslimler ona alkış tutuyor, çiçek ve konfeti atıyor, ellerindeki İngiliz, Fransız ve Yunan bayraklarını sallıyorlardı. O gün Müslümanlar için kara bir gündü. Süleyman Nazif, halkın hissiyatına tercüman olarak 9 Şubat 1919 tarihli Hadisât gazetesinde **"Kara Bir Gün"** başlıklı bir makale yazdı. Süleyman Nazif bu yazısında şöyle diyordu:

"Kara Bir Gün"

"Fransız Generalinin dün şehrimize vürûdu [gelişi] *münasebetiyle bir kısım vatandaşlarımız tarafından icra olunan nümayişler Türkün ve İslâmın kalbinde ve tarihinde müebbeden kanayacak bir ceriha açtı. Aradan asırlar geçse ve bugünkü hüzn-ü idbârımız şevk ve ikbale münkalib olsa* [dönse] *yine bu acıyı hissedecek ve bu hüzn-ü teessürü evlat ve ahfadımıza* [çocuklarımıza ve torunlarımıza] *nesilden nesile ağlayacak bir miras halinde terk edeceğiz.*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İşgal birlikleri azınlıkların alkışları arasında Beyoğlu'ndan geçerken.

"Almanya orduları 1871 senesinde Paris'e dahil olarak büyük Napolyon'un neşide-i mütehaccire-i muzafferiyatı [zaferinin taşlaşmış şarkısı olan] *tak-ı zafer altından geçerken bile Fransızlar bizim kadar hakaret görmemişlerdir. Ve, bizim dün sabah saat dokuzdan on bire kadar hissettiğimiz yeis ve azabı duymamışlardır. Çünkü Fransız namını taşıyan her ferd, yalnız Hıristiyanlar değil, Yahudi Fransızlarla Cezayirli Müslümanlar da o mâtem-i millî karşısında aynı telehhüf* [mahzun olma] *ve hicab ile ağlamış ve kızarmışlardı.*

"Biz ise, mevcudiyet-i milliye ve lisaniyelerinin bizim ulüvvü cenabımıza medyun olan bir kısım halkın hay-ı huy u şamatatıyla mâtem-i muazzezimize en acı hareketlerin birer tokat şeklinde atıldığını gördük. Buna, 'müstahak değildik..' de diyemeyiz. Müstahak olmasaydık bu felakete uğramazdık. Her kavmin sahâif-i hayatında [hayat sayfalarında, tarihinde] *birçok ikbal ve idbar* [talih ve talihsizlik] *sayfaları vardır. Fransa Kralı Birinci Fransuva'yı Şarlken'in mahbesinden kurtarmış ve koca Viyana şehrini kerrat ile* [defalarca] *sarmış bir ümmetin defter-i mukadderatında böyle bir satr-ı elim* [acıklı satır] *mestur* [gizli] *imiş.*

"Bu hal mütehavvildir. [değişkendir] Arapların güzel bir sözü vardır: 'Üsbur fe-inne'dehre lâ yasbur' (Sen sabret, zira zaman sabırsızdır) *derler…"*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Canavar, Dişinin ve Tırnağının Kirasını İstiyor

İşgalciler o kadar küstah idiler ki, yaptıkları harcamaların parasını Osmanlı Hükümetinden istemekteydiler. Öylesine ki, Anadolu'ya gönderdikleri subayların yakacak paraları ile ev kiralarını, nakil sırasında hamallara verdikleri parayı dahi Osmanlı Devletinden istiyor ve tahsil ediyorlardı. Fransızlar, işgal ordusunun Aralık ayı (1918) masrafı için 200 bin liranın kendilerine verilmesi istemiş, Osmanlı hükümeti ise ekonomik cihetten çok zor durumda olmasına karşılık bu parayı ödemiştir.

Düşman güçler bu taktiği sonraki zamanlarda da devreye koyacaklardı. Mesela, Birinci Körfez Savaşı'nda Irak'ın işgalinden sonra başta Amerika ve İngiltere olmak üzere işgal kuvvetleri, hem "masraf bedeli" diye Irak petrolüne el koymuş, hem de, "Sizi Saddam'dan kurtarmak için şu kadar meblağ tutarında bomba attık. Bunu ödeyin!" diye başta Suudi Arabistan, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Kuveyt olmak üzere civar ülkelerden o parayı tahsil etmişlerdir.

İngilizlerin sinsi, dessas, küstah generali General Allenby, 7 Şubat 1919'da İstanbul'a gelmiş, Osmanlı devlet ricalini ayağına çağırarak onlara hakaretler savurmuştur. Bu dessas İngiliz, en çok Musul'u işgal etmelerine karşı çıkan ve bu işgali aylarca engelleyen 6. Ordu kumandanı Ali İhsan Paşa'ya kızmaktaydı. Osmanlı hükümetinden derhal yerine getirilmesini istediği hususlardan bazıları şunlardı:

"6. Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa derhal görevden alınacak.

"6. Ordu lağvedilecek ve silahları Allenby'e teslim edilecek.

"Allenby'in istediği zaman halkın elindeki bütün silahlar toplanacak.

"Osmanlı jandarmalarının görevine son verilecek.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Allenby'in çalışmaktan memnun olmadığı memurlar görevden alınacak, yenisi tayin edilirken Generalin onayı alınacak.

"Konya'nın doğusundaki bütün demiryolları General'in kontrolüne bırakılacak.

"Allenby'in mesuliyet sahasındaki bütün telefon ve telgraf şebekeleri kendi kontrolünde bulunacak ve Türkçe telgraf kabul olunmayacak.

"Allenby'e istediği herhangi bir yeri işgal etme yetkisi verilecek."

Osmanlı Hükümeti bu isteklerden hemen hepsini kabul etmiş, yalnızca 6. Orduyu lağvetme yerine ismini değiştirerek 13. Kolordu olarak vazifesini devam ettirmiştir.

İngilizler kendilerine direnen ordunun kumandanı Ali İhsan Paşa'yı, 2 Mart 1919'da İstanbul'a gelir gelmez derhal tevkif ettiler ve daha sonra da Malta'ya sürgüne gönderdiler.

İşgalci İngiliz askerleri Galata Köprüsünden geçerken...

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İstanbul'a El Koyma Kararı

İşgal kuvvetleri, İstanbul'daki ve Anadolu'daki gelişmeleri çok yakından takip etmekteydi. Payitaht, yani başşehir olan İstanbul ile Anadolu aynı dili konuşuyor, aynı duyguları taşıyordu. Arada sıkı bir irtibat kurulmuştu. Aralık 1920'de teşekkül eden Osmanlı Meclis-i Meb'usanı'na Anadolu'dan seçilip gelen milletvekillerinin tamamı Millî Mücadele yanlısı idi. Trakya'dan ve kontenjandan seçilen milletvekilleri de aynı duyguları paylaşıyordu. Bu durum, Sivas Kongresinde Başkan vekili olan Rauf Orbay'ın Meclis reisliğine seçilmesinden de belliydi.

Mebusan Meclisi 28 Ocak 1920'de, daha sonraları "Misak-ı Millî" adıyla anılacak olan "Ahd-ı Millî Beyannâmesi"ni kabul etti. Bu beyannameye göre Anadolu, Trakya, Musul-Kerkük başta olmak üzere Kuzey Irak ve Anadolu'nun tamamında tam bağımsızlık sağlanıncaya kadar mücadele edilecek, işgaller ve esaret aslâ kabul edilmeyecekti.

Bu beyannâme işgal güçlerini müthiş telaşlandırdı. Başta İngiltere olmak üzere işgale karışan ülkeler İstanbul'a bütünüyle el koymayı kararlaştırdılar. Yapılan plana göre, İstanbul'un her yönüyle işgali 16 Mart 1920 sabahı başlayacaktı.

İşgal güçleri planlarını uygulamaya koydular. 16 Mart'ta İstanbul fiilen işgal edilmeye başlandı. Dört bin düşman askeri karaya çıkarak, önceden belirlenmiş hedef noktalar ele geçirildi. Saat 5.45'te Şehzadebaşı'ndaki 10. Kafkas Tümeni Karargahına baskın tertipleyen İngiliz askerleri o sırada uyumakta olan askerlerimizin üzerine rastgele ateş açtı. Beş askerimiz şehit oldu. Harbiye ve Bahriye Nezaretleri *[Bakanlıkları]* işgal edildi. Posta, telefon ve telgraf işlerine el kondu. Meclis-i Mebusan'a *[Osmanlı Parlamentosuna]* ve Babıâliye *[Başbakanlığa]* baskın düzenlendi. Başta Rauf Bey olmak üzere Millî Mücadele yanlısı milletvekilleri tutuklandı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kabataş önlerine demirleyen İngiliz savaş gemileri.

İşgal güçlerinin bu tavrı, Osmanlı devletini gayr-ı resmî bir şekilde ortadan kaldırmak mânâsına gelmekteydi. Devlet bir isimden ve resimden ibaret hale gelmişti. Bu gelişmelerden sonra Osmanlı Meclis-i Meb'usanı'ndan tutuklanmayan milletvekilleri 18 Mart 1920'de bir araya gelerek meclisin fesholduğuna dair bir karar aldılar. Padişah da 11 Nisan 1920'de İkinci Meşrutiyetin sona erdiğini açıkladı.

İstanbul'un bu şekilde işgali, bütün Müslümanları derinden sarstı. Anadolu'da işgallerin yol açtığı hüzün havası daha da yoğunlaştı.

İzmir'in İşgali

Tarihimizin en dramatik sayfalarından biri de İzmir'in işgalidir. Bu güzel şehrimizin işgali Mondros mütarekesinden hemen sonra gündeme gelmişti. Yunanistan Başbakanı Venizelos'un talebi üzerine, İngiltere Başbakanı Lloyd George bu işgal planını müttefikleriyle konuşmaya başladı. Paris Konferansı'nın 3 ve 4 Şubat 1919 tarihlerindeki toplantısında, İzmir ve Batı Anadolu ile ilgili görüşlerini tafsilatıyla dile getiren Venizelos'un bu konuşması ABD Başkanı Wilson'u çok etkiledi ve alkışla karşıladı. ABD Başkanının da işgale sıcak bakması üzerine

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

işgal hazırlıkları süratlendirildi. 7 Mayıs 1919'da ABD, İngiltere ve Fransa, Yunan donanmasının İzmir'e gönderilmesi ve bu şehrin Yunanlılar tarafından işgal edilmesi planı üzerinde mutabık kaldılar. Bu nihâî netice Yunanistan'a bildirildi. Onlar da çok önceden başladıkları işgal hazırlıklarını süratlendirdiler.

Mondros Mütarekesini ve sonrasındaki gelişmeleri yakından takip eden pek çok münevver gibi İzmir Vali Vekili Nureddin Paşa da İzmir'in işgal edileceğini tahmin etmiş ve böyle bir durum karşısında mukavemet için hazırlıklara başlamıştı. Nureddin Paşa 1918 Kasım'ının başlarından itibaren İzmir'in içerisinde mukavemet teşkilatları kurmaya başladı. Camileri karargâh haline getirerek mahallelerde eli silah tutabilenlerle toplantılar yaptı ve onları teşkilatlandırdı. Daha sonra bu mukavemet teşkilatını bütün Batı Anadolu'ya yaymak için faaliyete geçti. İlk iş olarak, 17 Mart 1919'da İzmir'de "Müdafaa-i Hukuku Osmaniye Kongresi" tertipledi. Bu kongreye Batı Anadolu vilayetlerinin müftüleri, bölgedeki komutanlar ve tanınmış simalar katılmıştı. Kolordu Kumandanı ve Vali Vekili olan Nureddin Paşa, kongreye başkanlık etmiş, yaptığı konuşmada, İzmir'in işgal edilmesi durumunda silahlı bir müdafaaya kalkışılacağını söylemişti.

Nureddin Paşa'nın konuşmasından çok memnun olan Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi, taşıdığı endişeyi şu şekilde dile getirmişti:

"Paşa, İstanbul işgal altındadır. İşgal kuvvetleri İstanbul hükümeti üzerinde tazyiklerde bulunarak sizi terfian veya memuriyetinizi nakil suretiyle İzmir'den uzaklaştırırlar. Çünkü buradaki Hıristiyan unsurlar, işgal kuvvetleriyle temas halindedirler. Sizin burada fiilî mukavemet için girişeceğiniz her hareketi onlara bildirirler. Onlar da hükümete tesir ederek bu teşebbüsü akim bırakırlar. Bakınız, Rum papazlarından metropolit Hrisistomos daha şimdiden bu şehrin fahrî valisi gibi hareket etmeye başlamış

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve Yunan işgalinin hazırlıklarına girişmiş bulunmaktadır."

Ahmet Hulusi Efendi'nin nasıl bir basiret sahibi olduğu ortaya çıkacaktı. Tahmin ettiği gibi, Nureddin Paşa'nın İzmir'in işgalini silahla karşılayacağı anlaşılınca İzmir Metropoliti Hrisistomos'un ikazı ile Venizelos harekete geçti. Durumu İngilizlere aktardı. İngilizler de Babıâli üzerinde baskıyı arttırarak işgalden 44 gün önce Nureddin Paşa'nın İzmir valiliğinden alınmasını temin ettiler.

Nureddin Paşa'nın yerine Ahmet İzzet (Kanbur İzzet) tayin edilmişti. Kolordu Kumandanlığı vazifesi de, evvelce emekli olmuşken yeniden vazifeye alınan Nadir Paşa'ya verilmişti. Bütünüyle İngilizlerin isteğiyle gerçekleşen bu tayin neticesinde düşman kuvvetleri, pikniğe gider gibi İzmir Körfezine girecek; ellerini kollarını sallayarak şehri işgal edecekti.

Gaflet mi, İhânet mi, Ahmaklık mı?

İşgali bir hafta öncesinden bilmelerine rağmen kamuoyuna yanlış bilgi veren Ahmet İzzet ile, Osmanlı ordusuna karşılık vermemelerini emreden Nadir Paşa, işgalden sonra tokatlanacak, tekmelenecek, yerlerde sürüklenecek, ağır hakaretlere maruz kalacaklardı. Oysa bu şekilde ihanet edecekleri yerde, Nureddin Paşa'nın başlatmış olduğu hareketi devam ettirerek eli silah tutan halkı ve askerleri organize edip müdafaa tertibatı aldırmış olsalardı. Yunanlılar işgali öyle kolayca gerçekleştiremeyecek, bir haftalık zaman kazanılması durumunda Batı Anadolu süratle teşkilatlanıp İzmir'in imdadına yetişecek ve Yunanlılar daha ilk anda denize dökülecekleri. Ne var ki makamları uğruna hâin postuna bürünenler yüzünden İzmir ve bütün Batı Anadolu cayır cayır yakılacak, on binlerce masum insanımız hunharca katledilecekti.

Şimdi hülasa olarak İzmir'in işgaline ve neler yaşan-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dığına biraz daha yakından bakalım:

İzmir'in işgal edileceğini artık sağır sultan bile duymuşken İzmir Valisi İzzet, Köylü Gazetesine yolladığı tekzip *[yalanlama]* yazısında şöyle diyordu:

"Bazı kötü niyetliler, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği tarzında şayialar çıkarmışlardır. Tekzip olunur."

İzmir Valisi İzzet Bey, Islahat Gazetesi muhabirinin kendisiyle bu konu üzerine yaptığı mülakatta yine işgal haberlerini tekzip ederek şöyle demekteydi:

"Bunların nereden çıktıklarını bilmiyorum. Şüphesiz maksatları, bu gibi şayialarla kötü niyetli, havsalaları hayalet ile dolu bir takım sâdedilleri heyecana getirmektir.

Mukadderat-ı cihanı tanzim ile uğraşan sulh konferansı kendi kararlarını gayet gizli tutmakta iken, bu havadisleri doğru olmak üzere kabul etmek, pek basit düşüncelere has bir mütalaadır. Herhalde Sulh Konferansı'nın [Paris Konferansı] netice-i mukadderatı gayet âdilâne olacaktır."

Vali, muhabirin bir başka sorusu üzerine, Paris'te toplanan Konferanstan tekrar bahsederek şu değerlendirmeyi yapmaktaydı:

"Bu dakikaya kadar, devletimizin menfaatine aykırı Avrupa'ca hiçbir karar olmadığı gibi, zuhur edecek kararın aksi olacağına dair de bir emare *[işaret, belirti]* mevcut değildir. Bilakis, memnuniyeti mucip birçok emareler vardır."

İzmir Valisi bu açıklamaları yaparken İzmir'deki Rumlar, Venizelos'un kendilerine göndermiş olduğu, "İzmir'i işgale davet edildik" mesajını birbirlerine müjde olarak aktarıyorlardı.

Vali Bey, "Devletimizin menfaatine aykırı Avrupa'ca hiçbir karar yok" diyedursun, kurtlar çoktan kararını ver-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mişti. Kuzuyu yiyeceklerdi. ABD Başkanı Wilson, İngiltere Başbakanı Loyd Corc (Loyd George) ve Fransız Başbakanı Klemanso (Clemenceau), İzmir'in Yunan işgaline terk edilmesini kararlaştırmışlardı.

Yerli Rumlar işgale çoktan hazırdı. 50 bin Yunan bayrağını dikip hazır etmişlerdi. Daha önceleri Mondros Mütarekesinden hemen sonra 4 Kasım 1918'de İzmir limanına bir İngiliz savaş gemisinin gelmesini fırsat bilen Rumlar, evlerine ve işyerlerine Yunan ve İngiliz bayrakları asmış, kilisede çanlar çalınmıştı.

İzmir'in işgal edileceğini resmî makamlar bilmekteydi. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa, işgal gününün sabahında emrindeki birliklere şu talimatı göndermişti:

"İzmir bugün öğleden sonra, itilaf devletleri kıtaları tarafından işgal edilecektir. Toplar ve diğer her türlü harp malzemesi, bu kıtalara teslim edilecektir. Bu bölgelerdeki komutanlar, subaylar ve erler bu bölge dışında ve gerilerinde toplanacaklar, kolorduca verilecek emirlere göre hareket eyleyeceklerdir. Bu işgal esnasında katiyen karşı konmayacak, işgale gelecek itilaf müfrezelerine gereken kolaylıklar gösterilecektir."

Nadir Paşa işgalden önceki gece bütün subayların evlerine adamlar salarak kışlada toplanmaları emrini vermişti. Böylece subayların büyük bir kısmı daha geceden kışlada toplanmış ve ertesi günü kışla pencerelerinden feci işgali seyretmiş, daha sonra da dehşetli sahneleri kendileri de bizzat yaşamışlardı.

Halbuki Vali Bey ve Kolordu komutanı bu şekilde teslim olmak yerine mukavemet için tertibat aldırmış olsalardı, durum çok daha farklı olurdu. Evlerin zarar görmesini, hayatî tehlikeyi düşünmek yersizdi. Sonradan olanlara bakıldığında, işgal güçlerine karşı mukavemetin her cihetten haysiyetli, şerefli, en mantıklı davranış olduğu görülür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tam teslim olanlar, haysiyetini, şerefini, canını, malını da kaybedecekti. Tıpkı çok yakın tarihte Irak'ta olduğu gibi… Şayet binlerce tanka, yüzlerce savaş uçağına, muazzam silah ve cephaneye sahip Saddam'ın ordusu öylece kolay teslim olmasaydı, üç-beş rütbeli, vatanı 150 bin dolara satmamış, üç-dört gün daha direnilmiş olsaydı, başta Amerikan ve İngiliz güçleri olmak üzere işgal kuvvetleri çöle gömülürdü. Ama yapılmadı, sonradan bir milyon Iraklı hunharca katledildi. On binlerce kadının ve kızın ırzına tecavüz edildi. Irak harabeye döndü. Saddam ve oğulları başta olmak üzere mukavemet etmek yerine kaçıp saklanmayı tercih eden ilgililer, canlarından da oldular.

İşgalle Birlikte Sergilenen Vahşet!..

15 Mayıs 1919 tarihi, tarihimizin en kara günlerinden biridir. O gün sabah saat 8.40'tan itibaren, Amerikan, İtalyan, Fransız ve İngiliz çıkarma gemilerinin taşıdığı Yunan askerleri İzmir'de karaya çıkmaya başladı. Binlerce yerli

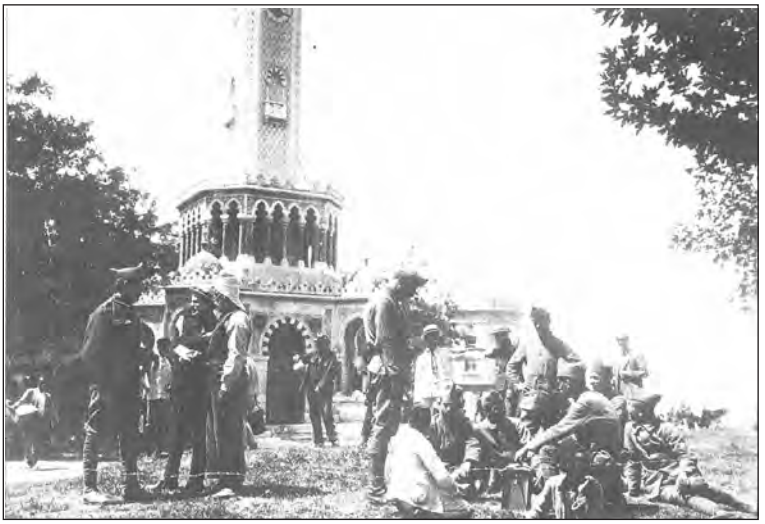

İzmir Saat Kulesi önündeki Yunan askerleri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İşgalciler İzmir'e ayak basar basmaz vahşet tabloları sergilemeye başlamışlardı.

Rum, ellerindeki Yunan bayrakları ve çiçeklerle Kordon Boyuna toplanmıştı. Yunan işgal kuvvetlerini çılgınca alkışlıyorlardı. Efzun alayının ilk çıkan taburu, tantanalı bir törenle İzmir metropoliti Hristosmos tarafından takdis edildi. Metropolit, Yunan bayrağını öptü, tuz serpti. Hristosmos sevincinden ağlıyordu.

Yunan birlikleri hükümet konağı ve kışlayı işgal etti. Başta Vali ve Kolordu komutanı olmak üzere bütün ilgililer ve subaylar ağır hakaretlere maruz kaldı. Valiye ve bütün memurlara, "Zito Venizelos!" (Yaşasın Venizelos!) diye bağırmaları söylendi. Böyle bağırmayanlar tokatlanıyor, dipçikleniyor, hatta bazıları kurşunlanarak öldürülüyordu.

Vali İzzet Bey, işgali halktan gizleyeceğine, işgal haberlerini tekzip edeceğine gönüllüleri silahlandırıp gerekli tertibatı aldırmış olsaydı, işgalciler daha ilk anda denize dökülürdü. Ama öyle yapmadı. İhanetinin ilk bedelini ağır hakaretlere maruz kalarak ödedi. Kendisi "Zito…" diye bağırdığı gibi yanındaki oğluna da, "Seyfi oğlum Zito diye bağır!" diyordu.

İşgalcilere mukavemet etmek yerine bütün silahların teslim edilmesi talimatını veren Nadir Paşa, esir alınıp götürülürken ağır hakaretlere maruz bırakıldı. Bir Yunan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

teğmeni yüzüne tokat attı. Diğer subaylar ağır küfürler ettiler. Daha sonra diğer esirlerle birlikte Patris vapurunun hayvan pisliği dolu ambarına atıldı.

Kışladan, hükümet konağından ve diğer resmî dairelerden toplanan subaylar ve memurlar rıhtımdaki gemilere götürülürken yol boyunca ağır hakaretlere maruz kaldılar. Yerli Rumlar bu esirlerin üzerine başta kiremit olmak üzere ellerine ne geçerse fırlatıyor, küfürler savuruyordu. Yunan askerleri esir kafilesine tekme tokat girişiyor, yere düşenlere dipçiği yapıştırıyordu. İlk anda dokuz subayımız süngü darbeleri ve kurşunlarla şehit oldu. 21 subay yaralandı. 27 subay ise kayboldu. Daha sonra bu kaybolan subayların elleri ayakları bağlanmak suretiyle denize atıldıkları ortaya çıkacaktı.

Bu fecaati yaşayanlardan Gümrük İdaresi Başmüdürü Âgâh Bey, Gümrük binasından dışarı çıkarılmalarından itibaren yaşadıklarını şu şekilde nakletmektedir:

"Sokağa çıkınca hemen feslerimizi alıp yırttılar. Ellerimizi havaya kaldırarak, 'Zito Venizelos' diye bağırmamızı emrettiler. Bu surette bağıra bağıra rıhtım üzerine çıktık. Zahire borsası önüne geldiğimiz zaman yağmur durmuştu. Yürümüyor, koşuyorduk. Benim gibi şişman yahut takatı bulunmayanlar mütemadiyen dipçik yiyordu. Böylece kahvelerin önünden geçerken sivillerin çok kaba küfürlerine uğradık. İtalyan mektebinin önünden saparak İkinci Kordon üzerinde şiddetli yağmurun altında bir sokakta, bizi götüren askerler birer birer nemiz var, nemiz yok hepsini aldılar. Hatta madeni tütün tabakalarına, benzin çakmaklarına varıncaya kadar. Üzerimizde bir şey bulmak için elbisemizi kâmilen yırttılar. Biraz sonra yine rıhtım üzerine çıktık. Ve aynı tarzda, yani eller yukarıda 'Zito Venizelos' diye avazımız çıktığı kadar bağırarak koşa koşa dipçikler ve tokatlarla Aydın Demiryolu kampanyasının Punta iskelesine vardık. Veznedar Nazım Efendi süngülendi. Diğer arkadaşlarımızın çoğu yaralandı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Hakkımızda yapılan şenaatin en şiddetlisi burada oldu. Punta iskelesinde deniz askerleri çıkarılarak tokatlarla subaylarının huzurunda hepimizi dövdüler. Başımıza atılan taş, kömür, kiremitlerle yaralanmayan kimse kalmadı."

Âgâh Efendi ve diğer memurlar daha sonra da sopalarla dövülmüş ve bir geminin ıslak fışkı dolu ambarına atılmıştı.

Subaylardan ve memurlardan "Zito Venizelos!" diye bağırmayı reddedenler derhal süngüleniyordu. Albay Süleyman Fethi Bey, kışladan Yunan vapuruna sürüklenirken Efzun askerlerinin, "Zito Venizelos diye bağır!" ihtarı karşısında, ***"Bir Müslüman subay, ancak milletinin büyüklerine ihtiram için ağzını açar, elini kaldırır"*** demiş bunun üzerine süngülenmiş ve oracıkta şehit düşmüştür.

Kolağası Necati Bey de Yunan Başbakanı şerefine bağırmayı reddetmiş ve süngülenerek şehit edilmiştir. Necati Beyin 8 yaşındaki oğlu, "Ah babam!" feryadı ile babasının şehit naaşı üzerine kapanmış, Efzun askerleri bu yavrucağı da süngülemişlerdir.

Nadir Paşa ve diğer esir alınan subaylarla birlikte ağır hakaretlere maruz kalan Yarbay Arif Bey yaşadıklarını şu şekilde anlatmaktadır:

"Hepimizin başları açıldı. İki kollarımız yukarıya kaldırıldı. Allahımıza, Peygamberimize, Kur'anımıza velhasıl bütün mukaddesatımıza en çirkin ve galiz kelimelerle sövüldü. Üzerimizde silah aramak bahanesiyle ne buldularsa aldılar. Anahtar zincirine varıncaya kadar soyulduk. Parktan dörderli olarak hareketimizde kumandanlarımız da dahil olmak üzere eller yukarıda 'Zito Venizelos' diye bağırtılmak suretiyle şiddetli bir yağmur altında yürüyüşe devam ettirildik. Bunları az gören Yunan askeri ve Rum ahalisi tarafından kurşun, süngü, dipçik, rövolver, kama ve bıçak gibi her çeşit âlet ile öldürülmekte ve yaralanmak-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ta idik. Bu fecaat içinde gümrük önüne getirildik."

İzmir'in işgalinden önce İzmir'e, "Yunan Kızılhaç" gemisi ile "doktor" kisvesiyle gelmiş olan Yunanlı subaylar, yerli Rumları silahlandırmış, silahlı milis grupları halinde teşkilatlandırmışlardı. Bu Rum milisler işgalin ilk saatlerinden itibaren İzmir sokaklarına dalarak Müslümanların evlerine girmiş, soygun ve tecavüzde bulunmuş, pek çok masumu öldürmüşlerdi.

İşgalin ilk günü 400 kişi öldürülmüştü. Ertesi gün ile birlikte, yani işgalin ilk 48 saatinde sivillerden öldürülenlerin sayısı 2000'i geçmişti. Bunlardan 57 tanesi subaydı.

İşgalci askerler ve yerli Rumlar İzmir'in tarihi camilerindeki ve diğer camilerdeki başta, halı ve kilim olmak üzere değerli eşyalarını ve diğer tarihî eserleri çalmışlardır. Öte yandan Efzun askerleri, "silah arama" bahanesiyle girdikleri evlerde altın, para, mücevherat ve değerli eşyaları alıp götürmüşlerdir. Bu manzaranın benzerine Irak'ın işgali sonrasında da rastlanacak ve Bağdat şehrinin, -müzeleri dahil- içinde değerli eşya ve para bulunan her yeri soyulacaktı.

Yunanlılar, esir aldıkları asker ve subaylarımızdan birçoğunu, ellerini ayaklarını bağlamak suretiyle denize atmışlardı. Daha sonra Yunanlı ilgililer bu hâdiseyi, "Onlar intihar etti" diye açıklayacaklardı.

İşgalci Yunan askerlerini taşıyan gemilere refakat eden İngiliz, Fransız ve Amerikan savaş gemilerinde bulunan subay ve askerler, İzmir'deki bu vahşeti, gemilerin güvertesinde film seyreder gibi seyretmekteydi.

Bu vahşeti eli kolu bağlı seyretmeyenler de vardı. Bunlardan biri gazeteci Hasan Tahsin'di. Efzun Alayının üzerine ateş eden bu genç gazeteci, oracıkta vurulmuştu. Düşmana ilk kurşunu sıkanlardan biri de ismi bilinmeyen bir yiğitti. Bu delikanlı elindeki tüfekle Efzun Alayının sancağını taşıyan askeri alnından vurup yere sermiş,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

daha sonra tüfeğindeki bütün kurşunları Yunan alayının üzerine boşaltmış, bütün askerler büyük bir panik ve korku içerisinde kaçışmaya başlamıştı. Onların paniklemesinden istifade eden genç de silahıyla birlikte İzmir sokaklarına dalmış, evinin penceresinden bakan bir nineyi görünce şöyle demişti:

"Nine, gördün ya, yarın âhirette şâhidim sen ol. Kurşunum, cephanem tükendi, onun için tüfeğimi omuzladım, geri gidiyorum…"

Nadir Paşa da subaylarını hapsetmek, askerlerine "mukavemet etmeyin!" emrini vermek yerine böyle yapabilirdi. Ya da subayları Yunan palikaryalarının önüne atmak yerine, onları ve sandıklanarak istasyona yığılmış olan silahları Anadolu içlerine gönderebilirdi. Yapmadı ve güzelim şehir, kurbanlık koyun gibi, eli kolu bağlanarak vahşilere teslim edildi.

İşgali Protesto Mitingleri

İzmir'in işgali Anadolu'da derin üzüntüyle karşılandı. Yediden yetmişe bütün halk infiâl halindeydi. Yurdun her yerinde işgali protesto mitingleri tertiplendi. En büyük miting İstanbul'da yapıldı. Fatih, Üsküdar ve Sultanahmet mitingleri muhteşem oldu. Mahşerî bir kalabalık işgali protesto etti. Fatih'teki mitinge 80 bin kişi, Sultanahmet'teki mitinge (23 Mayıs 1919) yüz bin kişi iştirak etmişti. İngilizler mitingleri yasaklatmak için hükümete baskı yapmaktaydı. Osmanlı hükümeti el altından mitingleri desteklemekle birlikte zahiren mitinglere yasaklama getiriyordu. Bu yasağın göstermelik olduğu, on binlerin katıldığı mitinglerin tertiplenmesinden belliydi.

Artan İngiliz baskısı üzerine İstanbul'un fethini kutlamak yasaklandı. Böylece asırlar sonra bir fetih günü (29 Mayıs 1919), derin sessizlik içerisinde geçiştirildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sevinenler...

İzmir'in işgali karşısında sevincini açıkça ortaya koyanlar da vardı. Fener Patrikhanesi gibi. Fener Patrikhanesi İstanbul'daki İtilaf Devletleri yüksek komiserlerine birer mektup sunarak, İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgaline müsaade edilmesinden dolayı duydukları sevinci belirtmiş ve İtilaf devletleri temsilcilerine teşekkür etmiştir.

Patrikhane bu mektubunda, Türkiye Rumlarının her zaman ve 'Türklerin bütün işkencelerine rağmen' Yunanistan'a bağlı kaldıklarını ve İngiltere, Fransa ve Amerika'yı desteklerini belirtmekte ve şöyle demekteydi:

"İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ile doğuda adalet kurulmaktadır."

İzmir'in işgali üzerine iyice şımaran Patrikhane, açıkça İstanbul'u da istemekteydi. Paris'teki konferansta Türklerin İstanbul'da bırakılmalarına karar verilmesi karşısında üzüldüklerine belirten Patrik Vekili Dorotee, Paris'te yayınlanan Le Temps gazetesine verdiği beyanatta şöyle demekteydi:

"Bu kararı (Türklerin İstanbul'da bırakılması kararını) büyük bir hayret ve derin bir teessürle karşıladık. Bize göre, İstanbul kati olarak Yunanlılara verilmelidir. Adalete sığınıyor ve bundan böyle Türk idaresi altında yaşamak istemediğimizi ilan ediyoruz. Padişah İstanbul'dan atılmadıkça, zorbalığın hak üzerindeki baskısı kaybolmayacaktır."

Patrikhane, İtilaf devletlerinden güç alarak iyice şımarmış, azıtmıştı. "Mavri Mira" cemiyetini, Karadeniz'deki Pontus Cemiyetini alenen destekliyor, Rum gençlerinin bu silahlı çetelere katılmalarını teşvik ve onların hareketlerini organize ediyordu.

M. Kemal Paşa, Nutuk'ta o esnadaki tabloyu ve Patrikhane ile Rum ve Ermeni azınlıkların faaliyetlerini şu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

şekilde anlatmaktadır:

"…Ordunun elinden esliha *[silahlar]* ve cephanesi alınmış ve alınmakta.. İtilaf Devletleri, mütareke ahkâmına *[hükümlerine]* riâyete lüzum görmüyorlar. Birer vesile ile, İtilâf donanmaları ve askerleri İstanbul'da. Adana vilayeti Fransızlar; Urfa, Maraş, Ayıntap İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya'da, İtalyan kıtaat-ı askeriyesi; Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her tarafta, ecnebi zabit ve memurları ve hususi adamları faaliyette.. Nihayet, mebde-i kelam *[sözün başlangıcı]* kabul ettiğimiz tarihten *[19 Mayıs 1919'dan]* dört gün evvel, 15 Mayıs 1919'da İtilaf Devletleri'nin muvafakatiyle Yunan ordusu İzmir'e ihraç ediliyor.

"Bundan başka, memleketin her tarafında, anâsır-ı Hıristiyaniye *[Hıristiyan unsurlar]* hafi *[gizli],* celi *[açıktan],* hususî emel ve maksatlarının temin-i istihsaline *[gayelerinin gerçekleştirilmesine],* Devletin bir an evvel çökmesine sarf-ı mesai ediyorlar *[çalışıyorlar].*

"Bilâhere elde edilen mevsuk malûmat *[kesin bilgiler]* ve vesaik ile teeyyüt etti ki, İstanbul Rum Patrikhane-

Yunan askerleri Sarı Kışla'da

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

si'nde teşekkül eden 'Mavri Mira' heyeti, vilayetler dahilinde çeteler teşkil ve idare etmek, mitingler ve propagandalar yaptırmakla meşgul. Yunan Salib-i Ahmer'i *[Kızılhaç'ı],* Resmî Muhacirîn Komisyonu, 'Mavri Mira' heyetinin teshil-i mesâisine hâdim *[çalışmalarını kolaylaştırmaya hizmetkâr]*. 'Mavri Mira' heyeti tarafından idare olunan Rum mekteplerinin izci teşkilatları, yirmi yaşını mütecaviz gençler de dahil olmak üzere her yerde ikmal olunuyor.

"Ermeni Patriği Zaven Efendi de, Mavri Mira heyetiyle hemfikir olarak çalışıyor. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibi ilerliyor.

"Trabzon, Samsun ve bütün Karadeniz sahillerinde teşekkül etmiş ve İstanbul'daki merkeze merbut [bağlı] Pontus Cemiyeti sühuletle ve muvaffakiyetle çalışıyor." (Nutuk, s. 1, 2)

Fener Patrikhanesi, "Türkler İstanbul'dan atılmalı" derken güvendiği yerler vardı. ABD Başkanı Wilson, Paris'teki (Paris Konferansı) toplantıda, açıkça "Türkler İstanbul'dan atılmalı" demişti. Fransız Başbakanı da aynı görüşte olduklarını belirtmişti.

Vatan İşgal Altında, Ordu Dağılmış, Silahlar Toplanmış...

Kurtuluş Savaşı öncesindeki manzarayı bu anlattıklarımızın ışığında bir kere daha hülâsa edelim. Genel görünüş şudur:

Başta İstanbul ve İzmir olmak üzere yurdun en stratejik yerleri işgal edilmiş vaziyettedir. Musul'dan sonra, Çanakkale Boğazı ve İstanbul işgal edilmiş, Fransızlar Trakya'ya girmişti. İngilizler ve Fransızlar Güneydoğu Anadolu'yu ve Çukurova'yı ele geçirirken, İtalyanlar Antalya'ya ayak basmıştı. Öte yandan Ermeniler ve Rumlar, işgal güçlerine dayanarak işgal bölgelerinde katliâmlara

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İşgalciler İstanbul'da Tünel'den Beyoğlu'na doğru yürürken...

girişmişlerdi.

Mondros Mütarekesi gereğince ordunun büyük bölümü terhis edilmiş, Osmanlı ordusunun bütün topları, makineli tüfekleri, el silahları, cephaneleri ve diğer vasıtaları da düşman kuvvetlerinin temsilcilerinin nezareti altında belli başlı yerde depo edilmişti. [İzmir, Manisa, Bandırma, Çanakkale, İstanbul, İzmit, vs.] Bu silah ve cephanelerin bir kısmı bilahere millî mücâdele başayınca tekrar zorla geri alınmış (Manisa, Bandırma gibi), bir kısmı ise onlara nezarete memur İngiliz subayları tarafından TBMM Hükümetine para ile satılmış (İstanbul Maçka gibi), diğer bir kısmı ise denize dökülmek ve diğer suretlerle imha edilmiştir (İzmit gibi).

Çanakkale ve İstanbul boğazı sahil tahkimatındaki

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

toplar, dinamitlerle parçalanmış, böylece hiçbir müdafaa vasıtası bırakılmamıştı.

İşte kapkaranlık tablo bu vaziyetteydi. Ordu yok, silah yok, en mühimi devlet yok…

Sevr Antlaşması

Mondros Mütarekesi ile koca Osmanlı Devletinin boynuna idam yaftasını asan düşman güçler, Sevr Anlaşmasıyla, koca devletin ölümünü bütün dünyaya ilan ediyorlardı. (10 Ağustos 1920)

İtilaf Devletleri ile, mağlup taraf arasında şu anlaşmalar yapılmıştı:

Almanya ile 28 Haziran 1919 tarihinde **"Versay Antlaşması"**, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile 10 Eylül 1919 tarihinde **"St. Germain Antlaşması"**, Bulgaristan ile 27 Kasım 1920 tarihinde **"Neuilly Antlaşması"**, Osmanlı Devletiyle 10 Ağustos 1920 tarihinde **"Sevr Antlaşması"**

Bu anlaşmalar içerisinde şartları en ağır olan "Sevr Antlaşması" idi. Bu anlaşma, yalnızca koca bir devleti öldürmüyor, o devletin çatısı altındaki bütün Müslüman halkı da resmen köle vaziyetine getirmek istiyordu. 433 ana madde ile 38 ek maddeden ibaret olan bu anlaşma, Haçlı zihniyetinin Müslümanlara ne kadar büyük hınç beslediğinin en müşahhas delilidir.

Sevr anlaşmasına göre Anadolu paramparça edilmekteydi. Bu anlaşmaya göre; Ege bölgesinde İzmir, Manisa ve civarı Yunanlılara, Akdeniz bölgesi İtalyanlara, Güneydoğu Anadolu bölgesi ve Suriye Fransızlara, Irak'taki petrol yataklarının bulunduğu kısımlar İngilizlere, Doğu Anadolu'nun büyük bölümü (Erzincan, Erzurum, Muş, Bitlis, Van, Ağrı) ile Karadeniz'de Trabzon ve Rize Ermenistan'a veriliyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu antlaşmaya göre, devletin ordusu olmayacak, silahı olmayacak, borçlarına karşılık bütün gelirlerine el konulacak, attığı her adımda işgal kuvvetlerinden izin alınacaktı. Bu şartlar altında yaşayan devlete devlet denilemezdi. Kısaca Osmanlı devleti öldürülmüştü.

İnsanın okumaya bile tahammül edemediği bu "kin belgesi"nin bazı maddeleri şöyledir:

"Türkiye, Mısır'daki ve Mısır üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçer. Bu vazgeçme, 5 Kasım 1914'ten başlayarak geçerli sayılacaktır. Türkiye, müttefik devletlerce girişilen eyleme uygun olarak, İngiltere'nin 18 Aralık 1914'te Mısır üzerinde ilan ettiği koruyuculuğu tanıdığını bildirir. (Madde 101)"

"Türkiye, Fas'da Fransa'nın koruyuculuğunu (himayesini) tanır ve bunun bütün sonuçlarını kabul eder. Bu tanıma, 30 Mart 1912 tarihinden başlayarak geçerli olacaktır. (Madde 118)"

"Türkiye, Tunus üzerinde Fransa'nın koruyuculuğunu tanır ve bunun bütün sonuçlarını kabul eder. Bu tanıma 12 Mayıs 1881 tarihinden başlayarak geçerli olacaktır. (Madde 120)"

"Türkiye, şimdi İtalya'nın işgalinde bulunan Ege Denizi adaları üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer (Madde 122)"

"Yunan Hükümeti, İzmir kenti ile 66. Maddede belirtilen toprakların yönetiminden sorumlu olacak ve bu yönetimi hususi olarak bu maksatla tayin edeceği bir görevliler kurulunca yönetecektir. (Madde 70)"

"89. Madde uyarınca sınır tespiti, sözü geçen vilayetler (Erzurum, Trabzon, Van, Bitlis) topraklarının tümünün ya da bir kesiminin Ermenistan'a aktarılmasına yol açacak olursa, Türkiye, aktarılan toprak üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından, karar tarihinden başlamak üzere geçerli olarak, vazgeçtiğini şimdiden bildirir, işbu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

anlaşmanın, Türkiye'den ayrılan topraklara uygulanacak hükümleri, o andan başlayarak, bu topraklara da uygulanacaktır. (Madde 90)"

İşte Kurtuluş savaşı öncesindeki tablo böyleydi. Karanlık, kapkaranlık bir tablo… Tarihimizin en üzüntülü günlerini yaşamaktaydık. Kurtuluş Savaşı'nın hangi atmosferde yapıldığını ve ehemmiyetini anlamak için o günleri hatırlamak, hiç unutmamak lazım.

—0—

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İKİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ MÜCÂDELESİNİN TEMEL DAYANAĞI

Kurtuluş Mücâdelesi, hiç şüphesiz dünya tarihinde müstesna yere sahip bir hâdisedir. Düşününüz; Müslüman halkın 600 yıllık muhteşem devleti vefat etmek üzere.

Birinci Dünya Savaşı boyunca silah altına alınmış olan 2.850.000 (iki milyon sekiz yüz elli bin) kişiden, 385 bini cephede, geri kalanı esarette olmak üzere 600 bini şehit düşmüş. 1,5 milyonu ise çoğu kolunu, ayağını, gözünü kaybetmek suretiyle yaralanmış. Savaş boyunca silah altına alınan askerlerden esaretten dönenleri de dahil edersek, ancak 560 bini tekrar savaşacak durumdadır.

Mondros Mütarekesi gereğince; ordu terhis edilmiş vaziyette. Yani resmen ortada bir ordu yok. Silahların büyük bölümü düşmanın eline geçmiş. Yani silah ta yok.

Halk fakr u zaruret içerisinde. Ölmek üzere olan devletin hazinesi bomboş. Yani para da yok.

Başta başşehir İstanbul ve en stratejik şehir İzmir olmak üzere, yurdun en mühim kısımları düşmanlar tarafından işgal edilmiş vaziyette.

İşte böylesine bir tablo karşısında verilen Kurtuluş Mücâdelesini anlamak için, bu mücadelenin temel daya-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nak noktalarını, ana fikrini, can damarını çok iyi tanımak lazım. Yoksa bu konuda yapılan bütün çalışmalar sathî (yüzeysel) olmaktan öteye geçmez.

Biz, **"Yedi Cephe:** Osmanlı'nın Sekerâtı" kitabımızın sonlarına doğru şöyle demiştik:

"Tarihi boyunca esir yaşamamış insanların bu antlaşmada dayatıldığı üzere köle olarak yaşamayı kabullenmesi mümkün değildi. Müslüman, değil bir kâfirin kölesi olmak, gerçekte yeryüzünün halifesi idi. Cenab-ı Hak Mü'min'e o selâhiyeti vermişti. Mü'min izzet ve gayret sahibiydi. Mü'min mertti, yiğitti, şecaatliydi. İnancı uğruna seve seve ölümü göze alırdı. Müslüman devletsiz yaşayamazdı. Tarih boyunca kurulmuş olan 20'ye yakın dünya çapındaki devletle, 50 civarında devletcikler bunu göstermektedir. İslam fıkhına göre; Müslümanların bağımsız bir devleti ve ona önderlik edecek bir lideri olur. Osmanlı Devleti'nin mücâdelesinin mühim kısmını, bu fıkhî hükümlerin yerine getirilmesini sağlamaya çalışmak teşkil eder.

"Anadolu'da yaşayan insanları düşünün: Selçuklu Devletini de sayarsak, yaklaşık 850 sene boyunca güçlü devleti olmuş. Devlet karar almış, halk da aynı inancı, aynı duyguyu paylaştığı devletin idarecileriyle beraber "Bismillah" diyerek yola çıkmış. En son yedi cephede canla başla vuruşmuşlar. İşte şimdi, ciğeri beş para etmez kimseler kalkmış, kendilerine; 'Sizin artık devletiniz yok! Siz kölemizsiniz! Biz ne dersek ona uymaya mecbursunuz! Bundan böyle bu topraklarda ezan okunmayacak, çan çalınacak!' demektedirler. Bu halkın bunu kabul etmesi mümkün mü? Bu bakımdan kısa bir müddet şok geçirildikten sonra toparlanılmış ve Kurtuluş Savaşı'na girişilmiştir. Neticede de bu Sevr denilen kâbus defedilmiştir."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Cihad ve Şehâdet Şuûru

Kurtuluş Mücâdelesinin temel dayanak noktaları şunlardır: Müslümanın mutlaka bağımsız bir devletinin olması gereği, İslam birliğinin sembolü sayılan halifelik müessesesinin yaşatılması, cihad ve şehâdet şuûru…

Gerçek savaş, öyle sinemada seyredilenlere, ya da bilgisayar oyunlarına benzemez. Bombaların patladığı, kurşunların yağmur gibi yağdığı, süngülerin, kasaturaların devreye girdiği karşılıklı ölümüne vuruşmalarda, işin ucunda ölmek vardır. Yani insanın en tatlı varlığını kaybetmesi…

Cihad, Kur'an-ı Kerim'de 350'den fazla âyetle sabit olan farz bir ibâdettir. Bu âyet-i kerimelere baktığımızda cihadın üç merhalede meşru' kılındığını görürüz. Şöyle ki:

Birinci Merhale: Cihad, Hicretten evvel Mekke devresinde meşru' kılınmamıştı. Bu devrede Resul-i Ekrem; evvelemirde, Kur'an-ı Azimüşşan'ı tebliğ ve kâfirleri inzar etmekle *[uyarmakla]* memur idi. Tebliğ görevi ilk önce gizli yapılırken, daha sonra açıktan yapılmaya başlanmıştır. Cihadın bu birinci merhalesi ile ilgili âyet-i kerimelerden birine meâlen bakalım:

"Artık Ey Resûl-i Zîşânım! Sen üzülme! Münkirlerin hallerinden pek müteessir olma! Sen onlardan i'raz et *[yüz çevir]* ve onların sana karşı vaki' kusurlarını hüsn-i muâmele ile afvet. Onlardan intikam almakta acele etme!" (Hicr / 85)

İkinci Merhale: Kâfirler, Müslümanlarla savaştıkları takdirde, Müslümanlara savaş için izin verilen merhaledir. Cenab-ı Hak, Hicret'in ikinci senesinde (624 Bedir Savaşı) Medine devresinde; kâfirler Müslümanlara karşı savaşı başlatıp onlara hücum ettikleri takdirde, Resulullah'a (asm) ve Müslümanlara, kâfirlerle savaşmak hususunda izin vermiştir. Bu izin, cihadın meşrûiyetinin ikinci merhalesini teşkil etmektedir. Bu merhaleyi bildiren âyet-i kerimelerden birine meâlen bakalım:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Mukatele olunan, yani kendilerine karşı kafirler tarafından savaş ilan edilen Müslümanlara zulmolunduklarından dolayı; yani dinlerine, hayatlarına ve memleketlerine tecâvüz vuku bulduğu için, Müslümanların kâfirlerle cihad etmelerine, o zâlim kâfirlere karşı savaşa atılmalarına taraf-ı İlâhiden izin verildi. Şüphe yok ki Allahu Teâlâ, zulme uğramış Müslümanlara yardım etmeğe kadirdir." (Hac / 39)

Üçüncü Merhale: Cenab-ı Hak, bu merhalede, İslâma tehdid oluşturan din düşmanları ile kıyamete kadar savaşmayı farz kıldı. Bütün zaman ve mekanlarda kayıtsız ve şartsız onlarla çarpışmayı emretti. Cihadın bu merhalesini bildiren âyet-i kerimelerden birine meâlen bakalım:

"Ey Mü'minler! Gerek hafif, gerek sakil olarak, yani gerek hasta, gerek sıhhatli, gerek genç, gerek ihtiyar, gerek süvari, gerek piyade, gerek zengin, gerek fakir, gerek silahlı, gerek silahsız olarak, kısaca hangi halde bulunursanız bulunun; cihad için seferber olun ve fisebilillah mallarınız ve nefislerinizle cihâd edin! Bu cihad, sizin için hayırlıdır. Eğer cihâdın sevâbını ve cihâddan geri kalmanın cezâsını bilirseniz." (Tevbe/ 41)

Cihadın Kısımları

İslâm dininde cihad, maddî ve manevî olmak üzere iki kısma ayrılır:

Maddî Cihad: Hâricî düşman olan kâfirlere karşı silahla yapılan cihaddır.

Mânevî cihad: Dahilî düşman olan münafıklara karşı ilim ve hikmetle, onları hakka davet etmek suretiyle yapılan mücâhededir.

İslâm âlimleri cihadın bu iki kısmını Tevbe Suresinin 122. âyet-i kerimesinden çıkarmışlardır. Bu âyet-i kerime-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

de meâlen şöyle buyrulmaktadır:

"Bütün Mü'minlerin, birden toplanıp savaşa çıkmaları doğru değildir. Her kabileden bir kısım insan savaşa gitmeli, onlardan bir kısmı da din ilimlerini öğrenmek ve kabileleri savaştan kendilerine döndüğü zaman, onları Allah'ın azabıyla uyarmak için geri kalmalıdır. Olur ki, Allah'ın azabından sakınırlar."

Demek, bu âyet-i celile, Müslümanların iki kısım cihad ile mükellef olduğunu ifade ediyor:

Biri: Maddî cihaddır ki; Müslümanlardan bir kısmının İslâma karşı tehdit oluşturan kâfirlerle savaşmasıdır.

Diğeri ise: Mânevî cihaddır ki; Müslümanlardan bir kısmının ilim tahsilinde bulunması, İslam beldelerinde bulunan münafıkları hüccetle ilzam etmesi ve mü'minlere karşı emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker vazifesini edâ etmesidir.

Cihad konusunu bütün yönleriyle ele alan eserlerden biri olan "Mir'âtü'l Cihad"da Maddî cihad için şu açıklama yapılmıştır:

"Maddî cihâd: Müslümanlar, Medine Devrinde Peygamberimiz (asm) ile beraber cihad emrini aldıktan sonra, kâfirlere karşı bilfiil harbetmişler ve bu harbler, Resûl-i Ekrem (asm) âhirete irtihal edinceye kadar devam etmiştir. Hulefâ-yi Râşidin Devresinde de Müslümanlar kâfirlerle savaşmaktan geri kalmamışlardır. Asr-ı Saadetten sonra gerek Emeviler, gerek Abbasiler, gerek Suçluklular ve gerek Osmanlılar, kâfirlere karşı bu maddî cihadı sürdürmüşlerdir. Zirâ, İslâmiyetin güvenliği, cihana yayılıp hâkim olması, insanların cemaatler halinde fevc fevc gelip İslâm ile hidayet bulmaları ve bu sayede hem dünya, hem de âhiret saadetine nâil olmaları, maddî cihad iledir.

"Evet, İslâm tarihi şâhiddir ki, bu devrelerde maddî cihad sebebiyle Müslümanlar, devamlı kâfirlere karşı izzet

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve refah içinde yaşamışlar; buna mukabil kâfirler ise zillet ve sefalet içine düşmüşlerdir. Müslümanlar, bu asırda ise kâfirlere karşı olan maddî cihadı yapacak gücü yitirdikleri için kâfirlerin hâkimiyeti altına girmiş, bunun neticesi olarak da zillet ve sefâlete mahkum olmuşlardır." (Mir'atü'l Cihad, c.1/ 206)

Cihadın Hükmü

İslâm âlimlerinin ittifakına göre cihâd, farzdır. Fakat, bu farziyet, bazan farz-ı kifaye, bazan da farz-ı ayn olur. Devletin yeteri miktarda askeri varsa, diğer gücü yetenlere cihada iştirak etmek farz-ı kifaye olur. Ancak şu hallerde cihad etmek farz-ı ayn hükmüne geçer.

"Kâfirler, Müslümanların bulunduğu memlekete girseler; bu durumda o beldenin ahâlisine kâfirlerle savaşıp onları defetmek farz-ı ayn olur. Böyle bir durumda zengine, fakire, köleye, düşmanları defetme güçleri varsa –kocalarının izni olmadan– kadınlara da kâfirlerle savaşmak farzdır. Hattâ, imkan derecesinde köre, hastaya ve topala da kâfirler kendilerini öldürmeye kastettikleri takdirde güçleri nisbetinde onlarla savaşmak farzdır." (el-Envâr 2/ 348)

Cumhur-u fukâha, şu hallerde de kafirlerle savaşmanın Müslümanlara **farz-ı ayn** olduğunu belirtmişlerdir:

Birinci Hâl: İslâm ordusu ile küffâr ordusu, karşı karşıya geldiği zaman, artık cephede bulunan her Müslümana cihâd farz-ı ayn olur. Bu durumda cepheden kaçmak haramdır ve ekberü'l kebâirdendir (en büyük günahlardandır.) Harbde sebat gösterip, düşmanla savaşmak ise, oradaki herkese farzdır.

İkinci Hâl: Düşman ordusu, bir Müslüman tâifesine âniden saldırdığı zaman, bu durumda cihad, orada bulunan herkese farz-ı ayn olur. İster kadın, ister savaşacak

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gücü olan çocuk, ister yaşlı, –kim olursa olsun– her Müslümana, kuvveti dahilinde müdafaada bulunmak farz-ı ayn olur. Eğer bu Müslüman tâifesi tek başıyla düşmanı mağlub etmek gücüne sahib değilse; onlara yardıma koşmak, yakınındaki diğer Müslümanlara da farz-ı ayndır.

Üçüncü Hâl: Müslümanların devlet başkanı, bir Müslüman tâifesine, "Benimle beraber Allah yolunda cihâda katılıp seferber olun!" diye cihâda davet ettiği zaman; kesin bir özrü olmayanların bu davete icâbet etmeleri, yani cihada katılmaları farz-ı ayn olur.

İmâm İbn-i Kuddâme, cihadın farz-ı ayn olduğu yerleri şu şekilde belirtmektedir:

"Cihâd üç yerde her bir ferde farz-ı ayn olur:

"Birincisi: İki ordu karşılaşınca, hazır olanın oradan ayrılması haram, orada kalması ise ona farz-ı ayn olur.

"İkincisi: Kâfirler bir beldeye girerse, oradaki halkın o kâfirleri defetmesi ve onlarla savaşması farz-ı ayn olur.

"Üçüncüsü: Eğer devlet idarecisi, bir topluluğu cihâda çağırırsa; o topluluğun cihâda çıkmaları farz-ı ayn olur." (el-Muğnî Ve'ş-Şerhü'l-Kebîr 10/ 365-366)

Anadolu Halkı Bu Gerçeklerden Haberdardı

Kurtuluş Savaşı başlangıcında yediden yetmişe herkes bu İslâmî hükümlerden haberdardı. Onun içindir ki, çocuklardan ihtiyarlara, her yaştan erkeklerden, kadınlara varıncaya kadar bütün halk topyekün bu savaşa iştirak etmiştir. Çünkü cihad farz-ı ayn olmuştu. Ölüm sonrası hayatı, yani "asıl hayatı" düşünenler, fani dünyada geçirecekleri zamanı düşünmeksizin cihada koşmuşlardı. Şayet bu cihad yolunda hayatlarını kaybetseler, onun adı şehitlikti. Mü'minler ise o rütbeyi kazanmak için can atmaktaydı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şehitliğin Fazileti

Şehitlik, kısaca; canı, o canı veren Allahu Azimüşşan'ın yolunda, rızasını kazanmak için fedâ etmek demektir. Kâfirlerle savaşırken Allah yolunda rûhunu fedâ eden şehidlerin fazileti, Kur'an-ı Kerim'de ve Hadis-i Şeriflerde tafsilatlı olarak zikredilmiştir. Şimdi şehitliğin mükâfatı ve faziletiyle ilgili âyet-i kerimelerden ve hadis-i şeriflerden bazılarına bakalım:

Şehitliğin faziletini beyan eden bazı âyet-i kerimeler:

1) "İ'lâ-yı kelimetullah için Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyiniz. Bilakis onlar diridirler. Fakat, siz bunun farkında değilsiniz." (Bakara/154)

2) "Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz, şunu bilin ki; Allah'ın mağfireti ve rahmeti onların dünyalık namına topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır." (Âl-i İmran/ 157)

3) "Allah yolunda savaşıp öldürülenleri ölüler zannetme. Bilâkis, onlar diridirler. Allah'ın kendilerine lütuf ve kereminden verdiği şeylerle sevinç içinde oldukları halde Rablerinin katında rızıklanmaktadırlar. Arkalarından gelen ve henüz kendilerine katılmamış olan (şehid olacak kardeşlerine de) hiçbir korku ve üzüntünün bulunmadığı müjdesini verirler. Onlar, (sonradan kendilerine iltihak edeceklere) Allah'ın nimet ve fazlını ve Allah'ın imân edenlerin mükâfâtını zâyi' etmeyeceğinin müjdesini vermekle sevinirler." (Âl-i İmrân/169-171)

4) "Onlar ki, hicret ettiler, memleketlerinden çıkarıldılar, Benim yolumda eziyete uğradılar, savaştılar ve öldürüldüler; kasem olsun, Ben de onların günahlarını örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. Bu mükâfât, Allah tarafındandır ve sevabın da en güzeli Allah katındadır." (Âl-i İmrân/ 195)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şehitliğin faziletiyle ilgili bazı Hadis-i Şerifler:

1) Hz. Enes'den (ra) rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (sav) şöyle buyurdu:

"Cennet'e gidenlerden hiç kimse, yeryüzündeki bütün mülk ona verilse dahi tekrar bu dünyaya geri dönmek istemez. Şehîd müstesna. O, şehâdetten dolayı Allah'ın kendisine yapmış olduğu ikramı gördüğünde, tekrar dünyaya dönüp on kez Allah yolunda savaşıp öldürülmek ister." (Buhari ve Müslim)

2) Hz. Cabir (ra) anlatıyor:

"Adamın biri Peygamberimize gelerek: 'Ey Allah'ın Resûlü! Eğer ben Allah yolunda savaşıp öldürülürsem nerede olurum?' diye sordu.

"Resûlullah (sav) 'Cennet'te olacaksın' buyurdu. Bunun üzerine adam, elinde bulunan hurmaları atıp, öldürülünceye kadar savaştı." (Müslim)

3) Hz. Ebû Hureyre (ra) anlatıyor:

"Resulullah (sav) buyurdular ki: 'Allah yolunda savaşıp şehîd olan kişi, öldürülürken, sizden birinizi bir karınca ısırdığında duyduğu elem kadar bir acı duyar." (Tirmizî)

4) Hz. Câbir (ra) der ki:

"Ben Uhud savaşından üzgün bir şekilde döndüm. Zirâ, babam Abdullah, Uhud'da şehid düşmüş ve geride boynumda büyük bir borçla beraber çocukların sorumluluğunu da bırakmıştı. Gece olunca Peygamberimiz (asm) bana haber gönderdi, onun yanına vardım. Peygamberimiz (asm) buyurdular ki: 'Ey Câbir! Allah (cc) senin babanı ihyâ edip diriltti ve onunla konuştu.'

"Ben, 'Ey Allah'ın Resûlü! Allah bizâtihî onunla konuştu mu?' diye sordum.

"Resûlullah buyurdular ki: Evet. Allah, babana, 'Ne temennide bulunursan bulun, vereyim!' dedi. Baban dedi ki: 'Ey Rabbim! Benim arzum, benim ruhumu geri iâde et

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve benim cesedimi yeniden dirilt. Beni tekrar Muhammed (asm)'a geri gönder, Senin yolunda tekrar savaşıp şehid olayım.' Allah (cc) buyurdular ki: 'Ben bu hususta kesin hükmümü vermişim ki, ölenler bir daha dünyaya geri dönmeyeceklerdir.'" (ed-Dürrü'l-Mensûr, 2/ 172)

5) Hz. Ebû Hüreyre (ra)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Muhammed'i kudret ve irâdesiyle yaşatan Allah'a yemin ederim ki; Allah yolunda savaşıp öldürülmemi, dirildikten sonra yine savaşıp öldürülmemi, sonra tekrar savaşıp öldürülmemi isterim." (Buhari ve Müslim)

6) Hz. Mugire (ra) der ki:

"Resulullah (sav), peygamberlik sıfatıyla bize bildirdi ki: 'Sizden kim öldürülürse Cennetlik olacaktır.' Bu sebeple biz, ölümü sizin hayatı sevdiğinizden daha çok severiz." (Hz. Mugire (ra), bu sözlerini Nihâvend şehrinde İran vâlisine karşı söylemiştir.) (Kütüb-i Sitte Tercümesi, 5/ 46)

7) Hz. Enes b. Mâlik (ra), Hz. Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Kıyâmet gününde kullar hesap için durduğu zaman, bir topluluk omuzlarına koymuş oldukları kılıçlarından kan akarak gelip Cennet'in kapısında dalgalanırlar.

" 'Bunlar kimdir?' denilince; 'Şehitlerdir. Diri idiler, rızıkları veriliyordu' diye cevab verilir.' (Taberânî)

8) Hz. Ubâde b. Sâmit (ra), Hazret-i Peygamber (sav)'den rivâyete göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

"Şehidin Allah katında yedi özelliği vardır:

"- Kanının ilk damlası yere düştüğünde affedilir,

"- Cennet'teki yerini görür,

"- Îmân hullesi giydirilir,

"- Kabir azâbından kurtarılır,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"- Kıyâmetin korkunç hâlinden emin olur,

"- Başına dünya ve dünyadakilerden daha hayırlı olan yakuttan vakar tacı konur.

"- Yetmiş iki hûri ile evlendirilir ve akrabasından yetmiş iki kişiye şefaat eder." (Ahmed b. Hanbel, Taberânî)

9) Hz. Ebu Musa el-Eş'âri, oğlu Ebu Bekir (ra)'dan:

"Düşman karşısında iken babamın şöyle dediğini işittim: 'Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Cennet'in kapıları, kılıçların gölgesi altındadır.'

"Kıyafeti dağınık olan bir adam kalkıp, 'Ey Ebû Musa! Resululla (sav)'in böyle söylediğini duydun mu?' dedi.

"Ebû Musa, 'Evet' cevabını verince; adam arkadaşlarının yanına dönüp; 'Sizi selâmlıyorum!' dedikten sonra kılıcının kınını kırarak attı. Sonra yalın kılıçla düşmana doğru yürüdü. Ölünceye kadar savaştı." (Müslim, Tirmizî; Mir'âtü'l Cihad, c.2/ 157)

Şehitliğin faziletine ve şehit olanların Allahu Teâla katında alacağı mükafatın büyüklüğüne dair daha pek çok âyet-i kerime ve hadis-i şerif vardır. Bu ülkenin insanları, çok küçük yaştan itibaren bu hakikatleri öğreniyor, ruhlarına yerleştiriyorlardı. Çocuklar anneleri tarafından, "Ya şehid ol, ya gazi!" temennisiyle yetiştiriliyorlardı. Delikanlılar askere gönderilirken, kurbanlıklara nişan için kına vurulmasından kinaye olarak ellerine kına yakılıp öyle gönderiliyordu. İşte ecdâdımız, savaşlarda; Çanakkale'de, Yedi Cephede ve Kurtuluş Savaşı'nda bu şuûrla savaşmıştır. Komutanlar hatıralarında: Birkaç dakika sonra siperden fırlayıp hücuma kalkacak olanların, kurşunlara göğüslerin siper etmeden önce zerre kadar tereddüt göstermediklerini, şehâdet sevdasıyla ölüme gülerek gittiklerini, son anlarında Kur'an-ı Kerim okuduklarını, dillerinde Lafzullah ile hücuma kalktıklarını belirtmişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Esaretten Döner Dönmez Cepheye Koştular

İşte bu cihad ve şehadet şuûru; yaralı, bîtap, yorgun insanlarımıza müthiş bir şevk vermiş, bu şevkle kükremiş arslanlar gibi düşmanın üzerine atılmışlardır. Kurtuluş Savaşına iştirak edenlerden bazıları; 10-12 yıl cepheden cepheye koşarak askerlik yapmış, bazıları esir kampında müthiş ızdıraplar çekmiş, vatanından ve ailesinden yıllarca ayrı kalmışlardı. Ama onlar, Mondros Mütarekesinden sonra terhis edilip, ya da esaretten kurtulup vatana döndüklerinde, yurtlarının işgale uğradığını görünce hiç vakit kaybetmeksizin cepheye koşmuşlardır.

Ayıntaplı Şahin Beyi düşünün; yıllarca cephelerde savaştıktan, İngilizlere esir düştükten sonra, memleketine döndüğünde Ayıntap'ın Fransızlar tarafından işgal edildiğini görmüştü. Evinde sadece bir gece yattıktan sonra ertesi sabah düşmanla savaşı organize eden teşkilata gidip görev istemiş ve görevi aldıktan sonra evine dahi uğramadan doğruca görev yerine gitmiş, orada vazifesini hakkıyla yerine getirmiş ve neticede şehit düşmüştür. Bu durum kuvvetli imandan, cihad ve şehadet şuurundan başka neyle izah edilebilir?

Cihad Fetvâsı

Kurtuluş savaşı öncesinde yurdumuzu işgal eden düşmanın ilk hedefi, işte bu cihad ve şehâdet şuûrunu öldürmekti. Anadolu'da işgale karşı direniş çalışmalarının başladığını fark eden düşman, en başta İngilizler, bu direnişi daha başlangıcında tesirsiz hale getirmek için "uyduruk" bir fetva yayınlatmak istemişti. Savaş gemilerinin saraya çevrili topları, gerçekte, hükümet erkânının başına dayatılmış tabanca gibiydi. Başta Padişah olmak üzere topyekün Osmanlı Hükümeti düşman elinde esirdi. İngilizler, baskı yaparak, tehdit ederek, İstiklâl mücâdelesi aleyhine fetva yayınlatmak istediler. Şeyhülislâm Haydarizâde İbrahim Efendi böyle bir fetva vermeye yanaşmadı. Gerçek-

te çok az fıkıh bilgisi olan kimse bile böyle bir fetva verilemeyeceğini bilirdi. Zira bütün İslâm ulemâsının ittifakıyla sabitti ki:

"Müslümanlara hücum eden küffâra hangi çeşidiyle olursa olsun yardım eden, onlar gibi kâfir olur."

Bu gerçek ortada iken, küffârın istediği fetvayı kim verebilirdi? Ama maalesef her devirde örneği görüldüğü gibi, o yıllarda da düşmanın davulunu çalanlar görülmüştür. Şeyhülislam İbrahim Efendi'nin meş'um fetvayı vermemek için Şeyhülislamlık makamından ayrılması üzerine o makama getirilen Dürrizâde Abdullah Efendi, 11 Nisan 1920 tarihli bir fetva verdi. Bu fetvada hülasa olarak; Anadolu hareketinin Padişah'a karşı ayaklanma olduğu belirtiliyor ve Kuvâ-yı Milliye kötülenerek, ileri gelen simaları hakkında idam fetvası veriliyordu.

Bu fetva İstanbul gazetelerinde yayınlanmış, daha sonra işgal kuvvetleri tarafından çoğaltılarak uçaklarla Anadolu'da dağıtılmıştır.

Bu uyduruk fetva İstanbul gazetelerinde yayınlanır yayınlanmaz, buna ilk tepki gösteren İslâm âlimlerinden biri Bediüzzaman idi. İslâmın hükümlerini hatırlatan Bediüzzaman, **"Bir İslâm beldesi küffâr tarafından işgal edildiği takdirde, savaşmak yediden yetmişe her Müslümana farz-ı ayn olur. Bu bakımdan İngilizlerin desiselerine aldanmayın, vurun onları!"** demiştir.

O sıralar henüz TBMM açılmamıştı. Seçilen milletvekilleri yurdun dört bir yanından Ankara'ya geliyor, orada geceli gündüzlü, kurtuluş mücadelesinin planlarını konuşuyorlardı. Ne yapabilirlerdi? Düşmanların oyunlarını nasıl bozabilirlerdi? İlk iş olarak karşı fetva yayınlanması kararlaştırıldı. Ankara Müftüsü ve aynı zamanda Ankara Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi olan Mehmet Rifat Efendi (Börekçi) başkanlığında beş müftü, dokuz müderris ve altı ilmiye mensubundan meydana gelen toplam yirmi

kişilik bir grup, karşı fetva hazırlığına başladı. Hazırlanan fetva metninde, Anadolu'da işgal kuvvetlerini yurttan defetmek üzere yapılan çalışmaların meşru olduğu, Padişah ve Halife'nin düşman elinde esir bulunduğu, esir olan Halife'ye zor ve baskı kullanılarak fetva yayınlattırıldığı, dolayısiyle onların yayınlattığı fetvanın geçersiz olduğu belirtiliyor ve düşmanla mücadelenin farz-ı ayn olduğu üzerinde duruluyordu. Bu fetva, 19-22 Nisan 1920 tarihlerinde Öğüt, İrade-i Milliye ve Açıksöz gibi Millî mücâdele taraftarı gazetelerde yayınlandı. Ayrıca bu fetva 16 Nisan 1920'de Heyet-i Temsiliye Riyaseti'nce Anadoluya gönderilerek bütün müftülüklere tebliğ edildi. Müftüler de bu fetvayı tasdik ettiler. Anadolu'nun en meşhur âlimleri de imzalarını attılar. Böylece "gerçek cihad fetvasını" imzalayan âlimlerin sayısı 153'ü buldu.

Bu fetvadan sonra eli silah tutanlar akın akın teşekkül etmekte olan yeni orduya ve düşmanla savaşan kuvvetlere katılmaya başladı. Bu bakımdan bu fetvaya, "Kurtuluş Mücadelesinin temel unsurlarından biri" gözüyle bakmak gerektir.

Fetva Metni

Yirmi kişilik bir ulema grubu tarafından hazırlandıktan sonra, yurdun dört bir yanından meşhur âlimlerin de tasdik mânâsına gelen imzalarını attıkları bu tarihî fetvada günümüz Türkçesiyle ve hülasa olarak şöyle denilmekteydi:

"Düşman devletleri tarafından işgal edilen saltanat ve hilâfet makamının merkezi İstanbul'da Müslüman askerler silahtan arındırılmış, bazıları öldürülmüş, tüm istihkâmlar, kaleler zaptedilmiş, Babıâli ve Savunma Bakanlığına el konularak halifenin halkın menfaatlerini koruması önlenmiş, sıkıyönetim ve divan-ı harpler kurularak İngiliz kanunları uygulanmış ve böylece Halifenin

yargı yetkisine karışılmış, Osmanlı memleketlerinden İzmir, Adana, Maraş, Urfa, ve Antep düşman saldırısına uğramış, buralarda yaşayan gayr-ı Müslim insanlarla birleşerek Müslümanlar öldürülmüş, malları yağmalanmış, mukaddes inançlarına hakaret edilmiştir.

"Bu durum karşısında, İslâm Halifesinin düşman elinden kurtarılması için bütün güçlerini kullanmak bütün Müslümanlar için farz olur mu?"

"El-Cevab: Allahu Teâlâ a'lem olur.

"Bu suretle kanunî hakkını ve Hilâfetin gücünü geri almak ve fiilen saldırıya uğrayan yerleri düşmandan temizlemek için mücadele eden İslâm halkı dinen âsi olur mu?

"El-Cevap: Allahu Teâlâ a'lem olmazlar.

"Bu suretle düşmanlara karşı açılan mücadelede vefat edenler şehit ve hayatta kalanlar gazi olurlar mı?

"El-Cevap: Allahu Teâlâ a'lem olurlar.

"Bu suretle işgalci düşman kuvvetlerine karşı savaşanlara karşı çıkanlar ve onlara karşı silah kullananlar en büyük günahı işlemiş ve fesat için çalışmış olurlar mı?

"El-Cevap: Allahu Teâlâ a'lem olurlar.

"Düşman devletlerin tesiriyle gerçeklere aykırı olarak çıkarılan fetvâlar, Müslüman halk için dinen geçerli olur mu?

"El-Cevap: Allahu Teâlâ a'lem olmaz."

TBMM İrşat Heyeti

TBMM çalışmaya başladıktan sonra "İrşad Komisyonları" kurulmuştur. Bu komisyonun görevi, millî mücadele aleyhine kışkırtılan yerlerde halka nasihat etmek, doğruları anlatmak; yurdun en ücra yerlerine kadar giderek Kurtuluş Mücâdelesinin gereğini ve cihadı anlatmak;

Orduya katılan askerlere cihad ve şehâdet şuurunu telkin etmek, çarpışmalardan önce ordu mensuplarına va'z u nasihatta bulunmak ve onları cihada teşvik etmekti. 7 Mayıs 1920'de seçilen ilk irşad heyetinde yer alan 17 kişiden çoğu dinî ilimler tahsil etmiş kimselerdir.

Bu irşad heyeti görev dağılımı yapmış ve gruplar halinde görev bölgelerini karış karış dolaşmışlardır. Bir heyetin başkanlığını yapan Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey çalışmalarını ve kendi heyetinde bulunan Hoca Alim Efendi'nin çalışmalarını şu şekilde nakletmektedir:

"…Heyetimiz üyelerinden Dr. Tevfik Rüştü, Hoca Alim Efendi'ye dedi ki:

" 'Efendi hazretleri! Siz şimdi kentlerde, köylerde, istiklal, vatan sevgisi, cihad, devlete itaat gibi zafer için şart mevzuların İlâhî ve dinî emir olduğunu tevsik eden misaller vereceksiniz. Bunları acaba halkın kolaylıkla, sıkıntısız, apaçık anlayacağı bir dille yapmanız mümkün müdür?'

"Hoca Efendi, tereddütsüz cevap verdi:

"Ne demek? Neden olmasın? Hatta böyle olması dinimizin sarih *[açık]* emridir… Biz bu hakikatleri halka mı anlatacağız, yoksa kendimize mi?'

"Vazife bölümü yaptık. Açıklayacağımız meseleleri Dr. Tevfik Rüştü ile ben ele alıyorduk. Hoca Alim Efendi de gayemize uygun telkinleri dinî naslarla apaçık bir dille önlerine koyuyordu. Camiler insan almıyordu. Vazife gördüğümüz yerlerde mahallî tâbirleri bile öğreniyorduk."

İlimle, Kalemle, Silahla Cihad Eden Âlimler

TBMM tarafından teşekkül ettirilen "irşat heyeti"nde yer almasalar bile, gönüllü olarak irşad çalışmalarında bulunan pek çok âlim ve aydın vardı. Bunlar yurdu karış karış dolaşıyor; halka, cihad ve şehadet şuûrunu aktarı-

yorlardı. Şimdi bu fedakâr sîmalardan bazılarına ve çalışmalarına kısaca bakalım:

Mehmed Âkif

"İstiklal Marşımızın Şâiri" diye şöhret olmuş bu değerli büyüğümüz, Kurtuluş Savaşı'nda mühim vazifelerde bulunmuştur. Birinci Meclis'e "Burdur Meb'usu" olarak giren Mehmed Âkif Bey, Yunanlılarla ve diğer işgal kuvvetleriyle dişe diş mücadeleye başlanılmadan önce yurdun muhtelif yerlerini dolaşmış, halkı cihada ve Kurtuluş Mücadelesine katılmaya teşvik etmiştir. İslâmî ilimleri mükemmel şekilde öğrenmiş olan bu değerli münevverimizin Balıkesir'in Zağanos Paşa (Şubat 1920), Kastamonu'nun Nasrullah Camiin'deki (Ekim 1920) mev'izeleri (vaazları) halkın üzerinde büyük tesir yapmıştır.

Burdur, Eskişehir, Konya, Afyon, Dinar, Antalya'ya giden ve orduya silah ve cephane alınması için, mücahid olarak kaydolunması için teşviklerde bulunan Âkif, 12 Mart 1921'de İstiklal Marşı'nı yazmış, o esnada sırtında giyecek paltosu olmamasına rağmen mükâfat olarak verilen 500 lirayı kabul etmeyip bu parayı bir hayır cemiyetine vermiştir.

Birinci İnönü zaferinin kazanıldığını öğrenince çocuklar gibi sevinen, Bursa'nın işgal edilip de Yunan Kumandanı Sofokles'in Osman Gazi'nin sandukasına tekme vurarak, "Kalk da milletini kurtar" diye küstahça hakarette bulunması üzerine müthiş üzülen ve "Bülbül" şiirini kaleme alan Mehmed Âkif, o günlerde halkın hissiyatına mükemmel şekilde tercüman olmuştur.

Mehmed Âkif'in şiirleri herkesin malumudur. Biz, bu muhterem büyüğümüzün pek az bilinen vaazlarından, konuşmalardan bazı pasajları teberrüken nakledeceğiz:

"Devlet, millet, ordu, bizden fedakârlık istiyor. Biz bu fedakârlığı dinimizi, vatanımızı korumak için seve seve

yapacağız. Âlimler ilmiyle, zenginler servetiyle, fakirler güçleri oranında, eli silah tutanlar kuvvetiyle çalışacak. Bundan kaçmak haramdır, dine ihânettir. Her şeyi devletten bekleyemeyiz. Çünkü İslâm'ın son kalesi olan bu devlet, artık hayata veda etmek üzere…"

"…Ey Müslümanlar, sizin için bu âyet-i celileye itaattan başka selâmet yolu yoktur. Takip edilecek hatt-ı hareket, düstur-u siyaset *[siyaset prensipleri]* tamamiyle bu âyet-i celilede mündemicdir *[içine alınmıştır].* Binaenaleyh meâl-i ulvisini topluca ifade edelim. Cenab-ı Hak buyuruyor ki:

"'Ey Mü'minler, size ellerinden gelen fenalığı yapmaktan çekinmeyen, bu hususta hiçbir fırsatı kaçırmayan, dininize yabancı kimseleri kendinize mahrem-i esrâr, dost, arkadaş, ittihaz etmeyiniz. Bunların suret-i haktan görünerek size güler yüz göstermelerine, hayrınızı ister gibi tavırlar takınmalarına asla kapılmayınız. Onların gece gündüz isteyip durdukları sizin felâketinizden, izmihlâlinizden, esaretinizden başka bir şey değildir. Baksanıza, size karşı kalplerinde besledikleri düşmanlık o kadar dehşetli ki bir türlü zaptedemiyorlar da ağızlarından kaçırıyorlar. Halbuki yüreklerinde kök salmış olan husumet, ağızlarından taşan ile kabil-i kıyas değildir, ondan çok fazladır, çok şiddetlidir.'

"İşte bütün hakikatleri, âyet-i celilemizle sizlere açıktan açığa tebliğ ediyoruz, bildiriyoruz. Eğer aklı başında insanlarsanız, eğer dareynde (Dünya ve âhirette) zelil olmak, hüsranda kalmak istemezseniz âyât-ı celilemizin gereğince hareket ederek felah bulursunuz *[kurtulursunuz].*"

"Bu âyet-i celile Sure-i Âl-i İmran'dadır. Sure-i Tevbede de 'Ey Müslümanlar, Cenab-ı Hak içinizden hak yolunda mücahedede bulunanları, Allah ile onun Resul-ü muhtereminden, bir de mü'minlerden kendisine dost ittihaz

etmeyenleri görmedikçe sizler öyle başı boş bırakılacak mısınız, zannediyorsunuz?'Bu iki âyet-i celileden başka diğer âyât-ı kerimeler daha vardır ki hep aynı ruhtadır."

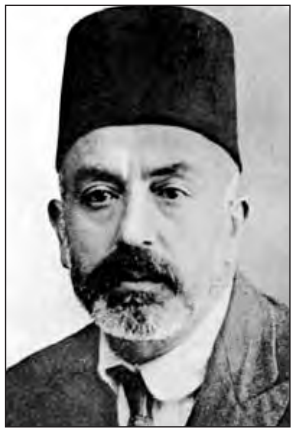

İstiklal Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy

"Ey cemaat-ı Müslimin! İnsan için kendi aleyhine bile çıksa hakkı, hakikatı söylemek lazımdır. Ben de bir zamanlar Kitabullahı tilavet ederken bu gibi âyet-i celileye geldikçe, 'acaba sâir milletlere karşı biraz şiddetli davranılmıyor mu? Yabancılar hakkında daha merhametli olmak icap etmez mi idi?' gibi düşüncelere dalardım. Vakıa bu hatıraların sırf şeytanî vesveselerden başka bir şey olmadığını bilirdim. Lâkin velev şeytanî olsun, o düşünceleri içimden söküp atıncaya kadar hayli mücâhedelere mecbur kalırdım. Acaba bu vesvesenin menşei *[kaynağı]* ne idi? Burasını araştıracak olursak işi biraz tabii görürüz. Öyle ya, gözümüzü açtık, Avrupa medeniyeti, Avrupa irfanı, Avrupa adaleti, Avrupa efkâr-ı umumiyesi nakaratından başka bir şey işitmedik. Kiminin adaleti, kiminin hamiyeti, kiminin dehası, kiminin terakkiyatı kulaklarımızı doldurdu. Lisan bilenlerimiz doğrudan doğruya bu heriflerin eserlerini, bilmeyenlerimiz tercümelerini okuduk. Edebiyatları, hele edebiyatlarının ahlâkî, insanî, içtimâî mevzuları pek hoşumuza gitti. Müelliflerinin kıymet-i ahlakiye ve insaniyetlerini, eserleriyle ölçmeye kalkıştık. İşte bu mukayeseden itibaren aldanmaya, hatadan hataya düşmeye başladık. Bu adamların sözleriyle özleri arasında aslâ münasebet, müşâbehet *[benzerlik]* olamayacağını bir türlü düşünmedik. İşte okuyup yazanlarımızın çoğuna ârız olan bu hata bir zamanlar bana da oldu. Bereket versin ki yaşım ilerledi, tecrübem

arttı: Hususile Avrupa'yı, Asya'yı, Afrika'yı dolaşarak Avrupalı dediğimiz milletlerin esaret altına, tahakküm altına aldıkları biçare insanlara karşı reva gördükleri zulmü, gadrı, hakareti gözümle görünce artık aklımı başıma aldım. Demin söylediğim şeytanî vesveselere kapılmış olduğumdan dolayı Cenab-ı Hakka tevbeler ettim.

"**Bunların bütün insanlara, bilhassa Müslümanlara karşı öyle kinleri, öyle husumetleri vardır ki, hiçbir surette teskin edilmek imkanı yoktur.** Sureta dinsiz geçinirler. Hürriyet-i vicdan *[vicdan hürriyeti]* diye kâinatı aldatıp dururlar. Hele Müslümanları, biz şarklıları taassupla itham eder dururlar. **Heyhat. Dünyada bir müteassıp millet varsa Avrupalılardır, Amerikalılardır. Taassuptan hiç haberi olmayan bir millet isteseniz, o da bizleriz."**

"…Âyât-ı kerime var, nâmütenâhi ehâdis-i şerife var. Bunlara göre: Müslümanlardan biri diğer dindaşlarını kendi öz kardeşi bilmedikçe, onların meserretiyle mesrur *[sevinçleriyle sevinçli],* musibetiyle, matemiyle mahzun olmadıkça tam Müslüman olamaz. İmanın kemali, cemaati Müslimine sımsıkı sarılmakla kaimdir. 'Müslümanın derdini, kendine dert etmeyen Müslüman değildir.' Buyuran Resul-i Ekrem Sallalahu Aleyhi Vesellem Efendimiz hazretleri diğer bir hadis-i şeriflerinde buyuruyor ki: 'Dünyanın öbür ucundaki bir Müslümanın ayağına bir diken batacak olsa ben onun acısını kendimde duyarım. Bütün Müslümanlar bir araya gelerek tek bir vücudu meydana getiren muhtelif uzuvlara benzerler. İnsanın bir uzvuna bir hastalık, bir acı isabet etse diğer uzuvların kâffesi *[tamamı]* o hasta uzvun elemine ortak oldukları gibi bir Müslüman da diğer dindaşlarının acısına, musibetine, matemine kabil değil bigane kalamaz. Kalabiliyorsa demek ki Müslüman değil."

"Kale İçinden Alınır"

"…Ey cemaat-i Müslimin! Milletler topla, tüfekle, zırhlı ordularla, tayyarelerle yıkılmıyor ve yıkılmaz. Milletler ancak aralarındaki rabıtalar çözülerek herkes kendi başının derdine, kendi havasına, kendi menfaatini temin etmek sevdasına düştüğü zaman yıkılır."

"Atalarımızın 'kale içinden alınır' sözü kadar büyük söz söylenmemiştir. Evet, dünyada bu kadar sağlam, bu kadar şaşmaz bir düstur yoktur. İslam tarihini şöyle bir gözümüzden geçirecek olursak, cenupta, şarkta, şimalde, garpta yetişen ne kadar Müslüman hükümetleri varsa hepsinin tefrika yüzünden, aralarında çıkan fitneler, fesadlar, nifaklar, şikaklar yüzünden istiklallerine veda ettiklerini, başka milletlerin esareti altına girdiklerini görürüz. Emeviler, Abbasiler, Fatımîler, Endülüslüler, Gazneviler, Selçuklular, Mağribîler, İranîler, Faslılar, Tunuslular, Cezayirliler… hep bu ayrılık gayrılık hislerine kapıldıkları için saltanatlarını kaybettiler. Biz Türkiye Müslümanları dünyanın üç büyük kıtasına hakimdik. Koca Akdeniz, koca Karadeniz hükmümüz altında bulunan cesim cesim memleketlerin ortasında birer göl gibi kalmıştı. Ordularımız Viyana önlerinde gezerdi. Donanmalarımız Hind Okyanuslarında yüzerdi. Müslümanlık rabıtası, ırkı, iklimi, lisanı, âdâtı *[âdetleri, gelenekleri],* ahlakı büsbütün başka olan bir çok milletleri yekdiğerine sımsıkı bağlamıştı. Boşnak İslavlığını, Arnavut Lâtinliğini, Pomak Bulgarlığını elhasıl her kavim kendi kavmiyetini bir tarafa atarak İslâm camiâsı etrafında toplanmış, Kelimetullahı i'lâ için *[Allah'ın dinini yüceltmek, hükümlerini hâkim kılmak için]* canını, kanını, bütün varını güle güle, koşa koşa fedâ etmişti. Fakat sonraları aramıza Avrupalılar tarafından türlü türlü şekiller, türlü türlü isimler altında ekilen fitne, tefrika, fesad tohumları bizim haberimiz olmadan filizlenmeğe, dallanmağa, budaklanmağa başladı. O demin söylediğim rabıta gevşedi. Artık eski

kuvveti, eski tesiri kalmadı. Kalemizin içinden sarsılmağa yüz tuttuğunu gören düşmanlar kendi aralarında birleşerek, yani biz Müslümanların memur olduğumuz vahdeti onlar vücuda getirerek birer hücumda yurdumuzun birer büyük parçasını elimizden alıverdiler. Bugün bizi Asya'nın bir ufak parçasında bile yaşayamayacak hale getirdiler."

"…Ey Cemaat-i Müslimin! Gözünüzü açınız, ibret alınız. Bizim hani senelerden beri kanımızı, iliğimizi kurutan dahili meseleler yok mu, Havran meselesi, Yemen meselesi, Şam meselesi, Arnavutluk meselesi, bilmem ne meselesi…Bunların hepsi düşman parmağıyla çıkarılmış meselelerdir. Onlar öyle olduğu gibi bugünkü isyanlar da hep o mel'un düşmanların işidir. Artık kime hizmet ettiğimiz, kimin hesabına birbirimizin gırtlağına sarıldığımızı anlamak zamanı zannediyorum ki, gelmiştir. Allah rızası için olsun aklımızı başımıza toplayalım. Çünkü böyle düşman hesabına çalışarak elimizde kalan şu bir avuç toprağı da verecek olursak, çekilip gitmek için arka tarafta bir karış yerimiz yoktur. Şimdiye kadar düşmana kaptırdığımız koca koca memleketlerin halkı hicret edecek yer bulabilmişlerdi. Neuzubillah biz öyle bir âkıbete mahkûm olursak başımızı sokacak bir delik bulamayız."

"Zaten düşmanlarımızın tertip ettikleri sulh şartları *[Sevr Muâhedesi]* bizim için Dünya yüzünde hayat hakkı, hayat imkanı bırakmıyor. Bu sefer Anadolu'nun bir hayli kısmını yeniden dolaştım, halkın fikrini yokladım… Baktım ki zavallıların bir şeyden haberi yok. Vakıâ nisbeten havas *[aydın]* geçinen takım, bu şartların pek ağır olduğunu biliyor, lakin ilimleri son derece icmalî… Avam ise hiçbir şeyden haberdar değil. Zannediyorlar ki, memleketin kenarı, yani Hicaz gibi, Bağdat gibi, bir iki yer elimizden çıkmakla iş olup bitecek; Rumeli, İstanbul, Anadolu, Suriye yine bizde kalacak, artık çiftçi çiftiyle çubuğuyla; esnaf san'atıyla, dükkânıyla; ulemâ medresesiyle, mektebiyle; tüccar alışıyle, verişiyle meşgul olacak! Heyhat! Düşman-

larımız bizi ne hale getirmek için geceli gündüzlü çalışıyorlar, biz ise hâlâ ne gibi hülyalarla kendimizi avutuyoruz!.. Allah rızası için olsun, şu muâhedenâmenin *[Sevr'in]* bizim hakkımızdaki maddelerini okuyunuz. Okumak bilmiyorsanız birine okutunuz da dinleyiniz."

"…Bizi mahv için tertip edilen muâhede-i sulhiye paçavrasını mücahitlerimiz şark tarafından yırtmaya başladılar. Şimdi beri taraftaki dindaşlarımıza, kardeşlerimize düşen vazife, Anadolumuzun diğer cihetlerindeki düşmanları denize dökerek o murdar paçavrayı büsbütün parçalamaktır. Zira o parçalanmadıkça İslâm için bu diyarda beka imkanı yoktur."

"Ey Cemaat-i Müslimin! Hepiniz bilirsiniz ki, buhranlar içinde çırpınıp duran bu din-i mübin, bu mübarek yurt bizlere vediatullahtır *[Allah'ın emanetidir].* Kahraman ecdadımız bu Sübhanî vediayı *[emaneti]* siyanet *[korumak]* uğrunda canlarını feda etmişler, kanlarını seller gibi akıtmışlar, muharebe meydanlarında şehit düşmüşler; râyet-i İslamı *[İslam sancağını]* yerlere düşürmemişler. Mübarek naaşlarını çiğnetmişler; yurdun harim-i pâkine yabancı ayak bastırmamışlar. Babadan evlâda, asırdan asıra intikal ede ede bize kadar gelen bu emânet-i kübraya *[büyük emanete]* hıyanet kadar zillet tasavvur olunabilir mi? Yoksa bizler o muazzam ecdâdın ahfadı *[torunları]* değil miyiz? Ağyar *[yabancı, düşman]* eline geçen Müslüman yurtlarının hali bizim için en müessir bir levha-i ibrettir *[en tesirli bir ibret tablosudur].* Endülüs diyarını gözünüzün önüne getirin. Cihanın en mâmur, en medenî, en mütefennin iklimi, vaktiyle sinesinde on milyon Müslüman barındırırken bugün baştan başa dolaşsanız, tek dindaşımıza rast gelemezsiniz. Allah'ın vahdaniyetini garbın âfâkına yetiştiren o binlerce minarenin yerlerindeki çan kulelerinden bugün teslis velveleleri aksediyor. Şevketi, medeniyetin, irfanın, ümran müntehasına varmışken birbirlerine düşerek vatanlarını üç buçuk İspanyola karşı müdafaadan âciz kalan bu zavallı dindaşlarımızdan olsun ibret

alalım da İslâmın son mültecası *[sığınak yeri]* olan bu güzel toprakları düşman istilası altında bırakmayalım. Yeisi, meskeneti, ihtirası, tefrikayı büsbütün atalım, azme, mücâhedeye, vahdete sarılalım. Cenab-ı Kibriya Hak yolunda mücâhede için meydana atılan azim ve iman sahipleriyle beraberdir."

"Ecdâdınızdan Sıkılmaz mısınız?"

Mehmed Âkif, Mart 1921'de Kastamonu'nun kazalarında verdiği vaazlarında birlik ve beraberlikten, cihadın faziletinden bahsetmekteydi. Âkif şöyle diyordu:

"Ey cemaat-i Müslimin! Tâ âlem-i ervahta *[ruhlar âleminde]* ikrar verdiğimiz bu din-i mübin, izzet dinidir, azamet dinidir, saadet dinidir. Zillet dini değildir, meskenet dini değildir, sefalet dini değildir. Kelimetullah'ı i'lâ için dünyanın şarkına, garbına, şimaline, cenubuna koşan, önüne dikilmek istenen türlü türlü engelleri, mezahimi *[zahmetleri, sıkıntıları]* yıkıp geçen ecdâdımızdan olsun sıkılmaz mısınız? O kahraman Müslümanlar size dünyalar kadar vasi *[geniş]* bir memleket, dünyaları titreten bir saltanatla tarihler dolusu mefahir (iftihar vesilesi) bıraktılar. Ya sizler evlâdınıza, ahfadınıza miras olarak acaba ne bırakıp gideceksiniz? Her karış toprağında binlerce şehidin hisse-i şayiâsı bulunan nâmütenahi Müslüman yurdlarını elimizden çıkara çıkara bugün öyle bir hale geldik ki artık maazallah yeni bir ric'ata imkân yok! İmkan olduğunu farz etsek meydan yok! Önümüzdeki düşmanı sürüp çıkarmazsak, arkamızda dini, imanı, ırzı, namusu, evlâdı, ayali barındıracak bir karış yer kalmamıştır. Bunu hiçbir zaman hatırınızdan çıkarmayınız. Anadolu'nun köyüne kadar sokulmak isteyen düşman, maazallah *[Allah korusun]* biraz daha ilerleyecek olsa ne yapacaksınız, nereye gideceksiniz? Henüz hakimiyetimize, istiklalimize hatime *[son]* çekilmemişken o mel'un, o vahşi düşmanların eline geçen yurtlarımızdaki dindaşlarımızın ne gibi

muâmele gördüklerini hiç mi işitmediniz? Ben buna imkan vermiyorum. Çünkü hatıra, hayale gelmez canavarlıklarla türlü türlü işkenceler altında öldürülen biçarelerin feryadı göklere kadar çıktı. Seller gibi akan masum kanlarının aksile *[yansımasıyla]* ufuklar kıp kızıl kesildi. En katı yürekleri merhamete getiren o muhrik *[yakıcı]* figanları, o acıklı eninleri sağırlar duydu, siz duymadınız mı? Hülagu'nun Bağdat'ta, İspanyolların Endülüs'te vücuda getirdiği feci menazırı *[manzaraları]* andıran o vahşet nümunelerini, o şenaat levhalarını körler gördü. Siz görmediniz mi? Yanıbaşınızdakinin kardeşlerinizin matemine, felaketine karşı bu derecelerde lakayt kalmak, Allah için olsun söyleyiniz, reva-yı hak mıdır? 'Müslümanların derdini kendine dert etmeyen Müslüman değildir' diyen Peygamberin huzuruna acaba hangi yüzle çıkacaksınız?"

"Geliniz, Allah'ın inayetinden ye'se düşmek suretiyle bilerek, bilmeyerek daldığımız dalâlet girdabından silkinip çıkalım. Cenab-ı Hakkın kudretine, azametine, vaad-i İlâhisinin hulf şaibesinden beraatine olan imanımızı tecdit edelim *[yenileyelim]*, barigâh-ı merhametine sığınalım."

Mehmed Âkif'in bu vaazları halka çok tesir ediyordu. Küllenen cihad ve şehadet şuuru galeyana geliyor ve halk, düşmanı yurttan kovmak için yediden yetmişe görev başına koşuyordu.

Şeyh Ahmed Eş-Şerif Es-Sünûsi

Önce Cezayir'de bu ülkeyi işgal eden Fransızlara karşı, sonra Libya'yı işgal eden İtalyanlara karşı savaşan "Sünusi" hanedanından es-Seyyid Muhammed bin Ali es-Sünusi'nin oğlu Ahmed Eş-Şerif Es-Sünusi, Birinci Dünya Savaşından sonra hilâfet müessesesinin tehlike altında olduğunu görerek İstanbul'a gelmişti.

Seyyidler cemaatinin mümtaz bir mensubu olan

Şeyh Ahmed Eş-Şerif Es-Sûnûsi, M. Kemal Paşa ile yan yana görülüyor.

Ahmed Sünusi, Ebâ Eyyüb-el-Ensari Türbesi'nde yapılan Sultan Vahdeddin'in cülus merasiminde padişaha kılıç kuşatmıştır.

1918 başlarında İstanbul'a gelen Ahmed Sünusi, önce Bursa'ya, daha sonra Kurtuluş Mücadelesi'nde kardeşleriyle omuz omuza çalışmak için Ankara'ya gitmiştir. Şeyh Sünusi'nin vazifesi fahrî olarak "gezici umumî vaizliği" idi. O, yurdun bilhassa doğu bölgesini karış karış dolaşıyor, halka cihadın farz-ı ayn olduğunu hatırlatıyor ve küffârı İslam yurdundan kovmak için herkesin kurtuluş mücadelesi vermesi gerektiğini hatırlatıyordu.

Ordumuz zaferler kazandıkça çok sevinen Şeyh Ahmed Sünusi, Diyarbakır'da iken İkinci İnönü Zaferi'ni öğrenince Ankara'ya şu telgrafı göndermişti:

"Allah'ın inayât ve Peygamberimiz (aleyhissalâtü vesselam) hazretlerinin meded-i ruhaniyet ve kahraman ordumuzun savlet ve şecaati ve azm ü sebatı neticesi olarak İkinci İnönü Muharebe-i şedîdesinden fâik ve muzaffer oldukları haberini meserret ve kemal-i sürûr ile aldım. Cenab-ı Hakk'a hamd ve şükür ettim. Daha birçok muzafferiyet ve muvaffakiyetlerini tebrik eder, umum Meclis'e ve kahraman ordunun kumandanlarıyla ümerâ ve zabitân ve efrâdına ferden ferdâ selamımın tebliğiyle azm ü sebat

eylemelerinin ilaveten tebliğini rica ve temâdî-i muvaffakiyetinize duâ ederim."

Şeyh Sünusi'nin vaazları halk üzerinde büyük tesir meydana getiriyordu. Daha önceleri işgalci kâfirlerle savaşmış olan bu mücahid ve seyyid simanın aralarında bulunuşunun yanı sıra onun cihad şuurunu aşılayan konuşmaları üzerine Doğu halkı bütün imkânlarıyla düşmanları yurttan kovmaya koşuyordu.

Seyyid Sünusi'nin, vaazlarına ve konuşmalarına nümune olması için, Sivas'da Cami-i Kebîr'de yaptığı konuşmasının bazı kısımlarına bakalım:

"Ey Müslümanlar!

"Allah yolunda, din uğrunda cihad, Cenab-ı Hakkın sevdiği kuluna verdiği bir hazinedir. Mücahidlerin Allah indinde o kadar büyük mevkileri vardır ki hiçbir şeyle kıyas olunmaz. Cenab-ı Hak mücahidîn ordusunu zat-ı uluhiyetine izafe ediyor, bizim ordumuz diyor. Bu ne büyük bir şereftir. Mücahitler için bundan büyük iltifat olamaz. Din uğrunda mücahede edenleri nusretle de, zaferle de tebşir ediyor: 'Muhakkak ki, galebe edecek olanlar, ancak bizim ordularımızdır' buyuruyor."

"Ey ümmetlerin en hayırlısı olan Müslümanlar! Allah sizi izzete, şeref ve rif'ate (yükselmeye) davet ediyor, sakın zillete düşmeyiniz. Esaret zincirlerini boynunuza geçirmeyiniz. Müslüman, ecnebi tahakkümü altında yaşamaz. Müslüman esaret altına giremez. Müslüman izzetten, istiklalden başka bir şey tanımaz. Baştan başa Kur'ân'ın talimi budur. Bütün hayat-ı Peygamber'in gösterdiği budur. Müslümanlık böyle kuruldu, böyle yükseldi. Müslümanlık yeryüzünden zulmü kaldırdı, zilleti kaldırdı, cihanda azim bir inkılâb vücuda getirdi, kalpleri birleştirdi, fikirlere hürriyet verdi, ruhlara ulviyet bahşetti, dünyayı nurla doldurdu. Bu sayede Müslümanlar ümmetlerin en hayırlısı olmak şerefine mazhar oldular. Refah ve saadete erdiler. Yeryüzünde adaleti tesis ettiler."

"Kur'an'ın en büyük gayesi İslâm'ın izzet ve istiklâlidir. Bunun için Cenab-ı Hak, Müslümanları daima cihad ile mükellef kılmıştır. Müslümanlar mücâhededen hiçbir zaman geri durmayacaklar, hak yolunda her şeylerini fedâ edecekler, canlarıyla, başlarıyla uğraşacaklar. Mallarını bezl etmekten *[bol bol vermekten]* çekinmeyecekler. Her türlü meşakkatlere göğüs gerecekler, her türlü sıkıntılara katlanacaklar, yine düşmana boyun eğmeyecekler, zillete razı olmayacaklar, kâfirin hakimiyeti altına girmeyecekler; düşmanlar istedikleri kadar çok olsun. Müslümanlar için fütur yoktur, Müslümanlar için ye's yoktur. Düşmanın çokluğu Müslümanların izzetini arttırır, imanlarını kuvvetlendirir. Müslümanlar ancak Allah'a dayanırlar ve O'na bel bağlarlar: 'O Mü'minler için ecr ü azim vardır ki, bir takımları gelip de bunlara: 'Düşmanlarınız sizi mahv için bütün kuvvetlerini toplamışlardır, onlardan korkunuz' dedikleri zaman, bu söz onlar korkutmak şöyle dursun Allah'ın nusretine olan imanlarını arttırır da **'Allah bize kafidir, biz O'na dayanırız, O'na bel bağlarız, O ne güzel bel bağlanacak bir Kâdir-i Kayyum'dur,'** derler.' (Âl-i İmran Suresi/ 173)"

"Ey Müslüman kardeşler! Sakın ecnebi desiselerine kapılmayınız. Düşman İslâm memleketlerine ancak küfür tohumlarını saçmak için gelir. Bütün arzuları İslâm'ı mahv etmek, nam ve şanını yeryüzünden kaldırmaktır. Sakın yaldızlı sözlerine aldanmayınız. Onlar aranıza tefrika salmak istiyorlar. Müslümanların vahdetini târümâr etmek istiyorlar. Maazallah bu vahdeti kırdıktan sonra vatanınızı istila edecek, sizi esir halde kullanacaklar. Düşmanın pençesine düşen yerlerde dinin şiârı kalkar, Kur'an'ın ahkâmı muattal olur, İslâmın mabedleri yıkılır, ırzları pâymâl olur, cemiyetleri dağılır, kalplerine zillet çöker, muhitlerini sefalet kaplar.

"Uzaklara gitmeye hacet yok. Küffarın zulmünü gözlerinizle gördünüz, kulaklarınızla işittiniz. İslâm için bu ne zillettir, İslâm için bu ne felakettir. Hep hile ve desise

ile düşmanlar nice İslâm diyarını istilâ ettiler, ne kadar Müslüman milletleri esaret boyunduruğuna soktular. Nice İslâm cemiyetlerini perişan ettiler. Dinin ma'âlimini *[izlerini, nişanlarını]* yıktılar, İslâmiyetin medeniyetini çöktürdüler. En nihayet bugün savletlerini *[hücumlarını]* İslâmın kalbine tevcih ettiler. Asırlardan beri İslâmın yegane hamisi olan bu muazzam devleti yıkmak için ellerinden gelen melaneti icradan geri durmadılar. Araya türlü türlü fesatlar saldılar, tefrikalar soktular. Maateessüf Müslümanların arasından düşmanın tuzaklarına düşecek ahmaklar zuhur etti. Düşmanın bu derece zâhir *[açık]* olan buğz ve adavetine karşı insan nasıl aldanır?

"Allah'a yüzbinlerle şükürler olsun ki, bugün hakikat tecelli etti. Müslümanlar arasında büyük bir intibâh *[uyanma]* hasıl oldu *[meydana geldi]*. Ümidler munkatı' *[kesilmiş]* olmak üzere bulunduğu bir zamanda Allah Müslümanların kalplerine sekînet verdi, dağılmak üzere bulunan merkez-i İslâm yeniden hayat buldu. Mahv oldu zannedilen bu muazzam devlet yeniden canlandı. Esaret boyunduruğuna girdi zannedilen Anadolu Müslümanları, arslanlar gibi kükreyerek yine şehamet meydanına atıldı. Bu Cenab-ı Hakk'ın fazl u keremidir.

"Ey Anadolu'nun kahraman mücahidleri! Siz olmasaydınız bina-yı İslâm *[İslam binası]* yıkılırdı. Siz bugün Kur'an'ı yaşatıyorsunuz, her tarafınızı düşman sarmışken hiçbir şeyden yılmayarak gaza meydanlarında can veriyor, İslâm'ı müdafaa ediyorsunuz. Bu ne büyük şereftir. Hak yolunda mücahede eden, hak yolunda sabr u sebat eden Müslümanlar mutlaka galebe çalacaktır. Allah'ın nusreti sizin üzerinizedir. Sakın düşmanların çokluğundan kalbinize fütur ârız olmasın. **'Nice az sayıda birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir.'** [Bakara Suresi/ 249] Sizin dayanacak yeriniz Allah'dır. Allah ise hak yolunda mücahede edenlerle beraberdir."

"Hem siz yalnız değilsiniz, yüzlerce milyon Müslüman

gözlerini sizlere dikmiştir. Sizin sabrınız, düşmana karşı göğüs gererek metanet göstermeniz bütün İslâm âleminde bir intibâh uyandırmıştır. Her taraftaki Müslüman milletler kımıldıyor, istiklâllerini müdafaa ediyor, üzerlerindeki zulüm ve küfür kâbusunu atmaya savaşıyor. Bütün İslâm âleminde bu intibahı, bu hareketi uyandıran sizin şehâmetiniz, sizin celâdetinizdir. Siz İslâm'ın kurratü'l-aynısınız *[gözünün nurusunuz],* siz Allah'ın tevfikine [yardımına] mazhar *[sahip]* bir milletsiniz. Muhakkak galebe İslâm'ındır, fetih ve zafer yakındır, siz hak yolunda cihatta sebat ettikçe bu din-i mübinin ahkâmını *[hükümlerini]* icrada kusur etmedikçe, Allah'ın gösterdiği doğru yoldan ayrılmadıkça emin olunuz ki, hiçbir kuvvet sizin cemiyetinizi dağıtamaz, saltanatınızı yıkamaz, şevketinizi söndüremez.

"Aman kardeşlerim! Bu sabr u sebatta devam ediniz, sakın aranıza ihtilaf düşmesin. Milletleri serîr-i şevketten [saltanat tahtından] hazîz-i esarete *[esirlik yerine]* düşüren tefrikadır *[bölünüp parçalanmadır],* ihtilaftır. Hepiniz kardeşsiniz, hepinizin menfaati, saadeti müşterektir. Her hususta toplu hareket ediniz, cemaatten ayrılmayınız, tefrikayı, şikakı düşmanlara bırakınız. Zaten onların arasına Allah buğz ve adâvet *[kin ve düşmanlık]* ilkâ etmiştir *[yerleştirmiştir].* Onlar küfürleri sebebiyle bu adâveti teşdid ederler *[şiddetlendirirler].* Siz Müslümansınız. Müslümanın şiârı vahdettir, cemaattir. Cemaatten uzaklaşmak Müslümana yakışmaz. Düşmanı ser-nigûn [baş aşağı, tepetaklak] edinceye kadar kılıçlarınızı kınına koymayınız. Güzel memleketlerinizi düşmandan tathîr edinceye *[temizleyinceye]* kadar gaza meydanlarından ayrılmayınız. Bu yol hak yoludur, bu yol Allah yoludur, dinin ahkâmına *[hükümlerine]* sarılınız, Kur'an'ın emirlerini icrâ, nehiylerinden imtina ediniz *[emirlerine uyunuz. Yasaklarından sakınınız].* Cenab-ı Hakk'ın zat-ı ulûhiyetine izafe ederek galibiyetle tebşir buyurduğu 'cündullah' *[Allah'ın ordusu]* olmaya çalışınız. 'Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir.' [Saffat Suresi/ 173], 'O, daima diridir, O'ndan başka hiç-

bir İlâh yoktur. O halde dinde ihlaslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin. Her türlü övgü âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. [Mü'min Suresi/ 65]'" (Sebilürreşad, c. 19, sayı 474, 31 Mart 1921, s. 49-50)"

Şeyh Ahmed Sünusi Hazretleri zaferlerden sonra, esaret altındaki diğer İslâm beldelerinde cihad ruhunu uyandırmak için Türkiye'den ayrıldı. Ayrılmadan önce Ankara'da şerefine bir davet verildi. Burada M.Kemal Paşa, Sünusi hareketini ve Şeyh Ahmed Sünusi'yi övücü uzun bir konuşma yaptı ve onun fedakârlığının takdire şâyan olduğunu belirtti. Şeyh Sünusi de aynı merasimde yaptığı konuşmada, Müslüman halkın fedakârlığını, kahraman ordunun cansiperâne savaşmasını anlattıktan sonra sözlerini şöyle tamamladı:

"Sizinle beraber mücâhede eden ve muvaffakiyetinize *[başarınıza]* duâ eden bir insanım. Gayemiz İslâm'ın yükselmesidir. Bu sebeple ve her suretle, ben ve memleketim hizmetinize âmâdedir. Allah yardımcınız olsun ve Hazreti Peygamber şefaatçiniz bulunsun."

Bediüzzaman Said Nursî

İlmiyle, kalemiyle, kılıcıyla cihad eden âlimlerimizden biri de Bediüzzaman ünvanıyla meşhur olmuş olan Said Nursî'dir. Bu mümtaz sîmanın mücâhedesine ve Kurtuluş Savaşı'na katkısına hülasa olarak bakalım:

Bediüzzaman, Birinci Dünya savaşı patlak vermeden önce Van'daki kendisine ait "Horhor Medresesi"nde ders vermekteydi. Bu medresenin ünvânı âlem-i İslâma yayılmıştı. Bediüzzaman burada, Asr-ı Saadet'teki eğitim metodunu uygulamaktaydı. Sabah namazından sonra öğleye kadar, talebelerine şer'î ilimleri öğretiyordu. Öğle namazı kılındıktan sonra ikindiye kadar bu defa fiilî cihad dersini veriyordu. Talebelerine ata binmesini, silah kullanmasını, harp taktiklerini öğretiyordu. Niyeti bu şekilde

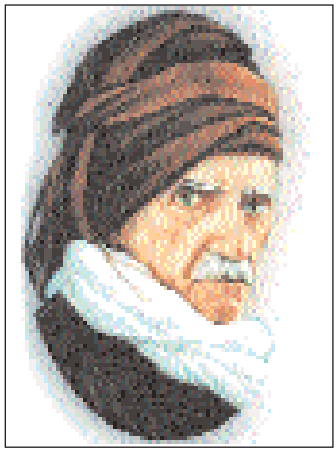

Bediüzzaman Said Nursî

mükemmelen yetiştirdiği talebelerini dünyanın dört bir yanına göndermek, böylelikle İslâmın yeryüzüne yayılması ve duyurulması dâvâsına katkıda bulunmaktı.

O sıralarda ülkenin başında büyük bir belâ vardı. Yaklaşık bir asırdır, Ermeni unsuru üzerine planlar yapan dış düşmanlar, çalışmalarının karşılığını almaya başlamış, ehl-i zimme (gayr-ı müslimler) arasında itaatkârlığıyla meşhur bu kavmi, âdeta bir canavara dönüştürmüş ve isyan ettirmeye muvaffak olmuşlardı. Ermeni çeteleri, silahlanmış; etraftaki Müslüman köylere saldırarak terör estirmeye başlamışlardı. Düzenli savaşa alışmış ordu birlikleri bunlarla baş edemez olmuştu. Bediüzzaman, valiye ve bölgedeki ordu kumandanlarına müracaat ederek silah tedarik etmiş ve talebeleriyle birlikte bu eli kanlı teröristlerle mücadele etmeye başlamıştı. Ermeni çeteleri, Bediüzzaman'ın talebelerinin başlarında keçe külahları ve sarıklarıyla geldiğini görünce, "Keçe külahlılar geliyor!" diye kaçacak delik arar hale gelmişlerdi.

Birinci Dünya savaşı patlak verince Bediüzzaman ve beş yüz talebesi gönüllü olarak savaşa iştirak etti. Genelkurmay Başkanlığı Bediüzzaman'a "Gönüllü Alay Kumandanı" rütbesini verdi. Van, Muş, Bitlis, Siirt hattındaki cephelerde Rus ve Ermeni birlikleriyle dişe diş mücadele eden Bediüzzaman ve talebeleri, bu savaşlarda büyük kahramanlıklar gösterdi. Binlerce Müslüman yaşlı, kadın ve çocuğun düşman çizmeleri altında ezilmesini engelledi. Nihayetinde Bediüzzaman'ın 498 talebesi şehit oldu. Kendisi de iki talebesiyle birlikte yaralı vaziyette Ruslar'a esir düştü.

Bolşevik ihtilâlindeki keşmekeşten istifade ederek esir kampından firar eden Bediüzzaman, İstanbul'a geldi. Burada Devletin en üst seviyede ilmî kuruluşu olan "Darü'l Hikmetü'l İslâmiye"ye Ordunun adayı gösterilmek suretiyle üye seçildi. İşte bu vazifede iken İstanbul'un, İzmir'in ve Anadolu'daki diğer bazı illerin düşman tarafından işgal edilişine şâhit oldu. Bu işgaller Bediüzzaman'ın ruhunda derin yaralar açmaktaydı. Kendisine, "Harb-i umumîde mağlubiyetimizden dolayı fazla müteessir olduğunu görüyoruz" diyenlere şöyle diyordu:

"Ben kendi elemlerime tahammül ettim. Fakat ehl-i İslâmın eleminden gelen teellümat beni ezdi. Onun için bu kadar ezildim. Fakat bir ışık görüyorum ki, o elemleri unutturacak inşallah."

Anadolu'nun işgali karşısında da hissiyatını şöyle dile getirmekteydi:

"Âlem-i İslâma indirilen darbelerin en evvel kalbime indiğini hissediyorum."

Düşmanların Dehşetli Plânlarını Bozdu

Savaş gemilerinin toplarını Dolmabahçe Sarayı'na ve İstanbul'un en stratejik yerlerine doğrultan işgalci düşman kuvvetleri, çok sinsi, alçakça bir psikolojik savaş uygulamaktaydı.

Amerika'nın milyonlarca kızılderiliyi hunharca katledip de, çizgi romanlarda, filmlerde Kızılderilileri vahşi, Amerikan askerlerini medenî göstermesi gibi; Irak'ı işgal ettikten sonra bir milyon Müslümanı katledip de bunu "medeniyet" olarak takdim etmesi gibi; işgalciler de en başta İngilizler olmak üzere işgallerini kalıcı hale getirmek için Müslüman halkı ruh cephesinden öldürmek, onları moralmen çökertmek ve işgali kabullendirmek için dehşetli propagandalar yapıyorlardı.

İngilizlerin, "Bana karşı mukavemetiniz *[direnmeniz]* beyhudedir *[boşunadır].* Müttefikinizle beraber iken yapamadığınız şeyi şimdi nasıl yapacaksınız?", "Müslümanların hâmisi bizleriz.", (Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi çalışmalarını kastederek) "Onlar eşkiyadır. Fetvada da bu görülüyor!" gibisinden sinsi propagandaları karşısında Bediüzzaman "Hutuvat-ı Sitte" isimli bir eser kaleme alarak, İngilizlerin bütün bu propagandalarını tesirsiz hale getirmiş; bu eseri, "Darü'l Hikmetü'l İslâmiye"den aldığı maaşlarla bastırarak halka ücretsiz dağıttırmıştı.

Kurtuluş Mücâdelesi aleyhine verilen fetvâ için; "İşgal altındaki bir memlekette İngilizlerin emri ve tazyiki altında bulunan bir idarenin ve meşihatın fetvası mualleldir, mesmu olamaz *[Hastalıklıdır, sakattır, yanlıştır, dinlenilmez, itibar edilmez].* Düşman istilasına karşı harekete geçenler âsi değillerdir, fetva geri alınmalıdır." Diyen Bediüzzaman, gazetelerde yazdığı makalelerinde de, işgalci İngilizlere karşı, **"Tükürün İngiliz lâinin hayasız yüzüne!", "Ey ekpek-ül küpekâdan tekepküp etmiş köpek!"** diye hitap ediyordu.

İngiliz işgal komutanlığı, Bediüzzaman'ın oyunlarını bozduğunu görerek, görüldüğü yerde vurulması emrini çıkartmıştı. Buna mukabil Bediüzzaman İstanbul'da sık sık mekan değiştiriyor, çifte tabanca ile dolaşıyordu. Şayet İngiliz devriyeleri kendisini tevkif etmeye kalkışsa bütün kurşunlarını onların üzerine boşaltıp ölünceye kadar çarpışmaya kararlıydı.

Bediüzzaman'ın İstanbul'da işgalcilere karşı verdiği bu mücâdele, Ankara'daki idarenin büyük takdirini celbediyordu. Mareşal Fevzi Çakmak kendisini ısrarla Ankara'ya dâvet ediyordu. M.Kemal Paşa da aynı şekilde ısrarla davet ediyor ve bunun için şifreli bir davetnâme gönderiyordu. Bediüzzaman bu davetlere karşı; "Ben tehlikeli yerde mücahede etmek istiyorum. Siper arkasında mücahede hoşuma gitmiyor. Anadolu'dan ziyade burayı daha

tehlikeli görüyorum." diyordu.

Gerçekten de İstanbul'da o tarz bir hizmete şiddetle ihtiyaç vardı. Düşman işgali karşısında herkese cihadın farz-ı ayn olduğunun hatırlatılması, işgal altındaki başşehirden yayılan zehirli propagandaların bertaraf edilmesi, düşmanın moralinin çökertilmesi, oyunlarının ortaya konulması çok mühimdi.

Bediüzzaman'ın İngilizlerin hile ve desiselerini, aldatıcı propagandalarını boşa çıkaran mühim eseri "Hutuvat-ı Sitte"ye baktığımızda bunu görürüz. Bu mühim eserden kısa bir bahis iktibas edelim. Eserde şöyle deniliyor:

"Altıncı Hatvesi *[İngilizlerin altıncı aldatması, hilesi]* der ki:

"'Bana karşı mukavemetiniz *[direnmeniz]* beyhûdedir *[boşunadır].* Müttefikiniz beraberken yapamadığınız şeyi şimdi nasıl yapacaksınız?'

"Şu vesveseye karşı deriz:

"En ziyade hile ve fitne kuvvetiyle ayakta duran azametli kuvvetin bizi ye'se düşürmüyor.

"Evvelâ: Hile ve fitne, perde altında kaldıkça te'sir eder. Zâhire *[açığa]* çıkmakla iflas eder, kuvveti söner. Perde öyle yırtılmış ki, senin yalan, hile, fitnen hezeyâna, maskaralığa inkılap edip *[dönüşüp]* akim kalıyor. Bu defaki Anadolu'ya karşı…gibi…

"Saniyen *[İkinci olarak]:* O kof kuvvetin yüzde doksanı sana karşı îtilaf kabul etmez. Muhâsım bir cereyan, atâlete *[tembelliğe]* mahkum ediyor. Fazla kalan kuvvetinle dert ve dermanda müşterek olan âlem-i İslâmı susturacak, depretmeyecek derecede eskisi gibi bir istibdad altında tutmaya ihtimal versen, şeytan iken eşeğin eşeği olursun.

"Salisen *[üçüncü olarak]:* Madem öldürüyorsun. Ölmek iki suretledir:

"Birinci suret: Senin ayağına düşmek, teslim olmak suretinde rûhumuzu, vicdanımızı ellerimizle öldürmek, cesedi de gûya ruhumuza kısasen sana telef ettirmektir.

"İkinci Suret: Senin yüzüne tükürmek, gözüne tokat vurmakla ruh ve kalbimiz sağ kalır, ceset de şehit olur. Akîde faziletimiz tahkîr edilmez; İslâmiyetin izzetiyle istihzâ *[alay]* edilmez.

"Elhasıl: İslâmiyet muhabbeti, senin husûmetini *[düşmanlığını]* istilzam eder *[gerektirir].* Cebrâil, şeytan ile barışamaz."

İstanbul'da işgalci İngilizlere ve diğer düşman kuvvetlerine karşı bu şekilde ilmen ve kalemen mücadele eden Bediüzzaman, Ankara'daki ilgililerin ısrarlı davetleri ve eski Van Valisi meb'us Tahir Bey'in de ısrarları üzerine Ankara'ya gitmiş, TBMM tarafından kendisine resmen "hoşâmedi" ifa edilmiştir. Yani resmen "hoş geldiniz" denilmiş ve davet üzerine Meclis'te bir konuşma yapıp ordunun muzafferiyeti için duâ etmiştir.

Ankara'da bir müddet kalan Bediüzzaman, M. Kemal Paşa'nın kendisine yaptığı, Şeyh Ahmed Sünusi yerine umumi vaizlik, Muş mebusluğu ve bir köşk tahsisi gibi teklifleri kabul etmeyerek zaferi müteakip Van'a gitmeyi tercih etmiştir.

Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi

Kurtuluş Mücadelesinde, ilmiyle, kılıcıyla cihad edip düşmanın karşısına dikilen sarıklı mücahitlerden biri de Denizli Müftüsü Ahmet Hulusi Efendi'dir. Düşmanın ancak silahtan anlayacağını, bu bakımdan bir an önce teşkilatlanıp düşmanın karşısına dikilmek gerektiğini her zeminde dile getiren Ahmet Hulusi Efendi, bu görüşünü Denizli Temsilcisi olarak katıldığı İzmir Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyeti Kongresi'nde Nureddin Paşa'ya da bildirmişti.

Denizli Müftüsü Ahmed Hulusi Efendi

Bütün gelişmeler Ahmet Hulusi Efendinin görüşlerinin ne kadar isabetli olduğunu ortaya koymaktaydı. İzmir'in işgal edilmesi üzerine, Ahmet Hulusi Bey ilk iş olarak bir protesto mitingi tertipledi. Müftülük Dairesinin yakınındaki camide bulunan sancak-ı şerifi aldı. Caminin önünde toplanan kalabalığın önüne geçti ve miting meydanına yöneldi. Orada toplanan kalabalığa pek etkili bir nutuk söyledi. Ahmet Hulusi Efendi şöyle diyordu:

"Hemşehrilerim! Karşımıza çıkarılan düşman daha dünkü uşaklarımızdır. Biz onlara mağlup da olmadık. Bu düşman her kim olursa olsun. Müslümanlığın son müstakil yurdu olan bu topraklarımız da elimizden alınmak isteniyor. Bizler şimdiye kadar esir yaşamadık ve yaşayamayız. Silahımız yoksa sapan taşıyla düşmanın karşısına çıkmak ve onu tepelemek her Müslümana farz-ı ayndır."

"Yunan'ın bir İslam beldesini ellerine geçirmelerinin ne mânâya geldiğini, İzmir'de şu birkaç saat içinde işlenen cinayetler gösteriyor. Silahımız olmayabilir. Topsuz, tüfeksiz, sapan taşları ile de düşmanın karşısına çıkacağız. İstiklal aşkı, vatan sevgisi, haysiyet şuurumuz ile kalbimizdeki iman ile mücadelemizin sonunda zaferi kazanacağız. Bu uğurda canını verenler şehit, kalanlar gazidirler. Bu mutlak olarak cihad-ı mukaddestir."

"… Meşru olan yalnızca vatan müdafaası ve istiklal uğruna cihaddır. Korkmayınız. Ümitsiz olmayınız. Bu liva-i hamd'in *[Hamd sancağının]* altında toplanınız ve mücadeleye hazırlanınız. Müftünüz olarak cihad-ı mukaddes fetvasını ilan ve tebliğ ediyorum."

Müftü Efendi bu mitingten sonra kolları sıvadı. Denizli'den başka Dinar, Afyonkarahisar, Nazilli, Aydın ve diğer civar beldelere ya bizzat kendisi gitti, ya da güvendiği adamlarını göndererek halkı cihada davet etti. Bölgedeki ordu kumandanlarıyla irtibata geçti. Yunanlıların ilerleyişini durdurmak için güçlü bir müdafaa hattı kurulmasına çalıştı. Mücahidlerin en önünde Yunanlılarla çarpıştı. Nazilli ve Aydın başta olmak üzere bölgedeki birçok yerleşim merkezinin Yunan işgalinden kurtulmasında aktif rol oynadı.

Sarıklı Mücâhitler

Örnek olarak naklettiğimiz bu dört mümtaz simadan, Mehmed Akif Arnavut, Ahmed Sünusi Arap, Bediüzzaman Said Nursi Kürt, Ahmet Hulusi Türk asıllı idi. Daha bunlar gibi, Karadeniz yöresinden, İç Anadolu'dan ve yurdun diğer yerlerinden değişik ırka mensup olan âlimler ve halk, İslâmın emri üzerine kardeş olduklarının şuuruyla el ele, omuz omuza vermiş, cihadın farz-ı ayn olduğunu ilan ederek Kurtuluş Savaşındaki yerlerini almışlardır.

Kurtuluş Mücadelesini organize eden "Müdafaa-i Hukuk Teşkilat"ının başkanlarından bir çoğu din adamı idi. Bunlardan bazıları şunlardır: Müftü Yusuf Talat (Antalya), Müftü Ahmet Hulusi (Denizli), Müftü Osman Fevzi (Erzincan), Müftü Muhittin (Giresun), Müftü Hüseyin Hüsnü (Isparta), Müftü Abdullah Mehmed (Maraş), Müftü Ahmed İlhami (Ordu), Müftü Mehmet Hulusi (Rize), Müftü Hasan (Urfa), Müftü Ziya (Van), Müftü Mehmet Hulusi (Yozgat)

Bunlardan ayrı olarak, İzmir Müftüsü Rahmetullah Efendi, Burhaniye Müftüsü Mehmed Muhib Efendi, Edremit Müftüsü Hafız Cemal Efendi, Manisa Müftüsü Âlim Efendi ve daha yüzlerce din adamı ve âlim, bölgelerindeki Kurtuluş mücâdelesini organize ediyorlardı. Bu din adam-

ları geceli gündüzlü çalışıyor, köy köy, kasaba kasaba, ev ev dolaşıyor, herkese cihadın ve şehadetin faziletini anlatıyor, silahbaşı yapıp düşmana karşı durmak gerektiğini söylüyorlardı.

Kuva-yı Milliye Teşkilatlarını kuran, destekliyen, başta Erzurum ve Sivas Kongreleri olmak üzere mühim toplantıların organizesinde faal rol oynayan din adamları, Birinci TBMM'de de ağırlıktaydılar. Meclis üyelerinin ekseriyetini ya din adamları, ya da medrese eğitimi görmüş olanlar teşkil etmekteydi.

Birinci Meclis üyeleri arasında; 17 Müftü, 20 Müderris, 35 din âlimi (vaiz, din dersi muallimi, şeyh) vardı. Ayrıca medrese menşeli 39 hukukçu vardı. Bunlardan ayrı olarak diğer Meclis üyeleri de temel dinî eğitim tahsili yapmış ve çoğu din adamı kadar dinî bilgilere vakıf kimselerdi ve dine hürmetleri sonsuzdu.

Konuşmalarda, Tamimlerde Referans İslâmiyet İdi

Kurtuluş Savaşı başlangıcında ve savaş esnasında, zafer kazanılıncaya kadar, önde gelen simaların yaptıkları konuşmalara, yayınladıkları bildirilere ve tamimlere, aksiyonlara bakıldığında referansın hep İslâmiyet olduğu görülür. Bu son derece net, berrak bir tarihî gerçektir. Şimdi bu hususla ilgili binlerce delil ve belgelerden bazılarına bakalım:

M. Kemal Paşa'nın Konuşmaları

Kurtuluş Savaşı'nda, ilk önce TBMM Reisi, sonra Başkumandan olarak bulunmuş ve o devre damgasını vurmuş bir numaralı sima olan M. Kemal Paşa'nın o devirde yaptığı konuşmalardan bazı iktibaslar:

Erzurum Kongresi'nde Reis seçilen M. Kemal Paşa, 23 Temmuz 1919 günü yaptığı konuşmayı şu cümlelerle bitirmişti:

"…En son olarak niyazım şudur ki, Cenab-ı Vâhib-ül Âmâl Hazretleri Habib-i Ekremi hürmetine bu mübarek vatanın sahip ve müdafii ve Diyanet-i Celile-i Ahmediyenin ilâ yevmilkıyam harîs-i esdakı [Yüce İslam dininin Kıyamete kadar en sadık koruyucusu] olan millet-i necibemizi ve Makam-ı Saltanat ve Hılâfet-i kübrâ-yı masûn [korunan büyük halifelik makamı] ve mukadderatımızı düşünmekle mükellef olan hey'etimizi muvaffak buyursun. Âmin." (Nutuk, c.3, s. 931)

M. Kemal Paşa 7 Ağustos 1919'da Kongre'nin kapanışında şöyle diyordu:

"Bu felâhpira içtimamız *[kurtuluşu düzenleyici toplantımız]* hitampezir olurken *[sona ererken]* Cenab-ı Vâhibü'l-âmâl Hazretlerinden avn ü hidayet ve Peygamber-i Zîşânımızın rûh-u pür fütuhundan feyz ü şefaat niyaziyle vatan ve milletimize ve devlet-i ebed müddetimize mes'ud âkıbetler temenni ederim." (Nutuk. C.3, s. 933)

Sivas Kongresi dolayısıyla Sivas'a gelen M. Kemal Paşa, o günlerde İstanbul'da bulunan Abdülkerim Paşa ile 27 Eylül 1919'da telgraf başında saatler süren konuşma yapar. Bu konuşma esnasında M. Kemal Paşa'nın sözlerinden uzunca bir paragrafı, yine kendi eseri olan Nutuk'tan okuyalım:

"Ahsen ve karip olan emr-i Hudâ'nın *[Allah'ın emrinin]* tecellisiyle bedbaht ve mazlum millet-i necibemizin mazhar-ı necat ve selamet olmasını deryâ-yı rahmet-i izzetten tazarrû ve âfâkı dâimâ bir dûd- ı muannitle *[inatçı duman, karanlık]* sarılı olan İstanbul'daki bazı zevatın hakikatı görmekteki hiss-i hasis-i temerrüdlerinin zevâline intizar eyleriz *[bayağı ve inatçı hislerinin gitmesini bekleriz].* Rûh-i necib-i millet *[asil milletin ruhu]* işte böyle mütehassistir *[duyguludur].*"

"Muhterem kardeşim, yalnız tekrar etmekliğime müsaadenizi rica ederim ki, evet veya hayır suretindeki i'tâyı cevap buyurulmasını (cevap verilmesini) istirham eylediğimiz sualler maateessüf cevapsız bırakılmıştır. Azizim! 'Yedullahi fevka eydîhim' *[Allah'ın yardımı, inayeti üzerinizdedir, sizinle beraberdir.],* fakat bununla beraber hall-i müşkilat ve mesâile tevessül edenlerin mukarrer bir hedefi olmak gerektir. *[Zorlukların ve meselelerin halledilmesine çalışanların kararlaştırılmış bir hedefinin olması gerekir].* Malum-u biraderileridir ki, yedi- sekiz saatten beri birbirimize serd eylediğimiz efkâr ve mütâleat, zannı âcizânemizce ne zât-ı âlinizde ve ne de bizde hiçbir gûna yeni intibaata en ufak bir tesir dahi yapamamıştır. Millet azamet-i İlâhiyeye *[Allahu Teâlânın büyüklüğüne]* ve âmâl-i hakikiye-i hilâfetpenâhiye istinaden ve ilticâen istihsâl-i maksûd ve temin-i matlap eyleyecektir [Millet, Allahu Teâlânın kudretine ve halifelik makamının gerçek emellerine dayanarak ve sığınarak maksatlarını ve isteklerini gerçekleştirecektir]. Bu babda emr-i Hudâyı ifa edecektir *[Allah'ın emrini yerine getirecektir].* Ve buyurduğunuz gibi, istihkâk-ı millimiz pür-sa'd ve zî-selâm olacaktır. Duâ-yı keremkârilerinin eksik edilmemesini ricâ ederim. Sa'y bizden, tevfik Hudâ-yi Lemyezeldendir *[Çalışmak bizden; başarı, aslâ yok olmayacak olan, ezelî ve ebedî olan Allah'tandır].*" (Nutuk, c.3, s. 1038-1039)

M. Kemal Paşa, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal" imzasıyla 2 Ekim 1919'da İstanbul Şehremânetine *[Belediye Başkanlığına]* gönderdiği ve basına dağıtılmasını istediği uzunca yazısının son cümlesinde şöyle demekteydi:

"…Çünkü Peygamberimiz, 'Kemâ tekûnû yüvellâ aleyküm', yani 'siz ne mahiyette olursanız, evliyâ-yı umurunuz da [başınızdaki idarecileriniz de] o mahiyette olur' buyurmuşlardır." (a.g.e., s. 1004)

Cuma Tatilini Değiştirmek isteyen İşgalcileri Kınama

İşgalciler, İstanbul'da asırlardan beri Cuma gününün resmî tatil günü olmasını değiştirerek Pazar gününü resmî tatil yapmak istemişlerdir. M. Kemal Paşa bu değişikliğe şiddetle karşı çıkmaktadır. G. Jaeschke, "Yeni Türkiye'de İslâmlık" isimli eserinin 31. sayfasında bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

"Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya gelişinin ertesi günü *[28 Aralık 1919],* şehrin ileri gelenlerine, İtilaf Devletlerinin, 'İslamları Pazar gününü yevm-i tatil *[tatil günü]* ve mübarek suretinde tanımağa icbar eden *[zorlayan]* ve İslâmların yevm-i mahsusu olan Cuma gününü resmen tanımayan milletler olmasından yakınmıştır."

M. Kemal Paşa, başta İngilizler olmak üzere işgalcilerin "Pazar günü resmî tatil günü olsun!" baskısını ve Cuma gününden vazgeçmeyeceklerini Nutuk'ta şu şekilde anlatmaktadır:

" İstanbul'un fethinden beri, gayr-i Müslimlerin mazhar bulundukları bu imtiyazât-ı vasiâ *[çok geniş imtiyazlar, ayrıcalıklar],* milletimizin dinen ve siyaseten dünyanın en müsaadekâr ve civanmert milleti olduğunu isbat eder en bâriz *[açık]* delildir. Milletimize bu isnâdatta bulunan muârızlar insaf etsinler de, dünyanın en büyük ve medenî milleti olduğunu iddiâ edenlerden, din-i İslâmı sûret-i resmiyede tanımayan *[İslam dinini resmî surette tanımayan],* İslamları, Pazar gününü yevm-i tatil ve mübarek suretinde tanımağa icbar eden *[zorlayan]* ve İslâmların yevm- i mahsusu olan Cuma gününü resmen tanımayan milletler olduğunu unutmasınlar." (Nutuk, c.3, s. 1183)

"Vatanı ve Halifelik Makamını Kurtarmak İçin..."

M. Kemal Paşa, Samsun'a ayak bastıktan sonra, yaklaşık yedi ay Anadolu'yu dolaşmış, o esnada Erzurum ve

Sivas Kongreleri yapılmış ve Kurtuluş Savaşı'nın teşkilatlı şekilde yapılmasının alt yapısı hazırlanmış, ondan sonra Ankara'ya gelmişti. Ankara'ya gelişinin ertesi günü kalabalık bir topluluğa yaptığı konuşmada, Cuma gününü tatil etmekten çıkarmaya çalışan işgalcilerin medeni olmadığını belirten M. Kemal Paşa, daha sonra konuşmasının devamında şöyle demekteydi:

"…Erzurum ve Sivas Kongrelerinin bütün cihana karşı olan beyannâmesi ve nizamnâmesi muhteviyât-ı hâiz-i ehemmiyettir. Esasen muhteviyatı cümlenizce malumdur. Fakat müsaade ederseniz her ikisinden bazı noktaları burada tekrar hatırlatmak isterim: Nizamnâmenin teşkilata ait sahifesinde görülüyor ki, maksat, 'Osmanlı vatanının tamamiyetini ve makâm-ı muallâ-yı hilafet ve saltanatın ve istiklâl-i millinin masuniyetini temin *[Yüce halifelik ve saltanat makamı ve milletin bağımsızlığını korumak için]* zımnında Kuvâ-yı milliyeyi hâkim kılmaktır." (a.g.e., s. 1185)

"Her halde devlet ve milletimiz dahilen ve haricen bütün mânâsıyle müstakil kalacaktır. Bize başka bir tarz-ı idare [idare şekli] tatbik edilemez. Bu babda birçok muhtelif esbabın [çeşitli sebeplerin] başında en büyük ve mühim sebep şudur: Dinen dahi müstakil olmak mecburiyetindeyiz." (a.g.e., s. 1187)

"Cemiyetimizin nokta-i nazarından çizdiğimiz hudut haricinde kalan dindaşlarımızla, bu muhterem kardeşlerimizle aynı hudut dahilinde asırlardan beri vatandaşlık ettik. Bu kardeşlerimiz her tarafta, Suriye'de, Irak'ta, Yemen'de, Şarkta kendi dahillerinde muhafazâ-i mevcudiyet ve temin-i istiklâl için sarf-ı mesai ediyorlar [hayatta kalmak ve bağımsızlıklarını elde etmek için çalışıyorlar]. Bütün bu İslâm parçalarının mazhar-ı istiklâl olmaları [bağımsızlıklarına kavuşmaları] âlem-i İslâmın vaziyetinin ne kadar rasîn *[sağlam]* olacağını şimdiden tasavvur etmekle pek büyük saadet hissediyorum. Mazhar-ı intibah olduğuna şüphe kalmayan âlem-i İslâmın muvaffakiyetini

o kadar kavi *[sağlam]* görüyorum ki, bu imanla izah-ı hissiyat eylediğimden [hislerimi açıkladığımdan] dolayı duyduğum vicdanî zevk pek büyüktür. Fazla rahatsız etmek istemem. Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuzdan dolayı hasseten teşekküratımı arz ederim." (a.g.e., s.1189-1190)

TBMM Nasıl Açıldı?

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 23 Nisan 1920 Cuma günü muhteşem bir merasimle açıldı. Meclis açılmadan önce, M. Kemal Paşa, bütün milletvekilleri ve o gün Ankara'da bulunan binlerce insan Hacı Bayram Camii'ne gitti. Cuma namazı bu camide kılındı. Namazı müteakip, türbedeki Hacı Bayram-ı Veli'nin sancağı çıkarıldı. Meclise doğru yürüyecek kafilenin en önüne bu sancak geçirildi. Bu sancağın hemen arkasında yürüyen Sinop Mebusu Hoca Abdullah Efendi, üzerinde yeşil çuha açılmış bir rahleyi başında tutuyordu. Bu rahlenin üzerine Kur'an-ı Kerim ve sakal-ı şerif (Peygamber Efendimizin (asm) mübarek sakal-ı şerifi) konulmuştu. Bir manga asker rahlenin sağında ve solunda yer almıştı. Bu rahleyi yolun yarısından itibaren Yozgat Meb'usu Hulusi Efendi taşımıştır.

Halk bu sancağın ve başlar üzerinde taşınan Kur'an-ı Kerim ve sakal-ı şerifin arkasında tekbirlerle yürüyordu. Bu şekilde Meclis önüne gelindi. Tekbir sesleri Ankara semalarını çınlatıyordu. Burada üç kurban kesildi. Daha sonra Bursa Mebusu Hoca Fehmi Efendi veciz bir duâ yaptı. Herkes duânın bitiminde âmin dedi.

Meb'uslar Meclise girdikten sonra hep bir ağızdan duâ âyetlerini okumaya başladılar. Bir kısmı da Buhari-i Şerif okuyordu. Camide indirilen hatimlerin duâları da burada yapıldı. Hacı Bayram-ı Veli türbesinden alınan sancak kürsüye dikildi. Rahle üstünde getirilen Kur'an-ı Kerim ile Peygamber Efendimizin sakal-ı şerifi de kürsü-

ye kondu. O günden itibaren Meclis, Mehmedciğin muzaffer olması için duâ edilmesinin ardından çalışmaya başlayacak ve bu tablo zafer kazanılıncaya kadar tekrarlanacaktı.

Mebuslar mazbatalarını aldıktan sonra birer birer kürsüye gelerek şu şekilde yemin ediyorlardı:

"Makam-ı Hılafet ve Saltanatın, vatan ve milletin istiklâl ve istihlâsından [kurtuluşundan] başka bir gaye takip etmeyeceğime vallahi..."

Meclisin bu şekildeki bir merasimle açılmasını, en ince ayrıntısına kadar M. Kemal Paşa tasarlamış ve bunu bir tamimle bütün yurda duyurmuştu. 21 Nisan 1920 tarihli, "Heyet-i Temsiliye Namına Mustafa Kemal" imzalı bu tamimi, o günkü orijinal üslubuyla aynen nakledelim:

"Tel: Gayet müstaceldir [çok acele]

"Ankara'ya acele tezkere

"Kolordulara (K.O. 14 Vekâletine)

"Fırka 61 Kumandanlığına, Refet Beyefendiye

"Bilumum Vilâyata [illere], Müstakil Livalara [sancaklara], Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyelerine, Belediye Riyasetlerine *[başkanlıklarına]*

"1- Bimennihilkerim *[Kerim olan Allahu Teâlânın lutfuyla]* Nisan'ın 23 üncü Cuma günü, Cuma namazını müteakip Ankara'da Büyük Millet Meclisi küşat edilecektir *[açılacaktır].*

"2- Vatanın istiklali, makamı refi-i hilafet ve saltanatın istihlâsı *[Yüce halifelik ve saltanat makamının kurtulması]* gibi en mühim ve hayatî vezaifi ifa edecek *[vazifeleri yerine getirecek]* olan bu Büyük Millet Meclisinin yevm-i küşâdını *[açılış gününü]* Cumaya tesadüf ettirmekle yevm-i mezkurun mebrukiyetinden *[Cuma gününün mübarek oluşundan]* istifade ve bilumum meb'usin-i kiram hazaratı ile Hacı Bayram-ı Veli cami-i şerifinde Cuma

namazı eda olunarak envar-ı Kur'an ve salattan da istifaze olunacaktır. Badessalat *[namazdan sonra]* lihye-i saadet ve sancak-ı şerifi hamilen *[Peygamber Efendimizin (asm) mübarek sakal-ı şerifi ve sancak taşınarak]* daire-i mahsusaya [TBMM'ne] gidilecektir. Daire-i mahsusaya dahil olmazdan evvel bir duâ kıraatı ile *[okunmasıyla]* kurbanlar zepholunacaktır *[kesilecektir].* İşbu merasimde cami-i şeriften bed'ile *[camiden başlayarak]* daire-i mahsusaya kadar Kolordu Kumandanlığınca kıtaat-ı askeriye ile tertibat-ı mahsusa *[güvenlik önlemi]* alınacaktır.

"3- Yevm-i mezkurun teyid-i kutsiyeti için bugünden itibaren merkez-i vilayette vali beyefendi hazretlerinin tertibiyle hatim ve Buhari-i Şerif tilavetine bed'olunacak *[başlanılacak]* ve hatm-i şerifin son aksamı *[kısımları]* teberrüken Cuma günü namazdan sonra daire-i mahsusa önünde ikmal edilecektir.

"4- Mukaddes ve mecruh *[yaralı]* vatanımızın her köşesinde aynı suretle bugünden itibaren Buharî ve hatemat-i şerife kıraatine şuru edilerek *[Kur'an-ı Kerimin ve hadis-i şeriflerin okunmasına başlanılarak]* Cuma günü ezandan evvel minarelerde salavat-ı şerife okunacak ve esna-yı hutbede hilâfetmaabımız padişahımız efendimiz hazretlerinin nam namii humayunu zikredilirken zat-ı şevketsimat-ı padişahilerinin ve memalik-i şahaneleriyle bilumum tebaa-i mülûkanelerinin bir an evvel nail-i halas ve saadet olmaları duası ilaveten tezkâr olunacak ve Cuma namazının edasından sonra da ikmali hatmedilerek makam-ı muallâ-yı hilafet ve saltanatın ve bilcümle aksam-ı vatanın halâsı maksadile vukubulan mesâi-i milliyenin ehemmiyet ve kudsiyeti ve her ferd-i milletin kendi vekillerinden mürekkep olan bu Büyük Millet Meclisinin tevdi eyleyeceği vazaif-i vataniyeyi ifaya *[TBMM'nin vereceği vatan vazifesini yerine getirmeye]* mecburiyeti hakkında mev'izeler irat olunacaktır *[vaazlar yapılacaktır].* Badehu *[daha sonra]* halife ve padişahımızın, din ve devleti-

mizin, vatan ve milletimizin halâsı *[kurtulması],* selâmeti ve istiklâli için duâ edilecektir. Bu merasim-i diniye ve vataniyenin ifasından ve camilerden çıkıldıktan sonra biladı Osmaniyenin her tarafında *[Osmanlı devleti sınırları içerisindeki her yerde],* makam-ı hükümete *[hükümet konağına]* gelinerek Meclisin küşadından *[açılışından]* dolayı resmen tebrikat icra edilecektir. Her tarafta Cuma namazından evvel münasip surette mevlid-i şerif okunacaktır.

"5- İşbu tebliğin hemen neşr ü tamimi *[yayılması]* için her vasıtaya müracaat olunacak ve serian *[en çabuk şekilde]* en ucra köylere, en küçük kıtaat-ı askeriyeye, memleketin bilumum teşkilat ve müessesatın iblağı temin edilecektir. Ayrıca, büyük levhalar halinde her tarafa talik ve mümkün olan mahallerde tab' ve teksir ve meccanen tevzi edilecektir [bu beyanname büyük levhalar halinde her yere asılacak, ayrıca bastırılması imkanı olan yerlerde matbaalarda bastırılarak çoğaltılacak ve ücretsiz olarak dağıtılacaktır]

"6- Cenab-ı Haktan muvaffakıyet-i kamile tazarru olunur.

"Heyeti Temsiliye Namına
"Mustafa Kemal"

Aynen iktibas ettiğimiz bu tarihî vesika, 5. Maddede belirtildiği gibi, binlerce nüsha çoğaltılarak dağıtılmış, büyük levhalar halinde camilerin giriş kısmına ve meydanlara asılmıştır.

Milletvekili Anlatıyor

Şimdi de Birinci Büyük Millet Meclisi'nin açılışını, o günü yaşayan milletvekili Yunus Nadi'nin **"Birinci Büyük Millet Meclisi"** isimli kitabından takip edelim:

"1920 Nisan'ının 23'üncü günü Ankara'da Büyük Millet Meclisi yukarıdaki programın çok muhteşem ve çok müessir ihtifâli ile açılırken bütün memleket o ümit kıble-

sine teveccüh etmiş, göz yaşlı duâları ile onu tâkip ve teşyi ediyordu.

"Türkiye Büyük Millet Meclisinin açıldığı 23 Nisan 336 [Hicri 1336, Miladi 1920] Cuma günü, Ankara'nın geçirdiği muhteşem ve heybetli günlerden biri oldu. Millet, o gün sanki kendi tâliine âit olarak esas olacak yeni bir teşekkülün doğmak üzere bulunduğunun farkında idi. Bu istihlâs cidali *[kurtuluş mücadelesi]* esnasında Ankara'nın öyle ulvî tezahürlere sahne olduğu günler olmuştur ki, onları hiçbir bayramın, hiçbir şenliğin muhayyelelere âzâmi vüs'at verilmek suretiyle tasavvur olunabilecek en yüksek dereceleri tanzir edebilmekten ebediyen uzaktır. İşte Büyük Millet Meclisinin küşadı tarihi olan 23 Nisan 336 [1920] Cuma günü dahi Ankara bu ulvî tezahürlerden birine sahne olmuştu."

"Daha sabahtan herkes en büyük bir bayramın zevk ve şetaretine *[şenliğine]* iştirak etmek üzere evlerinden dışarıya uğramışlar, kadın erkek, çoluk-çocuk, haline göre herkes allı güllü en güzel elbiselerini giyerek Hacı Bayram Camii ile Büyük Millet Meclis-i ictimâgâhı ittihaz olunan binaya kadar âzâmi bir kilometre kutrundaki *[çapındaki]* daire dahilinde bulunan bütün arsaları, bazan damlarının tepelerine kadar bütün binaları doldurmak üzere her tarafı istilaya koyulmuşlardı. Yerli yabancı bütün Ankara bu muhit içine sıkışmaya çalışıyor, fakat mümkün olmadığı için taşıyordu. Bir hayat manazarası ki, mütemadi dalgaları ve mütevali med ve cezirleri ile hakikaten heyecan verici idi.

"İstiab kabiliyeti nihayet bin-bin beş yüz kişilik olan Hacı Bayram Camiinde dahi erkenden mevki almağa müsaraat edenler *[erkenden yer kapmağa girişenler, acele edenler]* çok olmuştu. Öyle ki, Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarına yer bulmak için bilâhara hayli müşkilat çekilmiş, hayli uğraşılmak mecburiyeti hasıl olmuştu. Bu böyle olmak için yapılacak şey, alelâde edâ olanacak Cuma

M. Kemal Paşa'nın tamimine uygun olarak TBMM dualarla açıldı.

farzından başka bir şey olmalıydı. Filhakika bu ictima *[toplantı],* o gün için dinî bir ictima olmaktan ziyade, mllî bir içtima idi, denilse hata olmaz. Halkın nazarında bu içtima, hayatta nâdir tesadüf olunan en ulvî ve en kudsî içtimalardan *[toplantılardan]* biri idi.

"Hacı Bayram Camiinin Cuma namazına iştirak edebilenler, camiin içinde yerlerinden kımıldayamayacak kadar kucak kucağa idiler, kapılardan taşmışlar, mermer avluya dolmuşlar, mezarların üzerine ilişmişler, sokaklarda mevki almışlardı. Bu şerâit *[şartlar]* içinde usûlü dairesinde ibadete imkan yoktu. Öyle tahmin ederim ki, o gün Ankara'nın Hacı Bayram Camiinden başka bir mabedinde Cuma namazı kılınmamıştır. Diğer camilerin cemaatleri değil, hatta imam ve müezzinleri dahi bu büyük cemaate dahil bulunuyorlardı. Bana öyle geldi ki, o gün Hacı Bayram'dan Meclise kadar bütün havaliyi dolduran halkın kaffesi *[tamamı]* mühip *[heybetli]* ve müheyyel yekpare bir cemaat idi.

"Hükümetçe ve Kolordu Kumandanlığınca alınan

bütün tertibata rağmen camiden Meclise kadar gitmek mesele olmuştur. Ulema, meşayih (şeyhler) binbir âyet yazılı ruhani bayraklar önde, Mustafa Kemal Paşa ve mebuslar onları takip ederek Meclise gitmek için kesif bir insan kütlesini yarmak lazım geliyordu. Bu kolay bir şey değildi. Sen gitmek istiyorsan, o halk da gitmek istiyordu. Dâvâ, millet dâvâsı idi. Halk da ondan senin kadar alâkadardı. Binâenaleyh *[ondan dolayı],* yürünülmekten ziyade bütün halk ile beraber dalga dalga ilerleniyordu. En heybetli iki manzaradan biri Meclisin kapısında, diğeri içeride ve Millet kürsüsünde temaşa edildi. Meclisin kapısında bir taraftan kurbanlar kesilirken, diğer taraftan gür sesli bir hocanın Türkçe duâsı bütün o muhitte âmin sesleriyle dalgalanıyordu. Meclisin içine girdiğimizde kürsü, ruhânî bir manzara arz edecek veçhile bayraklarla muhat *[çevrelenmiş]* bulunuyordu. Hatimlerin sonları orada ikmal olunarak *[Son sureleri Meclis Binası içinde okunmak suretiyle Kur'an-ı Kerim hatimleri tamamlanarak]* duâlar ediliyor ve bunların akisleri dışarıda Hacı Bayrama kadar azim bir gulgule *[büyük bir yankılanma]* halinde temadi ediyordu *[devam ediyordu]*." (Birinci Büyük Millet Meclisi, s. 29-31)

Meclis Açıldıktan Sonraki Konuşmalar

İşte bu şekilde muhteşem bir merasimle açılan TBMM çatısı altında yapılan konuşmalar, o günkü merasimde ortaya konulan ruha uygun olmuştur. Meclis Zabıtları ve o günleri yaşayan aydınların hatıra kitapları buna delildir.

24 Nisan 1920 Cumartesi günü saat 10'da açılan Birinci Büyük Millet Meclisi'nin ikinci gününde ilk sözü Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Mustafa Kemal almıştı. Paşa öğleden sonra da devam eden uzun bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmadan bazı pasajları Yunus Nadi'nin kitabından takip edelim:

"Devlet-i Osmaniye, diğer herhangi bir devlet gibi hükümdarının nüfuz-u cismanisi etrafında müteşekkil değildir. Makam-ı saltanat aynı zamanda makam-ı hilafet olmak itibariyle padişahımız cumhur-u İslâmın da reisidir. Mücâhedatımızın birinci gayesi ise saltanat ve hılafet makamlarının tefrikini istihdaf etmek *[ayırmayı hedeflemek]* değil, düşmanlarımıza irade-i milliyenin buna müsait olmadığını göstermek ve bu makamât-ı mukaddeseyi esaret-i ecnebiyeden tahlis ederek *[mukaddes makamları ecnebi esâretinden kurtararak]* ulülemrin selâhiyetini düşmanın tehdit ve ikrahından *[zorlamasından]* âzade bırakmaktır. Bu esasata göre, Anadolu'da muvakkat *[geçici]* kaydiyle olsa bile bir hükümet reisi tanımak ve padişah kaymakamı ihdas etmek, hiçbir suretle kabil-i cevaz değildir." (Birinci Büyük Millet Meclisi, s. 36)

"Hilafet ve saltanat makamının tahlisine *[kurtuluşa]* muvaffakiyet hasıl olduktan sonra padişahımız ve halife-i müslimin efendimiz her nevi ikrahtan *[zorlamadan]* âzâde ve tamamile hür ve müstakil olarak kendini milletin âgûş-u sadâkatinde *[sadakat kucağında]* gördüğü gün, Meclis-i âlinizin tanzim edeceği esâsat-ı kanuniye dairesinde vaz-ı muhterem ve mübeccelini ahzeder.

"Biz, ittifak-ı cumhura her kuvvetten ziyade selahiyet bahşeden İslâmiyet esâsatını *[prenbiplerini]* nazar-ı dikkate alarak Meclis-i âlinizi kâffe-i umûr-u millette doğrudan doğruya vaziülyed tanımak taraftarıyız. *[Yüce Meclisin milletin bütün işlerini doğrudan doğruya eline almasını tanımak taraftarıyız]*" (a.g.e., s. 37)

TBMM'nin Kuruluş Maksadı

M. Kemal Paşa başta olmak üzere Meclis çatısı altında konuşma yapan pek çok milletvekilinin, TBMM'nin kuruluş maksadını dile getirmesi, şahsî görüşlerinin açıklanması değildi. Bu görüşlerin dayanağı anayasa ile kanunlardı.

TBMM, 5 Eylül 1920 tarih ve 18 numaralı kararı ile kuruluş maksat ve gayesini şu şekilde tespit ediyordu:

"Büyük Millet Meclisi hilâfet ve saltanatın vatan ve milletin istihlâs ve istiklâlinden *[kurtuluş ve bağımsızlığından]* ibaret olan gayenin husûlüne *[meydana gelmesine]* kadar şerâit-i âtiye dairesinde *[aşağıdaki şartlar çerçevesinde]* müstemirren *[devamlı]* in'ikat eder *[toplanır]*."

TBMM, 2 Mayıs 1920'de Anayasa Maddesi kuvvetinde bir kanunla (kanun numarası: 3) icrâ vekilleri heyetinin *[bakanlar kurulunun]* isimleri ile bunların ne şekilde seçilebileceklerini tespit etmişti. Dört maddelik kanunun 1. maddesinde bakanlıkların adları sıralanıyordu. Bakanlıkların en başında ise **"Şer'iye ve Evkaf Vekaleti"**nin ismi geçiyordu. Bu bakanlık din işlerini tedvirle vazifelendiriliyordu. Diğer bakanlıklar arasında bir de **"Adliye ve Mezahip Vekaleti"** vardı ki bu da şer-i şerife uygun bir şekilde adlî işleri yürütmekle mükellef idi.

20. 1. 1921 tarihli ve 85 numaralı kanunla kabul edilen "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu"nun *[Anayasanın]* 7. Maddesi, **"ahkâm-ı şer'iyenin tenfizi"** *[şer'i hükümlerin yerine getirilmesi]* vazifesini TBMM'ye veriyordu.

30. 10. 1922 tarih ve 307 numaralı kanun saltanatı lağvetmekte, ancak hilâfet müessesesine daha güçlü ifadelerle sahip çıkmaktaydı. Kanunun 2. Maddesi aynen şöyleydi:

"Hilâfet Hânedân-ı Âl-i Osmana *[Halifelik Osmanlı sülâlesine]* ait olup halifeliğe Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bu hânedanın ilmen ve ahlâken erşed ve aslah *[en olgun ve en salih]* olanı intihab olunur *[seçilir]*.

"Türkiye Devleti makâm-ı hilâfetin *[halifelik makamının]* istinatgâhıdır *[dayanacak yeridir]*."

Asker Toplanırken Neler Deniliyordu?

TBMM çalışmaya başladıktan sonra, yapılacak ikinci ve en mühim vazife, düzenli ordular hazırlamaktı. Bunun için askere ihtiyaç vardı. Terhis edilen, esaretten dönen askerler memleketlerine gitmişti. Savaş tecrübesi olan bu askerler ve eli silah tutma çağına gelmiş olan gençler nasıl silah altına çağrılacaktı? Halka neler söylemek lazımdı? Birinci Meclisin Maarif Vekili *[Milli Eğitim Bakanı]* Dr. Rıza Nur bu konuda şu hatırasını nakletmektedir:

"Şimdi tuttuğumuz siyaset, elimizdeki düstur şudur:

– Padişah, Halife, Hükümet İstanbul'da düşmanlar elinde esirdir. Biz vekilleriyiz. Onları, dini, milleti, devleti kurtaracağız. Ey millet! Yunan gibi asırlardan beri köleniz olan bir millete nasıl boyun eğeceksiniz? Bu millet buna dayanamaz. Gayrete geliniz. Din gayreti lazımdır.

"Çünkü, bütün millet âdetâ istisnâsız pâdişâha mutî, dine merbut *[Padişaha itaatkar, dine bağlı]*; padişah, din diyor, başka bir şey bilmiyor. Harpten de yorulmuş, bitmiş, parasız, sefâlette; bu haldeki bir milleti kolay kolay yeni bir harbe hazırlamak da mümkün değil. Bunun için Rumlar ile izzet-i nefislerini gıcıklıyoruz. 'Bakkal Yorgi başınıza vali, mutasarrıf; taşçı Vasil jandarma zabiti olacak, nasıl dayanacaksınız?' diyoruz. Hakikaten Türk buna tahammül edemiyor. Anadolu'dan bu esnadaki seyahatlerimde bizzat böyle propaganda yaparken, bu sözlerin her şeyden müessir olduğunu görüyordum. Aynı zamanda dini de ele alıyorduk. 'Kur'an'ı apteshâne kağıdı yapacaklar. Size şapka giydirecekler' diyorduk. Bu da pek müessir oluyordu." (Yeni Nesil, 11 Şubat 1988)

"Bir Gaza Ettik ki Hoşnud Eyledik Peygamberi"

Bu şekilde mukaddes değerlerin ön plana çıkarılması, zafere kadar, her yerde, her objede görülmüştür. M. Kemal Paşa Adana'da çektirdiği ve daha sonra kartpostal olarak dağıtılacak fotoğrafının altına şu ibareyi yazdırmıştır:

"Öyle bir gazâ ettik ki hoşnut eyledik Peygamberi"

Zafer kazandıran bu ruhun tezahürü uzun zaman devam etmiştir. M. Kemal Paşa, 7 Şubat 1923 Çarşamba günü Balıkesir'deki Zağnos Paşa Camii'nde yaptığı konuşmada şöyle demekteydi:

"Ey millet, Allah birdir, şânı büyüktür. Allah'ın selameti, atifeti ve hayrı üzerinize olsun. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Cenab-ı Hak tarafından insanlara hakaik-i diniyeyi tebliğe memur ve resul olmuştur. Kânun-u Esasisi, cümlenizce malumdur ki, Kur'an-ı Azimüşşandaki hususdur. İnsanlara feyz vermiş olan dinimiz, son dindir, ekmel dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa ve hakikate tamamen tevâfuk ve tetâbuk ediyor. Eğer akla, mantığa ve hakikate tevafuk etmemiş olsaydı, bununla diğer kavânin-i tabiiye-i İlâhiye beyninde* [arasında] *tezat olması icap ederdi. Çünkü bilcümle kavânin-i kevniyeyi yapan Cenab-ı Haktır.

Arkadaşlar, Cenab-ı Peygamber mesâisinde iki dâra [eve], ***iki haneye mâlik bulunuyordu. Biri kendi hanesi, diğeri Allah'ın evi idi. Millet işlerini Allah'ın evinde yapardı. Hazret-i Peygamberin isr-i mübareklerine*** [mübarek mesleklerine] ***iktidâen*** [uyarak] ***bu dakikalarda milletimize, milletimizin hal ve istikbaline ait hususâtı görüşmek maksadıyla bu dâr-ı kudside*** [mukaddes yerde] ***Allah'ın huzurunda bulunuyoruz. Beni buna mazhar eden Balıkesir'in dindar ve kahraman insanlarıdır. Bundan***

dolayı çok memnunum. Bu vesile ile büyük bir sevaba nail olacağımı ümit ediyorum." (Zafer-i Milli Gazetesi, 8 Şubat 1923)

Her Yerde, Her Davranışta İslâm Mührü Vardı

Kurtuluş savaşı esnasında, yapılan konuşmalarda, davranışlarda, alınan resmî kararlarda, cephe gerisinde ve savaş esnasında, elhasıl her yerde, her davranışta İslâm mührü vardı. Bu kesin bir gerçektir.

TBMM'nin açılışından tutunuz, cephede savaşacak askerin toplanması için söylenen sözlere, Meclis kararlarından mücadeleye destek için Anadolu'nun her yerinde yapılan konuşmalarda İslâmî esaslar ön plandaydı. Düzenli ordunun kuruluşundan sonra da, tıpkı Osmanlı Ordusunda olduğu gibi birliklerde din görevlileri bulunduruluyordu. Çatışmalara gidilmeden önce mutlaka taze abdest alınıyor, namaz kılınıyor, duâ ediliyordu. Kur'an-ı Kerim okumasını bilenler okuyor, bilmeyenler salavat-ı şerife getiriyorlardı. Hücuma geçildiğinde de Zikrullah dağı taşı inletiyordu. Mehmetçik, dilinde, **"Allah! Allah!"** nidâsıyla vuruşuyor, "Allah!" derken son nefesini veriyordu.

Hintli Müslümanların Gayreti, Fedakârlığı

Hilafet merkezi olan İstanbul'un ve Osmanlı Devletinin elinde kalan son müstakil topraklar olan Anadolu'nun işgal edilmesi bütün Müslümanları can evinden vurmuş, derinden yaralamıştı. İlk toparlanan ve bu işgale karşı kendi imkânlarıyla mücadele eden Müslüman topluluk, Hindistan'daki Müslümanlar oldu. O sıralar henüz Pakistan, Bangladeş diye müstakil İslam ülkeleri yoktu. Hindistan topyekün İngiliz işgali altındaydı. İşgal altındaki bu ülkede yaşayan yaklaşık yüz milyon Müslüman, hilafet merkezinin işgali üzerine ayaklanmıştı.

Paris'teki Yüksek Konsey'in toplantısına iştirak eden Hindistanlı Müslümanların temsilcileri, Hindistan'daki bütün Müslümanların bu işgale şiddetle karşı çıktığını, işgalde ısrar edilecek olunursa Hindistan'daki Müslümanların da bu işgale karşı ve Hindistan'daki İngiliz işgaline karşı her türlü vasıtayı kullanarak mücadele edeceklerini açıkça dile getirmişlerdi.

Hindistan'daki Müslümanlar, İstanbul'un ve Anadolu'nun işgal edilmesine tepki olarak ilk önce pasif direniş yapmıştır. Şöyle ki: Devlet dairesinde çalışan memurlar ve işçiler işi bırakmış, İngilizlerden madalyalar, nişanlar alanlar, bunları aldıkları makama iâde etmiş, öğrenciler okula gitmeyi bırakmışlardı. Bu pasif direnişe ilk başlarda Gandi'nin talimatı üzerine Hindular da iştirak etmişse de, sonradan Gandi verdiği sözden dönmüş ve "pasif mukavemet" denilen bu mücâdeleden vazgeçmiştir. Bunun üzerine Müslümanlar tek başlarına işgalci İngilizlere karşı direnmeye devam etmişlerdir. Bu pasif direnişin yanı sıra, aktif şekilde Anadolu'daki mücâdeleye katkı sağlamak için harekete geçilmiş, yardım komiteleri kurulmuştu. Yardım toplayanlar hususî dikilmiş elbiseler giymekteydi. Maddî yardımlar iki sandıkta toplanmaktaydı. Birisi, Anadolu'daki ordu için, ikincisi ise Yunan işgali ile yakılıp yıkılan yerlerde evsiz barksız kalan mazlumlar için…Yardımlar makbuz karşılığında toplanmaktaydı. Kadınlar kollarındaki bilezikleri, parmaklarındaki yüzükleri bağışlıyordu. İçlerinde, parası olmadığı için çocuğunu esir pazarında satarak parasını Anadolu'ya göndermek isteyenler bile vardı. Bu fedakâr insanlar, Hindistan'ın dört bir yanında "Hilafet Konferansları" tertipliyor, bu konferanslarda, halife, savaş öncesi statüsüne kavuşturuluncaya kadar mücadeleye devam edeceklerine dair kararlar alınıyordu. Bu toplantılar 2 Ocak 1921'de Napgur'da, 25 Haziran'da Patna'da, 8 Temmuz'da Karaçi'de, 26 Aralık'ta Allahabâd'da ve daha pek çok şehirde yapıldı. Bütün Müslümanlar galeyan halindeydi.

Gelen Para Ne Kadardı?

Hindistan'lı Müslümanların gönderdiği paranın miktarı ve nerelere harcandığı sonraki yıllarda tartışma konusu olmuş, onlarca kitapta bu konu enine boyuna işlenmiştir.

Bazı kaynaklara göre, toplanıp da Anadolu'ya gönderilen para 5 milyon liradan fazladır. Bazı kaynaklara göre de bu miktar 125 bin İngiliz lirası tutarındadır. Gerçek miktar ne kadar olursa olsun, bu paranın yüklü bir meblağ olduğu kesindir. Öyle ki, bu paranın bir kısmı ordunun ihtiyaçları için, bir kısmı evsiz barksız göçmen Anadolu halkı için harcanmış, kalan kısmı ile de on binlerce dönüm tutarındaki çiftlikler alınmış ve İş Bankası'nın kuruluş sermayesi yapılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, gönderilen yardımlardan dolayı, "Hindistan Merkezi Hilafet Komitesi" Reisine gönderdiği teşekkür mektubunda şöyle demekteydi:

"Hindistan Merkezi Hilafet Komitesi Reisi Muhibb-i Halisim Seyit Cutani Hazretlerine!

Hiçbir hak ve sözleşmeye istinat etmeksizin memleketimizin en kıymetli parçasını işgal eyleyen ve Anadolu'yu istila ederek istiklâl dâvâmızı çıkmaza sokmaya çalışan Yunan ordusu aleyhine kazandığımız büyük zaferi kutlamak için 17 Eylül'de taraf-ı âlilerinden îrad buyrulan nutkun yazılı şeklini ancak bugünlerde mütalaa edebildim. Bizim bu büyük zaferimizin doğuracağı azametli sonuç yalnız Türkiye'nin mukadderâtı üzerinde etkili olmakla kalmayacak, aynı zamanda bütün zulüm görmüş milletleri, kendi hayat ve istiklâllerini tehdit ve tazyik eyleyen zâlimler aleyhine hareket için yüreklendirecektir.

"Zat-ı âlileri ve mesai arkadaşları gibi fedakâr ve sahib-i azim zevât tarafından sevk ve idare edilen Hindistan dâvâsının da pek uzak olmayan bir zamanda başarı ile taçlanacağına tamamen ümidvâr bulunuyoruz. Ve bunun

için duâ ediyoruz. Tarafımızdan kazanılan zaferde, Hindistan için de mühim bir hisse-i şeref vardır. Bilhassa yüksek himmetleriyle temin buyrulan maddî yardım ve iâne paraları Türkiye dâvâsının tahakkuku yolunda pek ziyade işimize yaramıştır. Bundan sonra dahi devam edecek mânevî desteğiniz sonunda akdedilecek başarımızın çabuklaşmasına ve millî emellerimizin istihsaline yardım edecektir.

Bilhassa ordumuzun emsalsiz kahramanlığı ile Yunanlılardan kurtarılan yüz bin kilometre murabba' arazide milyonlarca ahali elbisesiz, me'vasız *[sığınaksız]* ve erzaksız bir halde yaklaşan kışın te'siratına maruz bulunmaktalar. Yunanlıların gayr-i kabil-i tasavvur vahşetleri ve tahripkârlığı yüzünden bu vaziyete düşen Türkiye Müslümanları, Hindistan'daki din kardeşlerinin geniş surette yardımlarına muhtaçtırlar.

Türkiye halkı hakkında daima yüksek bir alaka ile hareket eden ve her fırsatta samimi teveccühatını izhar eyleyen bütün Hindli kardeşlerimize hürmetkâr selamlarımızı iletmenizi rica eder ve zât-ı âlilerinize kalbî saygılarımızı arzeylerim efendim.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemal.

Ankara 9. 11. 38" (Türk Edebiyatı, Mayıs 1988, s.78)

Hasan Rıza Soyak, "Atatürk'ten Hatıralar" isimli kitabında, Hindistan'daki Müslümanların gönderdiği paranın, M. Kemal Paşa'nın şahsına gönderildiğini iddiâ etmekte ve bu paranın ne şekilde kullanıldığını şu şekilde açıklamaktadır:

"…Açtığı çetin mücâdeleye yardım maksadıyla Hindistan'dan şahsına yekûnu takriben 500-600 bin lira kadar tutan bir para gönderilmişti. O, bu paranın 500.000 lirasını Büyük Taarruzdan önce Maliyenin karşılayamadığı bazı hususi masraflar için Batı Cephesi Komutanlığı

emrine vermişti. Yunanlıların kaçarken yakıp yıktıkları savaş alanında aç ve açıkta kalan zavallılara yapılan yardım da, Paşanın ordu ile beraber İzmir yolunda iken verdiği emirle yine bu paradan yapılmıştı."

"Zaferden sonra beş yüz bin liranın üç yüz seksen küsur bin lirası, İcra Vekilleri Heyeti *[Bakanlar Kurulu]* kararıyla kendisine iâde olunmuştu."

"Atatürk, bu paranın memleket hesabına en hayırlı, en faydalı şekilde nasıl ve nerede kullanılabileceğini düşünüyordu; bu sırada kendisine bir Millî Bankanın kurulması zaruretinden bahsedilmiştir; zaten o da yabancı malî müesseselerin, bu arada bilhassa Osmanlı Bankası'nın, Hazine ile yakından alâkası olmasına rağmen, Cumhuriyet Hükûmetine karşı takındığı mütehakkim tavırdan teessür duymakta, böyle bir millî müesseseye olan ihtiyacı çok derinden hissetmekteydi."

"Binaenaleyh derhal kararını verdi; elindeki paranın 250.000 lirasını temel sermaye olarak bu işe tahsis etti. Ve ayrıca toplanan sermayenin katılması ile şimdiki itibarlı malî müessesemiz, Türkiye İş Bankası vücut buldu. Bilindiği gibi bu bankanın ilk Genel Müdürü Celal Bayar'dı; sağlam temeller üzerine kurulup memleketin ticaret, iktisat ve hattâ kültür hayatına sayısız hizmetler ifa etmiş olan bu müessese, günümüze kadar bazan temposu yavaşlamış olmakla beraber, hiç durmadan gelişme ve yükselme seyrine devam etmiş ve şimdiki seviyesine ulaşmıştır." (Atatürk'ten Hatıralar, c.2, s. 684)

Hasan Rıza Soyak, yardım paralarının bir kısmıyla da çiftlikler alındığını söylemektedir. Soyak şöyle diyor:

"…Atatürk, yardım parasının elinde kalan kısmı ile de ziraat sahasında çalışmayı muvafık görmüştü. Kendisi, çocukluğundan beri de çiftlik hayatından çok hoşlanırdı; aynı zamanda bu saha, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşayıp çalıştığı ve memleket ekonomisinin umumiyet itibariyle dayandığı saha idi."

"Birbiri ardından, Ankara civarında Orman çiftliğini teşkil eden vâsi *[geniş]* araziyi; Silifke yakınında Tekir ve Şövalye; Tarsus'ta Piloğlu Çiftliklerini; Dörtyol'da Karabasamak Çiftliklerini, parça parça sahiplerinden veya metruk mallar idaresinden satın alarak işe koyuldu.

"Arada şunu da belirtmeliyim ki, o zaman arazi çok ucuz, paramız da o nisbette kıymetli idi; bütün bu arazi için ödenen para miktarı 100-120 bin lirayı geçmiyordu." (a.g.e., c.2, s. 685)

Cepheye Koşanlar da Vardı

Bugün Pakistan ve Bangladeş gibi müstakil devletler sınırları içerisinde kalan ve hâlâ Hindistan'ın zulmü altında inleyen Keşmir bölgesinde yaşayan Müslümanlar, bu maddî fedakârlıklarının yanı sıra, bunlardan bir kısmı bin bir zahmet ve meşakkatle Anadolu'ya kadar gelmiş ve Yunanlılara karşı cephede Mehmetçikle omuz omuza vuruşmuştur.

Hindistan bölgesinde yaşayan bu Müslüman kardeşlerimizin yanı sıra, diğer beldelerdeki Müslümanlar da Kurtuluş Savaşı için maddî-mânevî destekte bulunmuşlardır. Şeyh Ahmed Sünusi liderliğindeki Arap mücahitler ve Filistin bölgesinden gelenler de tıpkı Hindli Müslümanlar gibi Mehmetçikle birlikte cephede küffara karşı savaşmışlardır.

Öte yandan Azerbaycan Hükümeti de Kurtuluş Savaşı için mühim miktarda maddî destekte bulunmuştur. M. Nazmi Çelenk Tercüman'daki 1 Mayıs 2009 tarihli makalesinde Azerbaycan'ın bu yardımını şu şekilde nakletmektedir:

"Mustafa Kemal Paşa, 3 Mayıs 1920 günü Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya yazdığı mektupta ' Devlette hiç para kalmadı. Şu anda içeride para temin

edebileceğimiz bir kaynak da yok. Başka kaynaklardan para temin edinceye kadar Azerbaycan hükümetinden borç para alınmasını temin etmenizi rica ederim' diyordu. Kazım Karabekir Paşa, isteği Azerbaycan hükümetine iletti. Bu istek, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Halk Cumhuriyeti ile Ankara Hükümeti arasındaki ilk resmî temastı.

"1921 yılı içinde Nerimanov'un şahsi emri ile Azerbaycan Dışişleri Bakanı Mirza Davut Hüseyinov, kazanılan Birinci-İkinci İnönü Savaşları münasebetiyle çektiği telgrafta '…Kazanılan bu büyük zaferlerden dolayı Türk halkını Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adına kutluyoruz.' Diyor ve bu büyük zaferlerin şerefine Azerbaycan halkının yardım için 30 sistern petrol, 2 sistern benzin, 8 sistern kerosin gönderdiğini bildiriyordu.

"Aynı yılın Mayıs ayında Azerbaycan devleti, TBMM hükümetine 62 sistern petrol gönderdi ve bundan sonra savaş bitinceye kadar aynı değerde petrol ve üç vagon dolusu kerosin göndermeyi taahhüt etti. Bu taahhüdün dışında 1922 yılında Batum yolu ile Azerbaycan dokuz bin tondan fazla kerosin ve 350 ton benzin gönderdi.

"Mustafa Kemal Paşa, 1921 yılında Nerimanov'a bir mektup yazarak borç para talep etmişti. Bu mektubu 17 Mat 1921 günü büyükelçi Nerimanov'a ulaştırdı. Nerimanov, derhal 500 kg. altın gönderdi. Bundan, 200 kg. devlet bütçesine, kalan ise mühimmat ve silah için kullanıldı. Daha sonra Nerimanov Rusya'dan aldığı 10 milyon altın Rubleyi Ankara'ya gönderdi. Bu yardımlarla savaş içindeki ülkenin durumunda belirgin bir düzelme oldu.

"23 Mart 1921'de Azerbaycan hükümeti talep etmediği halde Türkiye'ye Azerbaycan halkının hediyesi olarak 30 sistern petrol, 2 sistern benzin, 8 sistern yağ gönderdi.

"Nerimanov, Mustafa Kemal Paşa'nın yazdığı mektuba cevabî mektubunda her gün kazanılan başarılarla Türk halkının emperyalizmden kurtulma günlerinin yak-

laştığını, bu yüzden kahraman Türk halkını kutladığını yazıyor ve sonra ilave ediyordu; 'Paşam, bizim Türk milletinde kardeş kardeşe borç vermez. Kardeş, her zaman kardeşinin elinden tutar. Biz kardeşiz, her zaman elinizden tutacağız ve tutmaya devam edeceğiz.' (A. Şemseddinov, Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye-Sovyetler Birliği Alâkaları, shf. 66)"

—0—

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İŞ BAŞA DÜŞTÜ

Yirminci yüzyıl başlarındaki haberleşme imkanları düşünüldüğünde, Anadolu'daki halkın olup bitenlerden hayli zaman sonra, o da bölük parça haberdar olacağı âşikardı. Birinci Dünya Savaşı'nın safhalarından, gelişmelerinden ve Mondros Mütarekesi'nden çoğu kimsenin haberi yoktu. Ne vakit ki İngiliz, Fransız ve İtalyan filolarından oluşan İtilaf Devletlerinin filosu İstanbul'a geldi, işte o zaman halk gerçeği gördü. Tarih 13 Kasım 1918'di. Devletin başşehri işgal edilmişti. Ardından diğer işgaller başladı.

Halkın o tarihte yüz yüze olduğu tablo şuydu: Ortada zahiren bir devlet ve bir hükümet vardı. Ama bu devlet, atalarından mefâhirlerini işittikleri, zaferden zafere koşan devlet değildi. Hükümet, krallara diz çöktüren dirayetli bir hükümet değildi. Devlet isimden ve resimden ibaret hale gelmişti. Hükümet ise resmen esirdi ve işgalcilerin kuklasıydı.

Anadolu halkı bu durumu kavradı. Ye'se düşmedi, dövünmedi, yaka bağır yırtmadı. Düşündü, taşındı, âkil kişileri yekdiğeriyle istişare etti. Daha sonra vakit geçirilmeksizin hemen her bölgede teşkilatlar kuruldu.

Atalarının, dinlerinin, mukaddes değerlerinin ezelî ve gaddar düşmanlarına teslim olmayacak, onların önünde eğilmeyecek, onların necis ayaklarının bu güzel vatan topraklarını çiğnemesine izin vermeyeceklerdi.

Cihad farz-ı ayn olmuştu. İş başa düşmüştü. Yediden yetmişe hep birlikte düşmanın karşısına dikilecek ve onları yurttan kovana kadar vuruşacaklardı. Bunun için teşkilatlar kuruldu. Gücü yeten herkes gücü nispetinde hazırlık yaptı. Bu vatanın havasını teneffüs etmiş, suyunu içmiş eşkiyalar bile nâdim olmuş, vatan savunması için eşkiyalığı bırakmış, yiğit birer fedâi olmuşlardı. Düzenli ordu kurulana kadar bu milis teşkilatları düşmana aman vermeyecekti.

Şimdi, TBMM açılana, düzenli ordu kurulana kadar verilen mücâdelelere hülasa olarak bakalım:

Kurtuluş Mücâdelesi İçin Kurulan Teşkilatlar

Vatanı, devleti, hilafet müessesesini işgalden kurtarmak için kurulan teşkilatlardan başlıcaları şunlardır:

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti: 2 Aralık 1918'de Edirne'de kurulan, daha sonra Kırklareli, Tekirdağ ve Gelibolu'yu da çalışma sahası içine alan bu cemiyetin gayesi, Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini önlemekti. Bu cemiyet Sivas Kongresi'nin kararıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne, daha sonra da TBMM Hükümetine bağlandı.

Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti: İstanbul'da kurulan, Erzurum ve Elazığ'da şubeleri olan bu cemiyetin hedefi, doğu illerimizin Ermenilere verilmesini ve bölgede bir Ermeni devletinin kurulmasını engellemekti. Bu cemiyetin en mühim çalışması, **Erzurum Kongresi**'nin toplanmasına öncülük etmekti.

İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti: İtilaf Devletleri'nin Şubat 1919'da Paris Sulh Konferansı'nda Yunanistan'a Balıkesir, Aydın ve İzmir vilayetlerini vaad etmeleri üzerine, İzmir Valiliği ve 17. Kolordu Komutanlığı'nda bulunan Nureddin Paşa'nın desteğiyle, "İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti" kurulmuştur.

Bu cemiyet, 17 Mart 1919'da yapılan **"Garbî Anadolu Büyük Kongresi"**ni organize etmiş, bu kongrede, bölgede gerçekleşecek işgallere silahla karşı koyma kararı alınmıştır.

İzmir Redd-i İlhak (Müdafaa-i Vatan) Cemiyeti: Bu cemiyet Balıkesir ve Alaşehir'deki kongreleri düzenlemiş, Yunan işgaline karşı silahlı mukavemeti örgütlemiştir. Batı Cephesi bu Cemiyetin gayretleriyle kurulmuştur.

Kilikyalılar Cemiyeti: Bu cemiyet Çukurova Bölgesinin Fransızlar ve Ermeniler tarafından işgal edilmesini önlemek maksadıyla İstanbul'da kurulmuştur.

Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti: Trabzon ve çevresinin Rumlara verilmesini ve bölgede Pontus Devleti'nin kurulmasını önlemek maksadıyla Trabzon'da kurulmuştur.

Millî Kongre Cemiyeti: İstanbul'da bir gurup yazar ve aydın tarafından kurulan bu cemiyetin gayesi, işgallerin haksızlığını basın-yayın yoluyla dünyaya duyurmaktı.

Bu teşkilatlardan başka, Anadolu'nun dört bir yanında düşman işgalini bertaraf etmek gayesiyle muhtelif isimlerle pek çok cemiyet kurulmuştur. Bunlardan bazılarının isimlerine bakalım: Antep'te kurulan Cemiyet-i İslâmiye ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Denizli'de kurulan Redd-i İlhak Heyeti, Aydın Heyet-i Milliyesi, Kars Millî İslam Şûrası, İstihlâs-ı Millî Kadınlar Cemiyeti (İstanbul), Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti (Sivas), Hareket-i Milliye Heyeti (Balıkesir), Kula Cemiyet-i İslamiyesi, Turgutlu Cemiyet-i İslâmiyesi…

Edirne'den Kars'a Kadar

Anadolu halkı işte bu şekilde, Edirne'den Kars'a kadar her yerde şuurlu münevverlerin önderliğinde teşkilatlanmıştı. Yediden yetmişe herkes istiklâl mücâdelesine

iştirak etmişti. Eli silah tutan gençlerden ayrı olarak; beli bükülmüş dedeler, nineler, eli kınalı gelinler, genç kızlar ve çocuklar da bu mücadelede yerlerini almış, canla başla çalışmışlardır.

Kurtuluş savaşında Anadolu halkının sergilediği bu fedakârlık, ferağat ve hamâset tablosu insanlık tarihine geçecek ve kıyamete kadar gelecek insanlar bu tabloyu hayranlıkla, takdirle seyredeceklerdir.

Savaş boyunca bütün halk, el ele, omuz omuza vermiş; aynı gaye etrafında toplanmış, aynı iman ve inançla düşmanlara karşı durmuş ve sonunda bu birlik ve beraberlik şuûru ve kalblerindeki iman gücüyle zaferi kazanmışlardır.

Mücadele esnasında maddî durumu yerinde olanlar maddî yardımda bulunmuştur. Fazla zahiresi olan zahiresini, kadınlar zinet eşyalarını vermiştir.

İlk başlarda meydanda, doğru dürüst ne top vardı, ne tüfek, ne de silahlı birlikler… Ancak ortada mevcut bir gerçek vardı. Bu Müslüman halk düşmana aslâ boyun eğmeyecek; Minarelerdeki ezanı susturup çan çaldırmak, bu İslam diyarında hilal yerine salibi *[haçı]* sembol yapmak isteyen düşmana hadlerini bildirmek üzere son nefesini verinceye kadar mücadele verecekti. Hiç kimse mağlubiyeti aklına bile getirmiyordu. Sonunda bu şuûr, bu iman ve bu azim tesirini göstermeğe başladı. Anadolu'nun dört bir yanında mukavemet teşkilatları kuruldu. Mahir ustalar silah atölyelerinde silah imal etti. Ramazan topları, ufak tefek tadilatlarla düşmanın karşısında iş görecek, en azından onların zaten ödlek olan yüreklerine korku salacak hale getirildi. Yine ilk başlarda, Karadeniz, Ege, Doğu Anadolu ve Güney bölgelerinde gönüllü birlikler kuruldu. Bu birlikler düşmana kan kusturmağa başladı.

Bu şanlı mücâdelelerden bazılarına konuya açıklık getirmesi için ana hatlarıyla göz gezdirelim:

Kocaları, yavruları şehit düşen, cephede savaşan fedakar Anadolu kadınları sırtlarında cephane taşıyor.

Güney Cephesi

Karadeniz, Ege ve Doğu Anadolu gibi Güneyde de halk Kuva-yı Milliye çatısı altında toplanmıştı. Güney'de Adana'dan sonra, Osmaniye, Haruniye, Bahçe, İslahiye ve diğer kazalarda Kuva-yı Milliye teşkilatları kuruldu. Bu teşkilatlarda kadınlar da vazife alıyorlardı. Bir kısmı erzak ve cephane taşırken, bir kısmı da silahlı mücadeleye katılıyorlardı. Meselâ Osmaniye'de Rahime isimli bir hanımın gösterdiği kahramanlıklar dillere destan olmuştur. Bu hanım her çatışmada en ön safta vuruşmaktaydı. "Onbaşı" rütbesini aldıktan sonra, "Rahime onbaşı" diye tanınmaya başlamıştı. Bu kahraman hanım, 5 Ağustos 1920 günü çıkan çatışmada göğsünden vurularak şehit olmuştur.

Kurtuluş savaşında bütün bölgelerin, bütün mücahitlerin çalışmalarının hepsi ayrı ayrı ehemmiyetlidir, değer-

lidir. Ancak bunlar içinde üç şehrin mücadelesi bütün dünyanın dikkatini çekmiştir. Antep, Maraş ve Urfa'nın mücadelesi… Şimdi bu üç kahraman şehrin verdiği şanlı mücadeleye hülasa olarak yakından bakalım…

ANTEPLİLERİN DESTANVÂRİ MÜCÂÂDELESİ

İngilizler, 15 Ocak 1919'da Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesine dayanarak Antep'i işgal etti. Bu maddedeki; "İğtişaş *[karışıklık]* zuhurunda İtilaf Devletleri emniyetleri bakımından sevkülceyş *[askerî sevkiyat]* noktalarını işgal etmek hakkına maliktirler" ifadesiyle ortaya konulan şartların hiçbiri yoktu. Kurtla kuzu hikayesinde olduğu gibi, İngilizler sudan bahanelerle, stratejik ehemmiyeti büyük olan Antep'i işgal etmişti.

Şehirlerinde ilk defa yabancı bayrağı ve yabancı askerleri gören Anteplilerin yüreği kan ağlıyordu. Izdırapları, yerli Ermenilerin İngiliz askerlerini alkışlarla ve tezahüratlarla karşılaması karşısında kat kat arttı. Anteplıler daha ilk günden bu işgali kabullenmediklerini ve kabullenmeyeceklerini protestolarla ortaya koydular.

Asırlarca Anteplilerle birlikte yaşamış, el üstünde tutulmuş, şehrin en zengini olmuş Ermenilere bir haller olmuştu. İşgalci düşmanla işbirliği yaptıkları yetmezmiş gibi 25 Ocak 1919 günü hükümet binasını ele geçirerek idareye el koyduklarını açıklamışlardı. İngilizler ise Ermenilerin bu gibi küstahça tavırlarını, Müslümanlara karşı kin kusmalarını seyrediyor ve onları el altından teşvik ediyorlardı.

İngilizler Silahları Topluyor

İngilizler, 8 Mart 1919 günü sıkıyönetim ilan ederek, şehirde ne kadar ateşli ve yaralayıcı silah varsa 24 saat zarfında İngiliz işgal kuvvetleri Kumandanlığına teslim

edilmesini istedi. Yayınlanan beyannâmede, yanında silah bulunduranların derhal idam edileceği, ayrıca ailesinden 100 altın ceza alınacağı belirtiliyordu. Bu tavır, Ermenilerin şehirdeki Müslümanları katletmelerine zemin hazırlamaktan başka bir şey değildi. Zira Müslümanların elindeki silahlar toplanırken, Ermenilere dokunulmuyordu.

Şehrin ileri gelenleri toplanıp, silahların teslim edilip edilmemesini müzakere etti. Sonunda silahların teslim edilmesine karar verildi. 14 araba dolusu silah toplanmıştı.

İngilizler 15 Mart 1919'da ikinci bir beyannâme neşrederek, halkın elindeki silahların tamamen teslim edilmediğini, bu yüzden 17 Mart'tan itibaren bütün mağaza, dükkân, kasap, han ve kahvelerin kapatılmasını bildirdiler. Bu terör on sekiz gün devam etti. Bu müddet zarfında yalnızca ekmekçi dükkânlarının açılmasına izin verildi. Başta kasap dükkânları olmak üzere şehirdeki yüzlerce dükkândaki mallar çürüyüp koktu. Bu kokular yüzünden şehrin sokaklarından geçilmez oldu.

İngiliz birlikleri 29 Ekim 1919'da şehri Fransızlara teslim ederek geri çekildi. Fransız kuvvetleri, Ermeni halkının coşkun gösterileri arasında şehre girdi. Bu kuvvetlerin içinde gönüllü Ermeni birlikleri de vardı.

Savaş Teşkilatları Kuruluyor

Antepliler üzerlerindeki şoku kısa zamanda atlattılar. Devletleri perişandı, hükümet esir vaziyetteydi. Ama inandıkları İslam dini kendilerine her hal ve şart karşısında çare göstermekteydi. Bu durumda cihad farz-ı ayn olmuştu. Yapılacak iş tekti; yediden yetmişe el ele vererek düşmanın karşısına dikilmek ve onları İslam yurdundan defetmek… Antepliler, düşman askerlerinin şehre girdiği ilk günden itibaren bu necis topluluğu topraklarından nasıl kovacaklarını düşünmeye ve bunun çarelerini aramaya başlamışlardı.

Antepliler, 1919 Ekim'in ortalarına doğru ciddi biçimde organize olmaya, teşkilatlar kurmaya başlamışlardı. İlk ve en organizeli savaş teşkilatı, "Cemiyet-i İslâmiye" idi. Bu teşkilat daha sonra "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"ne dönüşmüştü.

Savaşı organize edecek olan Cemiyet-i İslamiye (Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) şehri 26 semte ayırmış ve her semti teşkilatlandırmıştı. Her Semt Teşkilatının bir reisi vardı. Semt teşkilatları kendi aralarında iş bölümü yapmışlardı. İdare Heyeti, İâşe Komisyonu, Sağlık Teşkilatı, Merkez Komutanlığı, Asker Ailelerine Yardım Komisyonu, Cephane ve Tamirhâne gibi gibi teşekküller zamanla gelişmiş ve savaşın belkemiğini teşkil etmişti.

Antepliler köylere varıncaya kadar teşkilatlanmışlardı. Bazan her köye, bazan birkaç köye bir çete reisi tayin edilmişti. O reisler adamlarını toplayıp iâşelerini sağlayacak, merkezin talimatları istikametinde çalışacaklardı.

Bu halk harekâtı dünya savaş tarihine geçecek mükemmellikteydi. Semt teşkilatları çok kısa zaman içerisinde birçok teşekkülü savaşa hazır hale getirmişlerdi.

Bu teşkilatların kurulmasından sonra, gönüllülerden müteşekkil askerî birlikler meydana getirildi. Bunların en meşhurları, Yıldırım ve Şimşek isimlerindeki iki taburdu.

Bu birliklerin başına, Osmanlı ordusunda subay, çavuş, onbaşı gibi görevlerde bulunmuş tecrübeli askerler getiriliyordu. Bunlar da bu gönüllülere askerî eğitim yaptırıyordu.

Bu teşkilatlar ahaliyi silah almaya dâvet ediyordu. Silah almaya gücü olmayan köylüler, kendi çoluk çocuklarının maişetleri için ellerinde bulundurdukları çift öküzlerini; merkep, beygir ve davarlarını, hatta yataklarını satarak silah tedarik etmeye başlamıştı.

Bu organizeler neticesinde çok kısa zamanda bütün halk yediden yetmişe varıncaya kadar savaşa hazır hale gelmişti.

Protesto Mitingleri

Antep'te kurulan savaş teşkilatları, büyük bir gizlilik içinde; bir yandan halkı silahlandırıyor, bir yandan savaşçıları eğitiyor, bir yandan uzun soluklu olacağı belli olan savaş için erzak topluyor, bir yandan da düşmana ve onların işbirlikçilerine karşı psikolojik savaş veriyordu. Bunun için protesto mitingleri tertipleniyordu. 1 Kasım 1919'da tertiplenen protesto mitinginde Fransız işgali ve Ermenilerin yaptıkları küstahlıklar tel'in edildi. Bu mitinge muhteşem bir kalabalık iştirak etmişti.

Akyol karakolundaki ayyıldızlı bayrağın Ermeni gençleri tarafından indirilip yerine Fransız bayrağının çekilmesi şehirde infiâle yol açmıştı. Toplanan kalabalık karakola yeniden ayyıldızlı bayrağı astı. Cemiyet-i İslâmiye bir bildiri yayınlayarak Antep halkının bu edepsizliği şiddetle protesto ve tel'in ettiğini Fransız kumandanlığına bildirdi.

Şehirde 10 ve 23 Kasım tarihlerinde yine büyük mitingler yapıldı. 30 Aralık 1919 günü, "Osmanlı istiklalinin yıldönümü" oluşu vesilesiyle muhteşem bir miting düzenlendi. Düşmana karşı bir gövde gösterisi mahiyetinde olan bu mitingte, Fransızlara lisan-ı halle, bu toprakları terk edip gitmeleri ihtar edilmekteydi.

Silahlı Çatışmalar Başlıyor

Antep'in dışında mevzi almış olan mücahit birlikleri düşmanla çatışmak için fırsat kollamaya başlamıştı. 1 Ocak 1920'de şehrin dışında ilk silahlı çarpışmalar başladı. Fransızların Kilis'e giden kuvvetleri yolda çevrilerek imha edildi.

12 Ocak 1920 günü, 400 kişilik Fransız askerleri ile Ermeni gönüllülerden müteşekkil askerî birlik Antep'ten Maraş'a doğru yola çıkmıştı. Bu birlik geceyi Büyük Araptar köyünde geçirmiş, burada halkı köyden kovarak bütün

eşyalarını yağmalamıştı. Civar köylere ulaşan halk olup bitenleri anlatınca etraftaki çeteler derhal toplanmış ve köyün etrafını sararak düşman kuvvetleriyle çatışmaya girişmiş ve bu kuvvetler kısmen imha edilmiş, geri kalanlar perişan bir halde Maraş istikametine kaçmıştır.

Karayılan kumandasındaki çeteler, 20 Ocak 1920'de Maraş'a giden bir düşman birliğine Karabıyıklı mevkiinde pusu kurarak bunları tamamen imha etmiştir.

21 Ocak 1920 günü, şehirdeki cihad meşalesini tutuşturan ve şehir içi savaşlarını başlatan hâdise meydana geldi. Fransız askerleri çarşaflı bir hanımın peçesine el uzatıp açmaya çalışınca, kadının yanındaki Kâmil ismindeki yavrusu, yerden taş alıp annesine el uzatan Fransızın başına yapıştırdı. Diğer askerler de küçük yavruyu süngüleyerek şehit etti. Bu hâdiseyi öğrenen Antepliler olay yerine koştu. Kiminin elinde et satırı, kiminin elinde kazma, kiminin elinde sopa vardı. Ok yaydan çıkmıştı. Namusa el uzatan bu kefereleri linç edeceklerdi. Herkes oracıkta namusa uzanan eli kırmaya yemin etmişti.

1 Nisan 1920 günü şehirde ilk silah patladı. Bu tarihten itibaren yaklaşık on bir ay devam edecek zorlu bir savaş verilecekti.

Savaş esnasında gaziler arasında nazma kabiliyeti olanlar şiirleriyle arkadaşlarına moral vermeye çalışıyordu. İsmi meçhul, şair ruhlu bir mücahid şöyle diyordu:

"Düşünme arkadaş, Allah büyüktür.
Alamaz bir tek taş Allah büyüktür.
Sen çalış ve uğraş Allah büyüktür.
Sönmesin İslâmın parlak yıldızı."

Kendisiyle görüşüp hatıralarını dinlediğim gazilerden biri olan Mahmut Osanmaz, cephede iken yazdığı bir şiirini bana okumuştu. Şöyle diyordu:

"Ey millet kafayı yormayın boşa.
Allah Allah deyü başlayın işe.
Her kim vatanına cidden çalışa
Ona olur Hakkın lutfu ihsanı

Tel örgüsü çekin, siperler kazın!
Yolların üstüne noktalar dizin!
Sancaklara, 'Nasrun minallah' yazın!
Sizlere yardım eder Kudret cânı"

Kahramanlar Canını Ortaya Koydu

Savaş boyunca Antep'in üzerine 70 bin top mermisi düştü. Fransızlar taş üstünde taş bırakmamaya kararlıydı. Antepliler düşmanın topuna, mermisine aldırış etmedi. Beş ay boyunca muhtelif cephelerde devam eden göğüs göğüse muharebelerin ardından, yaklaşık altı ayda tam bir kuşatma altında çarpışmaya devam ettiler. Dışardan hiç yardım gelmeyince kendi silah fabrikalarını kurarak, mermi, bomba imal ettiler, bozulan tüfekleri tamir ettiler. Ancak tek lokma yiyecek kalmayınca ağaç kabuğu, tarlalardan topladıkları kurumuş sebze, ot, zerdali çekirdeği yediler. Acı zerdali çekirdeği yiyenlerden zehirlenip ölenler oldu. 21 Kasım 1920'de düşmanın 12 bin mevcutlu taze kuvveti şehre girerek Anteplileri bir kat daha çember içerisine aldı. 6 Şubat 1921 günü şehirdeki mücahitlerin yiyecek tek lokması kalmamıştı. Kurşunları ise bitmek üzereydi. Uzun uzadıya istişare edildi. Sonunda eli silah tutanların bir huruç hareketiyle şehrin dışına çıkmasına karar verildi. Şehir teslim olsa bile bunlar dışarıda kalacak, civardan toplanacak mücahitlerle ve taze bir güçle Fransızlara saldırıp şehri kurtaracaklardı.

Antep Fransız bombardımanı altında harabeye döndü.

7 Şubat günü yapılan huruç hareketiyle 450 mücahit şehir dışına çıktı. Silahlı kuvvetlerden mahrum kalan, tek lokma yiyeceği kalmayan şehir, 8 Şubat 1921'de teslim oldu.

Çok yakın tarihte Irak'ın işgali esnasında, Saddam'ın emrindeki muazzam silahlara sahip Cumhuriyet Muhafızlarının ve Irak ordusunun Bağdat'ı bir hafta bile savunamaması hatırlandığında; Antep gibi bir şehrin, kendi imkanlarıyla o devrin en güçlü orduları karşısında yaklaşık on bir ay direnmesinin, dünya tarihine geçecek bir hâdise olduğu anlaşılacaktır.

Savaş esnasında Antep'teki 8000 bina tamamen harap olmuş, 6317 kişi şehit düşmüştür. Bu şehitler arasında pek çok kadın ve çocuk vardır. Savaşta Şahin Bey, Karayılan, Mustafa Yavuz, Mahmut Söylemez gibi kumandanlar ve çete reisleri de şehit düşmüştür.

Antep harbi esnasında kadınların kahramanlıkları da dillere destan olmuştur. Kadınlar, silah alınması için

altınlarını, bileziklerini, küpelerini, yüzüklerini vermişler, silah fabrikasında çalışmışlar, bomba imali için mağaralardan güherçile toplamışlardır. İçlerinden bazıları savaşa bizzat iştirak etmiş; bazıları, kurtuluş mücadelesinin başlamasında mühim rol oynamıştır. Çello'nun kızı Emine gibi. O, Fransız keferelerinin Kâmil'in annesinin peçesini yırtmak istediğini öğrenmişti. Yerinde duramıyor, bütün gâvurları boğmak istiyordu. Küçük Kâmil'in şehit oluşunun üzerinden iki gün geçmişti ki, ahali Türktepe'den şehre doğru hışımla inen bir kadın gördüler. Elinde uzun bir sırık, sırığın tepesinde bir top çiçek, ortasında da bir et satırı vardı. Kâmil'in annesi gibi çarşaflıydı. Bir yandan koşar adım ilerliyor, bir yandan da, **"Erkek yok mu? İçinizde erkek olan düşsün arkama!"** diyordu. Bu haykırışı duyan herkes dükkânından dışarıya çıkmıştı. Ahâli, dükkânını kapatmadan, eline ne geçirdiyse –sopa, daraba demiri, kazma, kürek, balta– almış ve bu yiğit kadın Çello'nun kızı Emine ile birlikte yürümeye başlamıştı. Boyacı Camii'nin etrafı, Buğday Pazarı insanlarla dolmuştu. Bu kalabalık, **"Fransız Antep'ten çıkıp gitsin!"** diye bağıra bağıra belediyenin önüne gitmişti. Yolda Fransız askerlerine rast gelmiş olsalar, girişeceklerdi.

Çocuk Kahramanlar

Antep'in çocukları da savaş boyunca kahramanca hizmet görmüşlerdir. Çocuklar yaşlarına göre gruplara ayrılmıştı. Bazıları mermi kovanları toplayıp silah fabrikasına getiriyor, bazıları cephedeki mücahitlere su, erzak ve cephane taşıyor, bazıları haberleşmeyi temin için postacılık yapıyor, bazıları da ağabeyleri, amcaları, dedeleri birazcık dinlenirken elde silah onların yerine cephede nöbet tutuyorlardı.

Çocuklar içerisinde vurulup şehit düşen, kolunu, bacağını kaybeden, esir alındıktan sonra hunharca katledilenler vardı. Ancak onlar yüzde yüz ölüm tehlikesini göre

Aralarında Şahin Bey'in oğlu Hayri'nin de bulunduğu çocuk kahramanlar Arslan Bey'le birlikte

göre zorlu görevlere talip olmaktan geri durmuyorlardı. Tıpkı Fedâi Mehmed ve onun arkadaşı şehit İsmail gibi…Bu iki kahraman çocuk, şehirdeki mücahitlerin bunaldığı anda, dışarıdaki askerî birliklere haber ulaştırmak için yola çıkmış, düşman birlikleri tarafından fark edilince üzerlerindeki mektubu toprağa gömmüş, ancak açılan ateşle her ikisi de yaralanmıştı. İsmail aldığı yaraların neticesinde şehit düşmüş, Mehmed ise esir alındıktan sonra götürüldüğü Fransız askerî hastanesinde ayağı kesilmişti. Antepteki mücahitler esir aldıkları 4 Fransız askerine karşılık Mehmed'in bırakılmasını teklif etmiş ve bu teklifin kabul görmesi üzerine Mehmed serbest bırakılmıştı. Mehmed şehre girer girmez koltuk değneğiyle cepheye koşmuştur. Onun ismi artık "Fedâî Mehmed"dir…

14 Çocuk Şehit

Asıl ismi Mehmed Said olan Şahin Bey, çeteleriyle birlikte Antep-Kilis yolunu tutmuştu. Anteplilere söz vermiş; **"Düşman arabaları cesedimi çiğnemedikçe şehre giremez"** demişti. Şahin Bey düşmanla defalarca çatışmalara girmiş, her defasında onları bozguna uğratmıştı. 25 Mart 1920'de 400 nakliye arabası refakatinde üç piyade

Gaziantep'te Kalenin yanındaki 14 Çocuk Şehit anıtı.

taburu, iki süvari bölüğü, bir dağ bataryası, bir istihkam bölüğü, bir seyyar hastane ile Kilis'ten yola çıkıp Antep'e giden düşman kuvvetlerine karşı durmuştu. O gün saatler süren çatışmanın ardından Antep'e bir haber ulaşmıştı: **"Şahin Bey zor durumda. Yiyecekleri kalmamış!"** Antep'teki savaş teşkilatı derhal kolları sıvamıştı. Şahin Bey çetelerine yiyecek götürmeye gönüllü istenmiş, koşuşan çocuklardan 14 tanesi seçilmişti. Bunların yaşları 12 ila 14 arasında değişmekteydi. Bu 14 kahraman çocuk, çatışmanın en şiddetli olduğu bir anda, 27 Mart 1920 günü hayvanlara yükledikleri cephane ve erzakla çatışma mahalline ulaşmışlardı. Aldıkları talimat gereği yüklerini Dokurcum Değirmenine indirmişlerdi. O gece değirmende yatacak sabahleyin de Antep'e döneceklerdi. Ancak bu mümkün olmadı. 28 Mart günü, Kilis-Antep yolundaki çatışmaların en şiddetli olduğu ve Şahin Beyin de şehid düştüğü gündü. Çocukların hiçbirinde silah yoktu. Değirmenden dışarı çıkmışlar ancak düşmanın şiddetli top ve maki-

nalı tüfek ateşi karşısında tekrar değirmene girmişlerdi. Düşman askerleri onları görmüştü. Fransız askerleri, Şahin Beyi şehit ettikten sonra değirmeni kuşattı. Kapıyı kırıp içeri girdiler. Bu on dört çocuğu dışarı çıkardılar. On dördünü de kayaların önüne dizdiler, ellerini bağladılar. Silahsız ve teslim olmuş çocukların hepsini kurşuna dizdiler, ardından da süngülediler. Bostancı Kamberin oğlu Mehmet, Eski Hösüğün oğlu Hasan, Bostancı Ali'nin oğlu Ali… Hepsi de çocuk yaştaki bu küçük kahramanlar al kanlar içerisinde yatmaktaydı. Düşman askerleri gittikten sonra oraya giden çeteler ve köylüler bu kahramanlara sarılıp ağlamışlardı.

Babaları savaşta şehit düşen çocuklar, Antep harbini idare eden Heyet-i Merkeziye'ye giderek kendilerine de silah verilmesini talep ediyorlardı. Babalarının yerini boş bırakmayacak, intikamlarını düşmandan alacaklardı. Savaş teşkilatı bu küçük kahramanların gönlünü hoş tutmayı şiâr edinmişti. Onlara da tıpkı mücahitler gibi elbise diktiriyor, ellerine yaşlarına uygun silah veriyor, bellerine fişeklik takıyorlardı. Şahin Beyin oğlu Hayri ile, şehid yol ağasının oğlu Mehmed Ali bunlardandı. Mücahidler bu küçük kahramanlara gözleri gibi bakıyor, onlara zarar gelmemesi için hissettirmeden kolluyorlardı. Bu küçük kahramanlar savaşın sonuna kadar elde silah cephede nöbet beklemiş, mücahitler dinlenirken siperde üzerlerine açılan ateşe karşılık vererek meydanın boş olmadığını düşmana hatırlatmış, verilen her görevi canla başla yerine getirmişlerdir.

Kurtuluş Günü

Antep, TBMM Hükümeti ile Fransız Hükümeti arasında 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan "Ankara İtilafnâmesi" ile kurtuluşa doğru ilk adımı atmıştı. 25 Aralık 1921 günü son düşman askeri de şehri terk etmiş, Mehmetçik halkın sevinç gözyaşları ve tekbir sadâları arasın-

da şehre girmişti. Antepliler kurtuluşu kutluyorlardı.

10 ay 8 gün aralıksız devam eden çarpışmalar esnasında 2920 Antepli mücahidin karşısındaki düşman kuvvetinin durumu şöyleydi: 20 bin kişilik Fransız tümeni, 1.500 kişilik Ermeni gönüllü alayı. 300 makinalı tüfek, 6 tayyare (uçak), 4 tank…

Antep harbinin Kurtuluş Savaşı'nda özel bir yeri vardır. Zira Antep gibi mütevâzi bir yerin ahâlisinin bu şekilde direnmesi sadece Fransızların değil, bütün işgal kuvvetlerinin gözünü korkutmuştur. Onlar bu ve benzeri mukavemetler karşısında işgali devam ettiremeyeceklerini anlamış ve başka planlar yapmaya karar vermişlerdi…

MARAŞLILARIN KAHRAMANCA DİRENİŞİ

İngilizlerin Maraş'ı işgal edeceği haberleri yayıldığında Maraşlılar buna inanmak istememişlerdi. Onlar bu durumu rüyalarında görseler inanmazlardı. Ne var ki haberler gerçekti. Olup bitenleri en sağlıklı kaynaklardan haber alan subaylarımız, işgalden az önce Maraş'ta ordunun elindeki silahların bir kısmını kaçırdılar. Kalan silahlara İngilizler el koyacak ve bunları el altından Ermenilere vereceklerdi.

22 Şubat 1919 tarihi, Maraşlılar için, aslâ unutamayacakları kara bir gündü. O gün İngiliz birlikleri şehre girmişti. Müslüman halkı, bu işgalin yanı sıra, yıllarca bir arada yaşadıkları Ermeni komşularının tavırları yaralamıştı. Asırlar boyunca Osmanlı tebaası olarak yaşayan Ermenilere hiçbir zaman farklı muâmele yapılmamıştı. Onlar ticaret, sanat ve ziraatla uğraşmış, çok zengin olmuşlardı. Maraş'ın en güzel evleri, en güzel bahçeleri onlara aitti. Peki şimdi bunlara ne olmuştu? Normalde, Müslüman halkla birlikte işgalcilere karşı çıkmaları gerekti. Çünkü müşterek vatanları işgale uğramıştı. Oysa onlar şimdi, işgalci İngiliz askerlerini alkışlarla, çiçekler-

le, bayraklarla karşılıyorlardı. Bu ihanete nasıl cüret edebilmişlerdi?

Bu soruların cevabını bulmak için, Anadolu'da açılan ecnebi okullarına, vakıflara, derneklere ve bunların faaliyetlerine bakmak lazım. Yalnızca Amerika, 400'den fazla okul açmıştı. Ayrıca İngilizler, Fransızlar, Almanlar, İtalyanlar, okul ve sözde "hayır cemiyetleri" açmış, bu iş için kale gibi binalar inşa etmişlerdi. Birinci Meşrutiyet'ten itibaren hummalı bir faaliyete girişen bu ecnebi müesseselerinin gayesinin Hıristiyanlığı yaymak, yani misyonerlik çalışmaları olduğu söylenir. Ama bunların asıl gayesi, Osmanlı bünyesinde "kangren unsur" meydana getirmekti. Bunun için Ermenileri kanaviçe gibi işlemiş, yaklaşık üç nesil sonra ortaya Frankenştaynvâri insanlar çıkarmışlardı. Maraş civarında bilhassa Zeytun'da Ermeni isyanları meşhurdur. En son 1895'teki büyük isyanda, yaklaşık 20 bin Müslümanı katletmişlerdi. Maraşlılar bunu bilmelerine rağmen yine de Maraş'ın içindeki Ermenilerin davranışını anlamakta güçlük çekiyorlardı. Şimdi İngilizlerden cesaret alarak kendilerine küfreden, mukaddesatlarına hakaret eden bu Ermenilere ne yapmışlardı? Düşünüyorlardı, en ufak rahatsızlık verici davranışta bulunmamışlardı.

Fransız İşgali

İngilizlerin işgali yaklaşık 8 ay devam ettikten sonra yerlerini Fransızlara terk ettiler. İlk Fransız birliği 29 Ekim 1919'da Maraş'a geldi. Ermeniler, yine en önde papazları olmak üzere bu işgal kuvvetlerini de alkışlarla, çiçeklerle karşıladılar. Bu sefer azgınlıkları daha da artmıştı. Zira gelen askerler arasında çok sayıda Ermeni asıllı asker de vardı. İngilizler, Fransızların gelişinden ve Ermenileri güvence altına aldıktan sonra 1 Kasım 1919'da şehri terk etti.

Maraşlılar bu işgaller üzerine can evlerinden vurulmuşlardı. Herkes birbirine bakıyordu. Dile hacet yoktu, bakışlarıyla konuşuyorlardı. 31 Ekim 1919 Cuma günü bir yiğit, silahıyla konuştu: Zaten fazla konuşmayı sevmeyen Sütçü İmam o gün cihad meşalesini tutuşturan kıvılcımı çaktı. Hâdise kısaca şu şekilde cereyan etti:

Aralarında Ermeni asıllıların da bulunduğu Fransız askerleri, çarşı pazara dağılmış, Müslüman esnafa sözle sataşa sataşa geziyorlardı. Bir grup asker Uzunoluk çarşısından geçerken karşıdan gelen çarşaflı Müslüman hanımlarını gördüler. İffet timsali bu hanımlar bir gölge gibi duvarın kenarında ilerlemekteydiler. Askerler yolunu değiştirdi. Doğruca bu hanımların üzerine doğru gittiler. **"Burası artık Müslümanların değildir. Fransız memleketinde ise çarşaf ve peçe ile gezilmez"** diyorlardı. Bir asker elini uzatarak hanımlardan birinin peçesini yırttı. Bunun üzerine kadıncağız ve diğer kadınlar feryad etti. Ahâli koşup gelmişti. Askerlere, "bu şekilde edepsizlik etmemelerini çekip gitmelerini" söylediler. Askerlerin cevabı değişik oldu. Kalabalığın üzerine rastgele ateş açtılar. Gaffar Kabuloğlu Osman ile Çakmakçı Said ağır şekilde yaralandı. O esnada gür bir ses duyuldu:

"Yetti artık yaptığınız kâfir dölleri! Bre köpekler! Bugün namus günüdür!" diyordu. Ahali dönüp baktı, bu Sütçü İmamdı. Yıllardan beri ufacık dükkânında süt, simit, poğaça satarak geçimini temin eder, o arada semtin mescidinde fahrî imamlık yapardı. Çok az konuşmasıyla, vakur yapısıyla tanınırdı.

Bütün olup bitenleri dükkânından gören Sütçü İmam, Fransız askerlerinin yaptıklarını, en son silaha davranmalarını görünce bir yanardağ gibi patlamış, düşmanın Maraş'a girmesinden sonra temin ettiği tabancasını çekmiş ve peçeye el uzatan askeri alnından vurmuştu. Ermeni asıllı bu asker ölecek, Sütçü İmam ise halkın da yardımıyla olay yerinden kaçacaktı.

Bu hâdise, bir kıvılcım oldu. Artık her Maraşlı; **"Maraş bize mezar olmadan, kâfire gülzar olmayacak!"** diyordu.

Bayrak Olayı

Sütçü İmam'ın karıştığı bu olaydan yaklaşık bir ay sonra, ikinci büyük olay cereyan etti. 28 Kasım 1919 günü sabahleyin Maraş kalesine bakanlar gözlerine inanamadı. Ayyıldızlı bayrak indirilmiş, yerine Fransız bayrağı çekilmişti. Bunu ilk görenlerden biri olan Avukat Kısakürek Mehmet Ali Bey derhal bir beyannâme kaleme alarak bunu çoğalttı ve camilere dağıttı. Beyannâmede şöyle deniliyordu:

"Ey millet-i necibe-i İslâmiye! Vaktine hazır ol. Bin üç yüz senedir Allah'ını, Peygamberini senden memnun ettiğin bir din ölüyor. Yani ecdâdının, kanı pahasına fethettiği bir kalenin burcundaki al sancağın bugün Fransızlar tarafından indiriliyor. Şimdi acaba bunu geri yerine koyacak sende birkaç yüz İslâm kanı ve gayreti hiç mi yok? Karışıklık arzu etmeyelim. Yalnız pür vekâr ve azamet olarak sade o al sancağımızı geri yerine koyalım. Tekrar kemâl-i azâmet ve mehâbetle yerlerimize avdet edelim [dönelim]. *Korkma, seni buradaki birkaç Fransız kuvveti kıramaz. Sen mevcudiyetini gösterecek olursan, değil birkaç yüz Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti kıramaz. Buna emin ol…"*

Ulu Camide Cuma namazı için toplanılmıştı. Cemaatten biri ayağa kalkarak şöyle dedi:

"Hocam kalede bayrak yok. Cumanın şartı noksan. Biz hür müyüz, esir miyiz? Esir isek Cuma bize farz değildir. Hür isek bunu göstermemiz lazım. Bayrağı yeniden yerine dikmemiz lazım."

Camiin imamı Rıdvan Hoca bu konuşmayı tasdik etti. İmamın talimatı üzerine minberin yanında duran sancak

çıkarıldı. Bir ihtiyar, **"Haydin babam, din kavgasıdır bu!"** diyordu.

Ressamın gözüyle bayrak olayı

Ulu Cami boşalmıştı, herkes **"Allah, Allah!"** diyerek kaleye koşuyordu. Haber bir anda bütün şehre yayılmıştı. Sokaklardan kaleye doğru sel gibi insan akıyordu. Kalede Fransızlar varmış, makineli tüfekle taranacaklarmış… Hiç kimse bunu düşünmüyordu. Kaleye çıkanlar, Fransız askerlerini tesirsiz hale getirdi. Orada bir köşeye atılmış olan ay-yıldızlı bayrak bulunup göndere çekildi. Her ihtimale karşı, pek çok kişi yanında bayrak getirmişti.

Ay yıldızlı bayrağın kalede dalgalandığını gören Maraşlılar gözyaşlarına hâkim olamadı. Cuma namazı kılındı. Artık ok yaydan fırlamıştı. Düşmana karşı anladığı dilden konuşulacaktı.

Şehirde son derece gizli olarak savaş teşkilatı kuruldu. Maraş 10 mahalleye ayrıldı. Semt reisleri tespit edildi. Köylerde de teşkilatlanıldı. Fransızlar ve Ermeniler de Maraş'ta büyük bir çatışma olacağını anlamış ve ona göre hazırlık yapmaya başlamışlardı.

22 Günlük Zorlu Savaş

Maraş'ta istiklal mücadelesi silahlı şekilde 21 Ocak 1920 günü başladı. 11/ 12 Şubat 1920 gününe kadar 22 gün geceli gündüzlü devam edecek olan bu savaş, her yönüyle tarihe geçecekti. Düşmanın askerî gücü ilk başta 6 bin kişi idi. 7 Şubat 1920'de gelen 3 bin kişilik takviye kuvvetiyle sayı 9 bine ulaşmıştı. Ağır topları, makinalı

tüfekleri, sayısını bilemedikleri mermileri vardı.

Maraşlıların muharip gücü ise 2.500 idi. 2.500 de yedek kuvvet vardı. Bunlardan çoğu ilk defa savaş görmüş olanlardı. Bazıları çarpışmalardan az önce savaş eğitimi almıştı. Silahları, mermileri sayılıydı. Ama düşmanın hesap edemediği bir kuvvetleri vardı: Sinelerinde taşıdıkları imanları… Bu imanla yediden yetmişe bütün Maraşlılar cihad meydanına koşmuştu. Ermeni evlerinden açılan ateşler halka büyük zarar veriyordu. Bunu gören Maraşlılar, sırf bu ateşi etkisiz hale getirmek için o evlere bitişik kendi evlerini yakıyordu. Bu büyük bir fedakârlıktı.

12 Şubat 1920 sabahı şehirde bir sükunet vardı. Haber bir anda her yerde duyuldu: Düşman kaçmıştı. Büyük tantanayla gelen düşman, büyük bir gizlilik içinde gece yarısı kaçıp gitmişti. Maraşlılar kurtuluşu, hep beraber kazandıkları zaferi kutluyorlardı. Savaş esnasında 200 şehit, 500 yaralı verilmişti.

URFALILARIN VERDİĞİ ŞANLI MÜCADELE

Peygamberler diyarı Urfa, 7 Mart 1919'da İngilizler tarafından işgal edilmişti. Şehirdeki Ermeniler İngiliz askerlerinin şehre girişini çan çalarak kutlamıştı. O gün Müslüman ahâlinin yüreği kan ağlıyordu.

İngilizler, klasik politikasını uygulamaya koyuldu. Para, mevki, arazi vaadiyle işbirlikçi aradı. Aşiretler arasında sinsi propagandalar yaptı. Ancak hiçbir Kürt aşireti işbirliğine yanaşmadı. İngilizler diğer bölgelerde olduğu gibi Urfa'da da tutunamayacaklarını anladılar ve asıl hedefleri olan petrol bölgesine gitmek üzere, 30 Ekim 1919'da Urfa'yı Fransız kuvvetlerine devrederek şehri terk ettiler.

İşgal hareketinin başlangıcından itibaren Urfa'nın eli silah tutan yiğitleri, ileri gelen büyükleri evlerde toplanarak, işgali nasıl def edeceklerini konuşmaya başlamışlardı.

Düşman kuvvetleri, vatanın sahiplerini hesaba katmadan, kendi aralarında hesap yapıyorlardı. Kendi başlarına yaptıkları hesaba göre, Urfa bundan böyle Fransız mandası altına giren Suriye'ye ait sayılacaktı. Ancak onlar Urfa'nın bu yiğit insanlarını hesaba katmamışlardı. Urfa, Siverek, Suruç, Akçakale, Viranşehir, Birecik ve diğer beldelerdeki belli başlı aşiretler bir araya geldi. Söz birliği edildi. Son fertleri şehit düşünceye kadar düşmanla çarpışacaklardı. Urfalılar şu hususlarda görüş birliğine varmışlardı:

1- Urfa bölgesi umumî efkârının Kurtuluş Savaşı için hazırlanması.

2- Esas mukavemet kuvvetlerini teşkil edecek aşiret başkanlarıyla gerekli görüşmelerin yapılarak millî kuvvetlerin teşkil edilmesi.

3- Urfa hapishanesindeki mevkuf gençlerin çıkarılması, bunların silahlandırılması ve bunlara mücadelede vazife verilmesi.

Kısa zamanda bütün şehir ahalisi mücadeleye hazır hale gelmişti. Herkes aynı inanç, aynı fikir, aynı hisse sahipti. Mukadesata, topraklarına göz diken düşmana karşı son fert şehit düşünceye kadar savaşılacaktı.

Urfa Jandarma Komutanı Ali Saip Bey, Aralık 1919'da Urfa'ya gelmişti. O da vakit geçirmeksizin, nicedir yapılan kurtuluş mücadelesi planına öncülük etti. 15 Ocak 1920'de şehirde işgale karşı ayaklanma planlandı ve 17 Ocak'ta da silahlı mücadele başladı. Daha ilk günden Fransızlar neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Zira her ev bir kale gibi düşmanın karşısına dikilmişti. Düşmanlar kaçacak delik aramaya başlamışlardı. Şehir haricine çıkınca da kurtulamıyor, çetelerin baskınına uğrayarak ağır kayıplar veriyorlardı. Fransızlar kuşatılmıştı. Hiçbir yerden yardım gelmiyordu. Sonunda perişan olacaklarını anlayan Fransızlar, 8 Nisan 1920 günü, birtakım şartlarla

şehri terk edeceklerini Urfa Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne bildirdiler. Ermeniler bu karar üzerine telaşlanmış ve Fransızları kararlarından vazgeçirmeye çalışmışlardı.

Yapılan uzun görüşmeler neticesinde Fransızların şu şartları kabul edildi:

a- Şehirde kalacak Ermenilerin can güvenliği ve mal varlıkları korunacaktı.

b- Urfa'da ölen Fransızların mezarına saygı gösterilecekti.

c- Gidecekleri yere kadar Fransızların yükleri ve eşyaları taşınacaktı.

d- Fransız birlikleri Cerablus'a kadar emniyetle gidinceye kadar on tane aşiret reisi kendilerine refakat edecekti.

Savaşta mühim rol almış simalardan bir kısmı bu şartlara itiraz ediyordu. Sonunda, aşiret reisi yerine jandarma kolluk kuvvetlerinin refakat etmesi kabul edildi. Böylece Fransızlar, zillet içerisinde, başları öne eğik şehri terk ettiler.

Yapılan bu anlaşmayı hazmedemeyen bazı çeteler yolda Fransız birliğine pusu kurdu. Üç saat aralıksız devam eden çatışma esnasında Fransızlar ağır kayıp verdi. Haber şehre, "Fransızlar yolda bizimkilere saldırmış!" şeklinde duyurulunca, silahını, sopasını kapan çatışma mahalline koştu. Urfalılar koşarak çatışma yerine gidiyordu. Bu gelenlerin de çatışmaya katılmasıyla Fransızlar perişan oldu. Sonunda 300 ölü ve 140 esir bırakarak son sürat Cerablus tarafına kaçtılar.

11 Nisan 1920 günü Urfa kalesinde artık ay yıldızlı bayrak dalgalanmaktaydı. Düşman geldiği gibi değil, perişan bir vaziyette gitmişti. Urfa semalarında artık çan sesleri değil, Ezan-ı Muhammedî yükseliyordu.

Ege Bölgesindeki Mücâdele

Mondros Mütarekesi'nden sonra, başta başşehir İstanbul olmak üzere, birçok şehir ve bölge işgale maruz kalınca, Anadolu'nun dört bir yanında olduğu gibi Ege bölgesinde de halk, "iş başa düştü" deyip kendi başının çaresine bakmış, mukavemet teşkilatları kurmuştu.

İzmir'in işgalini müteâkip; Denizli, Aydın, Ödemiş, Nazilli, Burhaniye, Balıkesir ve daha birçok beldede gönüllü birlikler düşmanla çatışmaya girmişti.

Denizli'de genç mücahitler bir çırpıda hazırlayıverdikleri sancağın etrafında toplandılar. Bu sancağın bir tarafında, **"Yaşasın vatan!"** diğer tarafında da; **"Bismillahirrahmânirrahîm. Lâilahe illallah Muhammedü'rresûlullah. İnnâ fetahnâ leke fethan mübinâ. Nasrun minallahi ve fethun karîb ve beşşiri'l Mü'minîne. Ya Muhammed!"** yazılıydı. Diğer bölgelerde de bu sancağın benzeri sancaklar hazırlanmıştı.

Bazı bölgelerde, bir zamanlar serhad boylarında orduları coşturan Mehteran Bölüğünün benzerleri kurulmuştu. Bu mehter takımlarının bazıları yanında şu yazıyı taşımaktaydı:

"Müslümanlar! Birleşelim. Kurtuluruz."

Burhaniye İlk Kurtulan Belde Oldu

Düşmanla teşkilatlı bir biçimde mücadele eden yerlerin ilki Burhaniye'dir. Bu bakımdan bu şirin ilçenin Kurtuluş Savaşı'nda ayrı bir yeri vardır. Müderris Şükrü Efendi'nin başkanlığında kurulan Redd-i İlhak Heyeti, gönüllü toplamış, bunları silahlandırmış ve düşmanla çatışmaya girişmişti. Burhaniye'deki gönüllüler Ayvalık Cephesine yardım etmiştir. Ayvalık'ın işgali üzerine Burhaniye'ye çekilen 172. Alay Burhaniye milisleriyle takviye

edilmiştir. Düşmana ilk kurşunu atan yerlerden biri olan Burhaniye bir sene on bir ay sekiz günlük esâretten sonra kurtularak çevredeki ilçelerden önce hürriyetine kavuşmuştur. Burhaniye daha sonra çevre ilçelere gereken yardımı yapmıştır.

Ödemiş'teki Kanlı Çarpışmalar

Ödemişli mücahitler, 1 Haziran 1919 günü Ödemiş'in 10 kilometre batısında Hacıilyas-Faka hattında Yunan kuvvetlerine hücum etti. Burada beş saat aralıksız devam eden çatışmalarda iki şehit ve 20 yaralı verildi. Bu çarpışmalarda Jandarma Kumandanı Tahir Fethi Bey tarafından silah dağıtılmış olan 120 efe, çok üstün Yunan kuvvetlerine ve topçularına karşı saatlerce direnmiştir. Bu çarpışmalarda Yunanlılar ağır zayiat vermiştir. Bu Anadolu'nun mücahit kuvvetleri ile Yunanlılar arasındaki ilk savaştı.

Gece geç vakit Ödemiş'e giren Yunan birlikleri, ilk defa böyle bir mukavemetle karşılaşmalarına ve zayiat vermelerine sinirlenerek, Çatal, Kabaköy, Hacıilyas köylerini bütünüyle yakmışlardır.

Denizli'nin Kurtuluş Mücâdelesine Katkısı

Ege Bölgesi'ndeki cephelerden biri olan **"Menderes Cephesi"**nin kurulmasında Denizli'nin büyük hissesi vardır. Buradaki teşkilatlanmanın öncüsü de Denizli Müftüsü Ahmed Hulusi Efendi'dir.

Denizli Müftüsü İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilişinin ertesi günü, 16 Mayıs 1919'da Kayalık Camiindeki sancağı çıkarmış, sokaklarda tekbirler getirerek yürümüş ve halkı belediye binası önünde toplamıştır. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiğini söyledikten sonra halka şöylece hitap etmiştir:

"…Her ne pahasına olursa olsun Yunanlılara karşı koymak gerektir. Yunanlıların işgal eylediği memleketlerin halkı için kavgaya girişmek farz-ı ayndır. İşgale uğramayan memleketler halkı için de farz-ı kifayedir. Ben fetva veriyorum. Silah ve cephane azlığı veya yokluğu hiçbir zaman kavgaya mani olmayacaktır. Hiçbir müdafaa vasıtası olmayan bir Müslüman dahi, yerden üç taş alarak düşmana atmaya mecburdur."

Denizli'de Hulusi Efendi'nin öncülüğünde kurulacak olan "Denizli Heyet-i Milliye"si savaşacak gönüllülerin bütün ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Bu cemiyetin 10 Haziran 1919 tarihinde yayınladığı beyannâmede şöyle denilmekteydi:

"..Yarın Yunanlıların murdar ayakları altında inleye inleye ölmektense, bugün ya mertçesine ölmeye, yahut şerefle yaşamaya azmeden ve bugünkü çalışmayı din ve namus meselesi bilen kardeşlerimiz son defa olarak mâlî ve bedenî her fedakârlıkta bulunmalı, zengin ve fakir herkes bu dinî meselede kendisini alâkadar addetmeli, seyirci vaziyetinde kalmamalı… Kaybedilecek zaman olmadığından, düşünerek hareket etmeliyiz. Allah yardımcımızdır."

Denizli'de teşekkül eden mücahidler birliği, Nazilli başta olmak üzere civardaki Yunanlılarla yapılan çatışmalara katılmış ve büyük kahramanlıklar göstermişlerdir.

Bergama Baskını

Balıkesir, Bandırma, Ayvalık, Salihli gibi yerlerde de kurtuluş mücadelesi için teşkilatlar kurulmuş ve gönüllü birlikleri teşekkül ettirilmişti. Bu gönüllülerin "Bergama Baskını" diye tarihe geçecek bir baskınla Yunan birliklerini perişan etmeleri meşhurdur.

Ayvalık mıntıkasından, Binbaşı Cemal kumandasındaki bir müfreze ile Balıkesir, Soma ve Kırkağaç'tan teda-

rik edilen millî müfrezeler, Akhisar'da Parti Pehlivan ve Hafız Hüseyin kumandasında gelen ahali kuvvetleri, iki üç makineli tüfekle takviye edilerek 15/16 Haziran 1919 gecesi Bergama'daki Yunan kuvvetlerine (8. Girit Alayının bir taburuna) bir baskın yapmışlardı. Bu baskında Yunan taburunun bir kısmı yok edilmiş, kendilerini kurtarabilenler ise, dağlardan perişan bir vaziyette Menemen ve Dikili istikametine çekilmişlerdir.

Bergama baskını, Ege bölgesindeki gönüllü birliklerimizin ilk hamlesi, müdafaadan taarruza ilk geçişidir. Bu hâdisenin Kurtuluş Savaşı'nda ayrı bir yeri vardır. Çünkü böylelikle hem Anadolu'ya, hem bütün dünyaya işgalcilerin sonunun nasıl olacağı gösterilmiştir.

Aydın Muharebesi

Aydın'ı işgal eden Yunan birlikleri burada vahşet tabloları sergilemeye başlamıştı. Bunu işiten etrafta eli silah tutan herkes o civara gelmişti. Aydın civarında toplanan kuvvetlerin yekunu 800 kişiydi. Ancak bu miktar Yunanlıların kulağına 50 bin olarak ulaşmıştı. Bu bakımdan korkularından dışarıya bir adım dahi atamıyorlardı.

Asker ve sivil bu mücahit grubunun bir kısmına Binbaşı Hacı Şükrü, bir kısmına Topçu Binbaşısı Hakkı kumanda ediyor, bir kısmı da müstakil hareket ediyordu. Bu kuvvetlerin reisleri Aydın'daki Yunan komutanına haber göndererek; ***"Şehre kapanmak ve İslâm ahâlisini kalkan olarak kullanmak mertlik değildir. Şehirden dışarıya çık da boy ölçüşelim"*** diyorlardı.

Mücahitler, Aydın'daki düşman üzerine taarruz etmeleri halinde, Yunanlıların şehirdeki ahaliye zarar vermelerinden endişe ediyorlardı. Bu bakımdan beklemekteydiler. 27 ve 28 Haziran 1919'da Yunanlılar, dışarıdaki kuvvetlerin durumunu ve sayısını öğrenmek için deneme taarruzu

yapmış, her defasında püskürtülmüş, kaçarak Aydın'a geri dönmüşlerdi.

Yunanlıların zulümlerini arttırdığı haberi alınınca, civar köylerdeki kadın, çocuk, ihtiyar binlerce halk silahlı, silahsız, çifteli, tabancalı Aydın önlerine gelmişlerdi. Çatışmalar başlayınca, köylü kadınlar sırtlarına su testilerini yüklenmişler, kurşun yağmuru altında muhariplere ilk hatlara kadar su götürüyorlardı. Birisinin testisi kurşunla kırılmış, suyu dökülmüş, kulpu omzunda, farkında değil, hâlâ sırtında bir ağırlık var diye testinin kulpunu taşıyıp götürüyor. Bu halk ayaklanması görülmeye değerdi. Yunanlılar minarelere makinalı tüfekleri yerleştirmiş, durmadan kurşun yağdırıyor, halk kurşun yağmuruna aldırmadan Aydın'a doğru ilerliyordu. 29 Haziran günü sabahleyin Yunanlıların Aydın'da evleri içindekilerle birlikte yakmaya başlaması üzerine dışarıdakiler artık beklemeyip, şehre hücum etmişti. Sokak sokak, ev ev göğüs göğse çarpışmalar olmaktaydı.

Yunanlılar kaçmaktan başka çare olmadığını görünce Aydın'da siviller üzerinde katliâma girişmiş, binlerce masum insanı öldürerek İzmir'e doğru kaçmaya başlamıştı.

Şayet Aydın önlerine gelen halkı ve silahlı mücahitleri idare eden dirayetli bir kumandan olmuş olsaydı, Aydın'ı işgal etmiş olan Yunan birliklerinin kâmilen imha edilmesi işten bile değildi. Ama organizesizlik yüzünden kaçan düşman takip edilemedi. Gelenler de bir müddet sonra dağılıp gitti. Başsızlıktan dolayı Aydın'daki silahlar ve cephaneler taşınamadı.

Düşman kuvvetleri, Aydın'da az bir kuvvet kaldığını öğrenince, tekrar saldırmış ve 4 Temmuz 1919 günü Aydın'ı tekrar işgal etmiştir. İki yüz kişilik müdafiler topluluğu Aydın'ı son mermilerine kadar müdafaa ettikten sonra Çine'ye doğru çekilmiştir. Yörük Ali Efe, 50 kişilik fedâi grubuyla Büyük Menderes'in güneyindeki vadi içinde gizlenmiştir. Bu kuvvet, Yunan birliklerine ani baskınlar

yaparak onları yıpratacaktı.

Aydın'ı son olarak terk edenlerden biri de 175. Alay Kumandan Vekili Hacı Şükrü Bey idi. Kendisine 60 kadar Aydınlı gönüllü yardımcı olmuştur. Çekilen kuvvetlerin silah mevcudu, 120 tüfek, 8 ağır makinalı ve 4 toptur. Aydın halkı ise, o birkaç günlük zamandan istifade ederek civar kasabalara ve köylere sığınmıştı.

Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe ve Çerkez Ethem'in Gayretleri

Ege Bölgesindeki kurtuluş mücadelesi esnasında, pek çok sima, Yunanlılara karşı verdikleri mücâdele ile ön plana çıkmış ve bütün ülkede tanınmaya başlamıştır. Bunlardan üç ismi, kurtuluş savaşı esnasındaki çalışmalarıyla kısaca tanıyalım:

Demirci Mehmet Efe

Demirci Mehmet Efe: Nazilli kazasının Piribeyli köyünden olan Mehmet Efenin babası köyün demircisi imiş. Askerliği esnasında Ermeni asıllı bir subayın kendisine bir tokat atmasından müteessir olarak askerlikten kaçmış. Aydın, Denizli, Ödemiş ve havalisinde eşkiyalığa ve soyguncuğa başlamış. Git gide hem maiyetindekiler, hem de ünü artmış.

Yunanlıların İzmir'i işgal edeceği haberinin duyulması üzerine, Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Nuri Beye haber göndere-

Yörük Ali Efe, Kurtuluş mücadelesine iştirak eden silah arkadaşlarıyla birlikte

rek kendisiyle hususi bir görüşme yapan ve bu haberi soran Mehmet Efe, haberin doğru olduğunu öğrenince, buna asla tahammül edemeyeceklerini bildirmişti. Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi üzerine, eşkiyalığa son veren Mehmet Efe, Temmuz 1919'da 200 kişilik maiyeti ile gelerek Umurlu ile Aydın arasını müdafaa eden Nazilli Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Nuri'nin cephesine iltihak etmiştir. Millî Heyetlerce Demirci Mehmet Efeye, "Aydın Cephesi Kuva-yı Milliye Komutanı" adı verilmiştir.

Demirci Efe ilk başlarda Nazilli'de yerleşmiş, askerî harekâtın sevk ve idaresinden ziyade cepheye lüzumu olan erleri, yiyecek maddelerini bulup sevk etmek, asayiş işleriyle meşgul olmak vazifesini üzerine almıştı. Sonradan cephelerde sıcak çarpışmalara da katılacak, isyanların bastırılmasında mühim rol oynayacaktı.

Yörük Ali Efe: O da Demirci Mehmet Efe gibi bir asker kaçağı ve eşkıya idi. Sultanhisarı nahiyesinin Kavaklı köyündendi. Askerliğini kısmen İzmir'de yapmıştı. Kafkas cephesine gönderilirken kaçmış, memleketine döne-

rek zeybekliğe soyunmuştu. Osmanlı ordusunda subay olarak vazife yapan vatanperverler, Mondros Mütarekesindeki hükümlere beş para ehemmiyet vermeksizin durumdan vazife çıkarmış, işgal kuvvetlerini defetmek için, düzenli ordu kuruluncaya kadar, silaha âşina, gözüpek kimselerle temas kurmuşlardı. Aydın mıntıkasında, Çine'de 57. Tümen Komutanı olan Albay Şefik Bey, 5 Haziran 1919 günü o bölgenin namlı eşkiyası Yörük Ali Efe ile görüşmüştü.

Şefik Bey, yaşının pek genç olmasına rağmen, kahramanlığı, atıcılığı, dürüstlüğü, mertliği ile tanınmış Yörük Ali Efe'ye Yunanlıların yaptıklarını, bu durumda cihadın farz-ı ayn olduğunu, düşmanı defetmek için güçlerini birleştirmeleri, el ele vermeleri gerektiğini anlatmıştı. O sırada henüz 23 yaşında olan Ali Efe'nin doğup büyüdüğü yerler de Yunan işgali altındaydı. Kendisi zaten bunu hazmedemiyor ve Yunanlılara baskın yapmayı planlıyordu. Yörük Ali Efe, Şefik Beyi dinledikten sonra kendisine şöyle cevap vermiştir:

"Bey amca, sen hiç merak etme. Allah'ın izni ile biz hemen yarın Bismillah deyip çıkacağız. Bundan sonra işimiz Yunanlı ile uğraşmak olacaktır."

O andan itibaren Yörük Ali Efeyi Menderes Cephesi'nin bütün mühim çarpışmalarında en ön saflarında görmekteyiz. Nazilli'nin kurtarılmasında, Aydın'ın ilk kurtarılmasında Yörük Ali Efe zeybekleriyle birlikte hep ön saflarda vuruşmuştur.

Yörük Ali Efe çetesi, "vurucu tim" olarak çalışmakta, kendilerine verilen "düşmanı yıpratma" operasyonlarını hakkıyla yerine getirmekti. Bu yönüyle Yunanlıların korkulu rüyası haline gelmişti.

16 Haziran 1919'da Yunanlılara karşı yapılan Malkoç baskınını yine Yörük Ali Efe ve çetesi gerçekleştirmiştir. Bergama baskınından sonra Yunanlılara Malkoç'ta büyük

bir darbe indirilmesi kararlaştırılmıştı. Bu zorlu görev Yörük Ali Efe'ye verilmişti.

Ali Efe görevi aldıktan sonra Çine'den 20 kişilik bir kuvvetle yola çıkmış, önce Sultanhisar'a 10 kilometre mesafedeki ve Büyük Menderes'in güneyindeki Yenipazar bölgesine gelmişlerdi. Efelerin Yunanlılara baskın yapacağını öğrenen civar köy delikanlıları, kendilerine de vazife verilmesini ısrarla istemiş, Yörük Ali Efe bu delikanlılardan 30'unu yanına alıp yola çıkmıştır. 16 Haziran gecesi Malkoç köprüsüne sokulan Yörük Ali Efe, yanındaki elli kişi ile birlikte Yunan kuvvetlerine âni baskın yapmış ve bütün Yunan askerlerini imha etmiştir. Düşmandan bir hafif makineli tüfekle çok sayıda tüfek ve cephane ele geçirilmiştir. Efeler derhal Malkoç köprüsünü dinamitleyerek, Yunanlıların nakliyesine ağır bir darbe indirmişlerdir. Aynı gece Yörük Ali Efe müfrezesindeki Teğmen Zekâi, birkaç efe ile Malkoç köprüsü ile Kılavuzlar arasındaki iki köprüyü havaya uçurmuştur. Böylece düşman kuvvetlerine esaslı bir darbe indirilmiştir.

TBMM açılmadan önce, Ege bölgesinde Yunan kuvvetlerine darbeler indirenler arasında Yörük Ali Efe ismi unutulmaz.

Çerkez Ethem: Yunanlıların İzmir'i işgal ettiği tarih olan 15 Mayıs 1919'dan TBMM'nin açıldığı tarih olan 23 Nisan 1920'ye kadar geçen yaklaşık bir yıllık zaman içerisinde, düşmanı olduğu yerde çivileyen komutanlardan biri de Ethem Bey'dir. Kitaplarda "Çerkez Ethem" diye yer almış olan bu sima, Bandırma ve Mihalıç kazaları arasındaki Emre köyünde doğmuştur. Babası Ali Bey'dir. Kendisi beş erkek kardeşin en küçüğüdür. Ağabeylerinin tamamı da askerlik mesleğini seçmişti. Hepsi de subaydı. Bunlardan İlyas ve Nuri, Rum eşkiyalarla çarpışırken şehit düşmüşlerdi. Diğer ağabeyleri Reşit ve Tevfik Beyler zabit idiler. Reşit Bey bilahare Birinci Millet Meclisinde mebus olarak da vazife yapacaktı.

Çerkez Ethem ve silah arkadaşları isyanları bastırdıktan sonra Ankara'ya gelişlerinde M. Kemal Paşa ile birlikte görülüyor.

Babası onun askerlik mesleğini seçmesine karşıydı. Ancak o ısrar etmiş, İstanbul'a giderek Küçük Zabit Mektebine girmişti. Mektebi birincilikle bitiren Ethem, "Zabit vekili" olarak Balkan Harbine iştirak etmiş, Bulgarlara karşı çarpışırken yaralanmış, harpte gösterdiği kahramanlıktan dolayı madalya almıştı.

Yunanlılar henüz İzmir'i işgal etmeden önce, Hamidiye Kahramanı Rauf (Orbay) Bey, Birinci Dünya Savaşı'nda muhtelif cephelerde çok mühim hizmetler gören Ethem Beye şu mühim vazifeyi vermişti: Ege'de sağlam bir mukavemet cephesi kurmak… Kısa zamanda, "Kuva-yı Seyyare Umum Kumandanı" olacak olan Ethem Bey, kendi bölgesinden topladığı ve gittikçe artan kuvvetlerle Yunanlılara kan kusturacaktı.

Ethem Beye bağlı birlikler, 25 Haziran 1920'de "Garp Cephesi" kuruluncaya kadar Yunanlılarla pek çok çarpış-

malara girmiş, TBMM'nin açılmasından sonra da emrindeki beş bin kişilik kuvvetle Yunanlılarla çarpışmaya devam etmiş, ayrıca Meclisin kendisine verdiği büyük isyanları bastırma vazifelerini başarıyla yerine getirmiştir.

Böyle bir ismin, daha sonra "hâin" ilan edilmesi yakın tarihimizin en trajik hâdiselerinden biridir. Biz, **"Çerkez Ethem Hâin mi, Kahraman mı?"** kitabımızda bu konuyu en sağlıklı bilgilere ve belgelere dayanarak işlediğimiz için, daha fazla teferruata girmeyeceğiz.

Yalnız şu kadarını söyleyelim ki, Kurtuluş Savaşı tarihinde Ethem Bey ve onun gibilerin de mühim katkısı vardır. Onları bütünüyle yokluğa mahkum etmek, yahut gerçek ve sağlıklı bilgilere ve belgelere dayanmadan "hâin" ilan etmek; hem ağır bir vebal almak, hem de tarihimizin bu şerefli sayfalarını karartmak demektir.

Anadolu'daki Diğer Mukavemet Teşkilatları

Güney ve Ege bölgelerinden başka Anadolu'nun her yerinde işgale karşı mukavemet teşkilatları kurulmuş, bunlar, zafer kazanılıncaya kadar canla başla çalışmışlardır. Bunlardan bazılarına kısaca bakıp konuyu noktalayalım:

İzmir'in işgali üzerine ayaklanan şehirlerden birisi de Isparta idi. Hafız İbrahim Beyin teşebbüsleriyle, 11 Haziran 1919'da büyük bir miting yapıldı. Mitingte Yunan zulmüne şahit olanlar da konuştu. Hafız İbrahim Bey yaptığı uzunca konuşmasında sık sık şu görüşünü tekrarlıyordu:

"Kardeşlerim, başka çare yok, silaha sarılmak lazım, cihad lazım, cihad-ı fi sebilillah lazım."

O sırada Antalya'ya asker çıkaran İtalyanlar, Burdur ve Isparta istikametine doğru ilerlemekteydi. Isparta'da

Karadeniz bölgesinde Kurtuluş Savaşına iştirak eden kahramanlardan bir grup.

yapılan ikinci mitinge 18 bin kişi iştirak etmişti. Mitingte yine cihad çağrısı yapılmıştı.

Ispartalılar mitingle, sözle yetinmediler, fiilen işgale karşı durmak için kolları sıvadılar. Kısa zamanda bin gönüllü cihad için yazıldı. Isparta'da teşekkül eden bu kuvvete **"Demiralay"** adı verildi. Burdur'da teşkil olunan "Burdur Millî Taburu" da Demiralay'a katıldı. Demiralay'ın komutanı, o tarihte mebus sıfatı da bulunan Hafız İbrahim Bey idi. İbrahim Bey, 9 Ağustos 1920'de TBMM'ye gönderdiği telgrafta şöyle diyordu:

"Cenab-ı Kadir, mukaddes gayemize bizi vasıl edinceye kadar silahlarımızı düşman sinesinden ayırmayacağımıza yemin ve alay bayrağı altında ruhumuzu teslim etmeye imanımızla karar verdik."

14 Ağustos 1920'de Denizli'ye ulaşan Demiralay, daha sonra cepheye intikal etmiş ve düşmanla göğüs göğse çarpışmalara girişmiştir. Demiralay, "Menderes Cephesi" olarak da adlandırılan Buldan, Güney, Çal ve Sarayköy mın-

tıkalarında düşman kuvvetleriyle pek çok çatışmaya girmiş, 2 Aralık 1920'de düzenli orduya dahil edildikten sonra da "39. Piyade Alayı" adıyla sonuna kadar kurtuluş savaşında yer almıştır.

"Herkes Bir Sopa Edinsin!"

Anadolu'nun her köşesinde yapılan mitinglerde cihadın farz-ı ayn olduğu, herkesin gücü nispetinde mutlaka Kurtuluş Savaşındaki yerini alması gerektiği hatırlatılıyordu. M. Kemal Paşa'nın Havza'ya gidişinden sonra burada yapılan ikinci büyük mitingde konuşan o bölgenin meşhur âlimlerinden Sıtkı Hoca şöyle diyordu:

"Ey cemaat, düşmana karşı koymak için elde sopa lazımdır. En gücü yetmeyen, en fakir Müslüman bile bugünden tezi yok, birer sopa olsun edinmelidir.

Anadolunun dört bir yanında yapılan mitingler cihad ruhunu uyandırdı. İzmir'in işgalini protesto için Sultanahmed'teki mitinge onbinlerce insan iştirak etmişti.

Buna da iktidarım yok diyebilen kimse var mı? Varsa, o da evindeki kazmayı, keseri, bıçağı, o da yoksa yumruğunu hazırlasın. Artık zamanı gelmiştir. Hazret-i Allah da, Peygamber Efendimiz de böyle emrediyor."

İşte bu şekilde işin başa düştüğünü gören Anadolu halkı, genciyle, yaşlısıyla, erkeğiyle, kadınıyla, çocuğuyla yediden yetmişe Kurtuluş Savaşı'na iştirak etmişti. Henüz teşkilatlanma devresinden önce, kendi imkanlarıyla düşmanı karşılamaya hazırlanmıştı.

—0—

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEŞKİLATLANMA DEVRESİ

Osmanlı Devleti, yirminci yüzyılda pek çok örneği görüldüğü gibi, İngilizlerin ve diğer Batılı güçlerin kurdurduğu nevzuhur devletlerden değildi. Devlet olarak kendine has bir karakteri ve yapısı; bu devletin bünyesinde yetişen devlet adamlarının da çok güçlü bir devlet geleneği, terbiyesi, kültürü ve bilgisi vardı. Bu bakımdandır ki, tarihinde geçirdiği onca bâdirelere rağmen târumar olmamış, dağılıp gitmemişti. Meselâ tarihimizde meşhur "Ankara Savaşı"ndan sonra Yıldırım Bayezıd Timur'a esir düşmüş, devlet zahiren başsız kalmış, ama işte o devlet geleneğinin oturmuş yapısından dolayı bir müddet sonra yeniden derlenip toparlanmıştır.

Birçok tarih kitaplarında yanlış olarak anlatıldığı gibi, "Osmanlı Devletinde padişah devletin her şeyi, ağzından çıkan söz kanundur, her iş padişahta biter" gibisinden değerlendirmeler doğru değildir. Bir defa, devlet hiyerarşisinde mühim yeri olan, çok iyi yetişmiş devlet adamlarının sözleri ve düşünceleri hiçbir zaman yabana atılmaz. Başta askeriye olmak üzere, devletin mühim kanatlarında görev almış kimseler, bilgi ve kültür cihetinden en üst seviyede mükemmel bir eğitim alarak yetişirler.

İşte bu şekilde bilgili, kültürlü, inançlı, vatanperver kimseler, henüz Mondros Mütarekesi imzalanmadan önce, devletin âkıbeti üzerinde planlar yapmakta ve alternatif çözüm yolları araştırmaktaydılar. Mondros Mütareke-

sinden sonra, kesin karar verilmişti: İstanbul tahrip ettirilmeden, Anadolu'nun sinesinde örgütlenilecek, kurtuluş mücadelesi verilecekti. Bunun için de gerekli tedbirleri almaya, ordunun elindeki silah ve cephaneleri güvenli yerlere taşımaya başlamışlardı.

İstanbul'un işgalinden sonra, istiklâl mücâdelesinin Anadolu'dan yönetilmesi fikri kuvvet kazandı. Zira İstanbul'daki idare resmen "esir" vaziyette idi. Bu mücadeleyi yürütecek, gözü pek, askerlik sanatında mâhir kumandanlarla temasa geçilmeye başlandı. Ali İhsan, Ali Fuad ve Kâzım Karabekir gibi paşalar zaten çoktan istiklâl mücadelesi için kolları sıvamışlardı. Ahmet İzzet Paşa, 10 Kasım 1918'de o sırada Adana'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf çekerek İstanbul'a gelmesinin iyi olacağını bildirdi. M. Kemal Paşa da bu telgrafı aldıktan sonra yola çıktı ve 13 Kasım 1918'de trenle İstanbul Haydarpaşa'ya geldi. O gün, İngiliz, Fransız ve İtalyan gemilerinin oluşturduğu İtilaf Devletleri filosuna ait 61 parça gemi de İstanbul'a gelmişti. Bu geliş elbette turistik bir ziyaret için değildi ve henüz adı konmamış olsa da bu bir işgaldi.

Harekâta Baş Bulma Toplantıları

1919 yılı başından itibaren, Anadolu'da başlatılacak İstiklal Mücadelesi için yapılan toplantılarda, harekâtın detayları şekillenmeye başlamıştı. Mesele gelip, bu mühim görevi organize edecek "baş"ta düğümleniyordu. Toplantıya katılan askerî ve mülkî erkan 1919 Mart'ında Erenköy'de yapılan bir toplantıda Nuri Paşa isminde karar kılmıştı. Toplantı dağılmış, herkes evine gitmek üzere iken, toplantıya katılmak için gelen Miralay Refet Bey (Paşa), geç kaldığı için özür diledikten sonra, harekatı yürütecek isimde karar kılınıp kılınmadığını sormuş, verilen kararı öğrenince şöyle demişti:

"Kanaatimce pek makul bir seçim değil. İşin, mazisinde daha büyük muvaffakiyetleri olan ve daha meşhur bir

askere verilmesi lazım. Meselâ Mustafa Kemal Paşa'ya… Arkasında Çanakkale işi var. Çanakkale'deki müdafaası hâlâ hatırlarda."

Son anda ortaya atılan bu yeni isim üzerinde uzun uzadıya tartışılmış ve sonunda, Harbiye Nazırı Şakir Paşa dışında herkes bu isimde karar kılmıştı. Alınan bu karar, Babıâliye, Sadrazam *[Başbakan]* Ferit Paşa'ya gönderildi. O kararda üzerinde tartışılan adayların da bir listesi yapılmış ve en başa Mustafa Kemal Paşa'nın adı yazılmıştı. Sadrazam bu listeyi Padişaha götürmüş ve "Askerler Mustafa Kemal Paşa'yı istiyorlar" demişti. Padişah da yaveri olan Mustafa Kemal Paşa ismi üzerinde karar kıldı. O sıra İstanbul, Boğazlar ve Anadolu'ya giden yollar abluka altındaydı.

Mustafa Kemal Paşa'yı Anadolu'ya göndermenin yolu çoktan bulunmuştu. Nicedir İngilizler, Karadeniz tarafında Rumlara baskı yapıldığını, o civarda kargaşalıklar olduğunu, ordunun depolarından silah kaçırıldığını ve İtilaf Devletleri aleyhine faaliyette bulunan teşkilatlar kurulduğunu ve bu duruma son verilmesi gerektiğini söylemekteydi. İşte Anadolu'ya gönderilecek Mustafa Kemal Paşa'nın "resmî görevi" bölgeye gidip durumu yerinde incelemek, kargaşalığa son vermek olacaktı…

M. Kemal Paşa Anlatıyor

M. Kemal Paşa, Anadolu'ya gönderilme işinden ilk defa 9 Mayıs 1919'da haberdar olmuştu. Sultan Vahdeddin'in Sadrazamı *[Başbakan]* Ferit Paşa tarafından çağırıldığı bir akşam yemeğinde kendisine Anadoluya gitme vazifesi anlatılır. Bu esnada Cevat Paşa da orada bulunmaktadır. (Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı, Hazırlayan: Niyazi Ahmet Banoğlu, c.1, s.64)

Mustafa Kemal Paşa, Sadrazam Ferit Paşa ile arasında geçen konuşmanın bir bölümünü şu şekilde naklediyor:

"Ferit Paşa: 'Ne zaman hareket edeceksiniz?'

"Mustafa Kemal Paşa: 'Ne vakit emir buyurulursa. Ben harekete hazırım.'

"Ferit Paşa: 'Zât-ı Şahaneyi *[Padişahı]* ziyaret ettiniz mi?'

"Mustafa Kemal Paşa. 'Hayır, irade buyurulmadı.'

"Ferit Paşa: 'İrade buyuruldu. Ben tebliğ ediyorum. Yarın kendisini ziyaret ediniz.' (a.g.e., s. 60)

Bu sözleri söyleyen Ferit Paşa, daha sonra şöyle der:

"Padişah hazretleri, sizi zaten biliyor, sizi münasip görmüşlerdir. Şüphesiz gidersiniz."

M. Kemal Paşa ile akraba olan Cemal Bolayır, bu yakınlığından dolayı, Mustafa Kemal Paşa'nın Beşiktaş Akaretler'deki 76 numaralı evi ile Şişli'deki evine sık sık gitmektedir. Bolayır işte bu görüşmenin şahitlerindendir. Tuttuğu notlarında, M. Kemal Paşa-Ferit Paşa görüşmesini bütün teferruatıyla nakletmektedir. Cemal Bolayır'ın anlattığına göre, Mustafa Kemal Paşa, bilahere yanında götüreceği arkadaşlarının bir listesini hazırlar ve bu kadroyu Harbiye Nezareti'ne tasdik ettirir. Bolayır daha sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın temaslarını şu şekilde naklet-mektedir:

"Padişah ile görüşmesini de bana anlattı. Padişah, başarıya ulaşacağına inandığını söylemiş, yardım vaat etmiş. Ayrıldıktan sonra dışarıda Saray Nâzırı Naci Paşa, Padişahın hediye ettiği bir kutuyu Mustafa Kemal'e vermiş. Mustafa Kemal kutuyu açıp bakmayınca Naci Paşa açmasını işaret etmiş. Mustafa Kemal açıp bakmış, bir altın saatmış." (a.g.e., s. 70)

M. Kemal Paşa beraberinde götüreceği 18 kişilik ekibini de kendi seçmişti. Bu ekipte yer alan kişilerin üç aylık maaşlarının peşin ödenmesini talep etmiş, bu talebi de karşılanmıştı.

M. Kemal Paşa'nın resmî sıfatı, "Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişliği" idi. Ancak, kendisine verilen görev belgesine ve daha sonra Harbiye Nezareti ve diğer hükümet daireleriyle yazışmalarına bakıldığında, kendisine o zamana kadar hiçbir memura verilmeyen yetkiler verildiği görülür. Bu yetkiler arasında, gittiği yerlerde memur tayin etmek, memurların görevlerini değiştirmek te vardır. Başta valiler olmak üzere Mülkî erkân da emrindedir. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nın 1982'de Neşrettiği "Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri" isimli eserde yer alan Padişah buyruğu. Dosya no: 54/2, Belge no: 342984)

Alınan görev çok mühimdir: Anadolu'da Kurtuluş Mücadelesini organize etmek, halkı vatanın her karışı işgalden kurtarılıncaya kadar savaşmaya maddeten ve psikolojikman hazırlamak, en nihayet İstanbul'u da kurtarmak…O sırada devletin imkanları çok sınırlı olmasına rağmen, bu vazife görülürken gerekli maddî imkanlar da büyük fedakârlıklarla karşılanmıştı. Kadir Mısıroğlu'nun yazdığına göre, padişah bu iş için, beslediği gayet kıymetli yarış atlarını sattırmış ve elde edilen 40 bin altını Kurtuluş Savaşının organize edilmesi çalışmaları için vermişti. (Sarıklı Mücahitler, s. 56) Mahmut Şevket Efendi (Sultan Abdülaziz Han'ın evlatlarından Seyfettin Efendi'nin oğlu) bu meblağın müteaddit yardımlarla 400 bin altına yükseldiğini söylemektedir. (a.g.e., s.56) Sonraları Aydın Cephesi'nin ihtiyacı için "Donanma Cemiyeti"nin elinde bulunan paralardan da dört yüz bin lira gönderilmiştir. (a.g.e., s.58) Anadolu yolcuları yola çıkmadan önce Dahiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı) tahsisat-ı Mestûreden *[örtülü ödenek]* 25 bin lira vermiştir. (a.g.e., s.60)

Devlet hayatında bir memurun yüklenebileceği en mühim ve hayatî görevi alan M. Kemal Paşa, yola çıkmadan önce de padişahla görüşmüştür. Cemal Bolayır, bu görüşmeyi ve Paşa'nın 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrılışını şu şekilde anlatıyor:

"Mustafa Kemal Paşa, aynı zamanda Yâver-i Ekrem *[Padişahın yâveri]* olduğundan Beşiktaş'ta Sinan Paşa Camiinde selamlığa gitmişti. Mahfelde huzura kabul edilerek veda ettikten sonra doğru vapura geldi. Kendisini uğurlamak üzere Rauf Bey, Selâmet Partisi Başkanı Selâmi Paşa ile tanımadığım birkaç kişi daha vardı. Hepsi ile el sıkıştıktan sonra vapura gitmek için istimbota bindi, biz Rauf Beyle istimbot vapura yaklaşıncaya kadar sahilde kaldık." (Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı, c.1, s.70)

M. Kemal Paşa, yola çıkmadan önce, İtilaf Devletleri Yüksek Komiserliği'ni ziyaret etti. Yola çıkacağı günün, yani 16 Mayıs 1919 gününün sabahı ise Genelkurmay Başkanlığı'na giderek Cevat (Çobanlı) ve Fevzi (Çakmak) Paşalara birer veda ziyaretinde bulundu. Daha sonra hükümet üyelerine veda etmek üzere Babıâliye (Şimdi İstanbul Valiliği binası. O günkü Başbakanlık) gitti. Orada bazı bakanlarla görüşerek veda etti. Bir gün önce İzmir işgal edilmişti, bakanlar müthiş üzüntülüydü. M. Kemal Paşa onları teselli etti ve moral vermeye çalıştı.

Daha önce, İtilaf Devletleri Yüksek Komiserliği'ne Samsun'a gidecek heyetin isim listesi verilmiş ve gerekli vize alınmıştı. O günlerin nasıl kara bir gün olduğunu anlamak için şu tabloyu düşünmek yeter; İstanbul'dan Samsun'a gidecek olanlar, İngilizlerden vize almak mecburiyetindedir…

Bütün belgeler ve sağlıklı bilgiler açıkça göstermektedir ki; M. Kemal Paşa Samsun'a, işgal kuvvetlerinin gözünü boyamak için ihdas edilen bir görevle; yani Karadeniz ve Doğu bölgesinde asayişi sağlamak, ordunun elindeki silahları zapt u rapt altına almak, kendi başına hareket eden teşkilatları dizginlemek için gönderilmiştir. Bunun için gerekli vizeler alınmış, gündüz gözüne yola çıkmıştır. Bu seferin perde gerisindeki kalan asıl gayesi; Anadolu'da kurtuluş savaşını organize etmektir. Bundan bizzat padişahın, hükümetin ve Genelkurmay Başkanlığının da haberi vardır. Bu Osmanlı Devleti tarihinde, bir görevliye

Tarihi bir yolculuğa şahitlik eden Bandırma vapuru.

verilen "en gizli ve en mühim" vazifelerden biridir.

Hal böyle iken, ne yazıkki bazı ders kitaplarında dahi yıllarca, bu seyahat masalvâri bir havada anlatılmıştır. Seyahatin, Bandırma Vapuru isminde pusulası bile olmayan, dümeni kırık, çürük çarık bir vapurla gece yarısı ve gizlice yapıldığı söylenmiştir. Bu şekilde bir anlatımın gerçeklerle uzaktan yakından bir ilgisi yoktur.

16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan yola çıkan M. Kemal Paşa ve ekibi, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ulaşmıştır. Böylece Kurtuluş Savaşı'nın en mühim safhası başlamıştır.

M. Kemal Paşa'nın Padişah'a Çektiği Telgraflar

M. Kemal Paşa, Samsun'a ulaşıp Anadolu'ya ayak bastıktan sonra, Padişahla, Harbiye Nezaretiyle, Genelkurmay Başkanlığıyla ve Devlet nezdindeki diğer birimlerde bulunan mühim simalarla devamlı haberleşmiştir. Telgrafla yapılan bu haberleşmede iki husus dikkatleri çekmektedir. Birincisinde, Anadolu'ya gidişin "zahirî

gerekçesine" uygun bilgiler verilmekte. Bu telgrafın İngilizlerin eline geçeceği hesap edilmekte. İkincisinde ise, asıl gaye olan, "Anadolu'da istiklâl mücâdelesini örgütleme" ile ilgili bilgiler verilmekte. Bu ikinci kısma giren telgrafların şifresi ve gönderiliş yolları çok değişiktir. İngilizlerin eline geçmemesi için her türlü tedbirler alınmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından 1982 yılında yayınlanan **"Atatürk'le İlgili Arşiv Belgeleri"** isimli eserde yer alan 90 belge incelendiğinde bu gerçek açıkça fark edilecektir. Biz konuya ışık tutması açısından bu belgelerden bazılarına bakacağız…

Çok mühim tarihî belgeleri açıklayan bu kitapta yer alan "Belge-19/a"ya göre; Sultan Mehmed Vahidüddin'in 30 Nisan 1919 tarihli fermanıyla kaldırılmış bulununan Yıldırım Grubu Kumandanı Tuğgeneral Mustafa Kemal Paşa 9. Ordu Birlikleri Müfettişliğine tayin ediliyor.

"Belge-20" Harbiye Nazırı Şakir Paşa'nın 6 Mayıs 1919 tarihli yazısını ihtiva ediyor. Yazı "Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine" diye başlayarak yeni vazifesinin şümûlü ile alakalı olarak Bakanlar Kurulunda müzakere açılarak bir talimatnâme hazırlandığını, talimatnâme istikametinde icraatta bulunmak üzere acele hareket etmesini istiyor.

21 numaralı belge ise yeni Harbiye Nazırı Şakir Paşanın imzası ile "Dokuzuncu Ordu Kıtaları Müfettişliğine Verilecek Talimat Suretidir" başlığını taşıyor. Kendi aralarında muhtelif bendler bulunan talimatnâme 7 Mayıs 1919 tarihli ve dört maddeden ibaret.

M. Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan sonra, 120 kelimelik 1102 numaralı "Devlet-i Osmaniye Posta Telgraf ve Telefon Nezareti" kanalıyla "Sadâret Yüksek Makamına"na çektiği telgrafnâmede hükümet ve padişaha karşı hürmet ve bağlılığını bildirmektedir. (a.g.e., s.26) Bu telgraftaki imza şöyledir: "Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişi, Padişahın Fahrî Yaveri Tuğgeneral Mustafa Kemal"

Bunlara benzer daha birçok telgraf var. Bu belgeler göstermektedir ki; Mustafa Kemal Paşa elinde padişah fermanı, Bakanlar Kurulu Kararı, Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişi, Padişahın Fahrî Yaveri ve Tuğgeneral sıfatı ve rütbeleri ile Samsun'a çıkmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın "Padişahın Fahrî Yaveri" sıfatını kullandığı 20 Mayıs 1919 tarihli ve "Sadaret Yüksek Makamına" başlıklı telgrafında; Samsun'a çıktığı gün İstanbul'dan aldıkları telgrafın gerek kendisi gerek Anadolu insanı üzerinde meydana getirdiği sevinç ve ferahı dile getiriyor. Telgrafta geçen; "Gaye ve düşüncelerini, sadece millet ve devletin kurtuluş selametine hasreden Padişah Hazretlerinin kutsal kişiliğine olan tam bağlılık ve yeniden başkanlığını üzerinize aldığınız hükümetin en kesin teşebbüs ve hareketlerde bulunarak milletin hukukunu koruyacağına olan tam bir güven ve gönül rahatlığı ile sükûnetin muhafaza edilmekte olduğunu arz ederim" ifadeleri, Sultan Vahdeddin ile o andaki devlet ricali hakkında sonradan çıkarılan "hâin" söylentilerini nakzetmektedir.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıkar çıkmaz gönderdiği –İngilizlerin eline geçmemesi için âzâmî tedbir aldığı– telgraflarda, "vatan ve milletin kurtuluşundan" bahsetmekte, padişah ve hükümet de yine aynı gizlilikte gönderdiği cevabî telgraflarında; "Biz seni oraya bu iş için mi gönderdik?" dememekte, bilakis halktaki heyecanı görmekten mutlu olduklarını bildirmektedirler.

7 Mayıs 1919 tarihli talimatnâmeye ve daha sonra İngilizlerin eline geçmesi muhakkak olan telgraflardaki yazışmalara göre; Mustafa Kemal Paşa'ya, Dokuzuncu Ordu bölgesinde iç güvenliğin temini ile, sözde İngilizlerin arzularına uygun olarak silah ve cephanenin bir an evvel toplanması, bölgede askerî faaliyette bulunan muhtelif komitelerin bu faaliyetlerine son verilmesi görevi verilmiştir. Bunun için de Mustafa Kemal Paşaya, hem askerî ve hem de mülkî, oldukça geniş selahiyetler verilmiştir. (Atatürkle İlgili Arşiv Belgeleri, s.22-26)

İngilizler Ne Zaman Rahatsız Oldu?

İngilizler, mülkî ve askerî selahiyetlerle mücehhez Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu bölgesinde asayişi temin ve silah-cephane toplamasını kendi maksatlarına uygun gördükleri için Samsun'a gidişe vize vermiş ve kolaylık göstermişlerdir. Ancak, Samsun'a adım atışından itibaren Mustafa Kemal Paşa'yı adım adım takip ettiren, yazışmalarını ele geçirmeye çalışan İngilizler, "asıl" planı sezince bundan müthiş rahatsız olmuş ve "oyuna getirildiklerini" düşünerek Mustafa Kemal Paşa'nın derhal geri İstanbul'a çağrılmasını istemişlerdir. O andan itibaren de İstanbul'daki Padişah ve hükümet, "Bizim Mustafa Kemal Paşa'nın yaptıklarıyla bir ilgimiz yok. Kendi başına hareket ediyor. Sözümüzü dinlemiyor. Âsi oldu" demeye başlamış, bu söylediklerini teyit eder icraatlarda bulunmuşlardır. Ancak, Kurtuluş Savaşı aleyhine yayınlanmış uyduruk fetva dahil, padişahın ve idarenin söylediklerinin ve yaptıklarının bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Gerçekte aradaki "manevî bağ" hiç kopmamıştır. Buna dair bilgileri ve belgeleri de serdedeceğiz. Yakın tarihimizin bu çok mühim konusuna açıklık getirmezsek bu kitap çok eksik kalır. Bunun için muhterem okuyucularımızdan gelişmeleri bizimle beraber adım adım ve dikkatle takip etmelerini istirham edeceğiz:

Mustafa Kemal Paşa, 25 Mayıs'a kadar Samsun'da kalmış, bu tarihte Samsun'dan ayrılarak Kavak'a geçmiş, oradan Havza'ya gitmiştir. Havza'nın kurtuluş savaşında ayrı bir yeri vardır. Zira istiklal mücadelesinin başladığını bildiren iki büyük miting burada yapılmıştır. 30 Mayıs 1919 tarihinde yapılan ilk mitingte, işgaller protesto edilmiş, Anadolu'ya karşı yapılan ve yapılacak saldırılara silahla karşılık verilmesi için yemin edilmiştir. Bu Havza mitinginin ardından, Anadolu'nun dört bir yanında mitingler tertiplenmeye başlanmıştır. Bu mitingler, Anadolu'nun işgale ve zulme boyun eğmeyeceğinin işareti ve

kurtuluş için ayaklanışı idi. Ayrıca mitinglerin ardından, başta Amerikan Başkanı Wilson'a ve İngiltere Başbakanı Lloyd George'ye ve diğer ülke devlet başkanlarına yoğun protesto telgrafları çekilmiştir.

Bu büyük hamlenin ve uyanışın, M. Kemal'in Havza'ya gelişinden sonra olduğu İngilizlerin dikkatini çekmişti. Mustafa Kemal Paşa, İzmir, Manisa ve Aydın'ın işgali üzerine 28 Mayıs 1919'da, valilere, müstakil mutasarrıflıklara, bazı kolordu komutanlarına ve Konya'daki Ordu Müfettişliğine şu tebliği göndermişti:

"Tamamiyet-i mülkiyemizin muhafazası için, millî gösterilerin daha canlı olarak, izhar ve idamesi lazımdır. Büyük ve heyecanlı mitingler yapılmasıyla millî gösterilerde bulunulması ve bunun tekmil mülhakada da teşmili ve bütün Düvel-i Muazzama mümessilleriyle Babıâliye müessir telgraflar verilmesi ve ecnebi olan yerlerde ecnebilere de tesir yapılmakla beraber, millî gösterilerde âdâp ve sükunetin fevkalâde korunması ve Hıristiyan halka karşı bir taarruz ve nümayiş ve husumet gibi tavır alınmaması elzemdir."

Mustafa Kemal Paşa, Havzada iken 5 Haziran 1919 tarihli ve 271 numaralı telgrafı onun ne maksatla Anadolu'ya gönderildiğini tartışmaya mahal bırakmayacak derecede ortaya koymaktadır. Paşa bu telgrafında şöyle demektedir:

"Sadaret Yüksek Makamına

"Otuz bin nüfus adına Tercan Belediye Başkanlığından gelen telgrafta Türkün gerçek devletinin bağımsızlığı uğrunda her türlü fedakârlığa hazır oldukları bildirilmekte, medenî Avrupa'nın büyük devletlerinden adaletin Türklere de uygulanması istenmektedir. Bilgilerinize sunarım.

"Dokuzuncu Ordu Birlikleri
Müfettişi Mustafa Kemal"

Mitinglerden ve yağmur gibi yağan telgraflardan sonra şüphelenen İngilizler, 6 Haziran 1919'da Harbiye Nezaretine gönderdikleri yazıda, Mustafa Kemal Paşa'nın geri İstanbul'a çağrılmasını istemişlerdir. Anadoluda mitingler arttıkça İngilizlerin endişesi de artmış ve Mustafa Kemal Paşanın geri çağrılmasını ısrarla istemiş, buna karşı Harbiye Nezareti ve hükümet, hep oyalama taktiğini uygulamıştır. Mustafa Kemal Paşa da aynı taktiğe başvurmuştur. 11 Haziran 1919 tarihinde Harbiye Nezaretine verdiği cevapta, "Hareketin kömür ve benzin eksikliğinden dolayı geciktiğini" söylemiştir.

İtilaf Devletleri İstanbul'daki idareye müthiş baskı yapmaya, Yunanlıları İstanbul'a da sokarak İstanbul'un altını üstüne getirtmekle tehdit etmeye başlamışlardı.

Mustafa Kemal Paşa'nın 14 Haziran 1919'da Amasya'dan padişaha çektiği telgraf çok mühimdir. Paşa bu telgrafında kurtuluş mücadelesinde o zamana kadar yapılan çalışmaları özetlemekte ve İstanbul'daki idarenin çok zor durumda olduğunu bildiğini belirtmekte ve İstanbul'a gelemeyeceğini söyledikten sonra, çok zorlandığı takdirde askerlikten istifa edeceğini belirtmekteydi. Telgrafın sonunda bu fedakârlığı niçin yaptığını şu şekilde açıklamaktaydı:

"...Ta ki millet istiklâle kavuşsun, saltanat ve yüce hilafet yok olmaktan korunmuş olsun." (Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı, s.145)

İşgal kuvvetleri komutanlığı, millî mücâdele yanlısı telgrafların çekimini yasaklamıştı. Bunun üzerine Posta Telgraf Umum Müdürü Refik Halit (Karay), Redd-i İlhak Cemiyeti tarafından verilecek telgrafların çekilmemesi için bütün telgrafhanelere talimat vermiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 3 Haziran 1919 tarihli bu talimata karşı gayet sert tavır almış ve Dokuzuncu Ordu bölgesindeki postanelerde telgrafların engellenmesi cihetine giden memurların Divan-ı Harbe verileceğine dair muhte-

lif vilayetlere yazılar yazmıştır.

Tanınmış edebiyatçılardan olan Refik Halit Karay, sonradan sürgüne gönderilen 150'likler listesine dahil edilecekti.

Amasya Tamimi

Havza'dan hareket eden Mustafa Kemal Paşa, 12 Haziran 1919'da Amasya'ya varmıştır. Burada Refet Bey (Bele), Rauf Bey (Orbay), Ali Fuat Paşa (Cebesoy) ile birlikte bir genelge metni üzerinde çalışmış ve arkadaşlarıyla birlikte genelgeye son şeklini vermiştir. Tarihe **"Amasya Tamimi (Genelgesi)"** diye geçecek bu metinde Kurtuluş savaşı verileceği açıkça belli olmaktaydı. 22 Haziran 1919'da yayınlanan ve bütün Anadolu'ya gönderilen bu genelgenin mühim maddeleri şöyleydi:

a) Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.

b) İstanbul hükümeti aldığı sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gösteriyor.

c) Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

d) Milletin durumunu ve davranışını göz önünde tutmak ve haklarını dile getirip bütün dünyaya duyurmak için her türlü etkiden ve denetimden kurtulmuş millî bir kurulun varlığı gereklidir.

e) Anadolu'nun her yönden güvenilir yeri olan Sivas'ta millî bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.

Ali Fuat Paşa (Cebesoy)

f) Bunun için illerin her sancağından, halkın güvenini kazanmış üç delegenin (temsilcinin) mümkün olan süratle hemen yola çıkarılması gerekmektedir.

g) Herhangi bir kötü durumla karşılaşılabileceği düşünülerek bu iş, millî bir sır gibi tutulmalı ve delegeler gereken yerlere kimliklerini gizleyerek gelmelidirler.

h) Doğu illeri adına 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. O güne kadar diğer il delegeleri de Sivas'a ulaşabilirse, Erzurum Kongresi'nin delegeleri de Sivas'ta yapılacak genel kongreye katılmak üzere yola çıkarlar.

Bu tamim, İngilizleri müthiş telaşlandırmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın ya derhal geri çağrılmasını, ya da Anadolu'da bir yerde enterne edilmesini istemiş, bunun için hükümete baskı yapmışlardır. Buna rağmen, hükümet ile Mustafa Kemal Paşa arasında bir "danışıklı dövüş"ün devam ettiğini görmekteyiz. Bu arada Üçüncü Ordu Kumandanı, Mustafa Kemal Paşa'nın rahat çalışması için, İngiliz askerlerini dahile sokmamış, Samsun'dan ileriye geçmelerini engellemiştir. İngilizler buna da çok içerlemiş ve bu kumandanın da derhal geri çağrılmasını istemişlerdir.

Öte yandan, Anadolu'nun kurtuluşu için ihdas edilen ordu müfettişliklerinden birisi de Konya bölgesinde faaliyet göstermektedir. Müfettiş ise Cemal Paşa'dır. Cemal Paşa da, Mustafa Kemal Paşa gibi Konya bölgesinde benzer faaliyetler içerisindedir. (Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri, s.44, belge no: 45)

Belgeler incelendiğinde açıkça görülecektir ki; sözde İngilizlerin arzu ettikleri istikamette bölgelerinde asayiş ve emniyeti temin etmek, silahları toplamak üzere geniş askerî ve mülkî selahiyetlerle mücehhez ordu müfettişlikleri İstanbul hükümeti tarafından kasıtlı olarak ihdas edilmiştir. İşgal altında eli-kolu bağlı bir hükümetin bir

şey yapamayacağı noktasından hareketle son bir kurtuluş çaresi olarak böyle bir tedbirin düşünüldüğü, İngilizlerin de –malum gerekçelerle- ikna edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim kurtuluş haberleri ile ilgili telgraflardan İstanbul Hükümeti memnun ve mesrur olup müfettişlere gerekli yardımı yaparken; İngilizler hop oturup hop kalkmakta, Sultan Vahdeddin ve hükümetin kendilerini oyuna getirdiğini görerek öfkelenmekte ve hükümete baskı yapmaktadır. Sultan Vahdeddin ile hükümet ise ordu müfettişlerine zaman kazandırmak için, İngilizleri oyalayabildikleri kadar oyalamışlardır. Artık mızrak çuvala sığmaz hale gelince, yine fazla kıymet-i harbiyesi olmayan tavırlar sergilemeye başlamışlardır.

Askerlik Vazifesinden İstifa...

İngilizler, Anadolu halkının uyanmasından müthiş rahatsızlık duymuştu. Bunun için İstanbul'daki işgal kuvvetleri komutanlığı mağrur ve küstahça üslup kullanarak tehditler savurmakta, İstanbul'un Rumlara verileceğini belirtmekte ve Mustafa Kemal Paşa'nın görevine derhal son verilmesini istemektedirler. Bu baskılar neticesinde Dahiliye Nazırı *[İçişleri Bakanı]* Ali Kemal 23 Haziran 1919'da bir tamim yayınlayarak, Mustafa Kemal Paşa'nın azledildiğini bildirdi. Bu tamim metnine bakıldığında bu kararın İngilizlerin baskısıyla alındığı açıkça görülür. Zaten metinde de bu belirtilmektedir. Gerçekte Mustafa Kemal Paşa'yı azletmek Harbiye Nezareti'nin ve Padişahın işidir. Ancak İçişleri Bakanlığı, bu tamimle kendi emri altındaki memurlara, Mustafa Kemal Paşa ile temas kurmamalarını istemektedir.

İngilizlerin Anadolu'daki ordu müfettişliklerinin ilgası noktasında diretmesi üzerine, elleri kolları bağlı ve resmen "esir" durumdaki padişah ve hükümet nihayetinde bu baskılara boyun eğmiştir. Hariciye Nazırı Vekili Saf-

fet'in 3 Temmuz 1919 tarihli Sadaret Yüksek Makamına *[Başbakanlığa]* yazdığı bir yazı ile durumu hükümete bildirilmiştir. (Atatürk ile ilgili Arşiv Belgeleri, s.44)

Adı geçen kitapta 53. sırada geçen padişah fermanı ile 8 Temmuz 1919'da Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın vazifesine son verilmiştir. Askerlik görevine değil, "ordu müfettişliği görevine" son verilmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa bütünüyle bağımsız hareket etmek için, 8 Temmuz gecesi Harbiye Nazırlığına ve Sultan Vahdeddin'e gönderdiği telgrafla, "memurluktan ve askerlik mesleğinden" istifa etmiştir. O artık devlete ve hükümete bağlı bir tuğ general değil, "hür general"dir.

"Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri" isimli kitapta yakın tarihe ışık tutacak çok mühim bir belge var. Padişaha çekilen telgraf metnini ihtiva eden bu tarihî belgede Mustafa Kemal Paşa şöyle demektedir:

"Saray Başkatipliği vasıtasıyla Padişahın Yüksek Makamına

"Şimdiye kadar gerek kudsî zatlarına ve gerekse Harbiye Nezâretine sunduğum arzlarımda vatan ve millet ile yüce Hilâfet makamının uğradığı ve halen içinde bulunduğu acı durumlar bana karşı duyulan üzüntüleri ve milletin aldığı vaziyeti, bütün safhaları ile gerçek olarak anlattım. Bunu yapmakla, mukaddesâtımın nefsime yüklediği en yüksek ve vicdânî vazifelerden birini yerine getirmiş oldum.

"Nâçiz düşünce teşebbüslerimin İngilizlerce vatanın müdafaası şeklinde değil de başka surette kabul edilmesinden dolayı yüce hükümetlerinin zor durumda ve baskı altında kaldığı irade ve ifade buyuruluyor. Yüce hükümetlerinin ve saltanat merkezinin zaten ne gibi baskı ve ağır şartlar altında bulunduğu gerek bendenizce ve gerek soylu milletinizce tamamen ve açıkça bilinmekte olduğundan, bu baskının daha ziyade artıp genişlemesine ve bilhassa

pek büyük sadakat bağları ile bağlı bulunduğum şefkatli kalplerinizin ve düşüncelerinizin hiçbir şekilde zayıflamasına razı olamayacağım. Bundan dolayı sadece şu anda bulunduğu görev ile değil, bütün övünç sebeplerini vatan ve millet ile kutsal makamlarının feyzinden ve kurtuluşundan alan pek çok sevdiğim kutsal askerlik hayatıma da vedâ etmek suretiyle fedakârlıkta bulunduğumu arz ederim. ***Yüksek Sultan ve hilafet makamıyla soylu milletlerinin hayatımın son noktasına kadar daima koruyucusu ve sâdık bir ferdi gibi kalacağımı tam bir bağlılık ile arz eder, bu hususta teminat veririm. Askerlik mesleğinden istifa ettiğimi Harbiye Nezaretine bildirdim. Yüce zatlarının sıhhat ve âfiyette bulunmasına duâ eder ve her türlü âfetlerden korunmanızı Cenab-ı Haktan niyaz ettiğimi yüksek bilgilerinize sunarım. Buyruk.***

"8 Temmuz 1919 Saat 11.45 gece.
"Kulları Mustafa Kemal"

Hürmetkâr İfadeler Hep Devam Etti

Mustafa Kemal Paşa'nın "görevinden alındığını" bildiren emrin geliş tarihi 8 Temmuz 1919'dur. Mustafa Kemal Paşa bu emri aldıktan sonra aynı gün gece yarısına doğru yukarıda metnini iktibas ettiğimiz telgrafı çekmiş ve telgrafın sonunu, **"Kulları Mustafa Kemal"** diye imzalamıştır.

Belgeler incelendiğinde görülecektir ki, gerek Mustafa Kemal Paşa, gerek Kurtuluş Savaşında ön saflarda görev alan diğer askerî ve mülkî erkan padişaha karşı hürmet çizgisini aşacak tek kelime kullanmamışlardır. Bilakis, TBMM'deki gizli ve açık görüşmelerde, çıkarılan kanunlarda da görüleceği üzere, devamlı surette; "saltanat ve hilâfetin kurtarılması" dile getirilmiş, halka hep bu söylenmiştir. Zafer kazanılıncaya kadar değişmeyen ana

fikirlerden birisi de budur.

Tarih ve Toplum Dergisi Aralık 1990 sayısında, İsmet İnönü'ye Sakarya Savaşı (23 Ağustos- 12 Eylül 1921) sonunda Osmanlı Hükümeti tarafından madalya verildiğini belgeleriyle ortaya koymuştur. Bu madalya da, Osmanlının Kurtuluş Savaşının engelleyicisi değil, destekleyicisi olduğunu, "Harp hiledir" hadis-i şerifi gereği, İngilizlere ve diğer İtilaf Devletlerine karşı "karşıymış gibi" davrandığını ortaya koymaktadır.

Osmanlı Hâin Olmadı

Osmanlı hanedanına mensup olanların hiçbir zaman vatana ihânet etmedikleri belgeleriyle sabittir. Yıllarca ders kitaplarında ve pek çok kitapta ulu orta "hâin" damgası vurulan Sultan Vahdeddin, yurt dışına gittiğinde –veya gitmeye mecbur bırakıldığında veya İngilizler tarafından silah zoruyla götürüldüğünde- Devlet hazinesinden tek kuruş almamıştır. Halbuki sadece Topkapı Sarayında bulunan "Kaşıkçı elması"nı almış olsaydı, kendisine ve bütün ailesine ömür boyu yeterdi. Oysa, vefat ettiğinde borçları yüzünden alacaklılar cenazesine el koymuştur.

Bundan sonra, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi, TBMM'nin açılışı, düzenli orduların kurulması gibi konuları işleyeceğimizden o bahse başlamadan önce, Sultan Vahdeddin'in durumu üzerine kısa bir değerlendirme yapalım. Bu değerlendirmeyi yapmayacak olsak, bahis nâtamam olur. Yani noksan kalır.

Türkiye Gazetesi'nden Mustafa Köker, Sultan Vahdeddin'in yakınlarından Sami Necip Efendi'nin oğlu Ömer Fethi Sami ile bir röportaj yapmıştır. 5-8 Ocak 1991 tarihleri arasında yayınlanan bu röportajda, Ömer Fethi Sami Efendi, Sultan Vahdeddin'in, Mustafa Kemal'i Anadoluya göndermek için nasıl uğraştığını, çabaladığını, bu isme karşı çıkanlara; "Ama yine en iyi adamımız odur. En iyi

zabit odur, o gidecek" dediğini nakletmektedir. Ömer Fethi Efendi, daha sonra İngilizlerin baskısı ve Vahdeddin'in tavrı için şu bilgileri vermektedir:

"Mustafa Kemal'in Anadolu'ya gönderildiğini öğrenen İngiliz Kuvvetleri Komutanı Ferit Paşa'ya gelerek baskı yapmaya başlıyor. 'Siz bunu Anadolu'ya gönderdiniz, geri getirin. Eğer getirmezseniz İstanbul'u Rumlara veririz' diyor. Ferit Paşa parmaklarına bakarak, 'Ben uçan kuşu nasıl geri getiririm, uçtu gitti' diye cevap veriyor. Bunun üzerine Ferit Paşa, Sultan Vahdeddin'e giderek durumu aktarıyor. Sultan Vahdeddin 'Artık giden geri gelmez, ben İngiliz Kralına bir mektup yazacağım' diyor ve İngiliz Kralı 5. George'a mektup yazıyor. Mektubu yazan da babam Sami Necip'tir. Sultan mektupta diyor ki; 'Sizin peykiniz Hindistan'da, Arabistan'da şu kadar Müslüman var. İstanbul Müslümanlar için çok önemli bir yerdir. Onlar bundan memnun olmazlar, İstanbul'un Rumlara verilmesine izin vermeyin.' Kraldan gelen cevap, 'Ben burada olduğum sürece' oluyor. Bunun üzerine Sultan Vahdeddin rahatlayarak Mustafa Kemal'e yardım etmeye başlıyor. Laz takaları ile Baltalimanı sarayının selamlığının dibinden silah ve asker gönderilmeye başlanıyor. Şimdi kalkıp bu insana 'vatan haini' diyorlar. Bu hak mı, adalet mi? Bu bize hiç yakışır mı? Anadolu'nun düşmandan temizlenmesi için ilk hareket işte böyle Sultan Vahdeddin'in iradesi, himayesi ve yardımı ile başlıyor."

Ömer Fethi Bey, birinci elden şahit olduğu konu ile ilgili çok mühim bilgileri şu şekilde aktarmaya devam ediyor:

İngiliz Baskısı Devam Etti

"İngilizler tekrar tekrar Padişaha gelip tehditlere başlıyorlar. 'Siz Mustafa Kemal'e yardım ettiniz. Yunan'ı denize dökseniz de, atsanız da biz 150 bin İngiliz askeri getiririz. Rum'u tekrar çıkarır İstanbul'u veririz. İzmir'de de

oturur, sizi darmadağın ederiz' Sultan Vahdeddin bu durumda ne yapacaktı? İngilizler blöf yapmıyorlardı. Şeyhülislamı çağırdı ve fetva çıkardı; 'Mustafa Kemal bizim düşmanımızdır. Onun yaptığından biz mesul olmayız, bize karşı çıktı' dedirtti. Sultan Vahdeddin'in bu hareketi aslında onun çok ince siyasetinin bir göstergesidir. Yoksa Mustafa Kemal'e yardım eder miydi? İngilizler Mustafa Kemal'i geri getirmek için Padişahın yardımını istediler. Padişah 'Size asker verelim, gider getirirsiniz' dedi. Ama İngilizler yutmadı. Anladılar ki, verilecek askerler silahlanmış olarak karşıya geçince geri gelmeyecek. Neticede iki gemi dolusu asker İzmit'e geçti ve orada kaldı. Daha öteye gönderilmesini engellediler.

"Yunanlıların kaybettiğini gören İngilizler İmparatorluğa 'savaş' emri verdi. İngiliz ordusu doğrudan Mustafa Kemal'in ordusu ile savaşacaktı. İngiliz tarihinde ilk defa bir general hükümetin bu emrine karşı çıkarak, 'Burada benim 3 bin 800 askerim var. Türkler ise 25 bin kişi. Hepimizi keserler. 100 bin kişi gelmeden muharebeye girmem' dedi. Lloyd George, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Avusturalya'dan yardım istedi. Bu ülkeler destek sözü verdiler ama Kanada karşı çıkarak, 'Hayır biz Türkiye'de ne yapacağız. Almanlara karşı bu kadar kayıp verdik. Türklerin topu tüfeği yok, gidin siz ezin. Bize muhtaç değilsiniz' diye cevap verdiler. Bu arada Muhafazakarlar milli kabineden çekildiler, kabine düştü, diğer kabine geldi ve muharebeden vazgeçti. Yeni kabine, 'Biz petrolü muharebe etmeden alırız. Osmanoğullarını kapı dışarı ederiz' diye düşündü. Sultan Vahdettin'in yerinde bir başkası olsa ne yapabilirdi ki? Muharebeye giren o değil, kaybeden o değil ama hepsi başına yıkıldı. Ben o yıllarda henüz küçüktüm. Ama ailede ve yakınımda bu konuda olup bitenleri duyuyor, tesbit ediyordum. Ömrümün şu son yıllarında Sultan Vahdeddin'e yapılan haksızlığı anlatmak bana borç oldu."

Her Şey Petrol İçindi

Fethi Sami Bey, burada bir hususa dikkat çekiyor. Petrol! **"Evet asıl hedef petroldü. Her şey petrol içindi. Petrol ise Osmanoğullarının elinde idi. Batılılar bırakmadı, bütün Avrupa'nın Hıristiyan âleminin hedefi oldu Osmanlı"** diyen Fethi Sami Bey bu konuda şöyle diyor:

"Hıristiyan âlemi yüzlerce sene Osmanlının sırtına çıkmaya çalıştı. Osmanlı tek başına ona dayandı. Avrupa'nın bütün entrikalarına karşı direndi. Yüzlerce sene bunları titretmişti Osmanlılar. Şimdi nasıl olur da en zayıf zamanında tepesine binmezdi. Bize yardım etmelerinin tek sebebi Bolşevik korkusu idi. Avrupalılar tarih boyu Türk milletiyle hep bu korku yüzünden ittifak halinde olmak istemiştir. Bu korku kalksa, Moskofla işbirliği yapmaya ve Türk düşmanlığı yolunu açmaya yeniden tevessül edeceklerdir. Bu husus asla unutulmasın."

Anadolu'ya Gitme Teşebbüsü Engellendi

Fethi Sami Bey gerilere dönüp Sultan Vahdeddin'in Anadolu'ya gitme teşebbüslerinin nasıl engellendiğini, o günlerde Padişah'ın ne büyük sıkıntılar çektiğini şöyle anlatıyor:

"Bir gece babam bizi çağırdı. Sakarya Muharebesi henüz başlamış değil, 1,5 ay kadar önceydi. Akşam bütün kardeşlerimi topladı. Merakla bekliyorduk. 'Yavrularım'dedi, 'Yarın sabah Dayı Baba ile (Sultan Vahdeddin) Anadolu'ya gidiyoruz. Rumlar halkımızı kesip biçip tahrik ediyor. Memleketimizi talan ediyorlar. Gidip döğüşeceğiz. Siz hepiniz silah kullanmayı biliyorsunuz. Eğer Rumlar evimizi basarlarsa son kurşuna kadar kendinizi savunacaksınız. Kendinizi koruyacağınıza inanıyorum. Çünkü hepinizin damarında Türk kanı dolaşıyor. Biz İnşallah yarın sabah erkenden saat 06.00'da Anadolu'ya gideceğiz.'

Kardeşim Hatice ağlamaya başladı. 'Babam muharebeye gidiyor' diyerek.

"Sabaha karşı idi, saat 04.00 sıralarında kapı vuruldu. Harem ağaları geldi. Kapıları açtık. İngiliz, İtalyan ve Fransız ordularının başı Sir Hores Ramboth geldi, babamı aldı götürdü. Padişahı uyandırdılar gece yarısı. Sabahın saat 05.00'i İngiliz Komutan Sultan Vahdeddin'in sarayında çok edepsiz bir üslup ile bağırarak şöyle konuşuyordu:

"'Sen Anadolu'ya kaçıyorsun. Bizim haberimiz var. Git biz karışmayız sana, ne istersen yap. Ama biz İstanbul'dan çekiliyoruz. 5 bin Rum askeri (Yunanlıları kastediyor) İstanbul'a girer. Taş taş üstünde kalmaz. Türkleri keserler, ne yaparlarsa yaparlar, mesulü sizsiniz.' İngiliz bunları söyleyip küstah bir edayla padişahın kapısını çarpıp odasından çıkıyordu. Tabi halkını düşünen o büyük insan İstanbul'u terk etmiyordu. Sultan Vahdeddin'in bütün teşebbüsleri bu gibi tehdit ve engellerle önleniyordu."

Yalanlar... İftiralar... Ve Hazin Son

"Hazineyi beraberinde götürdü, İngilizlere satıldı' gibi ithamlarla suçlanan Sultan Vahdeddin'in son günlerini üzüntü içinde anlatan Fethi Sami Bey, o günleri anlatırken, sanki tekrar o tarihe dönüp yaşıyordu:

"Bir santim parası kalmamıştı. Yüzüğüne kadar sattı. Varını yoğunu sattı; bize bir tek zümrütü yadigar kaldı. Sultan Vahdeddin öldüğü vakit, tabutunun parasını veremedik. Kasaba, bakkala ve fırına olan borçlarından dolayı 15 gün tabutunu kaldıramadık. Tabutun parasını babam rahmetli temin etti. Ancak İtalya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde borcun olursa tabutun üzerine sele (sepet) koyarlar, borçların ödeneceği para toplanıncaya kadar cenaze kalkmaz. Rahmetli Sultan Vahdeddin'in tabutunu iki Türk kaçırdı. Sanremo'da Binbaşı Tahir ve Tarık Mümtaz

Beyler vardı. Bu iki Türk karar verdiler; 'Biz tabutu buradan kaçırırız ve Suriye'ye götürürüz' dediler. Gizli olarak bir gemide yer temin edildi, bir sabaha karşı bu iki Türk, polisler uyurken tabutu aldılar ve kaçırdılar. Oradan Suriye'ye gittiler, orada Müslümanlar yardım etti. Sultan Vahdeddin'in kabri şimdi Suriye'dedir."

Vahdettin Yurdu Nasıl ve Niçin Terk Etti?

Sultan Vahdeddin Anadolu'da Kurtuluş Mücadelesinin zaferle neticelenmesinden sonra 17 Kasım 1922'de sabaha doğru, İngilizlerin Malaya zırhlı gemisiyle sessiz sedasız vatanı terk etmiştir. Peki Sultan Vahdeddin, yurdunu nasıl ve niçin terk etmiştir? Bu gidişte kimlerin ve hangi hâdiselerin rolü olmuştur? Bu soruların cevabı başlı başına araştırma konusudur. Bizim bu çalışmamızın ana fikrine girmediği için bu konuya çok hülasa olarak temas edeceğiz.

Bilindiği gibi, Kurtuluş Mücadelesini nihâî zaferle neticelendiren "Büyük Taarruz" 26 Ağustos 1922 günü başlatılmış ve 30 Ağustos günü akşam saat 19.30'a kadar devam etmiştir. Şiddetli çarpışmalar neticesinde Yunan orduları imha edilip dağıtılmıştır.

30 Ağustos 1922 tarihine kadar, yani nihâî zafer kazanılıncaya kadar, Sultan Vahdeddin aleyhine ve saltanatın kaldırılmasıyla ilgili resmî zevatın herhangi bir açıklaması yoktur. Ancak 30 Ağustos 1922'den sonra durum değişmiş ve bir anda saltanatın kaldırılması gündeme gelmiş, Sultan Vahdeddin hakkında "hâin" ifadesi kullanılmaya başlanmıştır.

Osmanlı Hükümetinde Maarif Nazırlığı *[Milli Eğitim Bakanı]* ve Dahiliye Nazırlığı *[İçişleri Bakanlığı]* yapmış olan Ali Kemal (asıl ismi Ali Rıza olup yazılarında Ali Kemal ismini kullandığı için bu isimle meşhur olmuş, tanınmıştır), İçişleri Bakanı iken Kurtuluş mücadelesi aleyhine

Sultan Vahdettin yurdu terkederken hazineye ait tek kuruş almamıştı. Vefat ettiğinde alacaklıları tabutuna el koyacaklardı.

tavır sergilemiş, bu tavrını makalelerinde de belli etmişti. Ali Kemal bu yazılarını ve icraatlarını, İngilizlere karşı "kötü adam rolünü" üstlendiği için mi yapmış, yoksa gerçekten "hıyanet elbisesini" mi giymişti? Bu sorunun cevabı bu dünyada ortaya çıkmayacaktı. Zira, Ali Kemal, 1922'de İstanbul'da yakalanıp muhakeme edilmek üzere Ankara'ya götürülürken 5 Kasım 1922'de İzmit'te linç ettirilmiş, daha sonra asılmıştır. Bu "muhakemesiz infaz"da Nureddin Paşa'nın büyük rolü vardı.

Ali Kemal'i linç ettiren Nureddin Paşa, aynı şeyi Sultan Vahdeddin için de yaptıracağını açıkça ilan etmişti. İşte Sultan Vahddeddin'in yurt dışına gidişinde bu hâdisenin mühim rolü vardır. Şayet üzerinde "Osmanlı Padişahlığının" yanı sıra "Halife-i Müslimin" sıfatını da taşıyan Vahdeddin'in başına buna benzer bir iş gelmiş olsaydı, bu hâdise, tarihe kara bir leke olarak geçecekti.

Ali Kemal'in linç ettirilmesinden dört gün önce 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırılmıştı. Bu mühim gelişme ve akabinde Ali Kemal'in linç ettirilmesi, bundan sonra İngilizlerin müthiş entrikaları devreye girdiğinde Sultan Vahdeddin, yurdu terk etmeye mecbur olmuş, bunu yapmak zorunda bırakılmıştır.

Vahdeddin, yurdu terk etmiş, ama asla TBMM Hükümeti ve Hılafet Müessesesi aleyhine en ufak faaliyette

bulunmamış, aleyhte tek kelime etmemiştir. Bilakis o, pek çok devletin oyunlarını boşa çıkarmıştır. İngiltere'nin, İtalya'nın, Mısır'ın, Hicaz'daki Şerif Hüseyin'in hep hılâfet üzerine hesapları vardı ve hepsi de Sultan Vahdeddin'i kullanmayı planlıyorlardı. Ancak o bütün oyunları boşa çıkarmıştır.

İtalya Kralı Vittario Emanuele, başyaver aracılığıyla Sultan Vahdeddin'e dilediği şato ve konağı seçmekte serbest olduğunu ve bütün hizmet kadrosuyla beraber her türlü masrafın kendisi tarafından karşılanacağı teklifinde bulunmuştu. Vahdeddin, bu cazip teklif karşısında şöyle demekteydi:

"Memleketimdeki vukuat ve hadisât her ne kadar beni ebediyen veya muvakkaen tahtımdan ayırdıysa da üzerimde halifelik sıfatı mevcuttur. Ben bütün Müslümanların ruhânî reisiyim. Peygamber postunda oturuyorum. Bu sıfat, kendi dininden olmayan bir zatın teklifini kabulden beni meneder… Bundan dolayı, Kral hazretlerinin bu davetlerini kabul edemeyeceğim. Beni mazur görmelerini rica ederim."

Şayet İtalyanlar ard niyetli olmamış olsalardı; ülkelerinde misafir olan şerefli bir hanedânın mensubunun, bakkal, kasap, fırın borçlarını öder, onun tabutunun rehin kalmasına izin vermezlerdi.

Sultan Vahdeddin, 16 Mayıs 1926'da İtalya'da San Remo'da vefat ettiğinde, daha önce de temas ettiğimiz gibi, 120 bin liralık borçtan dolayı tabutu 15 gün rehin kalmış, sonunda tabut iki fedakâr Türkün teşebbüsü ile Suriye'ye kaçırılmış ve Şam'da defnedilmiştir.

Sultan Vahdeddin'in tabutunun rehin kalması İtalya hükümeti için tarihlerine kara bir leke olarak geçecek bir durumdur.

Osmanlı Hânedânının Âkıbeti Ne Oldu?

Sultan Vahdeddin'in gidişinden sonra Osmanlı Hanedân mensupları İstanbul'da kalmıştır. Saltanat kaldırılmıştır, ama Hilafet Müessesesine dokunulmamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, saltanatın kaldırıldığı 1 Kasım 1922 günü, TBMM'de yaptığı uzunca konuşmasında Hılafet müessesesini övmekteydi. Konuşmasının sonunda şöyle diyordu:

"…Efendiler, Türkiye Devletinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükûmeti mefhumlarının millet ve memleket için ne kadar kuvvet ve feyz ve halâs ve saadet vaad ettiğini izaha lüzum görmem. Üç senelik tecârüb-ü fiiliye [fiilî tecrübeler] *ve bunun semerât-ı mes'ûdesi* [mesut meyveleri] *kâfi fikir ve kanaat verebilir itikadındayım. Bundan sonra makam-ı hılâfetin dahi Türkiye Devleti için ne kadar feyizdâr* [feyizli, bereketli] *olacağını da istikbal bütün vüzûhiyle gösterecektir.* (İnşallah sadaları) *Türk ve İslâm Türkiye Devleti, iki saadetin tecelli ve tezâhürüne menba ve menşe olmakla dünyanın en bahtiyar bir devleti olacaktır.* (İnşallah sadaları)." (Nutuk, c.3, s. 1251)

Sultan Vahdeddin'in 17 Kasım 1922'de yurdu terk etmesinden bir gün sonra 18 Kasım 1922'de toplanan TBMM, Veliahd Abdülmecid Efendi'yi halife ilan etmiştir. Sultan Abdülaziz'in oğlu Abdülmecid Efendi'nin Halife olarak seçilmesi üzerine, TBMM Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa kendisine 19 Kasım 1922 tarihli bir telgraf çekmiştir. Bu telgrafta şöyle denilmekteydi:

"…Türkiye Devletinin hâkimiyetini bilâkayd ü şart milletin uhdesinde mahfuz tutan Teşkilat-ı Esasiye Kanununa tevfikan [Anayasaya uygun olarak] *icra kudreti ve teşri selahiyeti kendisinde mütecelli ve mütemerkiz bulunan* [toplanan] *milletin yegane ve hakikî mümessillerinden mürekkep Türkiye Büyük Millet Meclisinin 1 Teşrinisani* [Kasım] *1922 tarihinde müttefikan kabul ettiği esbâb-*

ı mucibe ve esâsat dairesinde Meclis-i Âlice 18 Teşrinisani 1922 tarihinde mün'akit [toplanmış olan] *celsede makamı muâlla-yı hilafete intihap buyurulmuş* [yüce halifelik makamına seçilmiş] *olduklarını hürmet-i mahsusa ile zâtı Hazret-i Hılâfetpenâhilerine arz ederim.*

"Keyfiyet TBMM'ce âlem-i İslâma ve Türkiye halkına iblağ olunmuştur. İntihâb-ı vâkiin [halifeliğe seçilmenizin] *âlem-i İslâm için müteyemmen* [mübarek] *ve füyuzatbahş olmasını eltâf-ı İlâhiyeden* [Allahu Teâlâdan] *tazarrû ve niyâz eylerim."* (Nutuk, c.3, s. 1252)

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildi. Ancak yapılan bu değişiklikle Hılafet Müessesesine dokunulmadı. Anayasanın 2. Maddesinde yapılan bir değişiklikle, "Devletin dininin din-i İslam olduğu" belirtildi.

Osmanlı Hanedan mensuplarının ana vatanlarındaki son günleri 431 sayılı kanunun kabul edilişiyle birlikte başlayacaktı. 3 Mart 1924 tarih ve 431 sayılı, ***"Hılâfetin İlgasına ve Hânedân-ı Osmanî'nin Türkiye Cumhuriyeti Memâliki haricine Çıkarılmasına Dair Kanun"***un birinci maddesinde şöyle denilmekteydi:

"Halife hal'edilmiştir. Hilâfet, hükûmet ve Cumhuriyet mânâ ve mefhumunda esasen mündemiç olduğundan hilâfet makamı mülgadır."

Bu kararın alınmasından iki gün sonra 5/6 Mart 1924 gece yarısından sonra Halife Abdülmecid Efendi ve hanedandan yüz kadar erkek ve kadın da Çatalca'da bir trene bindirilmiş, hudut haricine çıkarılmışlardır. Artık kanuna göre, "transit olarak dahi" Türkiye'ye ayak basmaları yasaktır. Gidişleri o kadar ani olmuştur ki, hemen hepsi hususî eşyalarını dahi alamamışlardır. Yine içlerinden hiçbiri saraylara ait bir kaşığa, bir tabağa bile dokunmamıştır. Hanedan mensupları yurt dışında çok büyük maddî sıkıntı çekmişlerdir.

Kurtuluş Savaşı'nın tarihinin anlatıldığı eserlerden

biri olan bu kitabımızda şu hususu belirtmezsek vebal altında kalmış oluruz:

Osmanlı hanedânına mensup hiç kimse "hâin" olmamıştır. Çok perişanlık çekmiş, çok eziyet görmüşlerdir, ama aslâ, Osmanlı Devletinin devamı olarak gördükleri Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine faaliyette bulunmamışlardır.

Bu hususu belirttikten sonra asıl konumuza dönelim ve anlatmaya kaldığımız yerden devam edelim…

Erzurum Kongresine Doğru...

İstanbul'daki idarenin bütünüyle eli kolu bağlı ve esir durumda olduğuna kanaat getiren Anadolu halkı, teşkilatlanmaya ve kurdukları bu teşkilatların çatısı altında toplanarak mühim problemlere çözüm üretmeye başlamışlardı. 1919 yılı başlarında Doğu Anadolu için en mühim problem, İtilaf Devletleri'nin Doğu illerinde ve Adana'da bir Ermeni devleti kurdurmaya çalışmasıydı. Bu planın akim bırakılması için İstanbul'da toplanan bir grup münevver (aydın), **"Vilâyat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti"**ni kurmuşlardı. Süleyman Nazif ve arkadaşlarının kurduğu bu cemiyet 10 Mart 1919 tarihinde Erzurum Şubesi'ni açtı. Bu şubenin en mühim faaliyeti, tarihe **"Erzurum Kongresi"** diye geçecek toplantıyı tertiplemesidir.

Erzurum Kongresi'nin toplanış hikayesi kısaca şöyledir: "Vilayât-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti"nin Erzurum Şubesi, Nisan ayı sonunda Erzurum çapında bir kongre toplayarak, Doğudaki altı vilayetin Ermenilere verilmesi çalışmalarına karşı neler yapabileceklerini evvela kendi aralarında müzakere ettiler. Daha sonra o toplantıda bu meselenin, 13 vilayetten davet edilecek murahhaslarla birlikte müzakere edilmesi kararlaştırıldı.

Kongre 10 Temmuz 1919'da Erzurum'da yapılacaktı. Önce davet edilecek vilayetler tespit edildi ve bu vilayetlere tamimler gönderilerek murahhaslar davet edildi. Kongreye şu vilayetlerden murahhaslar *[delegeler]* çağrılmıştı: Erzurum, Beyazıt, Erzincan, Rize, Trabzon, Giresun, Şarkikarahisar, Tokat, Amasya, Van, Gümüşhane, Bitlis ve Siirt…

Kazım Karabekir Paşa

15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa, başkanlığını Hoca Raif Efendi'nin yaptığı bu teşkilatın çalışmalarını desteklemekteydi. Paşa, teşkilatın kongre yapma kararını Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiş ve onu bu kongreyi takip etmek üzere Erzurum'a davet etmişti. Mustafa Kemal Paşa da beraberindekilerle birlikte 3 Temmuz 1919'de Erzurum'a gelmişti. O esnada henüz görevinden azledilmemişti. İstanbul'dan yola çıkarken kendisine tevdi edilen bütün görevlerden azledilmesi üzerine (8 Temmuz 1919), Mustafa Kemal Paşa da aynı gün, askerlik mesleğinden istifa etmiş ve bu kararını telgrafla İstanbul'a bildirmiştir. O andan itibaren elinde, valilere bile emir verme selahiyeti veren resmî bir belge ve üzerinde bir üniforma yoktur. Ne var ki, başta Kazım Karabekir Paşa olmak üzere, bölgede vazife yapan kumandanlar –hatta bazıları kendisinden de yüksek rütbedeki subaylar, **"emrinizdeyiz Paşam!"** demişlerdir. Osmanlı Genelkurmay Başkanlığına ve hükümetine resmen bağlı subayların bu tavırları da, başşehirle olan kavganın gerçekte İtilaf Devletlerinin gözünü boyamak için "danışıklı dövüş" olduğunu göstermektedir.

Dahiliye Nezareti *[İçişleri Bakanlığı]* kongre toplanmadan önce vilayetlere gönderdiği bir telgrafla, Erzu-

rum'da tertip edilen kongrenin Kanun-i Esasi *[Anayasa]* hükümlerine aykırı ve vatan için zararlı olduğundan toplanmasına meydan verilmemesini Erzurum Vali Vekili Kadı Hurşit Efendi'den istemiştir. Erzurum Kadısı Hurşit Efendi, 27 Haziran 1919'da Erzurum Valisi Münir Beyin dönüşüne kadar vekaleten vali olarak tayin edilmişti. Hurşit Efendi, kongreye mani olunması emrini de, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Beyin tutuklanmaları emrini de sümen altı etti. Yani emri yerine getirmedi.

Kongreye Katılanlar ve Toplantı

10 Temmuz'da toplanacağı bildirilmesine rağmen, toplantıya katılanların gecikmesi üzerine Erzurum Kongresi 23 Temmuz 1919'da toplanmıştır. Kongreye 70 murahhas (delege) gelecekken 56 delege katılmıştır. Bunun sebebi, Elazığ, Diyarbakır ve Mardin'den delege katılamamış olmasıdır. Bu şehirlerde kongre için delege seçimleri yapılmış, fakat Elazığ ve Mardin delegelerinin Erzurum'a gelişi Elazığ Valisi Ali Galip; Diyarbakır delegeleri de devrin Diyarbakır valisi tarafından önlenmiştir. Toplantıya katılanlar; Erzurum, Sivas, Bitlis, Van ve Trabzon illerinden gelen delegelerdi. Erzurum delegelerinden ikisinin istifası üzerine Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey de onların yerine delege olarak kongreye iştirak etmiştir.

Delegeler içerisinde en yaşlısı Trabzonlu Eyübzâde İzzet Bey idi. İzzet Bey, Erzurumlulara karşı bir dostluk gösterisinde bulunarak kongreyi açmak şerefini Erzurum Merkez Delegesi ve Vilayât-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum Şube Başkanı Hoca Raif Efendi'ye bıraktı. Hoca Raif Efendi'nin kürsüye gelip yoklama yapmasıyla kongre başlamış oldu.

Yoklamadan sonra Hoca Raif Efendi, kongrenin açış konuşmasını yaptı. Konuşmasında Birinci Dünya Savaşından sonraki gelişmeleri, İtilaf Devletlerinin yaptıkları-

nı, Anadolu halkı hakkında idam hükmünün uygulanmakta olduğunu, İzmir'in işgalinin ardından sıranın Doğu illerine geleceğini ifade etti. Ayrıca Doğu halkının teşkilatlanma çalışmalarını ve İstanbul'da Vilâyat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin kuruluşunu, derneğin Erzurum şubesinin açılışını ve bugüne kadarki çalışmalarını anlattı.

Raif Efendi konuşmasının sonunda; Doğu illeri halkının birleşmesini sağlamak maksadıyla, böyle bir kongre toplamaya karar verişlerini ve bunu diğer illere de bildirdiklerinde, aynı düşünce ve duyguların bu illerde de yaşandığını, dolayısıyla aynı mukaddes gaye için çalışan millet fertlerinin bir araya gelip meselelerini bir kongre çerçevesinde görüşmelerinin daha hayırlı olacağını söyleyerek kongreden büyük mutluluk duyduklarını bildirip kongreyi yönetmek üzere bir başkan seçilmesini teklif etti.

Başkan seçimine geçilmeden önce Şiran Delegesi Müftü Hasan Efendi, bir dua yaptı. Ardından yapılan seçim neticesinde Mustafa Kemal Paşa başkanlığa seçildi. Paşa seçildikten sonra yaptığı konuşmada, ülkenin içerisinde bulunduğu durumu özetledikten sonra Yunan, Rum ve Ermenilerin emellerinden bahsetti. Konuşmasının sonunu salondan büyük alkış alan şu sözlerle bağladı:

"Cenab-ı Allah, Habib-i Ekrem'i hürmetine bu mübarek vatanın sahip ve müdafii ve diyanet-i celile-i Ahmediye'nin kıyamete kadar harîs-i asdakı* [en sadık koruyucusu] *olan millet-i necîbemizi ve makam-ı Saltanat ve Hilâfet-i Kübrâyı masûn ve mukaddesatımızı düşünmekle mükellef olan heyetimizi muvaffak buyursun."

Erzurum Kongresi, 23 Temmuz'dan (1919) 7 Ağustos'a kadar çalışmalarına devam etmiştir. Neticede Kurtuluş Savaşı'nın yol haritasını belirleyen çok mühim kararlar alınmıştır. Bu kararlarının bazıları şunlardır:

a) Millî sınırlar içinde bulunan vatan bir bütündür, parçalanamaz.

b) Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı, Osmanlı Hükümetinin dağılması halinde millet hep birlikte direniş ve savunmaya geçecektir.

c) Vatanın ve istiklalin korunmasına ve sağlanmasına merkezî hükümetin *[İstanbul Hükümetinin]* gücü yetmediği takdirde, maksadı gerçekleştirmek için geçici bir hükümet kurulacaktır. Bu hükümetin üyeleri millî kongre tarafından seçilecektir. Kongre toplanamamışsa bu seçimi Temsil heyeti *[Heyet-i Temsiliye]* yapacaktır.

d) Hıristiyan unsurlara *[azınlıklara]* siyasi hâkimiyetimizi ve sosyal dengemizi bozucu haklar verilemez.

e) Manda ve himaye kabul olunamaz.

f) Millî Meclisin derhal toplanması ve hükûmet işlerinin meclis denetiminde yürütülmesini sağlamak için çalışılacaktır.

Erzurum Kongresi'nin Yankıları...

Ermenilere karşı Doğu Anadolu Bölgesinin bütünlüğünü korumak ve bu bölgenin parçalanmasını engellemek için toplanan Erzurum Kongresi, bu temel gayeye bakıldığında, "bölgeye ait bir kongre" gibi gözükmekteydi. Ancak kongre neticesinde ortaya çıkan görüş ve düşünce farklıydı. Bu kongrede bütün yurdun düşman istilasından kurtarılması için çalışma kararı çıkmıştı. İstiklâl meşalesi kuvvetli bir şekilde Şarktan *[Doğudan]* tutuşturulmuştu.

Kongrenin yankıları çok büyük oldu. İşgal güçleri müthiş telaşlandı. Erzurum Kongresine katılan delegeler, kongrenin ruhuna uygun şekilde Sultan Vahdeddin'e, belediyelere ve millî cemiyetlere telgraflar çektiler.

Erzurum Kongresi kapanıştan önce 7 Ağustos 1919 günü tekrar toplanarak 9 kişilik "Heyet-i Temsiliye" üye-

lerini tespit etti. Heyette şu kimseler görev almıştır: Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Hoca Raif Efendi, İzzet Bey, Servet Bey, Şeyh Fevzi Efendi, Bekir Sami Bey, Sadullah Bey, Hoca Musa Efendi.

Erzurum Kongresi tarafından yayınlanan "tam bağımsızlık beyannâmesi" çoğaltılarak Anadolu halkına dağıtıldı. Kongrenin almış olduğu kararlar Anadolu halkı tarafından büyük bir heyecanla ve coşkuyla kabul edildi.

Kâzım Karabekir Paşa da 6 Ağustos 1919'da Erzurum Kongresi'nin çalışmalarını şifreli bir raporla Harbiye Nezareti'ne bildirdi.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları 29 Ağustos1919 günü Erzurum'dan ayrılarak Sivas'a doğru yola çıktılar. Mustafa Kemal Paşa'nın yanında, Sivas'a hareket edenler arasında; Hüseyin Rauf (Orbay) Bey, Hoca Raif Efendi, Süreyya (Yiğit), Hüsrev (Gerede), Mazhar Müfit (Kansu), Refik (Saydam), Cevat Abbas (Gürer), Muzaffer ve Yüzbaşı Osman (General Osman Tufan) Beyler vardı. Erzurum'un vefakâr ve fedakâr halkı, bu kafileyi şehrin dışına kadar uğurlamıştı. Kâzım Karabekir Paşa bu uğurlanışı, penceresinden dürbünle seyrediyor, **"Hayırlı kongre, hayırlı yolculuk"** diye duâ ediyordu.

Sivas Kongresi

Amasya Tamimi (Genelgesi) ile toplanması kararlaştırılmış olan Sivas Kongresi, 4 Eylül 1919'da toplandı. Erzurum Kongresine Doğu bölgesinden temsilciler gelmişti. Sivas Kongresine ise yurdun dört bir yanından delegeler geldi. 11 Eylül 1919'da sona eren Sivas kongresinde harâretli tartışmalar oldu. Kongrede manda yönetimini savunanlar oldu. İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan mandasını isteyenler görüldü. Ancak Kongreye katılan delegelerin kahir ekseriyeti, başka bir devletin güdümüne girmeyi gerektiren manda yönetiminin tam bağımsızlığa aykırı

olduğunu belirterek bu görüşe şiddetle karşı çıktılar. Kongre sonunda Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar olduğu gibi kabul edildi. Ayrıca Erzurum Kongresi kararlarında bazı değişiklikler yapıldı. Şöyle ki:

1) Erzurum Kongresi'ndeki Cemiyetin ünvanı "Şarkî Anadolu Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti" idi. Bu unvan şu şekilde değiştirilmiştir: "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"

2) "Heyet-i Temsiliyye, Şarkî Anadolu'nun heyet-i umumiyesini temsil eder" hükmü kaldırılmış, "Heyet-i Temsiliyye vatanın bütününü temsil eder" hükmü getirilmiş, üye sayısı 6 kişi arttırılmıştır.

3) "Her türlü işgal ve müdahaleyi, Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine yönelik kabul edeceğimizden birlikte savunma ve karşı koyma esası kabul edilmiştir." İfadesi değiştirilerek; "Her türlü işgal ve müdahalenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gayesine yönelik harekâtın reddi hususlarında birlikte savunma ve karşı koyma esasları kabul edilmiştir" denilmiştir.

4) Erzurum Kongresi kararlarında geçen, "Osmanlı hükümeti bir yabancı tazyiki karşısında buraları *[yani Doğu vilayetlerini]* terk ve ihmal etmek mecburiyetinde bulunduğu anlaşıldığı takdirde alınacak idarî, siyasî, askerî durumların tayin ve tesbiti" hükmünde ise "buraları" kelimesinin yerine "mülkümüzün herhangi bir parçasını terk ve ihmal etmek" şeklinde umumî bir kayıt konulmuştur.

Sivas Kongresi ile; Kurtuluş savaşının bir elden yönetilmesi sağlanmıştır. Kongre adına bütün işleri yürütmek için "Heyet-i Temsiliye" kurulmuştur. Heyet-i Temsiliye'nin başkanlığına da Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir. 12 Eylül 1919'da göreve başlayan Heyet-i Temsiliye, TBMM'nin kuruluşuna kadar âdeta geçici bir hükümet gibi çalışmış ve kurtuluş savaşının yürütülmesinde mühim vazifeler üstlenmiştir. Heyet-i Temsiliye'nin görevi

TBMM'nin 23 Nisan 1920'de açılması üzerine sona ermiştir. Heyet-i Temsiliye, kurulduğu andan itibaren, Ankara'ya gitmek üzere Sivas'tan ayrıldığı 18 Aralık 1919 tarihine kadar beş yüze yakın karar almıştır. Bu kararlardan biri de, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın Batı Anadolu Millî Kuvvetler Genel Komutanlığına tayin edilmesidir. Bu kararla temsil heyeti fiilen yürütme vazifesini, yani hükümet görevini de yapmaya başlamış olmaktadır.

Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri

Erzurum ve Sivas Kongrelerinden ayrı olarak Anadolu'nun muhtelif yerlerinde birçok büyük kongre daha toplanmıştır. Bu kongrelerden en mühimleri Balıkesir ve Alaşehir kongreleridir.

26-30 Temmuz 1919 tarihleri arasında toplanan **Balıkesir Kongresi**'ne; Balıkesir, Akhisar, Bandırma, Bigadiç, Burhaniye, Edremit, Erdek, İvrindi, Giresun, Gönen, Kepsut, Kırkağaç, Konakpınar, Sındırgı ve Soma delegeleri katılmıştır. Kongre sonunda alınan 29 maddelik kararlardan iki tanesi dikkat çekicidir. Bunlardan birinde şöyle denilmektedir:

"Yunan harekâtı devam ettiği sürece seferberlik hali devam edecektir. Herkes, hizmet-i vataniye ile mükelleftir."

Vatan hizmeti için dâvet edildikleri halde gelmeyenler ve askerlikten kaçanlar, yakalandıkları takdirde derhal memleket haricine ve mümkün olursa Yunan tarafına gönderilecektir.

16-25 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanan **Alaşehir Kongresi'**nde alınan kararlardan en dikkat çekeni; Yunanlılarla savaşmak için çetecilik metodunun değil, düzenli bir orduya sahip olmanın daha tesirli olduğunun belirtilmiş olmasıdır.

Bütün kongrelerde ana fikir aynıdır: "Düşman işgaline karşı son fert şehit düşünceye kadar savaşılacaktır."

İstanbul Hükümeti İle Görüşmeler

Anadolu'daki kongrelerin, hele Sivas Kongresi'nin İstanbul Hükümeti üzerindeki tesiri çok büyük oldu. Anadolu'daki bu uyanış karşısında Damat Ferit Paşa hükümeti 1 Ekim 1919'da istifasını verdi. Hükümeti kurma görevi Korgeneral Ali Rıza Paşa'ya verildi. Yeni hükümet 2 Ekim 1919'da göreve başladı. Bu hükümetin en mühim icraatı, Kuva-yı Milliye ile temas kurmaya karar vermesidir. Yapılacak görüşmede; İstanbul Hükümeti'ni Bahriye Nazırı Salih Paşa, Kuva-yı Milliye kanadını ise Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa, Hüseyin Rauf ve Bekir Sami temsil edecekti.

Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi üzerine görüşme 20-22 Ekim 1919 tarihleri arasında Amasya'da gerçekleşti. Görüşmeler neticesinde 5 adet protokol tanzim edildi. Bu protokol maddelerinden bazılarının gizli tutulması kararlaştırıldı. Üzerinde görüş birliğine varılan en mühim hususlar şunlardı:

a) Millî Teşkilat ile Hükümet arasında anlaşmazlık kalmamıştır

b) Vatan topraklarının bütünlüğü ve istiklâli esastır.

c) Müslüman olmayan unsurlara imtiyaz verilmeyecektir.

d) Hükümetin lehinde ve aleyhinde yazı yazılmayacaktır.

e) Sivas Kongresi kararları Mebuslar Meclisi'nde kabul olunmak şartı ile uygun görülmüştür.

f) Mebuslar Meclisi'nin güvenlik bakımından İstanbul'da toplanması uygun değildir.

İstanbul hükümeti bu sonuncu maddeyi anayasaya ters düştüğü gerekçesiyle kabul etmedi. Bunun üzerine yeni seçilecek meclisin İstanbul'da toplanması kararlaştırıldı.

Milletvekili seçimleri işgal altındaki yerler ve İstanbul dışında 7 Kasım 1919'da yapıldı. İstanbul'daki seçim ise 18 Aralık'ta gerçekleştirildi. Mustafa Kemal Paşa bu seçimlerde Erzurum Milletvekili seçildi. Ancak Paşa güvenlik gerekçesiyle İstanbul'a gitmedi. Onun yerine Heyet-i Temsiliye olarak Kurtuluş Mücadelesini yönetmek üzere 18 Aralık 1919'da Sivas'tan Ankara'ya hareket etti. Ankara hem İstanbul'a, hem Yunanlılarla yapılacak savaş bölgesine yakın, hem de Anadolu'nun içinde olduğu için emniyetli idi. Bu bakımdan orası seçilmişti.

Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920'de yetmiş iki milletvekilinin iştirakiyle İstanbul'da açıldı. Bu meclisin ekseriyeti Kuva-yı Milliye yanlısı idi. 22 Ocak 1920'de yirmi beş milletvekili daha İstanbul'a intikal etti. Meclisin açılışının hemen ertesi günü İstanbul Sultanahmet meydanında 150 bin kişinin iştirak ettiği büyük bir miting yapıldı. Bu mitingte, bağımsızlık taraftarı olduğu açıkça belli olan Meclise destek veriliyordu.

Osmanlı Meclis-i Mebusanın almış olduğu en mühim karar; 28 Ocak 1920 tarihli gizli toplantıda **"Misak-ı Milli"**yi kabul etmesidir. Bu misaka göre; belirlenen sınırlardan bir karışı bile düşmana terk edilmeyecektir. Edirne Mebusu Şeref Beyin şu sözleri ayakta alkışlanıyordu:

"Türk milleti ya bu ahdin şartlarını yerine getirecek, ya da bu yolda şerefle silinip gidecek, fakat esir olmayacaktır."

Son Osmanlı Meclis-i Meb'usanı'nın, yani parlamentosunun almış olduğu Misak-ı Millî kararı, bütün işgal kuvvetlerinin yüzünde bir şamar gibi patlamıştı.

İstanbul Resmen İşgal Edildi

Son Osmanlı Meclis-i Meb'usanı'nın, Kuva-yı Milliye istikametinde tavır alması, Anadolu'da istiklâl mücâdelesinin gittikçe kuvvet kazanması, bu arada silah depolarındaki silahların millî kuvvetlerce kaçırılması, İtilaf Devletlerini müthiş öfkelendirmekteydi. Son olarak, Balıkesir Heyet-i Merkeziye üyelerinden Köprülü Hamdi Bey, Fransızların el koyduğu Akbaş cephaneliğini kaçırmayı planlamış ve bu planını 1920 yılının 26-27 Ocak gece yarısı gerçekleştirmişti. Bu cephanelikteki çok sayıda çeşitli çaptaki silah ve beş bin sandık cephane Kuva-yı Milliye'nin eline geçti.

Akbaş Baskınının başarıyla gerçekleşmesi üzerine İngilizler telaşa kapıldı. İngiliz işgal ordusu başkomutanı General Milne, el koydukları; 300 bin Türk tüfek süngüsü, 200 makinalı tüfek, 1.200 top kaması ve 100 milyondan fazla küçük çapta silah mermisini, Kuva-yı Milliyecilerin eline geçmemesi için denize döktürdü. Bu iş için temin ettikleri arabaların parasını da Osmanlı Hükümetinden istedi ve aldı. Ayrıca Çanakkale civarındaki cephaneler de havaya uçuruldu.

İtilaf Devletlerinin baskısı üzerine Ali Rıza Paşa, 3 Mart 1920'de istifa edip görevden ayrıldı. Salih Paşa 8 Mart'ta kabinesini kurdu. İşgalciler bundan da çok rahatsız oldular. Zira Salih Paşa, İstanbul Hükümetinin Bahriye Nazırı olarak Amasya'ya gitmiş ve Heyet-i Temsiliye ile görüşmüştü.

İtilaf Devletleri temsilcileri, Osmanlı Devleti ile yapacakları anlaşmaya son şeklini vermek üzere 12 Şubat 1920'de Londra'da bir araya gelmişlerdi. Buradaki görüşmelerde İngiltere'nin ana fikri çokça tartışılacaktı. İngiltere Başbakanı Lloyd George, Müslümanların bütünüyle Avrupa'dan çıkarılması görüşünü savunuyordu. Buna göre; İstanbul'a el konulmalı, Müslümanlar bu şehirden

İstanbul'u işgal etmek üzere Sarayburnu'ndan karaya çıkan ingiliz askerleri.

çıkarılmalı, Ayasofya Rumlara verilmeli ve yeniden kilise yapılmalıydı.

Anadolu'da Kuva-yı Milliyenin güçlenmesi üzerine, bundan İstanbul hükümetini mesul tutan İtilaf Devletleri İstanbul'u "resmen" işgal etmeye karar verdiler ve 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal ederek polis, jandarma, posta idaresi gibi yerleri kontrol altına aldılar. İşgal esnasında karakollar basıldı, askerlerimiz ve polislerimiz şehit edildi. İstanbul Meclis-i Meb'usanı da basıldı ve Kuva-yı Milliye taraftarı milletvekilleri tevkif edilerek Malta'ya sürüldü.

Kuva-yı Milliye mensuplarının bu baskına cevabı gecikmedi. Anadolu'daki İngiliz subaylarından bazıları tevkif edildi.

İngilizler ve diğer İtilaf Devletleri; Meclis-i Meb'usanı basmakla, milletvekillerini tevkif etmekle, gözdağı verip, kurtuluş mücadelesi taraftarlığını önleyeceklerini hesap etmişlerdi. Ancak bu hareket, İstanbul'dan bağımsız bir

meclis açılması ve hükümet kurulması görüşüne kuvvet kazandırdı. Pek çok milletvekili İstanbul'dan gizlice kaçarak Ankara'ya gitti. İstanbul'a gidememiş milletvekilleri de Ankara'ya doğru yola çıktı. Ankara'ya giden milletvekilleri arasında Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Celâleddin Ârif Bey de vardı.

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart 1920'de vilayetlere, livalara ve kolordu kumandanlarına bir tamim yayınladı. Ankara'da bir Meclis'in toplanması için acele olarak bir seçimin yapılmasını ve her sancaktan beş üyenin seçilmesini istedi.

Osmanlı Mebusan Meclisi ise 18 Mart 1920'de son toplantısını yaptı ve çalışmalara ara verme kararı aldı. Sultan Vahdeddin de 11 Nisan 1920'de, dört ay içinde toplanmak üzere Meclisi feshettiğini açıkladı. Böylece TBMM'nin ve Ankara'da kurulacak hükümetin önü bütünüyle açılmış oldu. Zihinlerde, bütünüyle esaret altındaki İstanbul'un artık çözüm üretemeyeceği fikri netleşmişti.

TBMM'nin Açılması ve Faaliyetleri

TBMM, daha önce hülasa olarak anlattığımız gibi 23 Nisan 1920 Cuma günü muhteşem bir merasimle açıldı. Heyet-i Temsiliye adına bir tamim yayınlayan Mustafa Kemal Paşa'nın bu tamimine uygun olarak; Hacı Bayram Camii'nde Cuma namazı kılındı. Namazı müteâkip tekbirlerle, salavatlarla Meclis binası önüne gelindi. Burada kurbanlar kesildi, duâlar edildi ve Meclis çalışmasına başladı. Tamimde, Meclisin; ***"Vatanın bağımsızlığı, Hilafet makamı ve saltanatın kurtuluşu gibi en mühim ve hayatî görevleri yerine getireceği"*** belirtiliyordu.

Meclis, açılışının ikinci günü kendine reis seçti. 24 Nisan 1920 günü yapılan seçimde, Mustafa Kemal Paşa 110 oyla birinci başkan seçilirken, Celaleddin Ârif Bey 109 oyla ikinci başkan seçildi.

Meclis ilk iş olarak düşmanın yaptığı propagandaları önleme konusunu ele aldı. Bu maksatla 25 Nisan 1920'de bir beyannâme yayınladı. Altında TBMM Reisi sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa'nın imzası bulunan bu beyannâmenin bazı mühim kısımları şöyledir:

"İngilizler tarafından satın alınan ve milleti birbirine düşürmek maksadını güden bazı hâinler, sizi aldatmak için her türlü yalanı söylüyorlar. Ankara'da toplanan Meclis, Padişah ve Halife'yi düşman baskısından kurtarmak ve vatanın parçalanmasına engel olmak ve İstanbul'u yeniden ele geçirmek için uğraşıyor. Biz vekilleriniz, -Allah ve Peygamber adına yemin ederiz ki- Padişah'a ve Halife'ye isyan sözü yalandır. İstediğimiz tek şey, Hindistan ve Mısır'ın başına gelen halden vatanımızı kurtarmaktır. Onun için İngiliz casuslarının uydurduklarına inanmayın. Allah'ın lâneti, düşmana yardım eden hâinlerin üzerine olsun ve rahmet ve tevfiki de Halife ve Padişahımızı, millet ve vatanımızı kurtarmak için çalışanların üzerinden eksik olmasın."

TBMM 27 Nisan 1920'de Sultan Vahdeddin'e bir "Sadakat Arîzası" *[büyük bir kimseye hürmetle yazılan bağlılık mektubu]* gönderdi.

Bir yandan düşman propagandalarını engellemek, bir yandan başta Rusya olmak üzere birçok ülke ile diploma-

23 Nisan 1920 günü milletvekilleri meclisin balkonundan halkı selamlıyor.

tik temas kurmak, bir yandan, isyanları bastırmak için çalışan TBMM, hükümeti de kurduktan sonra düzenli ordu oluşturmak için çalışmaya başlamıştı.

San Remo Konferansı ve Sevr Antlaşması

Birinci Dünya Savaşı sonunda, İtilaf Devletleri, mağlup sayılan devletlerle yapılacak olan barışın esaslarını tespit etmek üzere 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı'nı toplamıştı. Bu konferansta mağlup diğer devletlerle barış antlaşmaları imzalamalarına rağmen, Osmanlı Devleti ile antlaşma yapılmamıştı. Paris Konferansı sonunda Almanya ile **Versailles** (Versay), Avusturya ile **Saint Germain** (Sen Jermen), Bulgaristan ile **Neuilly** (Nöyyi), Macaristan ile **Trianon** (Triyanon) antlaşmaları imzalandı. Osmanlı Devleti ile yapılacak antlaşma sonraya bırakılmıştı. Bu tehirin en mühim sebebi, İtilaf Devletlerinin Osmanlının mirasını paylaşmada kendi aralarında bir anlaşmaya varamamış olmalarıdır.

Gerçi daha önceleri, **Sykes-Picot** (Seyko-Piko) Anlaşması gibi antlaşmalarla paylaşma planları üzerinde anlaşılmış ise de bu antlaşmalar, Mondros Mütarekesinden sonra ortaya çıkan fiilî durumlar ile zedelenmişti. İtilaf Devletleri arasında çekişmeler başlamıştı. Çünkü İtalyanların payının büyük bir bölümü Yunanlılara verilmiş, İstanbul'un ve Boğazların ne olacağı konusunda bir karara varılamamıştı.

İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin önüne konulacak "barış taslağını" görüşmek üzere 18 Nisan 1920'de San Remo'da bir araya geldiler. 26 Nisan 1920'de planlarına son şeklini verdiler. Daha sonra da San Remo'da alınan kararları bildirmek üzere Osmanlı Devleti'nden Paris'e bir temsilci gönderilmesini istediler. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Tevfik Paşa başkanlığında bir heyeti Paris'e gönderdi.

İtilaf Devletleri, 11 Mayıs 1920'de barış şartlarını Tevfik Paşa heyetine bildirdiler. Şartları inceleyen Tevfik Paşa, bu barış anlaşmasının kabul edilmesi durumunda bağımsızlığın yok olacağını, devletin ortadan kalkacağını İstanbul'a bildirdi. Ardından da heyet İstanbul'a döndü.

Tevfik Paşa'nın dönüşünden sonra bu defa Damat Ferit Paşa, 2 Haziran 1920'de heyet başkanı olarak kendisi Paris'e gitti. Barış şartlarını hafifletmeye çalıştı, ancak bir netice alamadı.

İtilaf Devletleri Osmanlı Devletine, bu barış şartlarını imzalamak ya da reddetmek için 27 Temmuz 1920 tarihine kadar zaman tanıdı. O arada İngilizler, Osmanlı Devletine gözdağı vererek zorla da olsa Sevr Barış Antlaşması'nın şartlarını kabul ettirmek maksadıyla, Yunan ordusunun saldırıya geçmesine izin verdi. Bunun üzerine Yunanlılar 23 Haziran 1920'de taarruza geçti. Düşman kuvvetleri Salihli, Akhisar, Alaşehir, Nazilli, Balıkesir, Bandırma, İznik, Bursa ve Uşak'ı işgal ederek Anadolu'nun içlerine doğru ilerlediler. O sırada henüz TBMM tarafından düzenli ordu kurulmamıştı. Bu Yunan taarruzuna karşı duracak düzenli ordular yoktu. Yunanlılar bu kolay başarıdan dolayı cesaretlenerek Doğu Trakya'yı da işgal etmeye karar verdiler ve 20 Temmuz 1920'de harekete geçtiler. Cafer Tayyar (Eğilmez) Paşa komutasındaki 1. Kolordu bu taarruzu engelleyemedi. Neticede Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ başta olmak üzere Trakya Bölgesi de Yunan işgali altına girdi.

Bu gelişmeler üzerine 22 Temmuz 1920'de Yıldız Sarayı'nda toplanan Saltanat Şûrası'nın, Korgeneral Rıza Paşa dışındaki üyeleri antlaşmanın imzalanmasını kabul ettiler. Bu toplantıda Padişah ve hükümet adına Hadi Paşa, Rıza Tevfik Paşa ve Bern Elçisi Reşat Halis'ten oluşan bir heyetin Paris'e gönderilmesine karar verildi. Paris'e giden Osmanlı barış heyeti 10 Ağustos 1920'de Sevr Ant-

laşması'nı imzaladı. Bu antlaşma Paris yakınlarındaki Sevres (Sevr) kasabasında imzalandığı için bu ad ile tarihe geçmiştir. Sevr Antlaşması, sağlıklı bir belge değildir. Çünkü bu antlaşma, Osmanlı Anayasasına uygun değildir. Kanun-u Esasi'ye *[Anayasaya]* göre, Padişahın yaptığı barışın geçerli olabilmesi için bunu Meclis-i Mebusan'ın tasdik etmesi şarttır. Oysa Osmanlı parlamentosu dağıldığı için bu mümkün değildi. Meclis-i Mebusan da dağılmadan önce Misak-ı Milli'yi kabul etmiş, yani vatanın bölünmez bir bütün olduğuna dair karar almıştı. Bu bakımdan Sevr Antlaşması yürürlüğe girmemiştir. Hukuken bir geçerliliği yoktur. Sultan Vahdeddin'in Parlamentoyu feshetmesi, İtilaf Devletleri'nin yıllardır kapalı kapılar ardında yapmış oldukları bütün planları bozmuştur.

TBMM ise Sevr Antlaşmasını toptan reddetmiş, 19 Ağustos 1920'de tam bağımsızlığa kavuşuluncaya kadar mücadeleye devam kararı almıştır.

Anadolu'yu paramparça edip, bu ülkede yaşayanları esir ve köle durumuna getirmeyi hedefleyen ve bu kölelik anlaşmasını kabul ettirmek için de Yunan palikaryalarını Anadolu içlerine saldırtanlar hak ettikleri cevabı alacaklardı. Zira Anadolu halkı, işgalci zalimlerle hesaplaşmak için teşkilatlanmasını çok süratli bir biçimde tamamlamıştı. Düzenli ordular da kurulduktan sonra sıra Anadolu'da vahşet tabloları sergileyen Yunanlılarla hesaplaşmaya, onları ve diğer bütün düşman güçlerini yurttan kovmaya gelmişti.

Yunanlılar ise, kendilerini Anadolu'ya salan efendilerine güvenerek şımardıkça şımarmaya, İstanbul'u başşehir yapacaklarını söylemeye başlamışlardı. Yunan Meclisi, görüşmeler sonunda Sevr Antlaşmasının imzalanmasını sağladıkları için İtilaf Devletlerine ve Yunan Başbakanı Eleftherios Venizelos'a teşekkür etmekteydi.

Düzenli Ordular Kuruldu

TBMM, çalışmaya başlamasından hemen sonra, "İrşad Heyetleri" teşkil ederek Anadolu'ya göndermiştir. Bu heyetlerin görevleri; kurtuluş mücâdelesinin zaruretini bütün detaylarıyla halka anlatmak, aynı zamanda kurulacak orduya asker temin etmekti. Anadolu halkı, yorgun ve bîtap ta olmuş olsa, cihad aşkıyla ve şehâdet sevdâsıyla Kurtuluş Savaşı için silah başına koşmaktaydı. Osmanlı Ordusu'nun bakiyesi birliklerden birçoğu silah bırakmamıştı. Subayların büyük bölümü büyük bir vatanperverlikle, çoğu aylarca maaş almayarak Kurtuluş Mücâdelesindeki yerlerini almışlardı. Doğudaki ordu ve birlikler ise hemen hemen bütünüyle muhafaza edilmişti. İşgal altındaki yerlerde kahraman subaylar, Kuva-yı Millîye ile temasa geçiyor ve orduya ait silahların Anadolu'ya geçirilmesini sağlıyorlardı. Kurtuluş Savaşı esnasında kullanılan silah ve cephanelerin çoğu bu şekilde temin edilmiş milletin "öz malı" olanlardı.

Anadolu halkı orduyu muhabbetle bağrına basıyordu.

Cepheler ve düzenli ordular şu şekilde kurulmuştur: Hemen her yerde yiğit delikanlılar er meydanına çıkmış, gerçek âlimler fetvayı vermiş, vatanperver subaylar görev almış ve ordular kurulmaya başlamıştır. Ödemiş'te, Bergama'da, Ayvalık'ta vatanperver subaylar hiçbir yerden bir talimat almaksızın Yunan istila ordusuna karşı silah patlatmışlardır.

Yunanlılarla zorlu bir mücadeleye girişecek olan Batı Cephesi, Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye ayrıldı. Kuzey Cephesi Komutanlığına Albay İsmet (İnönü), Güney Cephesi Komutanlığına da Albay Refet (Bele) atandı. Her iki cephe de doğrudan doğruya Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisliğine (Genelkurmay Başkanlığına) bağlandı.

—0—

BEŞİNCİ BÖLÜM
YUNAN İŞGALLERİ VE ZULÜMLERİ

Tarihimizin en hazin, en karanlıklı devrelerinden biri de, Anadolu'nun Yunan işgaline maruz kaldığı esnada geçen zamandır. Yunan palikaryaları işgaller esnasında tarihte eşine ender rastlanan vahşet tabloları sergilemişlerdir. Şehirleri, kasabaları ve köyleri baştan başa yakmışlar, ahaliyi diri diri yakmak, müthiş işkenceler yapmak suretiyle hunharca katletmişler, kadınlara tecavüz etmişler, göğüslerini kesmişler, hamile olanların karınlarını yarıp bebekleri çıkarıp süngülemişler, kadınlara erkeklerinin gözü önünde tecavüz etmişler… Bütün bunları yapanlar, bu hunharlığı, "devlet politikası" gereği yapmış ve çok önceden bu vahşiliğin dersini almışlardır.

Kurtuluş Savaşı tarihinin en hazin sayfalarından biri olan "Yunan işgallerine ve zulümlerine" hülasa olarak bakalım…

Yunan İşgali Yıllar Öncesinden Planlandı

Yunanlıların işgal kuvvetleri olarak Anadolu'ya sokulması Mondros Mütarekesinden önce planlanmıştı. İtilaf Devletlerinin yaptığı plana göre; müttefikler mütareke sonrasında ilk olarak İstanbul'a çıkacaklar, sonra İzmir'i işgal edecekler, ardından İstanbul'u resmen işgal edecekler; şayet Osmanlı hükümeti hazırlanan antlaşmayı kabule yanaşmazsa, Yunanlıların Anadolu içlerinde ilerlemesi sağlanacaktı.

Planın henüz ilk safhasında müttefikler arasında görüş ayrılığı çıktı. İngiltere ve Fransa, İtalya'nın Anadolu'da ve Ege kıyılarında yer tutmasını istemiyordu. İtalya'nın güçlenmesi Amerika'nın da işine gelmiyordu.

Amerika Devlet Başkanı Wilson, İngiltere Başbakanı Lloyd George ve Fransa Başbakanı Clemenceau, 6 Mayıs 1919'da Paris'te bir araya gelerek, İtalyanlardan önce davranılıp Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi yönünde harekete geçilmesi için karar aldılar. İngiltere Başbakanı; *"İş olup bittikten sonra İtalyanları Anadolu'dan çıkarıp atmak güç olur. Bu sebeple Yunanlıların bir an evvel Anadolu'yu işgal etmelerine imkan verilmelidir"* diyordu. ABD Başkanı Wilson da bu konuda Lloyd George'u destekliyordu. Alınan bu kararın ardından İzmir civarındaki Foça, Karaburun, Urla ve Yenikale istihkamları İngiliz, Fransız ve Yunan birlikleri tarafından işgal edildi.

Daha önceki gizli anlaşmalarda bu bölgelerin İtalyanlara verilmesi kararlaştırılmıştı. İtalyanlar, müttefiklerinin verilen sözlerden dönmesinden rahatsız oldu. İtalyanlar, daha önce İngiltere ve Fransa'nın verdiği söze dayanarak 11 Mayıs 1919'da Fethiye, Bodrum ve Marmaris'i işgal etmişti. 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal eden Yunanlılar, Venizelos'un talimatı üzerine Aydın'ı işgal etmek üzere teşebbüse geçti.

Osmanlı idaresinin Sevr Antlaşmasını kabul etmemesi üzerine, İngiltere, Fransa ve Amerika, Yunan Başbakanı Venizelos'a, "Barışın zorla sağlanması için Yunan ordularını ileri harekâta geçirmesi" talimatını verdiler. Bunun üzerine Yunan orduları Osmanlı Devletini barış antlaşmasını imzalamaya zorlamak gayesiyle 22 Haziran 1920 tarihinde altı tümenlik bir kuvvetle Milne Hattı'ndan umûmî taarruza geçtiler ve birkaç koldan Anadolu içlerine doğru ilerlemeye başladılar.

İngilizler Yunanlıların ilerleyişini kolayaştırmak için

bütün imkânlarını seferber ettiler. Ajanlarından aldıkları bilgileri anında Yunanlılara ulaştırdılar. Ayrıca 24 Haziran 1920'de dört harp gemisi ve torpidodan oluşan bir harp filosunu İstanbul'a gönderdiler. Filo, Dolmabahçe önlerine demir attı. Yunan ileri harekâtı esnasında birliklerimizi cepheden uzak tutmak için Marmara'nın güney kıyılarını da kontrol altına aldılar ve Karamürsel ile Mudanya'yı işgal ettiler. İngilizler Mudanya'yı işgal etmeden önce de şehri üç saat topa tutmuştu. İzmit civarındaki birliklerimizin ilerlemesini önlemek için havadan da uçaklarla saldırı düzenlediler.

Görüldüğü üzere, Anadolu'daki Yunan işgalinde ve yapılan bütün zulümlerde İngiltere, Fransa ve Amerika'nın da doğrudan payı ve parmağı vardır. Yapılan vahşetlere onlar doğrudan doğruya ortaktır.

Yunan İşgalleri

Henüz düzenli orduların kurulmadığı bir sırada yapılan bu saldırı karşısında, mahallî çete teşkilatları fazla direnemedi. Yunan ordusu 25 Mayıs 1919'da Manisa, Bayındır ve Selçuk'u işgal etti. İşgal bölgesindeki binlerce insan göç yollarına düştü.

Süratle ilerleyen Yunan ordusu geçtikleri yerleri yakıp yıkarak Bursa önlerine kadar geldi ve 8 Temmuz 1920'de Bursa'yı işgal etti. Öte yandan Marmara Ereğlisi tarafından denizden Trakya'ya asker çıkaran Yunanlılar, 25 Temmuz'da Edirne'yi, 27 Temmuz'da da bütün Trakya'yı baştan başa işgal ettiler.

Balıkesir, Bandırma ve Bursa'nın da Yunanlıların eline geçmesi, yurdun dört bir yanında büyük üzüntüye sebep oldu. TBMM'de milletvekillerinden birçoğu üzüntüsünden hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. 10 Temmuz 1920'de verilen bir teklif üzerine TBMM Başkanlık kürsüsünün siyah bir örtü ile örtülmesi kararlaştırıldı. Bu siyah örtü,

Yunanlıların denize dökülmesinin ardından kaldırılacaktı.

Yunanlıların, Bursa'da sergiledikleri vahşet tabloları, Bursa Ulu Camiinin bombalarla tahrip edilmek istenmesi, türbelerin yıkılması, hele, İznik'teki Sultan Orhan'la evlenen ve Müslüman olan Nilüfer Sultan'ın kabrinin, "Sen vaktiyle bir Türk'e vardın" denilerek bombalarla tahrip edilmesi, üzüntüleri kat kat arttırmaktaydı.

İzmir'de Yunan Zulümleri

Yunan ordusu, gittiği her yeri kasıp kavurmuş, dehşetli zulümler yapmıştı. İnsanın okumaya, dinlemeye tahammül edemediği bu zulümlerin bir kısmını, sağlıklı kaynaklardan iktibas etmek suretiyle aktaracağız. Ta ki yeni nesiller, tarihimizde neler olduğunu, kimlerin neler yaptığını bilsin, saflığın lüzumu olmadığını anlasın…

Prof. Dr. Mustafa Turan, İzmir, Aydın, Manisa, Denizli bölgesinde sergilenen vahşet tablolarını belgeleriyle anlattığı **"Yunan Mezalimi"** isimli eserinde, işgal esnasında İzmir merkezindeki Yunan Mezalimini şu şekilde nakletmektedir:

"15 Mayıs 1919 sabahı, İzmir'i işgal etmek üzere 20'yi aşkın nakliye gemisi ile Yunan 1. Fırka askerleri limana çıktılar. Karaya çıkan Yunan askerlerinin 50 bin kişi kadar oldukları tahmin edilmekte olup, daha sonra İzmir'e mütemadiyen Yunan askeri gelmiştir.

"Yunan işgal plânına göre, Alsancak'a çıkarılan askerler Kadifekale'yi, Pasaport'a çıkarılan askerler de Konak-Göztepe-Güzelyalı hattını işgal edeceklerdi. Bu nedenle 5. Piyade Alayı Alsancak İskelesi'ne, Evzon Alayı da Pasaport İskelesi'ne çıktı. Önce 200 kişilik bir Yunan Evzon Bölüğü Kordon'a çıkmış, bunu diğer birlikler takip etmiş ve iki ayrı koldan şehrin işgali başlamıştır. Yunan Evzon Alayı büyük bir Yunan bayrağı taşımakta olup karakolla-

ra ve Kışla'ya Yunan bayrağı çekilmiştir.

"Yunan askerlerini karşılamak amacıyla, yerli Rumlar Kordonboyu'na toplanmışlardır. Elleri çiçekler ve bayraklarla dolu Rum kızlarının üzerlerinde mavi-beyaz kumaştan dikilmiş elbiseler vardı. Rumlar ellerindeki Yunan bayraklarını sallıyor, çiçekler, alkışlar ve 'Zito Venizelos' bağırışlarıyla Yunan askerlerini selamlıyorlardı. Rıhtımdaki bütün binalar Yunan bayraklarıyla donatılmıştı.Vapurlar ve fabrikalar sürekli düdük öttürüyor, başta Aya Fotini olmak üzere kiliselerin çanları durmadan çalıyordu. Bandolar da Yunan millî marşını çalmaktaydılar. Metropolit ve rahipler diz çökmüş, ağlayarak ve ilahiler söyleyerek Yunan bayraklarını öpüyorlardı.

"İzmir Rum Metropoliti Hrisostomos, arkasında bir grup papazla Albay Zafiriu'ya gelerek 'Hoş geldiniz' dedikten sonra, diz çökerek Yunan bayrağını hürmetle öptü ve tuz serpti. Heyecanlı bir nutuk irad eden Hrisostomos nutkunda, Yunan milletinin 3000 yıllık bir ayrılıktan sonra ve buradaki ırkdaşlarını Türklerin zulmünden ve esaretten kurtardıklarından dolayı minnet ve şükran duygularını sundu. Altın sırmalı bir elbise giymiş olduğu halde sevinç gözyaşları içinde gelenleri takdis etti. Metropolit Hrisostomos'un askerleri takdis etmesi, Türk halkı üzerinde çok elim bir tesir yapmıştır.

"Takdis merasimi bittikten sonra Yunan askerleri yürüyüş nizamına geçti. Askerlerin önünde Rum gençlerinden bir grup ve bu grubun başında bir Rum palikaryası bayrak taşıyarak Yunan işgal kuvvetlerine öncülük etmekte idi. Metropolit Hrisostomos da bu grubun başında gidenlerdendi.

"İşgal kuvvetleri Kışla meydanındaki saat kulesinin önünde, Kışla'yı ve Hükümet Konağı'nı işgal etmek üzere iki kola ayrıldı. Yunan kıtaları kışla ve hükümet konağının önünden geçerken, gerek silah çatıp beklemekte olan Türk askerleri ve gerek etrafta toplanan Müslüman halk,

yerli Rumların tahrik ve hakaretlerine rağmen sükunetlerini muhafaza etmişlerdir.

"Önde atlı bir tabur komutanı ve onun arkasında Yunan bayrağı taşıyan küçük rütbeli bir subayı takip ederek rıhtım boyu yoluyla kışla önüne gelmekte olan Evzon Taburu, etrafında birçok Rum kadın ve çocuğu ile ellerinde tabancaları bulunan Rum gazetecileri ve Megali İdea Cemiyeti azasından bazı kimseler olduğu halde Kışla'ya ulaşmıştır. Evzon Taburu'nun etrafını kuşatan yerli Rumlar 'Zito Venizelos' diye bağırmakta ve Rumca bazı şeyler söylemekte idiler.

"Evzon Bölüğü, Kışla önüne ulaştığı sırada bir silah atıldı. Atılan silah ile bayrağı taşıyan Yunan askeri yere serilmiş, Yunan askerleri panik içinde kaçmaya başlamışlardır. Kısa bir süre sonra toparlanan Yunan askerleri Kışla'ya ateş açmışlardır. İlk anda, Kışla'nın nizamiye kapısında nöbet bekleyen ve görevlerinden ayrılmamaları emrini almış olan erlerden birkaçı şehit olmuştur.

"Yunan askerleri, olay yerinde bulunan ve kaçamayan halk üzerine de ateş açmışlardır. Olay yerinde bulunanlardan pek çoğu öldürülmüş ve yaralanmıştır. Bu esnada korkudan Ziraat Bankası merdivenlerine sığınan, kadın ve çocuklar burada feci şekilde öldürülmüşlerdir. Umum Jandarma Kumandanı Miralay Ali Kemal Sırrı Bey raporunda, 'Banka merdivenlerinden sel gibi kan aktı' demektedir.

"Kışla bitişiğindeki Giritli Said Ağa'nın, Bahri Efendi'nin kahvelerinde ve Askerî Kıraathane'de bulunan Türklerin çoğu kaçamayarak öldürülmüş, bir kısmı da yaralanmıştır. Kıraathane'nin üst katındaki Askerî Otel'de kalmakta olan Fehmi Bey ile bir subay, yerli Rumlar ve Yunan askerleri tarafından öldürülmüşlerdir.

"Kışla içinde 250 kişiden ibaret subay ve efrat silahsız bir halde ve işgalin icap ettirdiği muâmelelerle meşgul idiler. Bunlar bir taraftan görevlerine göre dairelerindeki

önemli evrak ve eşyalarını toplamakta, bir taraftan da maaş dağıtmakta idi.

"Herhangi bir karşılık verilmediği halde Kışla, yarım saatten fazla süren ateşe maruz kalmıştır. Kışla'dan ateş edilmediğini anlatmak için değneğin ucuna beyaz bir mendil bağlanarak dışarıya gösterilmeye çalışılmıştır. Mendil bağlı sırığı dışarıya göstermek üzere alan Mülâzım-ı Evvel *[üsteğmen]* Celal [Dinçer] Bey, orta katın arka penceresindeki koridor kapısına götürürken sağ kolundan yaralanmıştır. Yine bu sırada üst katta bir mülazım da şehit olmuştur. Ateşin kesilmediğini gören 17. Kolordu Kumandanı Ali Nadir Paşa, sırığa bağlanan beyaz bayrağı eline alarak, 56. Fırka Kumandanı Yarbay Hürrem Bey, Erkân-ı Harp Reisi *[Kurmay Başkanı]* Abdülhamid Bey, Ahz-ı Asker Şubesi Reisi *[Askerlik Dairesi Başkanı]* Albay Süleyman Fethi Bey, diğer subaylar ve askerlerle birlikte Kışla'nın Konak meydanına bakan kapıdan çıktılar. Bunun üzerine ateş kesildi.

"Nizamiye kapısından çıkıldığı anda bir Evzon Teğmeni, Ali Nadir Paşa'nın başına bir tabanca dayamış, Paşa'nın kalpağını yere çarpmış ve birkaç tokat vurmuştur. Bir Yunan subayı da Abdülhamid Bey ile Hürrem Bey'i tokatlamıştır.

Yunanlılar İzmir'e ayak basar basmaz katliamlara girişmişlerdi.

"Bu suretle yapılan hakarete Osmanlı subaylarının etrafını saran Yunan askerleri, sille tokat, dipçik ile küfürler ederek, tükürerek saldırmışlardır. Bunlara Rumlar da katılmıştır. Süngü ve dipçik darbeleri altında subayların üzerleri aranmış, Türklük ve Müslümanlık alâmeti sayılan kalpak ve fesler yırtılarak ayaklar altında çiğnenmiştir. Subayların üzerlerinde bulunan para, saat, yüzük, sigara tabakası ve mendil gibi eşyaları gasp edilmiştir. Subayların formaları da Yunan askerleri tarafından sökülmüştür.

"57. Fırka Kumandanı Mehmet Şefik Bey, 23 Mayıs 1919 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderdiği, 17. Kor. ya mensup Matbuat Sansür Müdür Fâik ve Mülâzım-ı Evvel Zekâi Beylerin ifadelerini muhtevi şifresinde, İzmir Kışlası'nda ümerâ, zâbitan ve efradın öldürüldüğünü, yaralandığını ve akla gelmeyen hakaretler yapıldığını belirtmektedir. Kışla'daki subaylar ve askerlerin bir kısmı kafile halinde Patris Vapuru'na, bir kısmı da Averof Zırhlısı'na sevk edildiler. Yunan askerlerinin süngü tehdidi altında Rıhtım caddesi istikametine sevk olunan kafile, 'Zito Venizelos' diye bağırmaya zorlanmıştır. Kafile üzerine, güzergahta yolun iki tarafına toplanmış olan Yunan askerleri ile silahlı Rumlar tarafından ateş edilmiştir. Yerli Rum ahali de subay ve askerler üzerine hakaretlerle saldırmışlardır. Bu esnada yerli Rum ahali ve Yunan askerleri tarafından atılan kurşunlarla subay ve askerlerin bir çoğu şehit olmuş, bir çoğu da yaralanmıştır.

"Kışla'dan alınan erkân, ümerâ, zâbitandan *[subaylardan],* bu yürüyüş sırasında Erkân-ı Harbiye I. Şube'den Kısm-ı Salis Mümeyyizi Nadir, Levâzım 1. Kısımdan Kısm-ı Salis Mümeyyizi Ahmet Hamdi, Alay Kâtibi Fethi, Levâzım 2. Kısım Amiri Kolağası Hüseyin Necati, Kolordu Sertabibi Kaymakam *[yarbay]* Mehmet Şükrü, Eczâ-yı Tıbbiye Müdürü Kıdemli Yüzbaşı Ahmet, İnşaat Bölüğü'nden Mülâzım-ı Sani Fâik, 4. Kolordu Ahz-ı Askerinden Kıdemli Yüzbaşı Nazmi Bey şehit olmuş, Ahz-ı As-

ker Reisi Miralay Süleyman Fethi, Heyet-i Tahkikiye Reisi Miralay Ali, Heyet-i Tahkikiye âzasından Kaymakam Cemil ve Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisi Binbaşı Abdülhamid Bey ile birlikte 22 kişi yaralanmış, 27 kişinin de ne olduğu meçhul kalmıştır. " (Yunan Mezalimi, s.73-79)

"Ahâlim Koyun Boğazlanır Gibi Boğazlanıyor"

Yunanlılar işgalin ardından İzmir ve civarında katliâmlara girişmişlerdir.

Sultan Vahdeddin, Morning Post gazetesi muhabirine, Yunan vahşetini anlatarak; ***"Yunanlılar Anadolu'da kasaplık yapıyor. Ahalim koyun boğazlanır gibi boğazlanıyor. Mütareke şartları bizi silahsız bırakmıştır. Askerimiz terhis olundu. Vakalar daha zor bir duruma gelmeden İtilaf hükümetleri bu kasaplığa bir son vermelidir"*** demektedir. (İstiklal Harbi Gazetesi, 6 Ağustos 1919)

Veliahd Abdülmecid Efendi İngiliz Yüksek Komiserliği memurlarından Rayan'a İzmir ve civarında kısa zamanda 20 bin kişinin katledildiğini söyleyerek bu vahşete dur denilmesini talep etmiştir. (İstiklâl Harbi Gazetesi, 11 Ağustos 1919)

En Büyük Silahları Yakmak

Yunan ordusu gittikleri her şehri, her kasabayı ya işgalin hemen sonrasında, ya geri çekilirken baştan başa yakmışlardır. Onların en büyük, silahı "yakmak" idi. Bunun eğitimini gördükleri anlaşılmaktadır. Yunan zulümlerini tespit eden bilirkişi raporlarında ve bu konuda yazılan eserlerde hep bu yakmak fiili ön plâna çıkmaktadır.

Prof. Mustafa Turan'ın eserinde, İzmir'in köylerinde yapılan dehşetli zulümler de belgeleriyle nakledilmektedir. Burada anlatılanlarda yine "yakmak fiili" dikkatleri

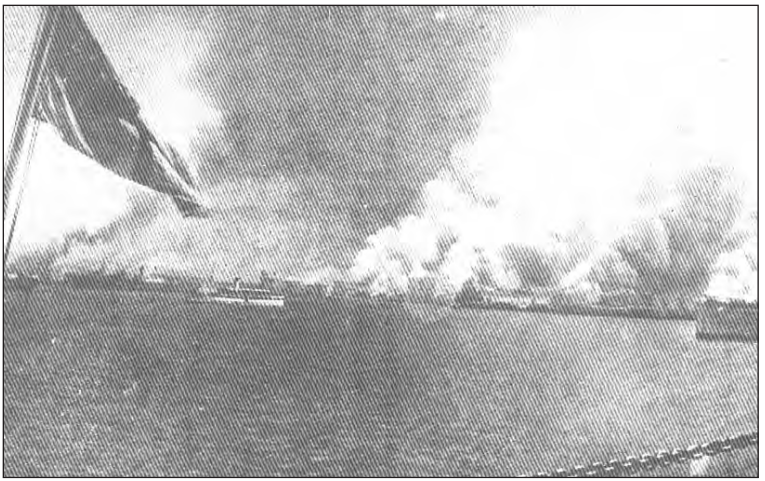

Binlerce masum insanı katleden Yunanlılar kaçarken de İzmir'i bu şekilde ateşe verdi.

çekmektedir. İzmir'in kasabalarında ve köylerinde yapılan zulümler hakkında fikir sahibi olabilmek için kitaptan kısa bir iktibas yapalım:

"…Civar köylerde de Türk halkına karşı birçok zulümler yapılmıştır. Yunanlılar Karaağaçlı Köyü'nün büyük bir kısmını yakmıştır. Hızır Köyü'nde çok sayıda Türk'ü bir camiye doldurup, diri diri yakmışlardır. Erikli Köyü dışında çok sayıda Türk'ü ellerini, burunlarını, kulaklarını keserek, başlarını taşla ezerek öldürmüşler ve çukurlara atmışlardır. Nahiye Müdürü Hayreddin Bey, bir çukurda 250 cesedin bulunduğunu ifade etmiştir. Şerifoğlu Ahmet Ağa, 65 kadar kişiyi bir eve toplayarak öldürmeye başladıklarını, kendisinin bacadan güçlükle çıkıp kurtulduğunu söylemiştir. Yunanlılar, Molla Osmanoğlu Hüseyin'in gözü önünde 24 kişiyi öldürmüşlerdir. Diğer bir evde, dokuz kişi öldürülmüştür. Ayrıca 90 yaşlarında bir ihtiyarı da süngüleyerek öldürmüşlerdir.

"Yunanlılar, Karapınar Köyü'nün büyük bir kısmını

yakmışlardır. Halkın büyük bir kısmı dağlara kaçmak zorunda kalmıştır.

"Selçuk'un Kuyumcu Köyü, Rum çeteleri tarafından basılarak halkın eşyası yağmalanmıştır. Ayrıca, köydeki camiyi tahrip edip, kerestelerini çıkarmışlardır. Halk, Yunan mezaliminden kurtulabilmek için daha emin buldukları yerlere göç etmiştir.

"Torbalı ve köylerinde, silah aramak bahanesiyle pek çok kimse dövülmüş, türlü hakaret ve işkencelere maruz kalmıştır. Halkın eşya ve paraları ile hayvanları gasp edilmiştir. Genç kızların ve kadınların ırzlarına tecavüz edilmek istenmiş ve edilmiştir. Halk çeşitli bahanelerle dövülmüştür. Ayrıca halkın tarladaki mahsûlâtı mahv edilmiştir." (Yunan Mezalimi, s.114)

Yunanlılar kaçarken de geçtikleri yerleri yakmışlardır. Bilhassa İzmir'i âdeta baştan başa yakmış, bu güzelim şehri harabeye çevirmişlerdir. Süvari birliklerimiz 9 Eylül 1922'de İzmir'e girmiştir. Yunan askerleri kaçarken şehri ateşe vermişlerdir. Daha sonra Rumlar ve bilhassa Ermeniler, kendi evlerini ve mahallelerini ateşe vermişler, bu yangın bütün İzmir'e yayılmıştır. 13 Eylül 1922'de başlayan yangın 15 Eylül 1922'ye kadar sürmüştür. Bu yangında 35 mahalle ve çarşı ile birçok resmî ve özel binalar, eşya ve servet yanmıştır. (a.g.e., s. 116)

Yunanlıların ric'atleri esnasında, İzmir ve civarındaki tahribatla ilgili elde edilebilen istatistikî bilginin bir kısmı şöyledir:

"İzmir ve çevresindeki köy ve kasabalarda 150 cami ve birçok tekke tahrip edilmiştir. Ahi Şeyh Köyü'ndeki tarihî Karacaahmet tekkeleri tamamen yakılmış ve tahrip edilmiştir.

"Bornova nahiyesi'nde, 7 okul, 2 cami ve mescit, 1 fabrika, 7 mezarlık, 4 hane, 4 çiftlik yakılmış ve tahrip edilmiştir.

"Torbalı Nahiyesi'nde Hükümet Konağı, 2 okul, 2 medrese, 1 cami, fabrika, 562 hane *[ev],* 2 han, 28 dükkan, 5 çiftlik yakılmış ve tahrip edilmiştir.

"Değirmendere Nahiyesi'nde 2 cami tahrip edilmiştir.

"Dağkızılca Nahiyesi'nde 8 okul, 3 cami, 2 fabrika, 1 tekke, 208 hane, 2 han yakılmış ve tahrip edilmiştir.

"Seydiköy Nahiyesi'nde istasyon civarında kalan birkaç binadan başka diğer binalar tamamen yakılmıştır. Ayrıca, Develi, Karaağaçlı, Üzümlü, Boşnak Köyler ile Gümüşköy ve Yeniköy yakılmıştır." (a.g.e., s. 116)

Yunanlılar; Bilecik'te; 1.956 ev, 331 dükkan, 18 han, hükümet konağı, tüm ipek fabrikaları, okullar, onlarca camii ve türbeleri yakmıştı.

Güzelim Bursa baştan başa yakılmış, harabeye çevrilmiştir. Balıkesir Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Metin Ayışığı, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi tarafından tertiplenen ve 5-6 Haziran 2001 tarihinde yapılan, "Yeni Bin Yıla Girerken Türk Yunan İlişkileri" konulu sempozyuma sunduğu, **"Unutulan Soykırım: Yunan Mezalimi"** başlıklı tebliğinde Yunan mezalimi hakkında çok geniş bilgiler vermektedir. Ayışığı, Yunanlıların "yakma fiili" ile ilgili şunları kaydetmektedir:

"…Yunanlılar işgal ettikleri yerde ilk önce halka işkence yapıyorlardı. Yapılan vahşet ve işkencelerin, soygun ve tecavüz safhası geçtikten sonra yapacakları tek bir şey kalıyordu. O da evi, köyü, kent ve kasabayı ateşe vermekti. Nitekim bu düşünce ile gerek Anadolu'da, gerekse Trakya'da birçok ev, işyeri hatta bütün köy yakılmıştır. Yunanlıların özel olarak, yakmak ve yıkmak için yetiştirilmiş birlikleri vardı. Bunlar özel silah ve teçhizatla donatılmış, üniformalarında kırmızı bantlar taşıyan askerlerden oluşan birliklerdi.

"Yunanlıların yangın çıkarmadaki amaçlarından biri-

si de ruhlarında var olan vahşet duygusunun sesine kulak vererek, köyü, içinde barınan halkı ile birlikte yakıp katliam gerçekleştirmekti. Bunun için de çeşitli yerlerde görüldüğü üzere, yangın mahalline hâkim noktalara, giriş çıkış yollarına silahlı nöbetçiler konularak, yangından kaçmaya veya eşyalarını kurtarmaya çalışan halkı öldürmek veya tekrar yanan evlere sokarak onunla birlikte diri diri yakmaktaydılar.

"Aydın Mutasarrıfından alınan resmî bilgilere göre kentte 11.500 ev Yunanlılar tarafından yakılmıştır. Bundan başka 50 cami, mescit ve tekke, 400 kadar han, hamam, mağaza ve dükkan, 130 yağ ve pamuk fabrikası, 160 okul, medrese, 20 resmî bina yakılmış ve yıkılmıştır.

"15 Mayıs 1919'a başlayan ve üç sene dört ay kadar devam eden Yunan barbarlığını anlatan en iyi kaynaklardan biri de, o günlerde yayınlanmakta olan gazetelerdir. Bu gazetelerden biri olan Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin verdiği bilgiye göre, Manisa'da 10.700 ev, 13 cami, 2.728 dükkan, 19 han, 16 bağ kulesi, üç fabrika, beş çiftlik binası ve 1.740 köy evi ateşe verilerek yakılmıştır. 3.500 kişi ateşte yakılarak, 855 kişi de kurşuna dizilerek öldürülmüştür. Manisa'nın içinde üç yüzden fazla İslâm kızına tecavüz edilmiş ve bunların birçoğu alınıp götürülmüştür. Beraberlerinde alıp götürdükleri genç kızlardan hiçbiri geriye dönmemiştir.

"Halkın ziynet eşyası ve paraları da kâmilen alınmıştır. Köyleri yaktıran ve katlettirenler ise Yunan mevki komutanı Albay Paguraci ile muavini Yarbay Kalipos'tur.

"Gördes kasabası kâmilen yakılmış, 1.500 evden ancak 27 ev kurtulabilmiştir."

Prof. Ayışığı'nın tebliğinde, Alaşehir, Salihli, Turgutlu'daki mezalim ve yakmalarla ilgili bilgiler de verilmektedir.

"Halkı Koyun Gibi Boğazladılar"

İzmir'deki Yunan vahşetinin içyüzünü araştırmak üzere Sulh Konferansı tarafından kurulmuş, "Milletlerarası Tahkik Heyeti" nezdinde Türk delegesi olarak bulunan Yarbay Kadri Bey, Harbiye Bakanlığına verdiği uzunca raporunda Yunan barbarlığını belgeleriyle dile getirmekteydi. Bu raporun bazı kısımlarını iktibas edelim:

"…Aydın şehri kâmilen mahv ve harap olmuş, yanmış ve yağma edilmiş, hülasa tarihe karışmıştır. Şehrin, Yunan işgalinden evvel 30 bine yaklaşık Müslüman ahalisinden yalnız, onlar da feci durumda, 275 kişi kalmıştır. Geri kalan kısmı ya hicret etmiş veya katledilmiştir. Aydın şehrinden maada *[başka]* civardaki elli bir karye [köy] ahalisi de kâmilen Nazilli, Çine, Söke ve sair bölgeye hicret etmişlerdir.

"Menemen'deki Yunan vahşeti hakikaten müthiştir. Burada Türkler, en küçük bir mukavemette bulunmadıkları halde bile Yunanlılar tarafından koyun gibi boğazlanmışlardır. Kaza Kaymakamı Kemal Bey de dahil olduğu halde bu vakada Müslümanlardan bini mütecaviz masum katledilmiştir. Yunanlıların bu katliâmı gizleme çabaları gülünç olmuştur.

"Manisa, Yunanlıları en ziyade sükunetle karşılayan bir mıntıka olduğu halde Yunanlılar burada da aklın alamayacağı mezalim yapmışlardır. Kadınlar, müftüler öldürülünceye kadar dövülmüştür. Masum birçok kimse şehit edilmiş, çiftlik ve köyler yakılmıştır.

Yüz Yirmi Binden Ziyade Muhacir

"…Yunan işgali karşısında Aydın'dan 63 bin küsur kişi Nazilli, Söke, Çine ve civarına; Bergama'dan da 60 bin küsur kişi Soma, Balıkesir, Kırkağaç ve havalisine muhaceret etmiş ve bunların hane, eşya, çiftlik ve tarlaları ve mahsulleri tamamı ile Yunanlıların elinde kalmıştır. Bu

zavallı muhacirler elyevm *[bugün]* hükümetin ve milletin atıfetine *[yardımına, desteğine]* muhtaç bir halde ve cidden pek elim şartlar içinde bulunuyorlar. Yunanlılar, bunların yerine Yunanistan'dan ve adadan Rum göçmen getirtip yerleştirmekte ve metropolit Hrisostomos bunlara yerli Rum vesikası da tanzim ettirerek verdirmektedir." (İstiklal Harbi Gazetesi, 11 Ekim 1919)

Ankara Ticaret Odası tarafından o devirdeki gazetelerde yer alan haberlerden derleyerek hazırlattığı tabloit boydaki bu gazetenin 11 Ekim 1919 tarihindeki olayların anlatıldığı sayfasında bir de fotoğrafa yer verilmiştir. Yere yatırılmış ve elleri çivilenmiş, vücudu paramparça edilmiş bir Müslümanın ve başucunda birisinin elinde balta, birisinin elinde süngü, birisinin elinde sopa bulunan üç Yunanlının görüldüğü fotoğrafın resim altı yazısı şöyledir:

"İşte Yunan vahşeti: Yunanlıların işgal ettikleri Türk topraklarında halka yaptıkları zulmü gösteren korkunç bir vesika: Bir vatandaşımızın ellerini, kollarını yere mıhlamışlar, balta ve süngü ile işkence ediyorlar."

Kitapların Anlattığı Yunan Mezâlimi

Yunan Mezalimi pek çok kitapta belgeleriyle anlatılmıştır. Bu kitaplardan bazılarının sayfalarına göz gezdirelim:

Yahya Kemal, "Nihayetin Başlangıcı" başlıklı yazısında, Yunan vahşetinin, "Yunan medeniyetine hayran olanların yüzüne çarpılmış bir tokat" olduğunu ve bu davranışların aslında "sonun başlangıcı"nı işaret ettiğini belirtmektedir. Yahya Kemal Yunan vahşetinin sergilendiği günlerde kaleme aldığı bu yazısında şöyle diyor:

"Yunanlılar bu son ay Hudâvendigâr sâhillerinden İzmir civarına kadar olan köyleri, camileri, türbeleri, kulübeleri, ihtiyarları, kadınları, çocukları hâsılı umran ve insan namına ne varsa var kuvvetleriyle hal ve tesviye

etmeğe giriştikleri zaman, Yunan rûhuna vakıf ve siyasetinden haberdar olanlar dediler ki: Yakında İzmir hatt-ı müdâfaasına çekilmek üzeredirler, bu savletleri *[saldırışları]* ona alâmettir. İşgal ettikleri havaliyi, kadîm olan usullerine göre, yavaş yavaş temdîn etmeğe *[medenileştirmeğe!]* vakitleri kalmadığı için, çarçabuk temdîn edip dümdüz ettikten sonra dar bir müdafaa hattı tutacaklar, orada bir müddet debeleneceklerdir." (Eğil Dağlar. İstiklâl Harbi Yazıları, s. 155)

Dr. Recep Çelik, "Milli Mücadelede Din Adamları" isimli eserinde, yer yer Yunan vahşetiyle ilgili pasajlar aktarmaktadır. Manisa ve Turgutlu'nun işgal edilmesinden kısa bir müddet sonra Yunanlıların gerçek çehresini gösterdiğini aktaran Çelik şöyle diyor:

"…Ancak kısa bir süre sonra Yunanlılar gerçek yüzlerini göstermeye başladılar. Manisa'nın merkezi de dahil olmak üzere ilçe ve köylerinde Müslüman halk türlü bahanelerle dövülüp hapislere atılmaya, evlere girilmeye, ırza geçme, öldürme ve yağma faaliyetlerine başlandı.

"Yunanlıların hedef aldıkları yerlerden birisi de Müslümanlar için mukaddes sayılan camilerdi. İşgal ettikleri bölgelerde İslâm dinini ve Müslüman halkı küçültücü pek çok hareketlerde bulunarak camilere saldırdılar, Kur'an-ı Kerimleri ayaklar altına aldılar. Manisa Metropolit Vekili, Saruhanoğulları devrinden kalma Ulu Cami'nin saat kulesindeki çanı kilise çanı gibi kullanmağa kalkmış ve hatta camii kiliseye çevirme teşebbüsünde bulunmuştur. Zorla camiye giren Rumlar Kur'an-ı Kerim cüzlerini yerlere atıp kudsî levhaları ve minberi parçaladılar. Minarelerden Rum mahallelerine şapka ve mendil salladılar. Yunan zulmünden herkes muzdaripti. 1920 yılında Yunanlılar Keçili köyünden İmam İsmail Hakkı, Devecioğlu Ali, Hacı Ahmet oğlu Mehmet Veli ile daha birçok köylüyü yaralayıp kaçtılar. Yine, Alaybeyli Mahallesi'nde Alaybey Camii imamı Fermanlı Hoca'nın oturduğu sokaktaki evleri yak-

tılar. Çarşı İmamı Muhittin Efendi de Yunanlılar aleyhine dua ettiği için dövüldü." (Milli Mücadelede Din Adamları, c.1, s.80)

Mağlubiyetin Acısını Masum İnsanlardan Çıkarttılar

Prof. Dr. Osman Özsoy, kurtuluş savaşını anlattığı eserinde, yeri geldikçe belgeleriyle Yunan zulmünü de aktarmaktadır:

"…II. İnönü Zaferi, Türk ordusunun moralini yükseltirken Yunan ordusunda önemli ölçüde moral bozukluğuna sebep olmuştu. Yunanlılar, Türk ordusuna karşı elde edemedikleri zaferin acısını masum Anadolu halkından çıkarmağa karar verdiler ve İzmit, Yalova, Orhangazi'de Türk halkına akıl almaz kötülükler yaptılar ve toplu katliama giriştiler. Halk bölgeden göçe zorlandı. Yunan ordusu tarafından silahlandırılan Rum ve Ermeni çeteleri Yalova ve Gemlik'te akla hayale gelmedik zulümler yaptılar." (Sultanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı, s. 344)

"…Bu arada Yunan Kralı Konstantin, Anadolu'ya hareketinden önce Yunan halkına bir genelge yayınlandı ve Yunan ordusunun başına geçtiğini ve bu ordunun büyük bir zafer kazanacağını iddia etti. Tören günü İstanbul'un Türkler tarafından fethi ve Bizans İmparatoru Konstantin Paleologos'un ölümünün yıldönümüne rastlıyordu. Bu rastlantıyı Yunan basını ve kiliseleri günlerce gündemde tuttular ve asırlardır özlemini çektikleri efsanenin gerçekleşme zamanının artık geldiği konusunda halkı iyice ümitlendirdiler. Zaten Yunan papazları, İstanbul'un Yunanlıların eline geçeceğine dair uzun yıllardan beri istidraçta bulunuyorlar ve bunun propagandasını yapıyorlardı.

"Papazların yaptığı telkinlerin ardından, Yunanlılar tarafından Müslüman halka yapılan zulüm bir ibadet neşvesi içinde yapılır hale gelmişti. Hatta o kadar ki, Manisa ve Nift'te Paskalya merasiminin ardından harekete geçen Yunanlılar önce halkı katlettiler, ardından büyük bir yağma hareketine giriştiler. Anadolu'da bunlar olurken, İstanbul'daki Rum Patriği Meletios başkanlığında düzenlenen ayinde Bizans bayrağı dalgalandırıldı ve çevre Bizans armalarıyla donatıldı.

"Yunan Kralı Konstantin, beraberinde Başbakan Gunaris, Harbiye Nazırı, Teotokis'in de bulunduğu kalabalık bir heyetle birlikte 12 Haziran'da Atina'dan İzmir'e geldi. Kral burada Yunan ordusunun 'Bizans'a, Ankara'ya' diye yükselen bağrışlarıyla karşılandı. Bu karşılama sırasında ayağının altına serilen Türk bayrağını da çiğneyerek geçti. Kral Konstantin, Anadolu'ya ayak bastığı andan itibaren, aynı zamanda Haçlı Seferleri'nden bu yana doğu topraklarına ayak basan ilk kral oldu. Yunan Kralı ordusuna bir bildiri yayınladı ve 'Askerler! Elen ülküsü için çarpışıyoruz, ileri!' dedi." (a.g.e., s. 345)

Yunanlıların Sivil Halka Yaptığı Zulüm

"Cephede Türk ordusunu dize getiremeyen Yunan ordusu, işgal altında tuttuğu Anadolu şehir, kasaba ve köylerinde yine büyük bir katliam başlattı. Bu arada Yunanlıların, Anadolu'da yaptıkları zulümler kulaktan kulağa yayılmakta, gazete sütunlarına kadar da yansımış bulunmaktadır. TBMM Yunanlıların, Anadolu'da yaptığı zulümlerin bütün dünya parlamentolarına duyurulması gayesiyle 3 Haziran'da [1922] bir Meclis kararı alındı.

"Anadolu'nun başına gelen bu felaketler karşısında İstanbul gazetelerinden Peyam-ı Sabah'ta durumun vehametini gösteren bir makale yayınlandı ve 'Artık ne Eflak-Boğdan'ı, Irak'ı, Suriye'yi kaybediyoruz. Lakin Türk'ün en son

penahını *[sığınacak yerini],* o mübarek ve muazzez Anadolu'yu da hemen hemen elden çıkarıyoruz. Kâinatın yersiz yurtsuz ve perişan en bedbaht milleti oluyoruz demektir' denildi. Bu ümitsiz yazının yayınlandığı günlerde Anadolu'nun işgal altındaki her yerinden insan feryatları yükselmekte ve Yunanlıların daha büyük bir saldırı için hazırlık yaptıkları haber alınmaktaydı. Nitekim Yunan ordusu Başkumandanı General Hacıanesti, İzmir'den Afyon'a kadar geldi ve Yunan ordusunun son teftişlerini yaptı.

"Yunanlıların, Anadolu'da yaptıkları zulüm üzerine, TBMM tarafından bütün Dünya Parlamentolarına ve bazı cemiyetlere çekilmek üzre bir protesto notası hazırlandı ve hazırlanan nota metni TBMM'nin 21 Haziran [1922] tarihli oturumunda okundu. Notanın metninde, 'Bütün bir insaniyet tarihi için leke teşkil eden, kan ve yangınla meydana getirilen bu müthiş işkencelere artık nihayet verdirilmesi istendi." (a.g.e., s. 379)

Yunanlıların Anadolu'dan Kaçarken Sergilediği Vahşet!

"Yunanlıların, İzmir istikametine doğru kaçarken öldürdükleri sivil halkın sayısı on binlerle ifade edilecek büyük rakamlara ulaşmıştı ve bunların çoğu işkence yapılmak suretiyle öldürülmüşlerdi. Bunlar arasında mezarları kendilerine kazdırıldıktan sonra süngülenerek veya kurşunlanarak öldürülenler olduğu gibi, petrole bulanarak yakılanlar ve topuzla başlarına vurulmak veya derileri yüzülmek suretiyle öldürülenler de vardı. Karatepe köyü halkından iki yüz kişi camilerde toplanmış ve bu camiler içindekilerle birlikte yakılmıştı. Bir Türk çocuğunu benzine bulamış ve sonra burnundan tutuşturarak yakmışlardır. Çocuğun attığı çığlıklara kahkahalar atarak eğlenmişlerdi. Ölüleri mezarlarından çıkararak soydukları, bir defasında mezardan çıkardıkları iki yaşındaki bir çocuğu sırığa geçirerek sokaklarda dolaştırdıkları, annele-

rinin gözü önünde kundaktaki çocukların ayaklarını birbirinden ayırıp parçalanmış bedenlerini annelerinin kucağına fırlattıkları, kuyuların içine insanları attıkları görülmüştü.

"Öldürülenler arasında Kütahya Mebusu Besim (Atalay) Beyin annesi ve kız kardeşi de vardı. Nitekim olayı haber aldıktan sonra durum hakkında Meclis'i bilgilendirmek üzere 17 Eylül'de [1922] Meclis Başkanlığı'na müracaat eden Besim Bey, 'Alçak düşman Uşak'tan çekilirken validemi ve hemşiremi kurşunla şehit etmiş, evlerini dükkanlarını yakmışlar. Memleket haraptır. Namussuzlar ancak yerlerde kül, yüreklerde kin bırakmışlar' dedi. Bu ifadelerin Meclis zabıtlarında yer almış olması da, Yunan vahşetini belgelemesi açısından önemlidir.

"Düşman çekilirken yolu üzerindeki her şeyi yakıyordu. Bu arada Eskişehir'i ve Uşak'ı da ateşe vermişlerdi. Manisa'daki 14.000 evden sadece 1.400 tanesi kurtulurken, Alaşehir'de 4.500 evden 4.300 tanesi yakılarak kül olmuştu. Kendi kuvvetlerinin nerelerde bulunduğunu anlamak üzere Bursa'dan havalanan bir Yunan uçağındaki subay havadan baktığında gördüklerini şöyle anlatmaktaydı: 'Manzara pek vahşi. 3.200 metre yüksekten uçtuğumuz halde duman bizden daha yüksekte. Yangının oluşturduğu duman bulutu üstümüzde bir şemsiye gibi duruyor' demişti. Yunanlılar, İzmir'i de ateşe verdiler. Üç gün süren yangın sırasında İzmir neredeyse baştan başa kül oldu." (a.g.e., s. 397)

Yüreklerin Dayanamadığı Yunan Mezalimi

Kadir Mısıroğlu'nun, "Türkün Siyah Kitabı Yunan Mezalimi" isimli eserinde, Yunanlıların Anadolu'da sergilediği yüzlerce vahşet tablosu belgelere dayanılarak anlatılmakta. Bu eserde anlatılanlardan bazılarını iktibas edeceğiz. Önce, 12 Mayıs 1922'de İstanbul'dan hareket ederek, Yunan vahşetinin sergilendiği yerlerde inceleme-

Yunanlılar barbarlıklarını böyle resmetmişler. Ellerinde baltalarla kollarını ve bacaklarını kestikleri bir masumun başında utanmadan poz veriyorlar.

lerde bulunan iki ecnebi heyetinin raporuna dayanılarak anlatılanlara bakalım:

"Gasbedilen ve Çalınan Malların Yunan askerleriyle eşkiyaları arasında taksimi, Orhangazi (Pazarköy) merkeziyle köylerinden birçoğunun yakıldığı ve ahalinin öldürülerek sağ kalanların hicret ettirilmesi…

"**Orhangazi'de:** Bin evlik Orhangazi'de yangından ancak beş ev kurtulmuştu. Bunlardan birisi Türk cesetleriyle dolu idi. Üst üste yığılmış cesetlerin arasından inleme sesleri geliyordu. Heyet âzaları kan içinde olan bu cesetleri birbirleri üzerinden indirerek hayatta kalanları ayırmak istedi. Ancak koma halinde ve nabızları durmak üzere olan bir ihtiyarla, 16 yaşında bir genci ayırabildi.

"Diğer bir sokakta ağzına el bombası konulmuş bir delikanlı bulundu. Gözleri açık kalmıştı. Sanki yaşıyordu,

fakat omzundan sarsıldı, uyandırılamadı ve yan üstü toprağa yıkılıverdi. Biraz ileride karnından bağırsakları dökülmüş bir genç kadın cesedi vardı. İki adım ötesinde iki yaşlarında başsız bir çocuk bulunuyordu. İleride gübre yığınları üzerinde 12 yaşında ırzına geçilmiş ve Kezban isimli bir kız güçlükle konuşabiliyordu. İç sokaklardan birinde 60 yaşında olan Huriye Hanım'ın ırzına geçilmiş ve öldürülmüştü. 'İsimler, civar köylerde sağ kalan Türklere cesetler gösterilerek tespit edilmiştir.'

"Narlı, Kapaklı ve Karacaali'de Elim Cinayetler

"15 Mayıs 1921 saat: 6.30

"Bu üç köy [Narlı, Kapaklı, Karacaali] ateşler içinde idi. Bilhassa Karacaali'den yükselen alevler akşam karanlığında insanın içine korku veriyordu.

"Bu üç köye evvelâ ödeyemeyecekleri kadar fazla bir para cezası verilmiş. Ödeyemeyince erkekler Karaali'nin mezarlığına toplattırılmış. Saat, para, yüzük gibi neleri varsa alınmış, kadınlar da aynı soyguna tabi tutulduktan sonra etrafları 200 Yunan askeri tarafından çevrilmiş ve kocalarının gözleri önünde ırzlarına geçildikten sonra kurşuna dizilmişler, sonra da erkeklere aynı canavarlık tatbik edilmiştir.

"Kesilen Başların Meydana Getirdiği Tepecik

"Bu köylerde yapılan tetkikler sona erince bîtaraf *[tarafsız]* heyet tekrar zırhlıya dönmüş ve 16 Mayıs 1921'de sahil boyunca yavaş yavaş seyrederek yer değiştirmişti. Gemide bulunan İtalyan mümessili dürbünle sahili tarıyor; vâdilerde, yamaçlarda, dere aralarında yanan köyleri gözetliyordu. En yakın köyde tetkikler yapmak için komis-

yon üyeleri sahile çıktılar. O sırada alevler dolu sokaklar içinden bir insan fırladı. Bu bir çobandı. Heyet bu adamı çağırarak kendisinden malumat istedi. Dehşetinden gözleri dışarıya fırlamış, yüzü sapsarı olmuş genç adam ilk iş olarak sağ tarafta bir şeyi işaret etti. Dönünce insan başlarından vücuda gelmiş bir küçük tepecik görüldü. Biraz ilerleyince öldürülmemiş altı aylık bir çocuk bulundu. Bu korku ve heyecanla titreyen çobanın anlattığına göre Yunanlılar evvelâ evlere silah aramak bahanesiyle girmişler, yükte hafif, pahada ağır ne varsa toplamışlardı. Sonra erkekleri dışarıya çağırmış, hemen kapılarının önünde birer kurşunla öldürmüşlerdi. Sonra genç kızları kendilerine ayırmışlar, yaşlı kadın ve çocukları da makineli tüfek ateşinden geçirmişlerdi. Bilâhere bu genç kızların başına gelenler herkesin anlayacağı gibidir. Onları da köyün yanına sürükleyip teker teker koyun keser gibi kesmişlerdi. Sonra cesetlerden koparılan başlar köy yolunun hemen yanına yığılmıştı." (Yunan Mezalimi, s. 108-110)

Ağaca Asıp Yaktılar

"14 Mayıs 1921

"Rapor: 367

"Teke Divanı köyüne giren 300 silahlı Yunan askeri mutatları üzere 6000 altın istemişler, fakat köylü bunu yarım saatte temin edemeyince evvela ihtiyar kadınları toplayıp ayaklarından asarak altlarında saman tutuşturmak suretiyle yakmağa başlamışlar, galeyana gelen erkeklerin üzerine, makineli tüfek ateşi açılmış, sonra genç kızlar toplanmıştır (…….) Bunlardan Asiye isimli bir genç kızın iki göğsü bıçakla kesilerek saman ateşlerine atılmış ve kız öldürülmüştür. Diğerlerini 20 kadar Yunan askeri köyden çıkarken beraberlerinde sürüklemişlerdir. Gezilen yerlerde bu genç kızların cesetlerine rastlanmamıştır.

Ağaca asılıp yakılan yaşlı kadınlardan birinin ismi Gülsüme'dir.

"Şuayipli köyüne teğmen Kaçaras'ın kumandasında giren 150 Yunan askeri evvela halkı camie toplamağa çalışmışlar, köylülerden Kaptanoğlu Cemal, Askeroğlu İbrahim, Koçoğlu Bekir, Kokozoğlu Mehmet, Demircioğlu Aziz Çavuş ve Çalıoğlu Eşref kendilerine kırbaç vuran Teğmen Kaçaras'ın üzerine atılarak hırpalarken diğer Yunan askerleri Çalıoğlu Eşref'i hemen öldürmüşler, diğerlerini kafileden ayırarak kenara çekmişlerdir. Teğmen Kaçaras'ın getirttiği büyük saman çuvallarına köylüleri koyarak askerlerine döğdürmüş, sonra çuvaldan çıkarıp ayaklarından ağaçlara asarak hepsini iki saat içinde parça parça etmiştir. Bu arada nereden atıldığı belli olmayan bir kurşunla Kaçaras vurulmuş ve oraya yığılmıştır. Bu hadise üzerine Yunanlılar derhal camii ateşe vermişler ve korkudan kaçmışlardır. Camiden çıkan köylüler Yunanlıların peşlerine düşmüşler, fakat birçokları kurulan pusulara düşürülmüş ve öldürülmüştür.

"Ertesi gün tekrar 300 kişilik bir kuvvetle bu köye giren Yunanlılar bir tek canlı insan bırakmadan kadınlara türlü azap ve işkence (…….) yapmak suretiyle hepsini öldürmüşlerdir." (a.g.e., s. 130)

"Karından Süngü İle Çocuk Çıkarttılar

"7 Mayıs 1921-Rapor.

"Komisyonun elde ettiği ikinci bir faciaya ait bilgiler: 1 Mayıs 1921 günü Gemlik ve civarında Yunan zulmünden kurtulmak ve İstanbul'a gitmek için binlerce halk Kapaklı'ya birikmiş. Bunlar gelecek motorları beklerken Yunanlılar tarafından haber alınarak derhal buraya bin asker gönderilmiş. Yunanlılar Kapaklı'ya girer girmez müthiş bir ateşle köyde bulunan binlerce Türkü öldürmeğe başlamışlar. Can korkusu ile denize atlayanlar veya daha ev-

velden motorlara binmiş olanlar bile bu ölüm rüzgârından kurtulamamış, 6 saat içinde bütün Türkler öldürülmüş, bir ara köyün imamı Ahmet ve Muhtar Hasan Yunan kumandanına ricaya gitmişler, fakat bunları dinlemek istemeyince muhtar Hasan sert konuşmuş, kumandan ise birer kurşunla ikisini birden öldürmüş. Sonra muhtarın hamile karısını çağırtarak, gözü önünde bir Yunan askerine süngü ile karnından çocuğunu çıkarttırmıştır. Annesinin feci ızdırabına dayanamayarak üzerine atılan muhtarın kızı Zehra'nın sırtından saplanan bir süngü kızın ölümüne sebep olmuştur.

"11 yaşında Pembe isimli bir kızın vücudu ikiye bölünmüş halde idi." (a.g.e., s. 132)

Genç Kızlar Önce Dağa Kaldırıldı, Sonra Öldürüldü

"Karacaali Köyünde

"Rapor: 234

"Kapaklı'da tek canlı varlık kalmayınca Yunanlılar Karacaali köyüne girmişler, 10 ile 15 yaş arasındaki kızları seçip bir manga nezaretinde civardaki ağaçlığa götürmüşlerdir.

"Bu kızlardan Aliye, Zühre, Esma, Hatice, Hurşit kızı Şerife, Tarık kızı 11 yaşında Emine, Murat kızı 18 yaşındaki Aliye, Hüseyin Kızı 10 yaşında Şahende'nin isimleri heyetimizce tesbit edilmiştir. Yunanlılar evlere girip evvela para ve ziynet eşyalarını almışlar, sonra köyün erkeklerini meydana toplamışlardır. 50 metre mesafede diz çöken bir manga Yunanlı, bütün erkekleri öldürmüştür. Meydanda komisyonumuzun Türk rehberi İsmail 130 ceset saymıştır. Dağa kaldırılan genç kızlar, ırzlarına geçildikten sonra tamamen öldürülmüşlerdir." (a.g.e., s. 133)

Alaşehir ve Turgutlu'daki Zulümler

"Yunan ordusunun kaçışı sırasında, şehir ve köylerde yapılan zulmü tahkik için yerli ve yabancılardan müteşekkil bir tahkik heyeti kurulmuştur. Heyet İtalyan matbuatı namına Zaşnania, Paris gazeteleri namına Alfred Vermon, Lö Tan, Matn ve Jurnal gazeteleri namına kadın gazeteci Madam Şnayder, Amerikan matbuatı namına Mister Prays ve Mister Prencis, İstanbul'dan Naşid, İzmir'den Sırrı Bey, Amerikan Viskonsolosu Mr. Pack ve diğer birkaç kişiden kurulu bir tahkik heyeti Alaşehir'e kadar gidip gördüklerini bir rapor halinde belirtmiştir.Bu heyetin raporlarından mühim olanları buraya alıyorum:

"1- Menemen'de yangın olmamıştır. Boşnakköy kâmilen yakılmış, bütün kadınların ırzlarına geçilmiş, Çukurköyü Ahmet Ağa'nın çiftlikte bulunan on sekiz kişilik aile efradı kuyuya atılmıştır. Musa Beyin kerimesi 13 yaşındaki Ayşe'nin ırzına yüzden fazla Yunan askeri tecavüz etmiş ve biçare ölmüştür. Hisarlık ve Dirlik çiftlikleri tamamen yakılmış, Kozluca köyü yakıldıktan sonra bütün kadınlara tasallut edilmiştir. Bu köyün gerek kadınları, gerek kızları ve erkekleri, hepsi öldürülmüştür. Menemen ovasında 150 ceset sayılmıştır.

"2- Manisa'da 10.700 ev, 13 cami, 272 dükkan, 19 han, 26 bağ evi, 3 fabrika, 5 çiftlik, 1740 köy evi yakılmış, 3500'ü yakılmak suretiyle, 8550 kişi de kurşunla öldürülmüştür. Yangın Çarşamba ve Perşembe günleri devam etmiş, fakat Cuma günü Manisa'ya giren Türk ordusu tarafından söndürülmüştür. Yangını çıkaran kaymakam Philipp esirler arasındadır.

"Manisa içinde 300'den fazla Müslüman kızın ırzına geçilmiştir. Bunlardan birçoğunu Yunanlılar beraberlerinde götürmüşlerdir.

"3- 6000 evli Turgutlu'dan yalnız kenar semtlerdeki kulübeler kalmıştır. Halktan 1200 kişi öldürülmüştür. Yangına ve katliâma iştirak eden eczacı Kosti idam edilmiştir.

"Burada gözleri oyulmuş çocuk, göğüsleri parçalanmış kadınlar, ırzına geçilmiş ve öldürülmüş yüzlerce ceset görülmüştür. Sokaklarda yaralılar inlemektedir.

"4- Alaşehir yakılıp yıkılmıştır. Buradaki yangını yerli Rumlardan tüccar Miamandapolis çıkarmış ve idare etmiştir. Burada birçok genç kız tecavüze uğramış ve bekâret kanları yüzlerine sürülmüştür.

"Taşçı Mehmet Usta'nın karısının göğüsleri oyulmuş ve içine barut konarak ateşlenmiştir. Bir ev içinde öldürülmüş otuz Müslümanın cesedine rastlanmıştır. Buradan Yunanlıların beraber alıp götürdükleri kadınların sayısı 150'dir. Irzlarına tecavüz edilen kızlardan 14 tanesi çıldırmıştır. Bunlardan üçünün yangın külleri üzerinde şarkı söyleyip oynadıklarını gördük.

"300 kişilik bir kadın kafilesi Yunanlılarla beraber götürülmek istenirken kadınların itiraz etmeleri ve kaçmaları üzerine bir makineli tüfek bölüğü hepsini kurşunla öldürmüştür. 20-30 kadın ancak kurtulmuştur. 72 kişi diri diri ateşte yakılmıştır.

"Salihli'nin ev, dükkan, okul, cami, han ve hamamları kâmilen yakılmıştır. Yunanlılar buradan da 110 kız alıp götürmüşlerdir. Bunlardan 60 kadarı bikirleri izale edilmiş olduğu halde kaçmışlar ve bilahere dağlardan toplanmışlardır. 110 Müslüman yakılmıştır. Yaralıların birçoklarının kulak ve burunları kesilmiştir. Bunların bir kısmı kadındır." (a.g.e., s. 192)

Yunan Başbakanının Oğlunun Yaptığı Küstahlık!

Yunan ordusu Bursa'ya girince, aynı zamanda Yunan Başbakanı Venizelos'un oğlu olan kumandan Sofiklis, Osman Gazi'nin sandukasını tekmeleyerek, "Kalk da milletini kurtar!" diye hakaret etmiş, daha sonra ayağını sandukanın üzerine koyarak küstah bir şekilde poz vermiştir.

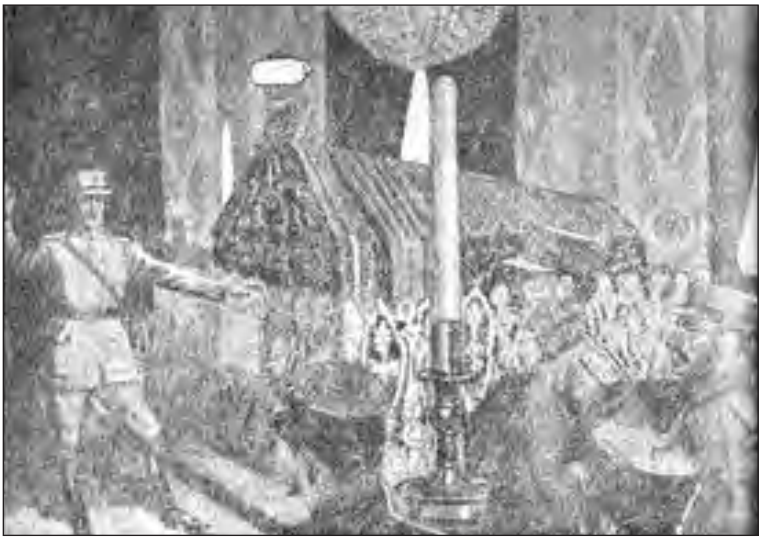

Osmangazi'nin sandukasını tekmeleyen küstah Yunanlı kumandan.

Yunan ordusu Bursa'dan geri çekilirken Bursa'yı ve köylerini baştan başa ateşe vermiş, yüzlerce masum insanı diğer yerlerde olduğu gibi hunharca katletmiştir. (a.g.e., s. 208-212)

Bu eserde ayrıca Kütahya, Uşak, Afyonkarahisar'daki ve köylerindeki Yunan Mezalimi de belgeleriyle anlatılmaktadır:

İzmir'den Bursa'ya Kadar Yunan Vahşeti

İkdam Yazarlarından Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Vakit Yazarlarından Mehmet Asım ve Akşam Yazarlarından Falih Rıfkı'dan (Atay) kurulu bir komisyon da Yunan mezalimine maruz kalan bölgeleri gezmiş, müşahedelerini ya notlar, ya hikayeler suretinde okuyucularına aktarmışlardır. Bunlara Halide Edip'in konu ile ilgili hikayeleri de katılmış ve hepsi, **"İzmir'den Bursa'ya"** adı altında kitap olarak neşredilmiştir.

Biz konuya ışık tutması için bu kitaptan bazı pasajlar nakledeceğiz. İşte Yakup Kadri'nin **"Küçük Neron"** başlıklı hikayesinden bir bölüm…

"…Manisa bölgesi kumandanı Filipos, tahrip ve yangın çıkarma taburlarına lazım gelen emirleri verdikten sonra, belediye dairesinin balkonuna çıktı. Bu daire bir seneden beri onun karargâhı ve evidir; bina şehrin bittiği ve ovanın başladığı bir noktada hemen her tarafa nazır bulunuyor; biraz sonra başlayacak korkunç şehrayin *[şenlik]* için buradan daha iyi bir seyir yeri bulunamaz.

"Bu akşam minarelerden ezan sesi işitilmedi. Facianın yaklaştığını hisseden bütün Müslümanlar ortadan çekilmiş, şimdi birer mezar şeklini alan evlerinde ölümü bekliyorlar; bu ölüm ne türlü gelecek? Kundakla mı, bombayla mı? Süngü veya silahla mı? Bilmiyorlar… Bilmemekte hakları var, zira, bölge kumandanı Filipos her türlü ölümü emretti; öyle ki; üç buçuk seneden beri zulümler ve facialar yaptırmada büyük bir alışkanlık peyda eden vahşî askerleri bile bu sefer nereden başlayacaklarını şaşırıyorlar. Çarşı ortasında güpegündüz başlayan yağmalar, tecavüzler, tek tük yaralama ve öldürme vakaları bu şaşkınlık alâmetlerinin en bariz misallerindendir. Her şey, muayyen bir saatte, muayyen bir tarzda, geceleyin karanlıkta yapılmak lazım gelirdi. Lâkin zulümlerde bu intizamsızlığı doğuran sebeplerin en büyüğü Yunan askerlerinden evvel şehri terk etmek zorunda bulunan yerli Hıristiyanların gasp, yağma ve cinayet ihtirasıdır. Bunlar, askerlerin arasına karıştı; zenginlerin bulunduğu evlere daldı; mağaza ve dükkanların kapılarını kırdı; topladıkları eşyayı evvelce yine Müslümanlardan gasp edilmiş hayvanlara, arabalara yükletip kaçmağa başladı ve bu hal, Filipos'un askerlerine de asıl vazifelerini unutarak her birini kendi başına harekete sevketti. Halbuki fertleri zengin etmekten ve Müslüman ahaliye dağılıp kaçmak fırsatını vermekten başka bir şeye yaramayan bu gibi münferit hareketler, yegane hedefleri umumî bir katliâm olan

kumandanlarının hiç işine gelmez. Bunun içindir ki, Filipos bütün gün, akşama kadar elinin altındaki müfrezelere bir intizam vermeğe çalıştı, hepsine çizilen program dahilinde bir vazife verdi. Kimine yangın bombaları; kimine yangın paçavraları; kimine benzin tenekeleri dağıttı ve geride kalan silahlı efradı şehrin muayyen noktalarında Müslüman ahaliyi ateşten kaçırmamağa memur etti. Bunlar üç bin kişi kadar vardı ve gündüzden güya şehrin asayişini iâde etmeğe çıkan muntazam devriyeler halinde sokaklarda küme küme dolaşmaya başladı.

"Her şeyden evvel intizam ve asayiş seven Müslüman ahali evlerinin pencerelerini yarı açıp bunlara bakıyor; içlerinden 'acaba, artık bize bir şey yapmayacaklar mı?' diyordu.

Batı Anadolu Harabeye Döndü

Gazeteci Mehmet Asım da Yunanlıların yangın yerine çevirdiği bölgeleri adım adım gezdikten sonra tespitlerini şu şekilde kaleme almıştı:

"…Yunan mezaliminin sorumlularını daha iyi bir surette tanıyabilmek için bu cinayetlerin genişlik derecesi, mahiyeti ve bu cinayetleri işlemiş olan şahısların hüviyetleri hakkında daha ziyade aydınlanmak lazımdır. Onun için İzmir'den Bursa'ya kadar uzanan saha üzerinde cereyan eden mezalim hakkında umumî bir malumat verelim.

"**Mezalimin genişliği:** Malumdur ki Yunan işgaline geçmiş olan her şehir, her kasaba, her köy tecavüze uğramıştır.

"Böylece Yunan mezalim mıntıkası Batı Anadolu'da kurtarılan topraklarımızın tamamını içine almaktadır. Gerçekten mezalim mıntıkasına dahil olan şehirlerin, kasabaların, köylerin hepsi aynı derecede tesir altında kalmamıştır. En azından 8000 hane olan Aydın merkez livasında üç evden maadası *[başkası],* kezalik *[aynı şekilde]*

17000 küsur hane olan Manisa'nın kıymetçe yüzde doksan dokuzunu teşkil eden ekser aksamı yakılmıştır. Söke, Nazilli, Alaşehir, Gördes, Kasaba, Eşme gibi her biri binlerce haneden meydana gelen en mâmur kaza merkezleri tamamen kül ve kömür haline döndürülmüştür. Birgi, Salihli, Soma, Bandırma gibi birçok kasabalarınsa ancak küçük bir parçası kurtulabilmiştir. Bundan başka yalnız şehirlerin, kasabaların yakılmasıyla yetinilmemiştir. Yakılan kazalara bağlı olan köylerin hemen ekserisi aynı suretle tahrip olunmuştur. Bunlardan, yalnız Eşme kazasına katılmış olan yirmi sekiz parça köy, –Eseler, Emirli, Düz köy, Akçaköy, Inez, Fakihli, Çobanlı, Cevizli, Güney, Manavlı, Narınceli, Örgüden, Kıranköy, Dereköy, Elvanlı, Eşmeli – yakılmıştır.

"Mamafih, yapılar itibariyle sağlam kalmış olan şehir, kasaba ve köylerin mesut olduğuna hükmetmemelidir. Buralardaki Müslüman ahaliye; soygunculuk, işkence, katliam gibi zulmün her türü tatbik olunarak pek mühim zararlar ve hasarlar yapılmıştır. Meselâ yangın tehlikesinden kurtulmuş olan Kütahya vilayetinde sadece soygunculuk yüzünden vukubulan maddi zararın yekûnu 20.000.000 lira tahmin edilmektedir. Şu halde diyebiliriz ki Yunan ordusunun ve hükümetinin sorumluluğunu tayin etmek için yalnız mezalimin genişlik derecesini göz önüne getirmek kâfidir.

"**Mezalimin şiddeti:** Yunan mezaliminin şiddeti genişliğinden ziyade dikkate değer. Tarihin hiçbir devrinde bu mezalimin derecesinde vahşî bir şiddetle yapılmış tahribata tesadüf etmek mümkün değildir. Yunan ordusunu idare edenler ricat sahalarını tahrip edebilmek için pek muntazam bir plan çizmişlerdir. Tahrip edilecek her şehri, her kasabayı ve her köyü her şeyden önce silahlı kuvvetlerle sararak baştan aşağıya kadar soymak, sonra benzin dökerek ve bomba atarak evleri yakmak, yangından kurtulmak için meydana çıkan biçare ahaliyi en âciz kadın ve çocuklarına kadar kurşun yağmuruna tutmak-

tan ibaret olan bu tahrip planı Yunan ordusunun geçiş yoluna tesadüf eden her şehir, her kasaba ve köye tatbik edilmiştir. Yunanlıların hakiki maksatları boşalttıkları Türk topraklarında taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmamaktı. Fakat Yunan ordusu hatır ve hayale gelmez şekilde bozguna uğrayarak muntazaman ricate imkan bulamadıkları için bu maksatlarında tamamen muvaffak olamamışlardır.

"Meselâ Manisa'yı yakan Yunan tahrip taburları kasaba ahalisinin mühim bir kısmının Manisa dağlarına iltica ettiklerini görünce yangından sonra iki taraftan bu dağları sarmaya başlamışsa da bu sırada muzaffer Türk askerleri arkadan yetiştiği için katliam planlarını tamamen tatbik etmeğe muvaffak olmaksızın kaçmağa mecbur olmuşlardır.

"Bu hal yalnız Manisa hakkında vaki değildir. Yunan facialarını tahkik eden heyet, mezalime uğrayan kasabaların ve köylerin hemen hepsinde 'eğer ordumuz yarım saat geç kalmış olsaydı hayatlarımızı da kurtaramayacaktık,' yahut, 'eğer askerlerimiz bir gün daha gecikmiş olsaydı köyümüzde canlı bir insan kalmayacaktı,' denildiğini görmüştür. Bununla beraber Yunan kundakçı alayları birçok yerlerde mezarlıkları bile yakmağa imkan bulmuş, ve mezar taşlarının başlarını kırmak suretiyle tahribat yapmıştır." (İzmir'den Bursa'ya, s. 116-118)

Yunanlıların tahrip ve imha planlarını çok önceden yapıp, buna göre de teşkilatlandıklarını ve "Tahrip Taburları", "Soygun ve talan birlikleri" gibi askerî birlikleri hazırlayıp bunların ellerine gerekli malzemeleri ve bilgileri verdiklerini nakleden Mehmet Âsım, Yunanlıların dört safhalık "mezâlim planı" için şöyle demektedir:

"Yunanlıların tatbik etmiş oldukları mezalim planı hemen her yerde dört muhtelif safha göstermektedir. Bu safhaların birincisi soygunculuk, ikincisi yangın, üçüncüsü katliam, dördüncüsü göç ettirmektir." (a.g.e., s.127)

Mehmet Âsım daha sonra bu planların nasıl gerçekleştirildiğini belgeleriyle açıklamaktadır. Göç ettirilenlerden bir kısmı yollarda Yunan askerlerinin süngüleri ile can vermiştir. Yunanistan'a sevkedilen esirlerin sayısı ise 44.000'dir. (a.g.e., s. 133) Bunlardan pek azı esir mübadelesinde geri dönmüştür. Kalanların âkıbeti ise meçhuldür.

Zâlimleri ve Zulümlerini Unutmamak Lazım...

Yunanlılar bu vahşette yalnız değildir. Onları gemileriyle getirip Anadolu'ya salıveren, onlara her türlü desteği veren; İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika da en az onlar kadar suçludur.

İnsanların zaaflarını, propagandadan nasıl etkilenebileceklerini çok iyi bilen sözde "medenî" Batı dünyası, propagandalarla hakikatleri tersyüz etmekte de mâhirdir. Kendileri vahşî iken, zulmettikleri kimselerî vahşî; kendileri baş terörist iken, işgale uğrayan vatanlarını müdafaa edenleri terörist olarak göstermişlerdir. Amerika'nın yaptığı gibi… Amerika kıtasında yaşayan milyonlarca Kızılderili'den bugün geriye bir avuç insan kalmıştır. Milyonlarca Kızılderili yerli, vahşî şekilde öldürülmüş, soykırıma tabi tutulmuşlardır. Aynı Amerika, çevirdiği filmlerle, yayınladığı Teksas, Tommiks, Zagor, Siwing gibi çizgi romanlarla gerçekleri ters yüz etmiş; Kızılderilileri vahşi, kendilerini medenî göstermiştir. O filmleri seyreden, çizgi romanları okuyanlar da aynı şekilde düşünmeye başlamış, böylece zulme rıza göstermişlerdir. Halbuki zulme rıza zulümdür. İşte bunun için Batı dünyasının içyüzünü çok iyi bilen, Birinci Dünya savaşı esnasında ve sonrasında Anadolu'nun işgali devresinde, düşman birliklerinin Müslüman halka yaptığı dehşetli zulümlere birebir şâhit olmuş olan büyüklerimiz, bu zulümleri hatırlatarak, sözde medenî, gerçekte vahşî olanlara aslâ inanılmaması gerektiğini söylemiş, gelecek nesilleri bu konuda uyarmışlardır. Merhum Mehmed Âkif, Çanakkale savaşını anlattığı şiirinde şöyle demektedir:

"Şu Boğaz Harbi nedir? Varmı ki dünyada eşi?
En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
Tepeden yol bularak, geçmek için Marmara'ya
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
Ne hayasızca tahaşşüt ki ufuklar kapalı!
Nerde –gösterdiği vahşetle 'bu, bir Avrupalı'
Dedirir –yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahpesi yahut kafesi!
Eski Dünya, Yeni Dünya, bütün akvam-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi…Mahşer mi, hakikat mahşer,
Yedi iklimi cihanın duruyor karşında;
Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk.
Sade bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ…
Hani tâûna da züldür bu rezil istilâ…
Ah o yirminci asır yok mu, o mahluk-u asil,
Ne kadar gözdesi mevcut ise hakkiyle sefil,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşına;
Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz…
Medeniyet denilen kahpe, hakikat yüzsüz.
Sonra mel'undaki tahribe müvekkel esbâb,
Öyle müthiş ki; eder her biri bir mülkü harap."

Mehmed Âkif merhum, "irşad görevi" için Anadolu'da dolaşırken, halka işte sözde medenî Avrupa'nın bu içyüzünü anlatmakta, Yunanlıların işgal bölgelerinde yaptıkları barbarlıkları hatırlatmaktaydı.

Merhum Bediüzzaman Hazretleri de, gençlerimize, Batılıların yaptıkları zulümleri, barbarlıkları, vahşetleri ve kötülükleri unutmamalarını hatırlatmakta ve şöyle demekteydi:

***"Ey bu vatan gençleri! Firenkleri taklide çalışmayınız! Âyâ* [Ey], *Avrupa'nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adâvetten* [düşmanlıktan] *sonra, hangi akıl ile onların sefâhet ve bâtıl efkârlarına* [fikirlerine]**

ittibâ edip emniyet ediyorsunuz? Yok! Yok! Sefihâne taklîd edenler, ittibâ değil, belki şuursuz olarak onların safına iltihak edip kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Âgâh **[uyanık, dikkatli]** ***olunuz ki, siz ahlaksızcasına ittibâ ettikçe, hamiyet dâvâsında yalancılık ediyorsunuz! Çünkü şu sûrette ittibâınız*** **[onlara tabi olmanız, uymanız],** ***milliyetinize karşı bir istihfaftır*** **[küçümsemedir ve millete bir istihzâdır [alay etmedir]!.."** (Lem'alar, s. 138-139)

Çok Çabuk Unutuldu!

Ne tuhaftır ki, zulmün şahitlerinin ve o günleri yaşayan büyüklerimizin bütün îkazlarına rağmen, Yunanlıların yaptıkları mezalim çok çabuk unutulmuştur. Bilhassa politikacılar tarafından. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'nda Yunanlılardan tek kuruşluk tazminat alınmamıştır. Gerekçe olarak da; "Yunanistan'ın içinde bulunduğu malî buhran düşünülerek bundan sarfınazar edildiği" belirtilmiştir. Ayrıca, sanki zaferi kazanan taraf Yunanlılarmış gibi Batı Trakya ve Adalar da onlara bırakılmış, işgalde düşman kuvvetlerine alenen destek veren papazlara ve Patrikhaneye dokunulmamıştır.

Yunan mezaliminin baş sorumlusu Başbakan Venizelos, Yunan askerlerinin denize dökülmesinden sekiz sene sonra 1930'da Türkiye'ye resmî bir ziyarette bulunmuş, bu ziyaret esnasında "devlet törenleriyle" karşılanıp uğurlanmış, Başbakan İsmet İnönü ile el ele tutuşarak dostluk tablosu sergilenmiş, Yunanistan Başbakanı rahatsız olmasın diye Dolmabahçe Sarayındaki büyük tabloda yer alan ölü Yunan askerleri tablodan temizlenmiştir. Ziyaretin ardından Yunanistan'a yeni imkanlar sunan "dostluk antlaşması" imzalanmıştır.

Bu tablodaki tuhaflığa dikkat çeken Mustafa Armağan, 20 Nisan 2008 tarihli Zaman Gazetesi'ndeki **"Venizelos'u Dahi Affettik, Ama Vahdettin Hâlâ Hâin"** başlıklı yazısında şu değerlendirmeyi yapıyordu:

"Devrin İktisat Vekili, yani Ekonomi Bakanı Mahmut Esat [Bozkurt] Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 30 Kasım 1922 günkü oturumunda yaptığı konuşmada Yunan işgalinin faturasını sıcağı sıcağına şöyle değerlendiriyordu:

"'Kurtulan Anadolu vilayetlerimizde iki aya yakın devam eden seyahatimde… Eskişehir, Afyonkarahisar, Manisa, İzmir ve Aydın livaları da dahil olmak üzere dün daha mes'ut ve bahtiyar olan bu memleketlerimizde şimdi bir yangın harabesinden, bir alay yetimlerden, dullardan, çocuklarının nerede gömülüp kaldığını bilmeyen ak başlı ihtiyarlardan başka kimseye tesadüf edemedim. Bütün köylerimiz, en güzel şehirlerimiz düşman elinde yanmış, yakılmış, bir enkaz yığını haline getirilmiştir. Dün en güzel yerlerde oturan kardeşlermiz, bugün izbelerde sürünüyorlar. Milyonlar ve milyonlara baliğ olan bu zararları memurlarımız tespit etmektedirler. Zarar yalnız maddî değildir. Mânevî zarar da büyüktür.'

"Peki burada sözü edilen zararları kim vermiştir? Sel, deprem gibi bir tabii afetten mi bahsediyor yoksa sayın bakanımız? Neden fâilini özellikle meçhul bırakıyor, birilerini suçlamıyor? Herkes bildiği için olabilir mi?

"Öyle ya, o zaman cümle âlem biliyordu bu maddî ve mânevî felaketlerin kimin eseri olduğunu. Yunanlıların işgal ettiği Anadolu köy, kasaba ve şehirlerini yakıp yıktıklarını, kadın ve kızlara tecavüz ettiklerini, erkekleri toplayıp kurşuna dizdiklerini herkes biliyordu. Hatta Kemalettin Sami Paşa'nın kuvvetleri Manisa'ya girerken, kaçtıkları dağlardan çıplak vaziyette genç kızlar ve kadınlar koşarak askerlerin önüne çıkıyorlar, 'bizi kurtarın' diye ağlıyorlardı. Herhalde o günlerin havasını en iyi yansıtan yayınlardan birisi Halide Edip, Falih Rıfkı, Asım Us gibi yazarların kaleminden çıkma 'İzmir'den Bursa'ya' başlıklı derlemedir.

"Peki bu Yunanlılar neden çıkmışlardı İzmir'e? Malum, İngilizlerin desteğiyle ve Anadolu ile Yunanistan'ı

birleştirmek iddiasıyla. Yani 'Megali İdea'… Amaç, Büyük Yunanistan'ı kurmaktı.

"Ne var ki, bu hülyayı söndürmek pahalıya patlamıştı bize. Neresinden baksanız 10 bine yakın şehit, on binlerce yaralı, dul, yetim ve öksüz, yanmış yıkılmış şehirler. Ve her şeyden önemlisi de, İktisat Vekili'nin de söylediği gibi o korkunç manevî yıkım.

"İşte Münif Fehim'in Yunan gazetelerinde çıkan bir fotoğraftan yola çıkarak çizdiği resimde gördüğümüz gibi, Yunanistan başbakanının yedek subay olan oğlu Sofokles Venizelos'un Bursa'yı işgal edince ayağınını tozuyla Osman Gazi'nin türbesine gitmesini unutmayacağız. Oğul Venizelos'un, türbenin kapısını tekmeleyerek açtığını, sandukaya çizmesinin mahmuzuyla vurarak 'Kalk ey Osman! Karşıma geç te seninle vuruşayım' dediğini biliyoruz. Sonra da bir ayağını sandukanın üzerine koyarak yakışıklı bir 'hatıra fotoğrafi' çektirdi.

"Savaş bitiminde Yunanlıların Anadolu'ya verdikleri zarar hesaplandığında 4 milyar lira gibi korkunç bir fatura çıkarılmıştı. Karşılaştırmanız için söylüyorum: O tarihte piyasadaki toplam para miktarımız sadece 158 milyon lira idi. Lozan'a giden heyete Yunanlılardan savaş tazminatı almadan dönmemeleri sıkı sıkıya tembihlenmişti. Ancak tek kuruş alamadığımız gibi, aslında bal gibi Misak-ı Milliye dahil olan Karaağaç'ı bize tazminat diye yutturmuşlardı. İsmet Paşa ise Meclis'te 'Ne yapalım, Yunanlıların bu tazminatı ödeyecek kudretleri yok!' diye akla zarar bir savunma yapmıştı. Sanki Yunanlıların avukatlığını yapmak kendisine kalmış gibi.

"İşte İzmir'den denize dökene kadar akla karayı seçtiğimiz bu Yunanlılara Lozan'da Batı Trakya'yı da bırakmış, böylece masa başında bir darbe daha yemiştik. İzmir'i işgal emrini veren Başbakan Venizelos ise sözünden çıkmayan Lloyd George ile *[İngiltere Başbakanı]* perde arkasından iş bitirmekle meşguldü. Gazeteci Mecdi Sadettin'e akan kanlar henüz kurumamış ve yangınlar yüreklerde

sönmemişken, 'Düşmanlıkları unutalım' mesajını veren de Venizelos'tan başkası değildi.

"Derken devir değişti. Lozan imzalandı, Cumhuriyet ilan edildi. 1929'da dış konjonktürün de zorlamasıyla, İngilizlerin Sovyetler'e karşı bir Türk-Yunan yakınlaşmasına ihtiyaç duyduğu bir aşamada iki ülke arasında gülücükler gidip gelmeye başladı. Nihayet 1930 yılında, yani askerlerini denize döktüğümüzden 8 yıl sonra Venizelos bir heyetle Türkiye'yi ziyarete geldi, İnönü'yle bir dostluk antlaşması imzaladı. Hatta Yunan Başbakanı'nın gönlü incinmesin diye Dolmabahçe Sarayı'nda asılı Zonaro'nun tablosundan, yerde ölü yatan Yunan askerlerinin temizlendiğini okumuştum Resimli Tarih Mecmuasında. Ne centilmenlik ya Rabbi!

"Hatta 1933'te Onuncu Yıl Kutlamaları'na, o sırada iktidarda olmamasına rağmen işgalci başı Venizelos ve eşi 'şeref konuğu' olarak davet edilmiş ve Ankara'da Çankaya dahil, birçok yerde krallar gibi ağırlanmıştır. Binlerce şehidimizin, yaralımızın, dul, yetim ve öksüzümüzün hâlâ tütmekte olan acılarının üzerine kalın bir sünger çekmiş ve dost olduğumuzu bütün dünyaya haykırmıştık.

"İyi güzel, dost olalım tabi ki. Dostluk iyidir. Lazımdır. Eyvallah da, Anadolu'yu manen ve maddeten katletmiş olan Venizelos'u, aradan 10 yıl bile geçmeden affetmek bir yana, bağırlarına basanların, geçmişi unutalım diye nutuk çekenlerin, basın önünde el ele fotoğraf çektirmekte sakınca görmeyenlerin, devletin tek kuruşuna el sürmeden sessiz sedasız ortalıktan çekilmiş olan Sultan Vahdettin'i hâlâ affetmeyişlerindeki derinlerden de derin olan sırrı anlamakta zorlanıyoruz hakikaten.

"Kafamız karışıyor: Süleyman Demirel'in 2005 Temmuz'unda ağzından kaçırdığı, 'Daha yüz yıl Vahdettin'in hain olarak bilinmesinin gerekli olduğu' şeklindeki açıklamanın Lozan'da verildiği söylenen sözlerle bir bağlantısı var mıdır? Böyle değilse Venizelos'u bile affeden bu devletin Vahdettin'i affetmeyişindeki derin gerekçeyi birisi bize açıklamalı değil midir?"

ALTINCI BÖLÜM

ZORLU MÜCÂDELE
(ÜÇ CEPHEDE SAVAŞ)

Kurtuluş Savaşı denilince akla hemen, Yunanlılarla yapılan savaşlar gelmektedir. Gerçekte ise kurtuluş Savaşı, üç cephede verilen zorlu bir mücâdelenin adıdır. Biz bu bölümde ve bundan sonraki bölümde, yediden yetmişe bütün halkın iştirak ettiği bu şerefli mücadeleye hülasa olarak göz gezdireceğiz.

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan kısa bir müddet sonra, İtilaf Devletleri, bu antlaşmanın 7. maddesini gerekçe göstererek Anadolu'yu işgal etmeye başladılar. Gerçekte bu işgaller, Mondros Mütarekesinden çok önce kendi aralarında yapmış oldukları gizli anlaşmalara dayanmaktaydı.

Halkımız bu işgale daha ilk günden şiddetle karşı çıktı. Sözde medenî, gerçekte vahşî olan bir topluluğu Yurttan defetmenin ancak silahlı bir mücadele ile mümkün olacağı âşikardı. Bunun için daha önce temellerini, alt yapısını, hazırlıklarını anlattığımız üzere üç cephe açıldı: 1) Güneyde Fransızlara karşı açılan **Güney Cephesi**, 2) Doğuda Ermenilere karşı açılan **Doğu Cephesi**, 3) Batıda Yunanlılara karşı açılan **Batı Cephesi**…

Karadeniz bölgesinde de Pontus Rum teşkilatına karşı savaş verilmişse de, bunu bir "cephe" büyüklüğünde kabul etmemek lazım. Ordu birliklerimiz ileride anlatacağımız gibi bu problemi kısa zamanda ortadan kaldırmışlardır.

En zorlu mücadele Batı Cephesinde verildiğinden ve nihâî netice de burada alındığından bu cephedeki savaşları en sonunda anlatacağız. Önce diğer iki cephedeki mücâdelelere ve Karadeniz bölgesindeki savaşlara hülasa olarak göz gezdirelim…

Güney Cephesindeki Savaşlar

İtilaf Devletlerinden İngiltere ile Fransa, sözde Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesine dayanarak Anadolumuzun güney kısımlarını işgal ettiler. Önce İngilizler, Adana, Antep, Maraş ve Urfa'yı işgal ettiler. İngilizler, 15 Eylül 1919'da Fransızlarla, Osmanlı topraklarını paylaşmak için yeni bir anlaşma imzaladılar. Buna göre İngilizler Filistin ve Irak'a; Fransızlar ise Suriye ve Lübnan'a "himayeci devletler" olarak girecekler; Urfa, Antep, Maraş ve Adana Fransızlara verilecekti.

Düşman birlikleri yurda ayak bastığı ilk günden itibaren uyanan işgallere karşı mücadele etme fikri günden güne kuvvetleşti ve teşkilatlanma seviyesine geldi, neticede Güney Cephesi teşekkül etti.

Fransızlar, işgal ettikleri yerlerde Ermenilerle işbirliği yaparak onları Müslüman halka karşı silahlandırdı ve onlardan intikam alayları kurdu. Fransızlar bu Ermeni intikam alaylarıyla birlikte bölgede katliâmlara giriştiler. Bölge halkı bu katliâmlara dur demek için silahlandılar. Böylece millî kuvvetlerin Fransız ve Ermeni işgaline karşı koymak için bölgede meydana getirdiği bu cepheye Güney Cephesi adı verildi. Bu cephedeki mücadelelere "Üçüncü Bölüm"de hülasa olarak göz gezdirmiştik. Satır başlarıyla yeniden hatırlayalım:

Maraş Müdafaası: Maraş, 30 Ekim 1919'da Fransızlar tarafından işgal edilmişti. Fransızlarla birlikte, Ermeni intikam alayları da Maraş'a gelmiş ve halka ağır haka-

retlerde bulunmaya başlamışlardı. Maraşlılar, mükemmel bir şekilde teşkilatlandıktan sonra işgalcilerle ve onların işbirlikçileriyle çok çetin bir savaşa girişti. Sonunda Fransızlar 11 Şubat 1920'de Maraş'tan kaçtı. TBMM Maraş'ın bu kahramanca müdafaasını isminde de yaşatmak için 1973 yılında Maraş'a **"Kahraman"** ünvanını verdi. Bu ilimizin "resmî" adı o tarihten beri "Kahramanmaraş"tır. Bu "resmî" sıfat olmamış olsa da bu şehir, Kurtuluş Savaşında şerefli bir imtihan vermiş, zorlu bir savaştan alnının akıyla çıkmış kahramanlar diyarıdır.

Urfa Müdafaası: Maraş'ta olduğu gibi Urfa'da da İngiliz işgalinin ardından Fransız işgali başladı. Bunlara yerli Ermenilerin işbirliği de eklenince işgalcilerin etnik yapısı ve adedi çoğalmıştır. Urfalılar Ocak 1920'de işgalciler ve onların işbirlikçileriyle çetin bir mücadeleye giriştiler ve 9 Ocak 1919'da Urfa'nın yarısını Fransızlardan aldılar. Daha sonra da Fransız birliklerini kuşattılar. Dışarıdan en ufak yardımın gelmesine müsaade etmediler. Perişan olan Fransızlar, 10 Nisan 1920'de kaçarcasına şehri terk ettiler. TBMM, 1984'te Urfa'ya **"Şanlı"** ünvanını verdi. O tarihten itibaren bu vilayetimizin "resmî adı" Şanlıurfa oldu. Gerçekte bu şehrimiz çoktan gönüllerde şanıyla, şerefiyle yer etmişti.

Antep Müdafaası: Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra, Antep te İngilizler tarafından işgal edildi. Antepliler bu işgali büyük mitinglerle protesto ettiler. Daha işgalin ilk gününden itibaren düşmanı topraklarından kovmanın planlarını yapmaya başladılar. İngilizler Anteplilerin elindeki bütün silahları zorla topladı. Üzerinde bir bıçak çıkanın dahi idam edileceğini, idam edilenin ailesinden de 100 altın para alınacağını ilan etti. Topladıkları silahları Ermenilere verdi. İngilizler çekilip Fransızlar gelince Antepliler teşkilatlanma çalışmalarına hız verdiler. Devlet teşkilatlanmasının küçük bir örneğini sergilediler. Savaş boyunca lazım olacak erzakı, cephaneyi gizlice

depoladılar, asker kaydettiler, bu acemi erleri gizlice eğittiler. Terhis olmuş, esaretten dönmüş, er ve erbaşlara mühim vazifeler verdiler. Teğmen Said Bey'e (Şahin Bey), düşmanın Kilis'ten Antep'e takviye kuvvetleri getirmesini engelleme görevi verildi. 1920 yılı başından itibaren şehir dışında çarpışmalar başladı. 1 Nisan 1920'den itibaren başlayan şehir içindeki savaş yaklaşık 11 ay devam etti. Şehirde âdeta taş üstünde taş kalmadı. İnsanlar gibi bazı camiler de bütünüyle yıkılmak suretiyle şehit oldu. Antepteki bütün minareler de "gazi" oldu. Bugün Antep'i gezenler minarelerdeki kurşun izlerini görebilirler. Bu mâbedlerimiz bu kurşun izlerini sinelerinde bir "gazilik madalyası" gibi taşımaktadırlar. Yediden yetmişe bütün halk kahramanca çarpıştı. Sonunda atılacak tek kurşun, yiyecek tek lokma yiyecek kalmayınca 9 Şubat 1921'de teslim olundu. TBMM, 1921'de yaptığı müdafaa ile bütün işgal güçlerinin gözünü yıldırıp cesaretlerini kıran Antep'e **"Gazi"** ünvanını verdi. Antep'in adı artık "Gaziantep"idi.

Güney Cephesi'nde Fransızlarla yapılan savaş, 20 Ekim 1921'de imzalanan "Ankara Antlaşması" ile sona erdi. Böylece Güney Cephesi kapanmış oldu.

Güney Cephesinde işgalci İtalya güçleriyle arada ciddi bir çatışma olmadı. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine, daha önceleri birçok gizli anlaşma yaptıkları İngiltere ve Fransa tarafından aldatıldığını düşünen ve Anadolu halkının şanlı direnişini gören İtalya, kaçıp gitmenin yollarını aramaya başlamıştı. II. İnönü zaferinden sonra, birliklerini çekme kararı alan İtalya, bu kararını uygulamaya başlayarak işgal ettiği bütün yerlerden çekildi. İtalya İkinci Dünya Savaşı yıllarında işgal ettiği On İki Adaları da geri Türkiye'ye vermek istedi. Ancak o zamanki siyasî iktidar, "büyük devletlerle başımız belaya girer" gerekçesiyle adaları almaya yanaşmadı. Bu gelişme üzerine Yunanistan adalara el koydu ve bizden ciddi bir karşılık görmedi.

Doğu Cephesindeki Savaşlar

Doğu Cephesindeki savaşlar hep Ermenilerle olmuştur. Bu savaş, aslında tarihe geçecek bir küfrân-ı nimetin ve ihânetin neticesidir. Şöyle ki; Osmanlı Devleti bünyesindeki Ermeniler, Osman Gazi zamanından itibaren devlet içerisinde hep imtiyazlı vaziyette, son derece refah içerisinde yaşamışlardır. İstanbul'da bir Ermeni Patrikhanesi vardı. İnanç hürriyetleri vardı. Ticaret ve bilhassa dış ticaret âdeta tekellerindeydi. Zenaat sahibi idiler. Erkekleri askerlik yapmıyorlardı. İçlerinde üniversitelerde öğretim görevlisi, milletvekili, bakan olan bile vardı. Osmanlı Devleti, azınlıklar içerisinde en çok Ermenilere güveniyor, bu bakımdan onlara "Millet-i Sadıka" (sadık millet) diyordu. Ne olduysa, başta Rusya ve İngiltere olmak üzere devrin süper güçlerinin bölgeyi ele geçirme planlarını devreye sokmalarından sonra oldu. Rusya, Ermeni unsurunu kullanarak Akdenize inme planını uygulamaya koydu. İngiltere, Osmanlı devletini içeriden çökerterek bütün Ortadoğuyu ele geçirme planı için Ermenileri kullanmaya karar verdi. Amerika, Fransa, Almanya, İtalya da kendilerine en büyük rakip gördükleri Osmanlı Devletini yıkmak için Ermenileri harekete geçirme planına destek verdiler. Açılan yüzlerce azınlık okullarına Ermenilerin çocukları alındı. Bu okullarda beyinleri yıkandı. Osmanlı düşmanı haline getirildiler. Kurulan vakıflarda, yetimhanelerde ve diğer sözde "hayır kuruluşlarında" vazife alan çok iyi yetişmiş ajanlar Ermenilere ayrılık fikrini işlediler. "Sizin de müstakil devletiniz olsun! İsyan edin! Biz size her türlü desteği veririz!" dediler. Bütün bu çalışmaların neticesi görülmeye başlandı. 19. Yüzyılın sonlarına doğru Ermeniler Anadolu'nun dört bir yanında ayaklanmaya başladılar. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinde düşmana destek verdiler. Osmanlı Devleti Birinci Dünya savaşında yedi cephede düşmanla boğuşurken içeriden Ermeniler vurmaya başladı. Kurt gövdenin içerisine girmişti.

Ermeniler, yine büyük devletlerin desteği ile ayrılıkçı teşkilatlar kurmuşlardı. Bunlardan en mühimleri; İsviçre'de kurulan ve faaliyetlerini Doğu Anadolu'ya yayan Hınçak Komitesi ile önce Kafkasya'da kurulan, daha sonra Kafkasya ve Doğu Anadolu'daki bütün Ermeni derneklerini birleştiren Taşnak Komitesi'dir. Bu komitelerin gayesi, Ermeni milliyetçiliğini yaymak, Ermenilerin ayrı bir baş çekmesini sağlamak ve bu maksatla Ermenileri silahlandırmaktı.

Tıpkı daha sonraları Filistin toprakları üzerinde İsrail adında sun'i bir devletçik kurdurulması gibi, Osmanlı bünyesinde müstakil bir Ermeni devleti kurdurup bu devlet üzerinden Ortadoğu politikasını yürütmek isteyen İngiltere ile; Akdeniz'e ulaşacak kısımların Ermenilerin eline geçmesini sağlayarak onlara kurduracağı devletçik vasıtasıyla politikasını yürütmek isteyen Rusya müthiş çekişme içerisine girmişlerdi. Kendi aralarında çekişseler de gayeleri bir yerde ortaktı; Ermenilerin Osmanlı devletine karşı ayaklanması ve silahlı mücâdeleye girişmesi…

Her iki devletin yaptığı tahrikler neticesinde Ermeni ayaklanmaları hız kazandı. Ermeni komitecilerinin çabaları neticesinde; Van, Erzurum, Sason (Bitlis civarı) ve İstanbul'da ayaklanmalar çıktı. Alınan tedbirlerle ayaklanmalar bastırıldı.

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda Ermenileri maşa gibi kullanmak isteyen her iki devletle de savaşa girişti. Kafkas Cephesin'de Ruslar'la; Irak, Filistin, Suriye cephelerinde İngilizlerle karşı karşıya geldi. Her iki devlet de Osmanlı devletini içeriden vurmak için Ermenileri tahrik etti. Böylece devletin tam kalbinde yeni bir cephe açıldı. Osmanlı Devleti Ermenilerin içeriden vurmalarına karşı da tedbir almaya mecbur oldu. Bundan dolayı kuvveti dağıldı. Düşmanın istediği de buydu.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Osmanlı Devletinin içeriye yeterince askerî güç ayıramamasını fırsat bilen

Ermeniler dehşetli katliâmlar yaptılar. Binlerce masum insanı hunharca katlettiler. Kafkas cephesinde Ruslarla işbirliği yaptılar. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti 14 Mayıs 1915'te tehcir kanunu çıkardı. Kendini buna mecbur hissetti. Çünkü kim terörist, kim savaşa karışmayan halk olduğunu bilemezdi. Ermeni çeteleri hem cephede Ruslarla birlikte savaşıyor, hem köyleri basıp insanları katlediyor, hem de tarlada çalışıyor, insanların arasına karışarak normal hayatını devam ettiriyordu. Bunun için Osmanlı Devleti Ermenileri savaş sahası dışındaki güvenli bölgelere, Suriye ve Lübnan'a mecburi göçe (Tehcir) tabi tuttu. Ermeniler sonraki yıllarda bu hâdiseyi çok kullandı. Soykırım yapıldığını ileri sürdüler. Halbuki Osmanı Devleti göç edenlerin yanına jandarma birlikleri vermiş, onların zarar görmemesi için bütün tedbirleri almışlardı. Sonradan dünyanın dört bir yanına dağılan Ermenilerin sayısına bakıldığında soykırım iddiâsının kocaman bir yalan olduğu görülür. Ama bu mesele, Türkiye üzerine hesapları olan bütün devletlerin elinde "Demoklesin kılıcı" gibi kullanılmış, bir tehdit unsuru olarak Türkiye'nin başının üzerinde sallanıp durulmuştur. Soykırımın kabulü demek, tazminat veya toprak talebinin gündeme gelmesi demektir. Bu bakımdan Amerika ve Fransa gibi devletler bu "kozu" Türkiye aleyhine kullanmak üzere bir dosya halinde ellerinin altında tutmaktadırlar. Bu ayrı bir bahis olduğundan üzerinde durmayacağız. Şimdi asıl konumuza dönelim:

1917 yılında Bolşevik ihtilali patlak verince Rusya, 3 Mart 1917'de, aralarında Osmanlı Devletinin de bulunduğu birçok devletle Brest-Litovsk Antlaşmasını imzalayarak savaştan çekildi. Bu antlaşma ile Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devletine geri verdi. Böylece Rusya Doğu Anadolu'dan tamamen çekilmiş oldu.

Osmanlı ordusu, Brest-Litovsk Antlaşmasından sonra Kafkasya'ya kadar ilerledi. Mondros Mütarekesi'nden sonra, Osmanlı birlikleri Kafkasya'da ele geçirdikleri yer-

lerden çekildiler. Osmanlı ordusunun çekilmesi üzerine o topraklarda Rusya'nın birer uydusu olacak olan Ermenistan ve Gürcistan devletleri kuruldu. Bu durumda Doğu Anadolu, Kafkasya'dan gelen Ermenilerin tehdidi altına girdi.

İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesi'ne, "Doğu illerinde bir kargaşa çıkması halinde bölge İtilaf Devletlerince işgal edilecektir." Hükmünü, sırf Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurdurmak için koymuşlardı.

Ermeniler, Kafkaslar'da kurdukları Ermeni devletini, "Büyük Ermenistan'a" dönüştürmek için Wilson prensiplerini ileri sürerek harekete geçtiler ve Doğu Anadolu'daki topraklarımızı işgal etmeye başladılar.

ABD, Paris Barış Konferansı'nda Doğu Anadolu'da kendi mandasında bir Ermeni devleti kurulmasını kabul etmişti. O esnada İncirlik üssü vs. yoktu. Bu bakımdan Amerika, Ortadoğu'yu, Asya'yı ele geçirmek için Ermeniler vasıtasıyla Anadolu'da ayağına yer etmek istiyordu. Kurduracağı bu sun'i devletçiği bir üs gibi kullanacaktı. İtilaf Devletleri, ABD'nin de talebi ile Sevr Antlaşması'na, Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurulması hükmünü koydular.

Bolşevik ihtilalindeki kargaşayı fırsat bilen Ermeniler 1918'de Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti'ni kurduklarını ilan etmişlerdi. Sovyet Rusya, o sırada sesini çıkarmasa da kısa bir müddet sonra böyle müstakil bir devlete izin vermeyeceğini gösterecekti.

Ermeniler, Osmanlı Devleti'nin de tasdik etmediği Sevr Antlaşması'na dayanarak Gümrü, Iğdır ve Oltu'yu işgal ettiler. Ermenilerin Doğu Anadolu'daki zulüm ve katliâmlarının devam etmesi üzerine, TBMM, Ermenilere karşı harekete geçilmesine karar verdi. Mustafa Kemal Paşa, 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'yı tam yetkili olarak Doğu Cephesi Komutanlığına atadı. Böylece Doğu Cephesi kurulmuş oldu.

Doğu Anadolu bölgesindeki 3., 9., 11. ve 12. tümenler, kolordu süvari ve topçu alayları, istihkam taburu ve diğer bazı birlikler ve millî kuvvetler Kazım Karabekir Paşa kumandasındaki bu 15. Kolorduya bağlıydı. Kolordunun personel mevcudu yaklaşık olarak 13.500 kişiydi.

Bu bölgedeki Ermeni kuvvetleri ise, dört tümendi; ilk üç tümen dört alaydan kuruluydu. Yeni kurulmağa başlanan dördüncü tümende ise, ayrıca iki süvari alayı ve yeteri kadar topçu birlikleri bulunuyordu. Personel mevcudu 15.000 kişiden fazlaydı.

1920 İlkbaharında, Kars, Gümrü ve civarındaki Ermeni saldırıları artık dayanılmaz bir hal almıştı. Bunun üzerine 9 Haziran 1920'de Doğu illerinde geçici seferberlik ilan edildi. Ermenilerin Haziran ayı içerisinde Oltu'yu işgal etmesi üzerine, Dış İşleri Bakanlığımızca Ermenistan'a bir ültimatom verildi. Ancak Ermeniler saldırılarına devam ettiler. Bunun üzerine, TBMM Hükümeti tarafından 7 Temmuz 1920'de Ermeni Hükûmeti'ne bir ültimatom verildi. Fakat Ermeniler taarruzlarına ve işgallerine devam ettiler.

Ermenilerin 24 Eylül 1920 sabahı Bardiz cephesine yaptıkları baskın üzerine, seferberliğini tamamlamış olan birliklerimiz ileri harekete geçtiler. Ordumuz Sarıkamış ve Merdenek'i aldıktan sonra, Sarıkamış-Laloğlu hattında durdu. Burada hazırlıklarını tamamlaması için bir ay bekledi. Ardından 28 Ekim 1920'de Kars üzerine doğru yürüyüşe geçti. 30 Ekim'de Kars, 7 Kasım'da Gümrü geri alındı. On gün devam eden bir harekat sonunda Ermenistan orduları bozguna uğradı. Harekat esnasında 46 şehit vermiş, buna mukabil, Sarıkamış, Kars ve Gümrü'yü almıştık. Ermeni ordusu yok edilmişti. Ordumuz Ermenistan içlerine kadar ilerliyebilirdi. Zor durumda kalan Ermeniler barış istemek durumunda kaldılar. Bunun üzerine Ermenistan ile TBMM Hükümeti arasında 3 Aralık 1920'de **Gümrü Antlaşması** imzalandı. Bu anlaşma ile

Ermenistan Sevr Antlaşması ile ortaya atılan hayallerinden vazgeçtiğini beyan ediyor ve 1878 öncesindeki Osmanlı-Rus sınır hattını Türkiye-Ermeni sınırı olarak kabul ediyordu. Yine bu antlaşmaya göre; 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda imzalanan Berlin Antlaşması ile Ruslara bırakılan Kars ve dolaylarını (Artvin, Posof, Şavşat, Ardahan, Çıldır, Kars, Iğdır, Tuzluca, Sarıkamış ve Oltu) geri alacaktık.

Bu antlaşma ile Kars ve çevresi alınmıştır. Misak-ı Millî'nin Doğu sınırı kısmen kesinleşmiştir. Ermeniler Doğu Anadolu'ya yönelik toprak talebinden resmen vazgeçmişlerdir. Türkiye sınırları içinde Ermeni çoğunluğun bulunmadığını kabul etmişlerdir.

Gümrü Antlaşması ile Doğu Cephesi'ndeki savaş sona erince bu cephedeki birliklerden bir kısmı Batı Cephesi'ne kaydırılmıştır. Ayrıca Ermenilerle yapılan savaş esnasında ele geçirilen çok sayıda silah ve mühimmat da Batı Cephesi'ne gönderilmiştir. Ermenilerin aradan çekilmesi üzerine, Sovyet Rusya'dan para ile silah temin etmek te kolaylaşmıştır.

Gümrü Antlaşması'ndan hemen sonra Ermenistan Sovyet Rusya'nın işgaline uğramıştır. Bundan dolayı Ermeni Hükûmeti antlaşmayı tasdik edememiştir. Ancak 16 Mart 1921'de Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan **Moskova Antlaşması** ve 13 Ekim 1921'de Türkiye ile Sovyetler Birliği ve Kafkas Cumhuriyetleri arasında imzalanan **Kars Antlaşması** ile Gümrü Antlaşması ile tespit edilen sınırlar tasdik edilmiştir.

Öte yandan Batum, 1920 Temmuz'unda İngilizler oradan çekilince Gürcülerin işgaline uğramıştı. Bu hal Breslitovsk ve Trabzon antlaşmalarına aykırıydı. Onun için TBMM Hükûmetince protesto edildi. 8 Şubat 1921'de Ankara'da itimatnâmesini veren Gürcü sefiriyle bu konuda görüşmeler yapıldı. 23 Şubat'ta verilen kesin ültimatom üzerine Gürcüler Batum, Ardahan ve Artvin'i kuvvetleri-

mizin ele geçirmesine razı oldular. Birliklerimiz daha sonra Moskova Antlaşması'na uyarak Batum'dan geri çekilmiştir.

Karadeniz Bölgesindeki Savaşlar

Karadeniz bölgesinde 1840 yılından beri bir çıbanbaşı ortaya çıkmıştı: **Pontus Teşkilatı...** Amerika'daki Rum göçmenlerinden Klematyos adındaki bir papaz İnebolu'da ilk Pontus teşkilatını kurmuştu. Bu teşkilatın gayesi; Rize'den İstanbul'a kadar olan Karadeniz sahil kesiminde eski Yunanlılığı canlandırmak ve bölgede bir Rum devleti kurduktan sonra Yunanistanla birleşmekti.

Birinci Dünya savaşı esnasında dışarıdan getirilen silahlar Pontus teşkilatına mensup Rumlara dağıtıldı. Samsun, Çarşamba, Erbaa, Bafra'daki Rum köyleri silah deposu halini aldı. Bu bölgedeki Rumlar Mondros Mütarekesinden sonra bir Pontus hükümeti kurma sevdasına düştüler. Bu maksatla geniş bir ayaklanma hazırladılar. Amasya, Samsun dolaylarındaki Rumlar, Rum metropolitinin idaresinde dağlara çıkarak, düzenli bir programla çalışmaya başladılar. Yaptıkları iş, Müslümanların yaşadığı köylere baskınlar düzenleyerek halkı hunharca katletmek ve bölgede terör estirerek Müslüman ahaliyi göçe zorlamaktı...

Öte yandan İtilaf Devletleri, Rusya'daki Rum ve Ermenilerin Batum'da toplanması için çalışmalar yapmaktaydı. Burada toplanan Rumları tepeden tırnağa kadar silahlandırdıktan sonra kendi gemileriyle kıyılarımıza çıkarmaya başladılar. İtilaf Devletleri, bu silahlı teröristlere "göçmen" miş gibi davranıyorlar, onlara yiyecek, giyecek yardımı yapıyorlardı. "Resmen" yapılan yardımlar bunlardı. "Gayr-ı resmî" yardımlar arasında ise çok sayıda silah ve cephane vardı...

4 Mart 1919'da İstanbul'da yayınlanmaya başlanan "Pontus" adlı gazete; "Trabzon vilayetinde Rum Cumhuriyeti'nin tesisine çalışmak maksadıyla yayınlandığını" açıkça ilan etmişti.

Yunanistan'ın kurtuluş bayramı olan 7 Nisan 1919'da bütün Karadeniz kesimlerinde, ayrıca Samsun'da mitingler yapıldı. 1920 yılının sonuna doğru Pontus Teşkilatına bağlı teröristlerin sayısı 25.000'i bulmuştu. Bunlar küçük birliklere ayrılmıştı. Doğru dürüst bir savaşa girişemiyor, ancak Müslümanların yaşadığı köyleri yakıp yıkıyor, masum insanları öldürüyorlardı. Karadeniz Bölgesinin yiğit insanları bu vahşilere karşı kendi imkanlarıyla karşı koymaya çalışıyorlardı.

Merkezi Sivas'ta bulunan 3. Kolordu, Pontus eşkiyaları ile mücadele etmekle görevlendirdi. Bu kolordu bölgeye gelerek Pontus eşkiyalarıyla mücadeleye girişti. Bölgenin Müslüman ahâlisi ordumuza canla başla yardım etti. 3. Kolordu halkla beraber bu eşkiyaları her yerde püskürttü. Daha sonra 15. Kolorduya bağlı birlikler de bölgeye geldi ve Trabzon kesimindeki Rum çetelerini ortadan kaldırdı. Askerlerimiz kısa zamanda bütün Karadeniz bölgesini Rum eşkiyalardan temizledi.

Batı Cephesindeki Savaşlar

Batı Cephesindeki savaşlar, Yunanlıların İzmir'i işgaliyle birlikte başladı. İlk başta düzenli bir ordu ve savaş planı tek elden yürütülen bir cephe mevcut değildi. 15 Mayıs 1919'den, Yani Yunanlıların İzmir'i işgal etmesinden 23 Nisan 1920'ye kadar, hatta bu tarihten de aylar sonra, yaklaşık bir buçuk sene, bölgedeki milis kuvvetleri kendi imkânlarıyla Yunanlılarla savaştılar. Düzenli ordular kurulduktan sonra Yunanlılarla büyük savaşlar yapıldı. Bu savaşların en mühimleri Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri, Kütahya-Eskişehir ve Sakarya Savaşları ve Büyük

Taarruz'dur. Şimdi bu savaşlara hülasa olarak göz gezdirelim…

Bir defa şu hususa açıklık getirelim: Yunanlılar İzmir'e kendi kararlarıyla, kendi imkanlarıyla gelmemiş, getirilmişlerdir. Sevr Antlaşmasını hazırlatanlar, bu "idam fermanını" Anadolu halkına zorla da olsa kabul ettirmek için Yunanlıları "vurucu tim" gibi kullanmışlardır. Gerçekte Yunanlılar, İngiltere, Fransa ve Amerika'nın piyonundan, fedâisinden başka bir şey değildir. Gerçi Yunanlıların da Anadolu üzerinde hesapları vardı, Megali İdea hayaline sahiplerdi, eski Bizans'ı hortlatmayı düşlüyorlardı, ama bu hayallerini kendi başlarına gerçekleştirmeye kalkışacak kadar da akılsız değillerdi. Anadolu halkını az çok tanıyorlardı. Onlar, İtilaf Devletlerinin sınırsız yardım ve destek vaatlerine aldanmış ve hayatlarının yanlışını yapmışlardı.

Yunanlılar Batı Anadolu'yu işgale başladıkları günlerde, 28 Mayıs 1919'da Ayvalık'a asker çıkardıkları sırada, ilk ciddi mukavemetle karşılaştılar. Bu bölgedeki 172. Alayımız düşmanı ateşle karşıladı. Böylece Batı Cephesindeki bu ilk çarpışma ile Yunanlılarla savaş başlamış oldu.

Yunanlılar Haziran'ın ilk haftasında (1919) Ödemiş, Nazilli, Tire ve Akhisar'ı işgal ettikten sonra 12 Haziran'da Bergama'ya girdiler. Düşman yapılan bir hücumla Bergama'dan püskürtüldü. Yunanlılar daha sonra Bergama'yı geri aldılar. Yunan birlikleri 28 Mayıs 1919'da Aydın'ı işgal etti. 28 Haziran'da yapılan bir hücumla düşman Aydın'dan çıkarıldı. Ancak milis kuvvetleri düşmanı takip etmedi, daha sonra da dağılıp gitti. Bunun üzerine düşman Aydın'ı tekrar ele geçirdi.

Yunanlıların Ödemiş üzerine yürümesi üzerine, Salihli ve Alaşehir'deki kuvvetlerimiz bu bölgeye geldi. Çerkez Ethem bu cephenin komutasını üzerine aldı.

Balıkesir, Alaşehir ve Sivas Kongreleri'nde düzenli

ordu kurulmasının lüzumu üzerinde durulmuştu. Buna dayanılarak Batı Cephesi'ni teşkil edecek düzenli ordu birlikleri kuruldu. Milis grupları bu ordu bünyesine dahil edildi.

Anadolu'daki kurtuluş mücadelesini yakından takip eden İngilizler, Batı Cephesi ile Ankara'nın irtibatını kesmek için Eskişehir, Kütahya ve Afyon'a birlikler getirmişlerdi. Ali Fuat Paşa, elindeki birliklerle bu şehirlere yürüdü. Bir kısmı düzenli, bir kısmı milis kuvvetlerinden kurulu birliklerimiz Eskişehir yakınlarındaki Cemşit mevkiine varınca mevzilendiler. Ali Fuat Paşa, İngilizlere şehirden çıkmalarını, yoksa zorla alacağını bildiren bir ültimatom verdi. İngilizlerin buna çok sert bir karşılık vermeleri üzerine, Ali Fuat Paşa birliklerine hücum emrini verdi. Kanlı çarpışmalardan sonra İngilizler Eskişehir'den atıldılar. Kütahya ve Afyon'dan ise savaşmadan ayrıldılar. Böylece merkezle Batı cephesinin bağlantısı tekrar kurulmuş oldu.

Yunan Taarruzu

Yunanlılar, yine İtilaf Devletlerinden aldıkları talimatla, 22 Haziran 1920'de umumî taarruza geçtiler. Üç tümenle birlikte iki koldan Akhisar-Soma istikametinde; iki tümenle Salihli, bir tümenle de Aydın cephesinden hücuma geçtiler. Düşmanın kuzey kolu 30 Haziran 1920'de Balıkesir'e girdi. Süvarileri 2 Temmuz'da Kirmastı ve Karacabey'i işgal etti. Bu cephedeki 56. ve 61. tümenlerimiz Bursa istikametinde çekildi. Düşman ilerleyerek Bursa'yı da ele geçirdi. İleri hatlarını Dimboz-Aksu hattına kadar götürdü. Birliklerimiz bu ani hücumlar karşısında Eskişehir'e kadar çekilmişti. Bu sırada da İngilizler Mudanya'ya (25 Haziran 1920), Bandırma'ya (2 Temmuz 1920) birer müfreze çıkardılar. Salihli istikametinde ilerleyen Yunan tümenleri Haziran-Ağustos (1920) arasında Uşak'a kadar gelerek burayı aldılar. Aydın'dan ilerleyen bir Yunan kolu da Nazilli'ye kadar geldi.

İnönü Savaşları

Düşmanın ilerleyişi 1921 yılının başlarına kadar devam etti. O arada Anadolu'dan toplanan yiğitler süratli bir eğitimden geçirildikten sonra cepheye sevkedildi. 6-10 Ocak 1921'de yapılan Birinci İnönü Muharebesi ile 23 Mart- 1 Nisan 1921 tarihleri arasında cereyan eden İkinci İnönü Muharebelerinde düşman orduları mağlup edildi. Bu zaferlerin içte ve dışta yankıları çok büyük oldu.

Birinci İnönü zaferi'nden sonra İtilaf Devletleri, Sevr planında tadilat yapma lüzumu hissettiler. Bunun için Londra'da bir Konferans tertiplendi. 21 Şubat- 12 Mart 1921 tarihleri arasında yapılan bu konferansa, İstanbul hükümetinin yanı sıra TBMM hükümeti de davet edildi. Böylelikle İtilaf Devletleri de ilk defa olarak TBMM hükümetini resmen tanımış oluyorlardı. Konferansta 23 Şubat 1921 tarihinde İstanbul'dan ve Ankara'dan gelen temsilciler dinlenecekti. İstanbul hükümetini temsilen gelmiş olan Sadrazam Tevfik Paşa, söz sırası kendisine geldiğinde şöyle dedi:

"Türk milletinin gerçek temsilcileri Ankara'dan gelen delegelerdir. Türk milleti adına konuşma hakkının onlara verilmesi gerekir."

Bu sözler İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından büyük şaşkınlıkla karşılandı. Osmanlı Devleti hükümetinin başbakanının bu ifadeleri çok mühimdi. Bu jestten sonra TBMM Temsilcisi Bekir Sami Bey kürsüye gelerek hükümetin görüşlerini aktardı ve Sevr Antlaşmasını aslâ kabul etmeyeceklerini, misak-ı millî sınırlarından vazgeçmeyeceklerini belirtti.

Londra'da bu şekilde sözde "barış için yollar aranırken" gerçekte ise İngiltere Başbakanı Lloyd George, Yunanlılarla görüşmeler yaparak, Eskişehir-Afyon hattının mutlaka işgal edilmesi gerektiğini söylüyordu. Yunanlılar, 300 milyon drahmi harcadıkları takdirde Ankara'ya kadar

Mehmetçik cepheye gidiyor.

varabileceklerini söylüyorlardı. Lloyd George ise böyle bir hareketin bir milyar drahmiden fazla bir harcama gerektireceğini ileri sürüyordu.

TBMM heyetinin Sevr Antlaşmasının yumuşatılmış şekli olan **Londra Konferansı** kararlarını kabul etmeyeceklerini kesin bir dille açıklamaları üzerine öfkelenen İngiltere Başbakanı, Yunanlı ilgililere, derhal saldırıya geçmelerini, sonuna kadar kendilerini destekleyeceklerini bildirdi.

Yunanlılar, İngilizlerden aldıkları sonuna kadar destek sözüne de güvenerek yeniden saldırıya geçtiler. Ancak 23 Mart- 1 Nisan 1921 tarihleri arasında yapılan **İkinci İnönü Muharebeleri'**nde ağır mağlubiyete uğradılar. Bunun üzerine İngilizlerin Yunanlılara itimadı ciddi şekilde sarsıldı. İtalyanlar ise sıranın kendilerine geleceğini görerek işgal ettikleri yerleri boşatmaya başladılar.

Yunanlılar Temmuz'da (1921) yeniden hücuma geçtiler. 10 Temmuz 1921'de başlayan ve büyük bir hızla gelişen taarruz sonunda, Kütahya ve Eskişehir Yunanlıların

eline geçti. Birliklerimizin 21 Temmuz'da yaptığı taarruzdan bir netice alınamayınca, bütün kuvvetlerimize Sakarya'nın doğusuna çekilme emri verildi. O sıralarda Ankara'da ve Anadolu'da endişeli ve sıkıntılı anlar yaşandı. TBMM'nin nakli dahi gündeme geldi. Ancak ordularımız kısa zamanda derlenip toparlandı. **Sakarya Meydan Muharebesi**'nde düşmanla göğüs göğüse çarpışmalar oldu. Neticede, düşman bozguna uğradı. Sakarya'da büyük bir zafer kazanılmıştı. Şimdi 23 Ağustos- 13 Eylül 1921 tarihleri arasında cereyan eden bu büyük savaşa yakından bakalım…

Sakarya Meydan Muharebesi

Yunan ordusu, Kütahya-Eskişehir Muharebelerinden sonra bir müddet duraklamış, hazırlıklarını tamamladıktan sonra 23 Ağustos 1921'de Sakarya Irmağı'nın gerisinde bulunan mevzilerimize saldırmışlardı. İki taraf arasında çok şiddetli çarpışmalar cereyan etti. Birliklerimiz Yunan taarruzunu durdurdu. Daha sonra tekrar saldıran düşman mühim mevzileri ele geçirerek Polatlı'ya kadar yaklaştı. Top sesleri Ankara'dan duyulmaya başlamıştı. Mehmetçik büyük bir azimle arslanlar gibi hücum etmeye başladı. **"Allah Allah"** sesleri dağı taşı inletiyordu. Yunanlılar ölümü hiçe sayan bu büyük taarruz karşısında tutunamadı. 10 Eylül 1921 günü yapılan bu umumî hücum üzerine düşman önce durakladı, sonra ele geçirdiği mevzileri birer birer bırakarak ric'at etmeye başladı. 12 Eylül'e düşman birlikleri bulundukları yerlerden sökülüp atılmıştı. Büyük bozguna uğrayan Yunan birlikleri perişan bir vaziyette Sakarya Irmağının batısına çekildi. 13 Eylül'de (1921) Sakarya'nın batısına atılan düşman takip edilerek Eskişehir'e kadar kovalandı. 22 gün 22 gece devam eden Sakarya Meydan Muharebesi 13 Eylül 1921'de zaferle neticelendi.

Şehit ve Yaralı Sayısı

Bu savaşta zayiatımız maalesef ağır olmuştur. Savaşta yedi tümen kumandanımız ve üç yüz elli subayımız şehit olmuş, sekiz yüz subayımız yaralanmıştır. Şehid olan er sayısı ise iki bin dokuz yüzdü. On üç bin er de yaralanmıştı.

Kâzım Karabekir Paşa, Sakarya Meydan Muharebesinde her iki tarafın zayiatını Genelkurmay Başkanlığına sormuş, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa da kendisine şu yazıyı göndererek gerekli bilgileri vermiştir:

"Erkân-ı Harbiye-i Ummiye
"30/ 9 / 1337 [1921]
"Şark Cephesi Kumandanlığına
"c. 29/9/1337 şifreye.

"1- Sakarya Meydan Muharebesindeki zayiatımızın iki yüz şehit, sekiz yüz on iki mecruh zabit ve iki bin şehit, on iki bin mecruh neferden ibarettir.

"2- Fransız menabiine *[kaynaklarına]* nazaran, Yunanlıların zayiat-ı umumiyesi *[genel kaybı]* mecruh *[yaralı],* maktul *[ölü],* gaip *[kayıp]* ve hasta olmak üzere kırk bindir. Bilhassa zabitan *[subay]* sayısı pek çoktur. 1 Eylül 1337 [1921] tarihine kadar yalnız zabitan zayiatı dokuz yüz yirmiye baliğ olmuştur. Yunanlıların kendi resmî listelerine nazaran Sakarya Muharebesindeki mecruh miktarı on altı bindir. Hülasa: şimdiye kadar alınan malumata nazaran Yunan zayiatını vasatî olarak hesap ve kabul etmek doğru olur.

"3- Düşmandan iğtinam olunan *[ganimet alınan]* eslâha *[silahlar],* malzeme ve hayvanat peyderpey toplattırılmaktadır. Şimdiye kadar tespit olunanlar yirmi beş otomobil, yüz seksen deve, bin arabalık topçu mermisi, yüzü mütecaviz ağır ve hafif makinalı tüfek, üç top, dört tayyare, beş yüz beygir ve öküzden ibarettir.

"Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi
"Fevzi" (Kazım Karabekir. İstiklâl Harbimiz, s. 936)

Zaferin Yankıları

Bu büyük zaferin içte ve dışta yankısı çok büyük oldu. Anadolu halkı zaferi bir bayram sevinciyle kutladı.

Dıştaki yankılarına gelince; bu zaferle birlikte "Sevr Antlaşmasını askerî güçle kabul ettirme" fikri iflas etti. İngilizler, piyon ve fedaî olarak kullandıkları Yunanlılarla bir netice alamayacaklarını görerek, Yunanlılara artık kendilerine para ve ekonomik yardım yapmayacaklarını bildirdiler.

Zaferden sonra İtilaf Devletleri arasındaki anlaşmazlıklar gün ışığına çıktı. Fransa ve İtalya, Türkiye'ye karşı katı bir politika takip eden İngiltere ile yollarını ayırdı. Fransa, 20 Ekim 1921'de Türkiye ile Ankara Antlaşmasını imzaladı. İtalya da Temmuz 1921'den itibaren Antalya bölgesinden çekildi.

Sovyetler Birliği'nin teşvikiyle Kafkas Devletleri (Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan) 13 Ekim 1921'de Türkiye ile Kars Antlaşması'nı imzaladılar.

İngiltere ile Türkiye arasında 22 Ekim 1921'de İstanbul'da esirlerin değiştirilmesi antlaşması imzalandı. Malta sürgünleri serbest bırakıldı.

Dört Büyük Savaş'ta Tarafların Kuvvet Durumu

Batı Cephesi'ndeki dört büyük savaşta tarafların kuvvet durumu şöyledir:

Birinci İnönü Savaşı'nda:

Bizim taraf; 5 bin piyade, 50 ağır makinalı tüfek, 28 top, 300 süvari

Yunan tarafı; 20 bin piyade, 150 ağır makinalı tüfek, 50 top

İkinci İnönü Savaşı'nda:

Bizim taraf; 15 bin piyade, 56 top, 900 süvari

Yunan tarafı; 40 bin piyade, 144 top, 1.200 süvari

Eskişehir-Kütahya Savaşları'nda:

Bizim taraf; 51 bin 265 piyade, 4.727 süvari, 162 top

Yunan tarafı; 96 bin piyade, 1.300 süvari, 345 top

Sakarya Meydan Savaşı'nda:

Bizim taraf; 40 bin piyade, 4.500 süvari, 177 top

Yunan tarafı; 88 bin piyade, 1.200 süvari, 300 top

—0—

YEDİNCİ BÖLÜM
ZAFERE DOĞRU

Sakarya Meydan Muharebesi'nin zaferle neticelenmesinin ardından TBMM hükümeti Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'i (Tengirşenk) nabız yoklaması için Şubat 1922'de Londra ve Paris'e gönderdi. Bu ziyaretin ardından İngiltere, Fransa ve İtalya temsilcileri Mart 1922'de Paris'te toplanarak ateşkes te dahil Sevr Antlaşması'nda bazı değişikliklik yapmayı kabul ettiler ve bunu Ankara'ya bildirdiler. TBMM Hükümeti ise, barış antlaşması görüşmelerinin yapılması için Yunan ordularının Anadolu'yu bütünüyle tahliye etmesini şart koştu. İtilaf Devletleri bunu kabule yanaşmadı. Temmuz ayında (1922) İçişleri Bakanı Fethi Bey (Okyar) Paris ve Londra'yı ziyaret etti. Bu görüşmelerden de bir netice çıkmadı. Geriye bir tek yol kalıyordu: Yunan ordularını Anadoludan söküp atmak ve denize dökmek…

Taarruz Hazırlıkları

Yunan ordusu Sakarya Meydan Muharebesi'nde mağlup olmasından sonra savunma durumuna geçmiş ve geri çekilerek Eskişehir-Afyon çizgisinde güçlü bir savunma hattı meydana getirmişti.

TBMM Hükümeti taarruz için hazırlıkların çok gizli olarak yapılması emrini verdi. 15 Eylül 1921'den geçerli olmak üzere ilan edilen seferberlik sonunda 1899, 1900,

1901 doğumlular silah altına alınmış, ordunun asker eksiği tamamlanmıştı.

Genel taarruz hazırlıkları başlatıldı. Doğu ve Güney Cephesi'ndeki birlikler Batıya kaydırıldı. İstanbul'daki silah depolarından silahlar kaçırılarak Anadolu'ya taşındı. Sıkıntısı çekilen bazı silahlar Ruslardan, Fransızlardan ve İtalyanlardan satın alındı. Ordularımıza taarruz eğitimi verilmeye başlandı. Ordu içinde emir-komuta zinciri sağlandı.

Ordu bütün hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 1922 yılı Haziran ayının ortalarına doğru taarruz kararı alındı. TBMM'den üç aylığına daha Başkomutanlık yetkisi almış olan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya, Milli Savunma Bakanı Kazım Özalp'a ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya taarruz için gerekli tedbirleri almalarını emretti.

6 Ağustos 1922'de orduya taarruz için hazırlanması emri gizli olarak verildi. Mustafa Kemal Paşa, 17 Ağustos'ta gizlice Ankara'dan ayrılarak, 20 Ağustos 1922'de Batı Cephesi karargâhının bulunduğu Akşehir'e geldi. Burada komutanlara bir toplantı yaptı. Taarruz planı yeniden gözden geçirildi ve plana son şekli verildi. Taarruz tarihi tespit edildi: 26 Ağustos 1922… Taarruz Afyon'un güneyinden Dumlupınar istikametine doğru baskın şeklinde başlayacak ve sonra da meydan savaşına dönüştürülerek düşman kuvvetleri tamamen yok edilecekti. Ordularımız Yunan cephesinin en güçlü merkezinden saldıracaktı.

Yunanlılar böyle bir taarruz ihtimaline karşı hazırlıklarını yapmış, Afyon bölgesini tamamen müstahkem hale getirmiş, bunun için cephe; sıra sıra tel örgüleri, makinalı tüfek yuvaları ve topçu mevzileri ile takviye edilmişti. Ayrıca bir de geri çekilme ihtimali hesap edilerek Afyon'un kuzeyinde İlbudak dağı merkez olmak üzere ikinci bir mevzi, daha geride de Dumlupınar- Toklusivrisi hattında üçüncü bir mevzi hazırlanmıştı.

Savaş öncesindeki kuvvetlerin durumuna ve hazırlıklara bakıldığında Yunanlıların lojistik üstünlüğü açıkça görülecektir. Şöyle ki; İzmir-Afyon-Eskişehir demiryolu, Mudanya iskelesi Yunanlıların elindeydi. Keşif uçakları ile, 4000'den fazla kamyon ve otomobil ordumuza kıyasla büyük bir lojistik ve keşif üstünlüğü sağlıyordu.

Yunanlılar bunlara dayanarak, açık araziden gelecek bir tehdide karşı hem sayı üstünlüklerini koruyarak taarruzu karşılayabileceklerini, hem de keşif faaliyetleri ve İngiliz casusluk ağı ile bir taarruz için yapılması gereken bir yığınağı önceden tespit edebileceklerini düşünüyorlardı. Ayrıca, güneyden gelebilecek bir tehdit karşısında ise Afyon-Çay istikametinde bir karşı taarruz ile ordularımızı ikmal üslerinden ayırıp imha etmeyi planlamakta idiler.

Subaylarımız Yunanlıların bütün bu imkanlarını, yaptıkları hazırlıkları, planlarını çok iyi biliyor, ona göre tedbir alıyorlardı. Büyük taarruzdaki ana hedef şuydu: Afyon'un güneyinde mevzilenmiş 1. ve 4. Yunan Tümenleri tarafından savunulan mevzileri bir yarma harekatı ile geçmek ve Yunan Cephe ordusunu (1., 2. ve 3. Kolordular) geride bir hatta çekilmeden bir meydan savaşı ile imha etmekti. Ordularımızın lojistik kabiliyeti, orduyu ancak 60 km. içerisinde destekleyebileceğinden, harekâtın taarruz hattından itibaren bu mesafe içinde gerçekleşmesi şarttı. Afyon'un güneyindeki Yunan mevzileri; Toklu sivrisinden Afyon'un güneyindeki Büyükkalecik köyü doğusuna kadar 40 km. kadar uzanıyordu. Taarruzun sıklet merkezi Tınaztepe ile Kalecik sivrisi arasındaki 15 km.'lik bir saha idi.

Tarafların Kuvvet Durumu

Büyük Taarruz öncesinde her iki tarafın kuvvet durumu şöyleydi:

Bizim taraf; 186.326 asker, 98.956 tüfek, 2.025 hafif

makinalı tüfek, 839 ağır makinalı tüfek, 325 top, 2.586 kılıç, 5 uçak

Yunan tarafı; 195.000 asker, 105.000 tüfek, 3.125 hafif makinalı tüfek, 1.002 ağır makinalı tüfek, 352 top, 1.200 kılıç, 12 uçak

Askerlerimiz Savaşa Hazırlanıyor

Mehmetçik ve subaylarımız, büyük taarruz öncesi, yine her zaman olduğu gibi, taze abdest almış, birbirleriyle helalleşmişti. Çanakkale savaşında ve diğer savaşlarda olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim okumasını bilenler, yanlarında taşıdıkları Kur'an-ı Kerim'i, bilmeyenler salavât-ı şerife ve sâir duâları okuyorlardı. Bu şekilde bütün karargâhlarda uhrevî bir hâva hâkimdi. Mehmetçik önceki taarruzlarda, ölüme karşı, sanki düğüne gider gibi gidiyordu.

Taarruz demek, ölümle yüz yüze gelmek demekti. Çünkü önlerinde düşmanın kesif topçu ateşi, ağır makinalı tüfek ateşi, piyade tüfeği ateşi ve en nihayetinde süngü vardı. Mehmetçik ise, Mevlânâ Hazretlerinin ölümü "Şeb-i Ârus"a, yani "düğün gecesi"ne benzetmesi gibi, savaş meydanında ölümü bir "düğün" ve "bayram" olarak görüyordu. Zira savaş meydanında son nefesini vermek demek, şehitlik rütbesini kazanmak demekti. Hayatı ve ölümü veren, Mü'minlere ebedî Cenneti vaad eden Allahu Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de şehitlere ölü denilemeyeceğini buyurmuştu. Onlar Haşir sabahı cesetle ve ruhla dirilinceye kadar ayrı br hayat tabakasında bulunacaklardı. Kendilerini ölmemiş bilecek ve Allahu Azimüşşan'ın türlü nimetleriyle, Berzah Âleminde mesut anlar geçireceklerdi.

Büyük Taarruz öncesinde Mehmetçiğin ve subaylarımızın morali son derece yüksekti. Bir an önce taarruz emrinin verilmesi için sabırsızlanıyorlardı. Zira işgal bölgesinden gelen haberler çok kötüydü. Yunanlılar iyice azıtmışlardı. Bir an önce kardeşlerini düşmanın pençesinden kurtarmak, cennet vatanı düşmandan temizlemek istiyorlardı.

Askerlerimiz, Büyük Taarruz için şevkle cepheye gidiyor.

Büyük Taarruz Başlıyor

Taarruzun yapılacağı 26 Ağustos gecesi, 5. Süvari Kolordusu Ahır Dağları üzerindeki Yunanlıların gece savunmadığı Ballıkaya mevkiinden sızma yaparak Yunan hatlarının gerisine intikale başlamıştı. İntikal bütün gece sabaha kadar sürmüştü.

26 Ağustos sabaha karşı saat 04:30'da başlaması planlanan taarruz, sis sebebiyle ancak 05:30'da başlayabildi. Taarruz topçularımızın kesif ateşiyle başlamıştı. Yarım saat süren çok yoğun bir bombardıman ile Yunan ön hat mevzileri büyük bir yıkıma uğratılmış, topçu gözetlemesi ve makineli tüfek mevzileri iş göremez hale getirilmişti. 06:00'da başlayan piyade taarruzu, kısa sürede gelişmiş, Tınaztepe, Belentepe, Kalecik'in ele geçirilmesi ile neticelenmişti. Düşman mevzileri birer birer çökertiliyordu.

Yunan Orduları Komutanı Trikopis, bu durumda tek şansının eldeki bütün ihtiyatları ile Kalecik Sivrisi (Belen Tepesi) istikametinde bir gece taarruzu yapmak olduğunu düşünmüştü. Ancak, ordularımızın 27 Ağustos sabaha karşı yapmış olduğu hücumla ve topların ileri alınmasının desteğiyle Tınaztepe, Erkmentepe ve Kurtkaya tepelerini ele geçirmesi neticesinde, Yunan 4. Piyade Tümeni'nin dağılması ve 1. Piyade Tümeni'nin de ağır kayıplarla geri çekilmesi üzerine 27 Ağustos öğle saatlerinde Yunan cephesi tamamen çökmüştü.

Yunan Cephesinin bu şekilde hiç beklenmedik bir şekilde çökmesi, Yunan 1. Kolordusunu ikiye bölmüş, kuşatılmamak için, İzmir istikametinde bir geri çekilme yerine ulaşım altyapısı yetersiz Kuzeybatı yönünde çekilmekten başka imkan kalmamış, Yunan 1. Kolordu Karargahı, 4. Tümenin kalıntıları, 5. ve 12. Tümenler, 2. Kolordu birlikleri Afyon-Döğer hattını bırakarak İlbudak Dağı civarına çekilmişti. Diğer tarafta kalan General Frangu komutasındaki 1. Tümen takviye birlikleri İlbudak hattında da duramayarak, Dumlupınar'a çekilmeye devam etmiş ve böylece Yunan ordusu içindeki sevk ve idare bütünlüğü bozulmuştu.

Düşman Bozguna Uğradı

27 Ağustos'tan itibaren, birliklerimiz üstünlüğü ele geçirmiş ve düşman geri çekilmeye başlamıştı. Kuvvetlerimiz Afyon'u kurtardılar. 28-29 Ağustos günleri başarılı bir şekilde gerçekleştirilen taarruzla Yunanlıların beş tümenlik bir kuvveti yenildi. 29 Ağustos sabahına kadar Yunan ordusunun İzmir'e kaçış yollarını kesmek maksadıyla düşman Dumlupınar'ın kuzeyindeki Aslıhanlar bölgesine sürüldü. Böylece düşman Dumlupınar bölgesinde çember içine alındı.

28 Ağustos-30 Ağustos sabahı arasında birliklerimiz ile çekilen Yunan birlikleri arasında yer yer çatışmalar çıkmış; Yunan birliklerinin, birliklerimizin takibinden kurtulamaması, mevzi almalarına engel olmuştu. Ayrıca 3. Kolordu ile geri çekilen Yunan birliklerinin arasında açılan boşluktan içeri dalan 2. ordumuza ait birliklerin Kuzeyden çevirme yapması Yunan ordusunun ana parçası olan 1. ve 2. Kolordu birliklerinin Murat Dağı eteklerinde bir torbaya girmesine yol açmıştı.

30 Ağustos sabahı iyice sıkıştırılan düşman orduları ile büyük bir meydan muharebesi başladı. Bu savaşa, Başkomutan Meydan Muharebesi, ya da Dumlupınar'da gerçekleştiği için **"Dumlupınar Meydan Savaşı"** denilir. 30 Ağustos günü akşam 19:30'a kadar devam eden büyük çarpışmalarda Yunan birlikleri imha edilip dağıtılmıştır.

31 Ağustos günü bütün komutanlar toplanarak bir durum değerlendirmesi yaptılar. Neticede, düşmanın hızla takip edilmesi, İzmir ve çevresindeki kuvvetleriyle birleşmesine fırsat verilmemesi için üç koldan Ege'ye doğru ilerlenmesi uygun görüldü.

Düşmanı süratle takip etmesi emrini alan ordumuz, düşmana toparlanma fırsatı vermemek için hızlı bir şekilde düşmanı takip etti. Bilhassa süvari birliklerimiz seri bir şekilde hareket ederek düşmanı perişan etti ve önüne katıp kovalamaya başladı. Mağlubiyet haberini alan Yunan birlikleri kaçışmaya başladı. Kaçarken bile hâinliklerini gösteriyor, terk ettikleri yerleri yakıp yıkıyor, rastgeldiklerini öldürüyorlardı.

Müthiş takip sonunda birliklerimiz 2 Eylül'de Uşak'a girdi. Burada Yunan Başkomutanı Trikopis esir edildi. Kaçan düşmanı takip eden birliklerimiz ilerleyerek işgal altındaki yerlere girdiler. Gediz, Alaşehir, Eşme, Salihli, Manisa, Kula, Aydın, Nif kurtarıldı.

Vatan Toprakları Birer Birer Kurtarılıyor

Yunanlıların ard arda bozguna uğramasından sonra işgal altındaki vatan toprakları birer birer düşman pençesinden kurtarılmaya başlandı. İlk kurtulan ilimiz Afyonkarahisar oldu (27 Ağustos 1922). Afyon'un ardından; 2 Eylül'de Eskişehir (işgali 28 Temmuz 1920), 3 Eylül'de Uşak (işgali 15 Temmuz 1921), 5 Eylül'de Bilecik (işgali 9 Ocak 1921), 6 Eylül'de Balıkesir (işgali 30 Haziran 1920), 7 Eylül'de Aydın (işgali 2. defa işgali 4 Temmuz 1919; Aydın daha önce 27 Mayıs 1919'da işgal edilmiş, 30 Haziran 1919'da geri alınmıştı), 8 Eylülde Manisa (işgali 25 Mayıs 1919), 9 Eylülde İzmir (işgali 15 Mayıs 1919), 10 Eylülde Bursa (işgali 8 Temmuz 1920) kurtarıldı. Eylül ve Ekim'de Batı Anadolunun geri kalan yerleri, Kasım'da da Trakya düşmandan temizlendi.

İzmir'in Kurtuluşu

9 Eylül 1922 günü İzmir'e giren ilk birliklerimizin başında Yüzbaşı Şerafettin Bey bulunuyordu. Süvari birliği, Müslüman halkın büyük sevinç gösterileri arasında son sürat ilerliyordu. Gaye, bir an önce hükümet konağına ve merkezi yerlere ay-yıldızlı bayrağı çekmekti. Bayrak istiklâlin sembolüydü, kurtuluşun müjdecisiydi. Şerafettin Bey ve askerleri bu müjdeyi İzmirlilere ve bütün Anadolu halkına vermek için rıhtım boyunda birikmiş şaşkın ve perişan Yunan askerlerine, vatana ihanet ettikleri için eski komşularının yüzüne bakacak halleri kalmamış, bu bakımdan Yunan askerleriyle birlikte kaçmak için vapuru bekleyen yerli Rumlara aldırış etmeden ilerliyorlardı. Süvari birliğimiz Pasaport dairesi önüne geldiğinde, bir Ermeni, elindeki bombayı Şerafettin Beyin üzerine attı. Bomba Şerafettin Beyin bindiği atın karnının altında patladı. At paramparça oldu. Şerafettin Bey iki yerinden yaralandı. Fakat o yaralarından akan kanlara aldırış etme-

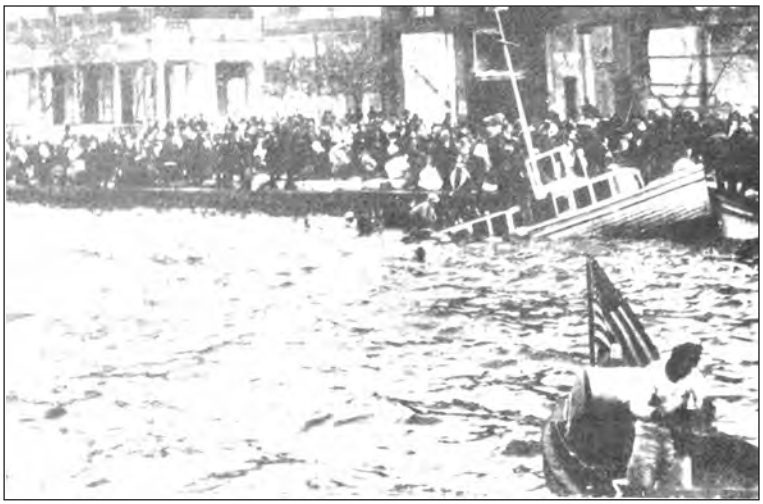

Bozguna uğrayan Yunan askerleri kaçarken...

den başka bir ata bindi ve son sürat ilerleyerek hükümet dairesine ay-yıldızlı bayrağı çekti. Yüzbaşı Şerafettin Bey, askerleri ve oraya toplanan ahâli sevinç gözyaşları döküyordu. Halk askerlerimizin boynuna sarılıyordu. O sırada Sarıkışlaya da bayrağımız çekilmişti. Kısa bir müddet sonra Reşat Bey, Üsteğmen Arif ve takım Komutanı Celal Bey ile Yedek Subay Besim Efendi ve bir manga askerimiz Kadifekale'ye bayrağımızı çekmişti.

Zaferin Yankıları

Yunanlılara karşı kazanılan bu zafer bütün İslam dünyasında büyük sevinçle karşılandı. Müslümanlar bayram ediyordu. Bilhassa Hindistan'daki ve Tiflis'teki Müslümanların sevinci görülmeye değerdi. Tiflis'te halk ellerinde ay-yıldızlı bayrak olduğu halde sokaklarda gösteri yapıyor ve hususi olarak besteledikleri marşları söylüyorlardı. İran Başbakanı ile Irak Şeyhu'l Meşayihi Uceymi

Paşa, Şeyh Sünusi, Buhara Heyet-i İlmiyesi birer tebrik telgrafı göndermişti. Daha sonra İslam dünyasının her yerinden Ankara'ya tebrik telgrafları yağacaktı. Batı dünyası ise mateme bürünmüştü. Amerika ve Avrupa'da yayınlanan gazeteler yaptıkları yorumlarda, Yunan mağlubiyetini bütün Hıristiyan dünyasının hezimeti olarak değerlendiriyorlardı. New York Times gazetesinde çıkan bir yazıda, Yunan ordusunun hezimeti için şöyle deniliyordu:

"Helen ordusunun Anadolu'yu terk etmek mecburiyetinde kalışı, Hıristiyanlığın ve uygarlığın başına gelen en büyük felakettir."

Yunanlılar ve Hâinler Nasıl Kaçtı?

Yunan askerleri kaçarak İzmir'e kadar gelmiş, burada kendilerini bekleyen İtilaf Devletleri gemilerine ulaşmak için birçoğu beklemeyerek denize atlamış ve yüzerek bu gemilere sığınmışlardı. Askerlerimiz zaferle İzmir'e girdikleri 9 Eylül 1922 günü İzmir limanında üç İngiliz, iki Fransız zırhlısı ile iki Fransız ve iki Amerikan torpidosu ve bir İtalyan kruvazörü vardı. 15 Mayıs 1919'da Yunan askerlerini İzmir'e taşıyan İtilaf Devletleri, şimdi getirdikleri askerleri perişan halde tekrar geriye taşıyorlardı.

İtilaf Devletleri gemileri aynı zamanda savaş esnasında düşmanla işbirliği yapan hâinleri de koruma altına almış ve onları peyderpey taşımaya başlamışlardı. Askerlerimiz İzmir'e girdiğinde, sahil boyunda sayıları 250 bini bulan Ermeni, Rum ve Yahudi, şehrin açıklarında duran yabancı gemilere binmek için bekleşmekte idi. Askerlerimiz bunlardan hiçbirine dokunmadı.

Yaklaşık üç buçuk yıl önce Yunan ordusunu İzmir'e çıkartan gemiler, bu defa Yunan askerlerini ve mültecileri götürüyordu. İtilaf Devletleri gemileri 15 Eylül'e kadar Yunan askerlerini ve artık Anadolu'da kalamayacaklarını düşünen Rum, Ermeni ve Yahudileri taşıdı.

Yunanlılar kaçarken güzel İzmir'i ateşe vermişlerdi.

Askerlerimiz bir tek düşman askerinin kalmaması için ileri yürüyüşünü devam ettirmiş, 10 Eylül'de Bursa'yı almıştı. Bunun üzerine Yunan askerleri İznik gölünün batısından Mudanya'ya doğru çekildiler ve orada çok sıkışık durumda kaldılar. Vapurlara da binip kaçma imkanı bulamadıklarından 202 subay ve 6 bin asker silahlarıyla birlikte teslim alındı.

Kılıç artığı son Yunan askerleri de 16 Eylül'de Çeşme'den Sakız Adasına doğru kaçtılar. Böylece yurdumuzun Batı Anadolu kısmı bütünüyle düşmandan temizlenmiş oldu.

İzmir'in Yakılışı

Düşman kaçarken de yapacağını yapmıştı. Güzel İzmir'i baştan başa yakmıştı. Yakmakta, yıkmakta, tahrip etmekte çok usta olan Yunanlılar, yerli Ermeniler ve Rumlar İzmir'i ateşe vermişlerdi. Bu yangın sonunda İzmir'in dörtte üçü yanıp kül olacaktı.

İzmir, yangından sonra harabeye dönmüştü.

Esirlere Nasıl Davranıldı?

Yunanlılar işgal esnasında ve kaçışları anında Anadolu'da dünya tarihinde eşine ender rastlanan vahşet tabloları sergilemişlerdi. Yakmışlar, yıkmışlar, öldürmüşler; teslim alıp götürdüklerini de bir müddet sonra işkencelerle öldürmüşlerdi. Mehmetçik ise esir alınan Yunanlı askerlerden yaralı olanların yaralarını tedavi etmiş, yiyeceğini onlarla paylaşmıştı.

Düşman orduları Başkomutanı General Trikopis, 2/3 Eylül 1922 Cumartesi/Pazar gecesi esir alınmıştı. Bu mağrur generali esir alan subayımız Dadaylı Halid Beydi (Halid Akmansü). Halid Beyin üzerinde son derece sade bir kıyafet vardı: Levazımdan alınmış ve yollarda yıpranmış bir nefer elbisesi ve kaputu, ayağında bir nefer çizmesi ve başında bir kalpak… O sıralar ekser subaylar için durum böyleydi. Birçoğu askerlikten istifa ettikten sonra Kurtuluş Savaşına katılmıştı. Zamanın şartları öyleydi.

Subaylara rütbelerine uygun üniforma diktirecek ne zaman vardı, ne de imkan… Kimsede de bunu düşünecek hal yoktu. Bütün zihinler vatanın kurtarılmasına odaklanmıştı.

Halid Bey, Yunanlı kumandanın tabancalarını teslim almış, daha sonra karınlarının aç olduğunu anlayınca onlara sofra hazırlatmıştı. Esir kumandan 3 Eylül sabahı Uşak'a gönderilmiş, oradan da Ankara'ya sevkedilmişti.

Esir alınan askerler peyderpey Ankara'ya gönderilmekte idi. Esir Yunan Başkomutanı General Trikopis 14 Eylül 1922'de Uşak Mevki Komutanlığı'na garip bir mektup göndermişti. General, bu mektubunda, esir Yunan askerlerinin cephe gerisine gönderilirken yaya yürütülmesine itiraz ediyor ve bunların arabalarla, trenlerle sevkedilmesini, kendilerine yeni ayakkabı verilmesini istiyordu.

Bu mektubu alan Garp Cephesi Menzil İkmal Şube Müdürü Binbaşı Mehmet Nuri Bey esir Başkomutana şu cevâbî mektubu göndermişti:

"Esir Yunan subaylarının esir oldukları dakikadan itibaren Türk Ordusu mensupları tarafından ne derece ihtimam gördüklerini, ne kadar müsait şartlar altında iskan ve iâşe edildiklerini görüyorsunuz. Onlar Uşak'ın yanmayan evlerinin en iyilerinde oturtuluyor. Altlarına verilen şilteler ve yorganlar da –diri diri yakılan, yok edilen ailelerin sağ kalanları tarafından– Türklere mahsus merhamet hissi ve mürüvvetle verilmiştir. O zavallılar ah u enin içerisinde inlerken esir Yunan subayları dün, ateşe verdikleri bu ülkenin yanışını pencerelerden seyretmekle memnundurlar.

Daha ne yapalım? Tahribatınız yüzünden tren nakliyatı durmuştur; tamirle meşgulüz. Ümit ediyoruz ki sizleri Afyon'un doğusundaki Çay istasyonuna kadar trenle

nakledebileceğiz. Oradan, nizamen yürümek zorunda olan küçük rütbeliler Biçer istasyonuna kadar yürüyecekler, Biçer'den Ankara'ya gene trenle gideceklerdir. İcabedenlere de üç günlük kara yürüyüşü için, fedakâr ve zavallı köylünün orduya cephane nakliyatından arabalarını da ayıracağız.

"Sekiz yaşındaki kız çocukları bile arkasında cephane taşıyarak ordumuzu Akdeniz kıyılarında kendilerini hasretle bekleyenlere kavuşturmaya çalışıyor. Batı Anadolu halkından sağ kalanlar, yaptığınız tahammülsüz vahşetin matemiyle yanarken size yapılan bu lütufkârlığı hangi millet gösterebilir?

"Savaş alanında, yıkıntılar arasında eksiklerinizi gidermek imkanı yoktur. Bunlar ancak gerilerde yapılabilecektir. Çok muhtaç olanları elbette düşüneceğiz. Birkaç doktorumuzu, esirlerin sağlık durumlarıyla ilgilenmeleri için görevlendirdik. Bu, bizim insanî vazifemizdir. Yalnız, bir yıl önce Uşak'tan Sakarya'ya kadar yaya yürüyen, orada yenilerek bir bu kadar mesafeyi geriye kateden subaylarınızın bu kadar tahammülsüz ve yorgun olduğunu iddia etmeniz mübalağalı telakki edilmiştir.

"Davet edilmedikleri halde yurdumuzu harap etmekte pek çevik davranan Yunan ordusu subaylarının karadan üç günlük yürüyüşe dayanamayacakları iddia olunursa gülünç olur. Unutmayınız ki şu dakikada henüz esir olmayan subaylarınız, verdiğiniz talimat dairesinde ilerdeki köy ve kasabalarımızı tutuşturmakla meşguldür."

Binbaşı Nuri Bey'in bu sade, ama gerçekleri bütün berraklığıyla anlatan mektubu, Kurtuluş Savaşının bir bölümünü hülasa etmektedir. Onlar esir almaya bile lüzum görmeden önlerine çıkan masum insanları hunharca katlederken, askerlerimiz esir aldıklarından tedaviye muhtaç olanları da düşünecek kadar lütufkârdı.

Kurtuluş Savaşı'nın Bedeli

Yunan ordusu İzmir'e çıktıktan sonra, kurtuluş mücadelesini başlatan milislerimizin mevcudu yaklaşık 5 bin civarındaydı. Büyük taarruzdan önce, yani 1922 yazında 580 bine çıkan bu sayının 380 bini Batı Cephesinde idi ve muharebeye ancak 110 bin savaşçı katılabilmişti. Geri kalan mevcut ise doğudaki ve diğer yerlerdeki birliklerde, geri hizmetlerde ve askerlik şubelerinde görevli idiler.

Yaklaşık dört yıl devam eden kurtuluş savaşında bütün cephelerdeki kayıp durumuz şöyleydi:

662 subay ve 8 bin 505 er olmak üzere toplam 9 bin 167 şehit. Savaş alanlarında yaralanarak sonradan şehit olan 53 subay ve 1665 erle bu sayı, 10 bin 885 kişiye ulaşmıştır.

Muharebelerde şehit düşen her 13 ere karşılık bir subay şehit olmuştur. Bazı tarihçilerin "subay savaşı" olarak adlandırdıkları Sakarya Muharebesinde ise şehit düşen her sekiz ere karşılık bir subay şehit olmuştur.

Kurtuluş savaşı müddetince çeşitli sebeplerden dolayı verilen kayıplar 37 bin 219 kişidir.

Bütün savaş boyunca gerek muharebe meydanlarında, gerekse diğer sahalarda subay ve er olarak 33 bin 685 kişi yaralanmıştır. Bunun 33 bin 460'ı ateşli silahlarla, 225'i süngü ile yaralanmıştır. Bunların 159'u subay, 1284'ü er olmak üzere toplam 1443 kişi malul olmuştur.

Kayıp Tablosu

Kurtuluş Savaşı esnasında çeşitli sebeplerden dolayı verilen 37 bin 219 kaybın hangi sebeplerden meydana geldiğini gösteren tablo aşağıdadır:

Subay ve Er Zayiat Durumu	Subay	Er
Muharebe meydanlarında şehit düşen	662	8.505
Yaralanma neticesinde şehit düşen	53	1.665
Çeşitli hastalıklardan hastanelerde vefat eden	147	22.543
Asker alma mıntıkalarında vefat eden	118	2.828
Kıtalarda muhtelif surette vefat eden	-	688
Toplam	980	36.239

Çeşitli Cephelerde meydana gelen muharebelerdeki şehit ve yaralı dağılımı:

	Şehit	Yaralı
Doğu Cephesinde:		
Ermeni Harekâtı esnasında	46	76
Batı Cephesinde:		
Gediz Muharesi'nde	181	135
I. İnönü Muharebesi'nde	95	183
II. İnönü Muharebesi'nde	1493	2470
Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nde	1522	4714
Sakarya Muharebesi'nde	3282	13618
Büyük Taarruz'da	2542	9977
Toplam (subay ve er)	9167	31173

Mudanya Ateşkes Antlaşması

9 Eylül'de İzmir'in kurtarılmasından sonra 10 Eylül'de Osmanlı'nın ilk payitahtı Bursa kurtarılmıştı. Sıra Osmanlının asırlık payitahtı İstanbul'un ve Doğu Trakya'nın kurtarılmasına, Boğazların kontrolünün ele geçirilmesine gelmişti. O sırada Doğu Trakya Yunan, Boğazlar ve İstanbul ise İtilaf Devletleri'nin işgali altında bulunmaktaydı.

Ordularımız işgal altında bir karışlık yer kalmamasında kararlıydı. Batı Anadolu'nun düşmandan temizlenmesinden sonra ordularımız Çanakkale'ye doğru ilerledi. Bunun üzerine İngiltere telaşa kapılarak Fransa, İtalya ve Romanya'dan yardım istedi. Ancak bu ülkeler yardımı reddetti. Bunun üzerine İngiltere sömürgelerinden yardım istedi. Onlardan da red cevabı aldı. Böylece İngiltere tek başına kalmıştı. Halbuki şimdiye kadarki savaşta öyle olmamış, kendi canları tatlı olduğu için ekseriyetle sömürgelerindeki insanları cepheye sürmüşlerdi. Ordumuz ise son düşman askeri yurdu terk edinceye kadar savaşmakta kararlıydı. Bütün subaylarımız ve askerlerimiz aynı düşüncede idi. Hele Yunanlıların denize dökülmesinden sonra moraller çok yükselmişti. Bütün ordu, fitnenin başı İngilizlerle savaşmakta çok istekliydi.

Ordularımız, İngilizlerin "tarafsız bölge" dedikleri Erenköy'e girdi. İngilizlerle çatışmaya ramak kalmıştı. İtalya ve Fransa artık İngiliz menfaatleri için savaşmamakta kararlı olduğunu belirtmişti. İngiltere son durumu görüşmek üzere, 19 Eylül 1922'de İtilaf Devletlerini Paris'te toplantıya davet etti. Fransa ve İtalya toplantıda Doğu Trakya'nın TBMM Hükümeti kontrolüne verilmesini kabul etti. İngiltere de mecburen bunu kabul etti.

İtilaf Devletleri, 23 Eylül 1922 tarihli ortak bir notayla TBMM Hükümetine ateşkes teklifinde bulundu. Bunun üzerine TBMM Hükümeti, 28 Eylül'de askerî harekâtı durdurdu ve 29 eylül'de Mudanya Konferansı'nın yapılmasını, Meriç Irmağı'na kadar Trakya'nın Türkiye'ye verilmesi şartıyla kabul ettiğini bildirdi. Bunun üzerine 3 Ekim 1922'de **"Mudanya Konferansı"** toplantı. Bu konferansa İngiltere, Fransa ve İtalya hükümetlerinin temsilcileriyle TBMM Hükümetinin temsilcileri katılmıştır. Yunanistan Mudanya'ya temsilci göndermişti. Ancak konferansa katılmamış, konferansın sonuna kadar kendilerini Mudanya'ya getiren gemide beklemiş, görüşlerini ateşkes görüşmelerine katılan temsilcilere yazılı olarak bildirmiştir.

TBMM Hükümeti; Doğu Trakya'nın boşaltılmasını, Boğazlar ve İstanbul'un barış antlaşması imzalanıncaya kadar durumunun tespitini istemiştir. İngiliz temsilcisi ise Doğu Trakya'nın derhal boşaltılmasına karşı çıkmış, bu yüzden yeniden savaş tehlikesi belirmişti. Bunun üzerine İtalya ve Fransa'nın devreye girmesiyle görüşmeler yeniden başlamış ve nihayetinde 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'na göre:

a) Türkiye ve Yunanistan arasındaki silahlı çatışmalara son verilecek,

b) Yunan ordusu Doğu Trakya'yı Meriç Irmağı'nın sol kıyısına kadar on beş gün içinde boşaltacak. Boşaltılan yerlere İtilaf Devletleri birlikleri girecek, onlar da en geç bir ay içinde Doğu Trakya'yı Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'ne teslim edecek,

c) TBMM Hükümet Doğu Trakya'da sekiz bin jandarma bulunduracak,

d) İstanbul ve Boğazlar Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'ne bırakılacak, İtilaf Devletleri'nin kuvvetleri, barış imzalanıncaya kadar İstanbul'da kalacaktı.

e) Mudanya Mütarekesi ile Kurtuluş Savaşının askerî safhası sona ermiş, diplomatik safhası başlamıştır.

Böylelikle bizim çalışmamız da burada sona ermiş olmaktadır.

Zafer'den Sonra Neler Oldu?

Kurtuluş Savaşı, anlatmaya çalıştığımız gibi, yediden yetmişe bütün Anadolu halkının, erinden en yüksek rütbeli subayına kadar ordunun, düzenli ordu kurulmadan önce milis teşkilatlarının verdiği şanlı bir mücâdele idi. Bu mücâdele düşmanın denize dökülmesyle zaferle netice-

lenmişti. Peki zaferden sonra neler oldu? İşte bu sorunun cevabı ayrı bir çalışma konusudur. Biz bu kitabımızda o bahse girmeyeceğiz. Yalnız satır başlarıyla İstanbul'un kurtuluşuna kadar neler yaşandığına bakıp **"Kurtuluş Savaşı Nasıl Kazanıldı?"** çalışmamızı noktalayacağız.

11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra cephelerdeki savaş sona erdi. İtilaf Devletleri, nihâî barış antlaşmasının imzalanması için 28 Ekim 1922'de Lozan Barış Konferansı'nın toplanmasını kararlaştırdı. İtilaf Devletleri bu konferansa hem İstanbul Hükümeti'ni, hem de TBMM Hükümetini dâvet etmişti.

TBMM, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması kararını aldı. Bu kararın ardından "Son Osmanlı Padişahı" Sultan Vahdeddin 17 Kasım 1922'de ailesiyle birlikte yurdu terk etti.

TBMM 18 Kasım 1922'de Abdülmecid Efendi'yi Vahdeddin'in yerine halife seçti.

Bu gelişmelerden sonra Lozan'daki Konferansa TBMM Hükümeti dâvet edildi.

TBMM Hükümeti 13 Kasım'da İsviçre'nin Lausenne (Lozan) şehrinde toplanacak konferansa katılacak heyeti seçti. Bu heyet şu üyelerden müteşekkildi: İsmet İnönü (başkan), Trabzon Milletvekili Hasan Bey (Saka), Sinop Milletvekili Dr. Rıza Nur Bey. Bu kurul, Lozan'da kendisine yardım etmek üzere uzmanlardan meydana gelen bir heyet oluşturdu.

TBMM bu heyete kesin talimatını vermişti: Misak-ı Millî sınırlarından kesinlikle taviz verilmeyecekti. Anlaşmaya varılamazsa görüşmeler kesilecekti, barışın imzalanmasından vazgeçilecekti.

TBMM Hükümetinin seçtiği bu heyet 5 Kasım 1922'de Ankara'dan ayrıldı ve 11 Kasım'da Lozan'a ulaştı. Barış Konferansı 13 Kasım 1922'de başlaması gerekirken,

İngiltere'deki problemler ve müttefikler arasındaki görüş ayrılıklarının giderilememesi nedeniyle 20 Kasım 1922'de başladı.

Konferansa; TBMM Hükümeti, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya devletleri katıldı. Boğazlarla ilgili konuların görüşülmesinde Sovyet Rusya ve Bulgaristan katılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ise gözlemci sıfatıyla konferansta bulunmuştur. Ayrıca Bulgaristan Trakya sınırı konusundaki görüşmelere katılacaktı.

Konferans, görüş ayrılıklarının giderilememesi üzerine çıkmaza girmiş, bunun üzerine 4 Şubat 1923'te görüşmeler kesilmiştir. O arada çok mühim ikili görüşmeler, kulis faaliyetleri olmuş, kapalı kapılar arkasında yapılan görüşmelerde çok mühim kararlar alınmıştır.

23 Nisan 1923'te görüşmeler yeniden başlamış ve uzun görüşmeler sonunda 24 Temmuz 1923 günü Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. ABD, Ermenilere Anadolu'da toprak verilmediği için bu anlaşmayı imzalamamıştır.

Lozan Antlaşması başlıbaşına bir araştırma konusudur. Bu antlaşma ile Misak-ı Millî sınırlarından hayli taviz verilmiş, 12 Ada İtalya'ya bırakılmış, Yunanlılardan harp tazminatı alınmamıştı. Irak sınırı ve Musul konusu, Hatay'ın durumu da halledilememişti. Şayet o sırada ordunun kararlı olduğu şekilde Musul alınıp Irak sınırı düz ovadan geçecek şekilde tespit edilmiş olsaydı, sonraki yıllarda Doğu ve Güneydoğu'da ortaya çıkacak terör belasında o kadar kayıp verilmeyecek, ülkenin bu sınırı daha güvenli olacaktı.

İstanbul'da bulunan Ortodoks Fener Rum Patrikhanesi Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı esnasında yıkıcı faaliyetlerde bulunmuştu. Bu bakımdan TBMM Hükümeti, Patrikhane'nin ülke sınırları dışına çıkarılmasını istemişti. Fakat bu istek de kabul edilmemiş ve siyasî fa-

aliyette bulunmamak şartıyla İstanbul'da kalmasına karar verilmiştir.

İstanbul Boşaltılıyor

Lozan Antlaşması'na göre; TBMM'nin bu antlaşmayı tasdik etmesinden altı hafta sonra İtilaf Devletleri İstanbul ve Boğazları ordumuza teslim edeceklerdi. Antlaşma gereğince İtilaf Devletleri, 2 Ekim 1923'te İstanbul'u boşalttılar.

Bir ülkenin bağımsızlığının göstergesi, yalnızca kendine ait bayrağın sınırlarda dalgalanasından mı ibarettir? O ülkenin kendine has kültürü, örfü, an'anesi, geleneği, karakteri, hukuku korunmayacak mıdır? İşte Lozan Antlaşması'ndan sonra bu gibi sorular da çokça sorulmaya ve bu konular tartışılmaya başlanacaktır.

Biz Kurtuluş Savaşı'nda, canını fedâ eden, kanını selsebil eden bütün şehitlerimizin ve gazilerimizin aziz hatırasını hürmetle selamlıyor ve çalışmamızı "Netice ve Son" söz ile "kıssadan hisse" çıkartarak noktalıyoruz.

—0—

NETİCE VE SON SÖZ
(BU KISSADAN ALINABİLECEK HİSSELER)

Kurtuluş Savaşı, insanlık tarihinde müstesna bir yer işgal etmektedir. Bu tarihî hâdiseyi, bilhassa bu vatanda yaşayan herkes ve bütün İslam dünyası çok iyi bilmeli, her zaman hatırında tutmalıdır. Bütün dünyanın da bu şerefli mücadeleden alacağı dersler, çıkaracağı hisseler vardır.

"Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez!"

Merhum Mehmed Âkif bir şiirinde;

"Girmeden tefrika bir millete düşman giremez,

"Toplu vurdukça sineler, onu top sindiremez!" demektedir. Kurtuluş savaşı esnasında da öyle olmuştur. Bu vatanda yaşayan yerkes, sıkılı yumruk gibi olmuş, el ele, omuz omuza vermiş, kardeşlik duygusuyla, cihad ve şehâdet şuûruyla mücâdele etmiştir.

Düşman, topuyla, tüfeğiyle olduğu gibi, "fitne silahıyla" da tahribat yapmak istemiştir. Ancak çok şuurlu olan halkımız, onların hile ve desiselerini, fitnelerini boşa çıkarmıştır. Bilhassa İngilizler Doğudaki Kürt aşiretleri arasında kesif faaliyetlerde bulunmuş, ama bir tek Kürt kardeşimizi bile aldatamamıştır. O bölgede medrese eğitimi yaygındır. Halk İslâmın temel esaslarına vakıftır. İslâmın hükümlerinden biri de şudur:

"Küffâr bir İslam beldesine girip işgal ettiğinde, yardımın hangi türüyle olursa olsun, o kâfir gürûhuna yardım eden, onlar gibi kâfir olur"

İşte bu hükmü çok iyi bilen bölge halkı, düşmanların bütün fitnelerini boşa çıkarmış, canını ortaya koyarak düşmanı yurttan kovmak için cepheye koşmuştur.

Ne hazindir ki, Irak'ın işgalinde bu ülkedeki bazı bölge halkı aynı hassasiyeti gösterememiştir. Düşmanın petrollerine el koyup ta kendilerine bahşiş kabilinden yüzde 5'lik, 10'luk pay vermesini, lüks evler yaptırmasını, oyuncak bir devlet kurdurmasını yeterli görerek, bir milyon kardeşlerinin göz göre göre doğranmasına, ülkenin bütün servetinin –müzeler, kütüphaneler dahil- yağmalanmasına seyirci kalmış ve büyük bir imtihanı kaybetmişlerdir. Bile bile, seve seve dünya hayatını Âhiret hayatına tercih etmişlerdir.

İslâmî Şuûr Zaferi Netice Verdi

Bin yıl İslamın bayraktarlığını yapmış necip bir halk, atalarına layık bir kahramanlık tablosu sergilemiştir. 10-12 sene askerlik yaptıktan, cepheden cepheye koştuktan, yaralanıp, esir düştükten sonra memlekete dönenler, hiç oyalanmadan Kurtuluş Mücadelesindeki yerlerini almışlardır. 17, 18, 19 yaşındaki gençler de cepheye koşmuştur. 7-8 yaşındaki çocuklar, analar, bacılar, nineler sırtlarında cephane taşımıştır. Bu mübarek insanların emeği, gayreti, fedakârlığı unutulmaz.

Yediden yetmişe Kurtuluş Mücâdelesine iştirak eden bu halk, insanlardan alkış, madalya, âferin beklemiyorlardı. Sırf Allah rızası için bu gayreti gösteriyorlardı. Cepheye koşanların bir tek arzusu vardı: Allahu Teâlânın huzuruna şehit olarak varmak… Herkesin duâsı aynıydı: "Ya Rab, küffârı bu Cennet vatandan kovmamız için bize güç ver, bize yardım eyle, askerlerimizi mansur ve muzaffer eyle!"

Hâinler Mahşer Meydanında Belli Olacak

Kurtuluş savaşı esnasında "hâin" sözcüğü çokça kullanılmıştır. Şunu belirtelim ki, bu savaş esnasında gerçek hâinler olduğu gibi, "rol gereği" hâin olanlar da olmuştur. Devletin başşehri olan İstanbul işgal altındaydı. Düşman silahını hükümetin başına dayamıştı. O şartlarda verilen emirler ne derece sağlıklıdır? Görevliler içerisinde bazıları, düşmanın istediği emirleri imzalarken, belki de yürekleri kan ağlamaktaydı. Bu bakımdan bu hâdisede gerçekler tam olarak Mahşer Meydanında ortaya çıkacaktır.

Bu ülkenin havasını teneffüs edip de bu ülkeye ihânet etmek, düşman güçlere uşaklık etmek, en büyük alçaklıktır. Ne var ki tarih boyunca; mevki-makam, şan-şöhret, korku-tamâ, servet-sâmân uğruna "ihânet gömleğini giyenler", düşmana uşaklar edenler olmuştur.

Hâinliğin müşahhas belgesi kolay kolay ortaya konulamaz. Zira hiçbir devlet, başka bir devlette kullandığı uşaklarını açıklamaz. Ancak ihânetin ipuçlarını ortaya koyan birtakım şablonlar da vardır:

Elinde büyük imkanları bulunduran bir kimse, bu imkanları kendi halkının menfaati için değil de, ecnebilerin menfaati için kullanıyorsa, devamlı ülkeye düşmanlık eden güçleri koruyup kolluyorsa, ondan şüphelenmek lazım. Dünyada bu gibi şüphelilerin birçok örneği vardır.

Bu Ülkenin Düşmanları Hiçbir Zaman Pes Etmedi

Kurtuluş savaşı tarihini, bir hikaye olarak okuyup geçmemek, bu mücadeleden gerekli dersleri çıkarmak ve ona göre tedbirli olmak lazım. Şunu unutmayalım, bu ülke dünyanın âdeta zenbereği mahiyetindedir. Sevr Antlaşmasına bakalım. O antlaşmayı hazırlayanlar, hiçbir zaman pes etmemiş, Anadolu'dan ellerini çekmemişlerdir.

Onların en dehşetli planı; "Zafer kazandıran ruhu öldürmek"tir.

Eskiden düşman belliydi, onun için mücadele kolaydı. Ne var ki, zaman içerisinde kurt gövdenin içerisine girmiş, mücadele güçleşmiştir.

Kendi tarihimize, kendi değerlerimize, bu vatanın temel taşı olan İslâmiyete, ecâdımıza, ecdâdımızın mücadelesine sırt çevirirsek, bîgane kalırsak, kendi kuyumuzu kendimiz kazmış, düşman güçlerin oyununa gelmiş oluruz.

Gerçek bağımsızlıktan bahsedebilmek için; Ülkemizde yabancı güçlerin olmaması lazım, onbinlerce dönüm arazilerimizin yabancıların kontrolüne geçmemesi lazım, güçlü ordumuzun olması lazım, dışa bağımlı olmayacak şekilde silah sanayimizin gelişmiş olması lazım, dış borcumuzun olmaması lazım, "Ben niçin sana uyayım, sen bana uy! Sen bana uymak için 'uyum paketleri' hazırla!" dememiz lazım. Bu ülkede yaşayan insanların inancının, kültürünün horlanmaması lazım, gerçek dostu, gerçek düşmanı hakkıyla bilebilmemiz lazım, bu ülkenin imkanlarını yerli insanımızın kullanması lazım… Daha yüzlerce madde sıralayabiliriz. Kısaca, "bağımsızlığın" isimden ve resimden ibaret olmaması lazım.

Bu ülke üzerine dün çok oyunlar oynandı. Bugün de oynanıyor, yarınlarda da oynanacak. Bunu unutmayalım ve ona göre davranalım, hâdiselerin, "bize gösterilen tarafına" değil, asıl yüzüne bakmayı öğrenelim. Bunun için de bilgi ve kültür ile donanmamız lazımdır.

Zaferde Herkesin Hissesi Var

Tekrar konumuza gelecek olursak; hülasa olarak anlatmaya çalıştığımız gibi, Kurtuluş Savaşı neticesinde kazanılan zaferde, yediden yetmişe herkesin hissesi var. Zaferi götürüp bir gruba, bir zümreye maletmek; bütün o

Yediden yetmişe bütün halk, Kurtuluş Savaşına iştirak etti. Kadınlar silah atölyelerinde mermi imal etti. Eşlerine ve yavrularına cephane hazırladılar.

kahramanlara, şehitlere, kahraman ordumuza, mücadelede yer almış olan isimleri unutulmuş subaylarımıza ve askerlerimize, düzenli ordu kurulmadan önce canla başla çalışan milis kuvvetleri mensuplarına, Kuva-yı Milliye Teşkilatlarını kuranlara, sırtlarında cephane taşıyanlara, sınır dışında olup ta kollarındaki bilezikleri, kulaklarındaki küpeleri verenlere haksızlıktır. Lütfen o kahraman ve fedâkar insanların ruhlarını rencide etmemek için bu gibi haksızlıklardan şiddetle kaçınalım.

Samimi, candan, ihlasla mücâdele vermiş olan bütün kahramanları, o fedakâr insanları hürmetle, muhabbetle selamlıyoruz. Ruhları şâd olsun. Cenab-ı Hak o şehid ve gazilerin yüzü suyu hürmetine, bu vatanı kıyamete kadar düşman işgalinden muhafaza buyursun.

—0—

BİBLİYOGRAFYA

Ali İhsan Sabis, *Harp Hatıralarım,* C.1-5

Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları,* İstanbul: 1953

Atatürk Ansiklopedisi, May Yayınları

Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dairesi Başkanlığı, Ankara: 1982

Baskın Oran, *Atatürk Milliyetçiliği,* Ankara: 1988

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul: 1986

Burhan Bozgeyik, *İstiklâl Harbinde Gaziantep,* İstanbul: 1998; Doğru Tarihe Doğru, İstanbul: 1998; Çerkez Ethem Hâin mi Kahraman mı? İstanbul: 1997

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi

Enver Behnan Şapolyo, *İnkılap ve Milli Mücadele Tarihi*

Faik Reşit Unat, *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşuna Ait Vesikalar*

Dr. Fethi Tevetoğlu, *Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar*

Gaziler, Türkiye Muharip Gaziler Derneği Yayını, Sayı: 106, Ocak-Şubat-Mart 2008

Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi,* Ankara: 1970

Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar,* c.2

Hayat Ansiklopedisi, c.2, 4

İbrahim Sâdi Öztürk, *Ulusal Kurtuluş Mücadelesine Karşı Ayaklananlar, Başkaldıranlar,* Ankara: 2005

İsmet İnönü, *Hatıralar, C.1-3,* Ankara: 1987

İşgal'den Kurtuluş'a İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul: 2007

İzmir'den Bursa'ya (Halide Edib, Yakup Kadri, Falih Rıfkı, Mehmet Asım), İstanbul: 1974

Kadir Mısıroğlu, *Türkün Siyah Kitabı Yunan Mezalimi,* İstanbul: 1972; Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahitler, İstanbul: 1969

Kara Kuvvetleri Dergisi, Sayı: 22, Ekim 2007

Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz,* İstanbul: 1969

Kurtuluş (İstiklal Harbi Gazetesi), Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara: 2004

Kültür, Üç Aylık Kültür Sanat Araştırma Dergisi, Sayı:10

Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber,* Ankara: 1966

Meydan Larousse, c.12

Mondros, Sevr, Lozan Andlaşmaları, Hazırlayan: İbrahim Sâdi Öztürk, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara: 2004

M. Kemal Atatürk, *Nutuk, C.1-3,* Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: 1997

Prof. Dr. Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi İzmir, Aydın, Manisa, Denizli,* Ankara: 2006

M. Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken,* C.1

Muzaffer Gökman, *50 Yılın Tutanağı (1923-1973),* İstanbul: 1973

Niyazi Ahmet Banoğlu, *Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı,* İstanbul: 1974

Prof. Dr. Osman Özsoy, *Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı,* İstanbul: 2007

Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu,* İstanbul: 1942

Dr. Recep Çelik, *Milli Mücadelede Din Adamları, C.1.* 2, İstanbul: 1999

Suat Özalp, *M. Âkif, Kur'an-ı Kerim'den Âyetler Mev'izeler,* Ankara: 1968

Tarih ve Medeniyet, Aylık Dergi, Sayı 43, Ekim 1997

Tarih ve Toplum Dergisi, Aralık 1990

TBMM Gizli Celse Zabıtları

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.30, İstanbul: 2005

Türk Edebiyatı Dergisi, Mayıs 1988

Türkiye Gazetesi, 5-8 Ocak 1991

Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, Genelkurmay Harp Tarihi Bşk. Yayını

Türkiye'nin 42 Hükümeti, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, Ankara: 1973

Prof. Dr. Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi,* Ankara: 1983

Yahya Kemal, *Eğil Dağlar (İstiklal Harbi Yazıları),* İstanbul: 1975

Yahya Zekeriyagil, *Mir'âtü'l Cihâd, C.1, 2,* İstanbul: 2007

Yakın Tarih Ansiklopedisi, C. 1, 3, 4, 5, 8, 9, 12, İstanbul: 1988/1989

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Politika'da 45 Yıl,* Ankara: 1968

Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi, C.5,* İstanbul: 1994

Yunus Nadi, *Kurtuluş Savaşı Anıları,* İstanbul: 1978; Ankara'nın İlk Günleri; Birinci BMM